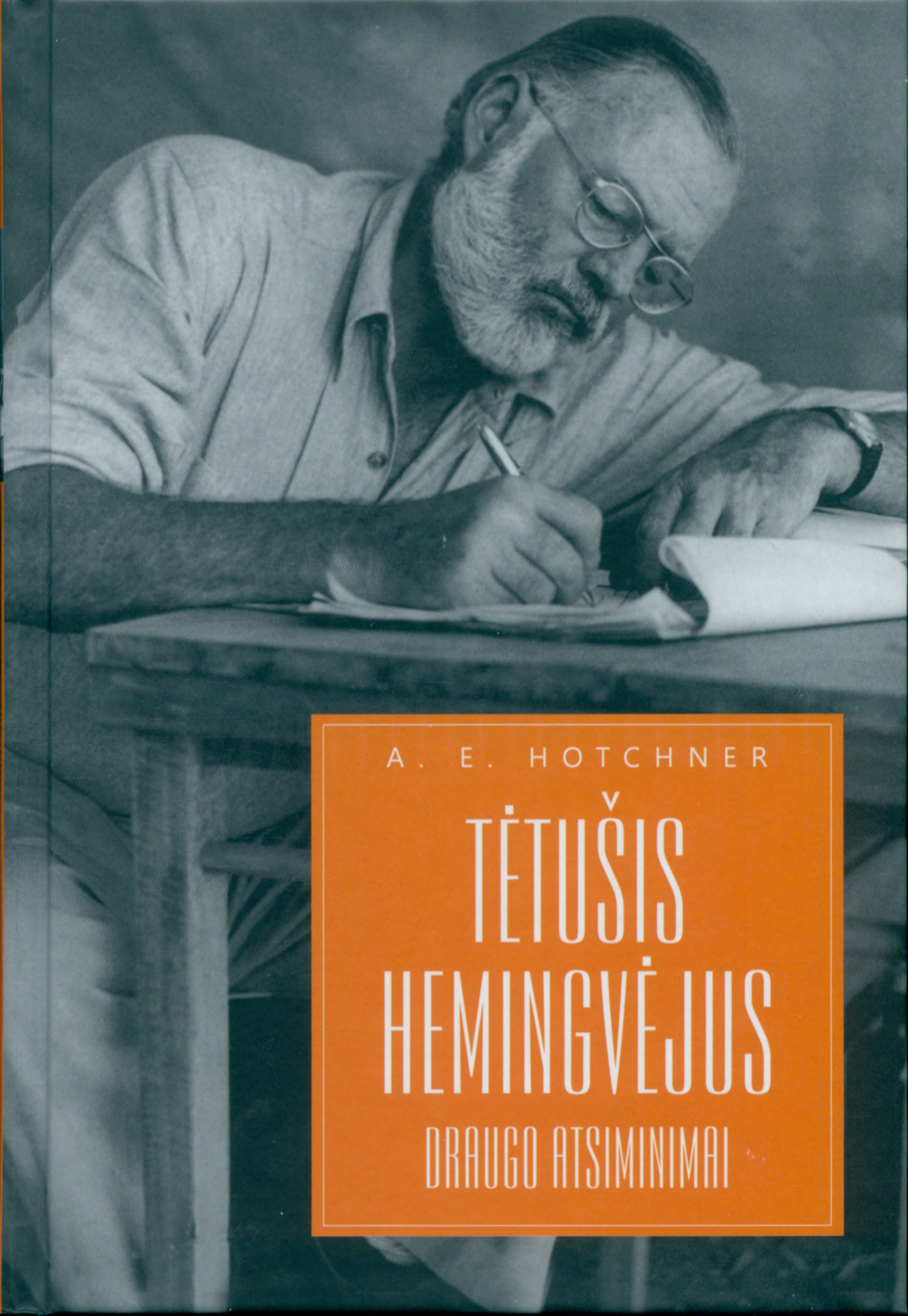

A. E. HOTCHNER
TĖTUŠIS
HEMINGVĖJUS
DRAUGO ATSIMINIMAI

A. E. HOTCHNER

TĖTUŠIS HEMINGVĖJUS

Draugo atsiminimai

Iš anglų kalbos vertė
Gabija Gerulaitytė

GIMTASIS ŽODIS

UDK 821.111(73)-94
Ho-314

ISBN 978-9955-16-478-4

Turinys

Yra dalykų, kurių greitai neišmoksi, o kad išmoktum, turi sumokėti laiko, didžiausio mūsų turto, kainą. Šie dalykai – patys paprasčiausi, bet jiems pažinti prireikia viso gyvenimo, tad mažytės pamokos, kurias žmogui duoda pasaulis, yra nepaprastai brangios, o kartu tai vienintelis palikimas kitiems žmonėms.

ERNESTAS HEMINGVĖJUS

Prakalba *Da Capo Press* leidimui

Grįžau į Havaną... Pirmąkart lankiausi čia 1960 metų liepą, tuomet buvau apsistojęs Hemingvėjaus viloje, prie pat Havanos esančioje San Fransisko de Pauloje, ten padėjau jam atrinkti 40 tūkstančių žodžių žurnalui *Life* iš ką tik baigto 108 746 žodžių rankraščio „Pavojinga vasara". Pakeliui iš oro uosto į viešbutį pastebėjau: Havanoje laikas sustingęs. Automobiliai lygiai tokie pat, kokius mačiau gatvėse prieš išvažiuodamas, tie patys fordai, ševiai, pontiakai, de sotos; kiek žinau, ir mūsų aplenktas biuiko universalas su pelekais ir tržiedžiu variklio dangčiu turbūt tebėra tas pats, kuriuo Ernestas nuvežė mane į oro uostą anuomet, prieš keturiasdešimt ketverius metus. Miestas, kuriame laikas sustojęs, vis dėlto pamažėle pasiduoda griaunančiai laiko jėgai.

Ernesto numylėtoji vila impozantiškai tebestovi ant kalvos viršūnės, o interjeras nė kiek nepakitęs nuo 1960 metų rudens, kai jį paliko šeimininkas. Visos knygos, drabužiai, likerio buteliai, ginklai, žvėrelių galvų iškamšos – tokie pat kaip ir anksčiau, tik pati senoji vila apleista nyksta nuo atšiauraus klimato. Pro kiaurą stogą laša vanduo, o Ernesto miegamojo, kuriame jis parašė „Senį ir jūrą" ir „Kam skambina varpai", lubas prilaiko ramsčiai. Pamatai po Merės Hemingvėj miegamuoju irsta, o neįkainojamos knygos su autografais ir pastabomis daugiau ar mažiau aptrintos.

Vis dėlto čia stipriai justi Ernesto dvasia, name, kurį Merė padovanojo Kubos vyriausybei, dabar paverstame muziejumi. Įsitaisiau svetainės krėsle, kuriame tiek kartų sėdėdavau po pietų arba vaka-

rienės, kai Ernestas kalbėdavo apie savo nuotykius, rašymą, pažįstamus žmones, sportą ir daugybę kitų jį dominančių dalykų. Regis, jis tebesėdi greta, savo mėgstamiausiame krėsle, su viskio, paskaninto žaliąja citrina, taure rankoje ir patenkintas pasakoja man, kaip tie Bruklino Dodžeriai, pavasarį susiruošę į beisbolo treniruotes, užsukę į dvarą kiaurą naktį lėbaudavo ir triukšmaudavo.

Dalis Ernestą gaubusio paslaptingumo kilo iš jo sugebėjimo nutrinti ribą tarp prasimanymo ir realybės. Prasimanymas – tai sutirštinta realybė, pasakė jis kartą, o kai pasakodavo kokią istoriją (čia jam niekas negalėjo prilygti), būdavo sunku suprasti, ar tai vaizduotės vaisius, pagražintas tikrais įvykiais, ar faktai, pagyvinti prasimanymais, ar gryna fantazija. Ar jis iš tiesų pasimylėjo su baisiojo gangsterio Legso Dajamondo gražuole mergina Niujorko restorano *21* laiptų aikštelėje? Ar iš tiesų Paryžiuje išmetė liūtą iš Hario baro *New York?* Ar tikrai vedė aštuoniolikmetę Vakambos gražuolę Debą, kai su žmona nuvyko Afrikon į safarį, o paskui teisėtai gavo dar ir jos septyniolikmetę našlę seserį? Ar tikrai jie trise miegojo ant keturiolikos pėdų pločio ožkenos? Ši Vakambos trijulė figūruoja vėliausiai po Hemingvėjaus mirties atrastame romane „Tikra iš pirmo žvilgsnio“, tačiau Ernesto sūnus Patrikas, profesionalus medžiotojas, gana ilgai dalyvavęs tame safaryje, sakėsi nieko negirdėjęs apie tokį santuokinį ryšį. Iš tiesų, Ernestas niekuomet man neužsiminė rašąs tą knygą, nors kartą prasitarė: „Rugsėjį turėsiu sūnų afrikietį. Prieš išvykdamas padovanojau ožkų bandą savo nuotakos šeimai ir ji tapo labiausiai ožkų pertekusia šeima visoje Afrikoje. Geras jausmas turėti afrikietį sūnų. Niekad nesigailėjau nė vieno savo poelgio.“ Nuoširdžiai prisipažinsiu, kad tikėjau jo žodžiais, nors taip ir liko neaišku, kokiu būdu žinia apie laukiamą sūnų pasiekė jo ausis ir kaip pačioje Afrikos glūdumoje, kur ultragarso nerasi nė su žiburiu, buvo nustatyta naujagimio lytis.

Kuo puikiausiai žinome, kad, priešingai jo spalvingam pasakojimui apie seksualinį nuotykį su garsiąja Pirmojo pasaulinio karo

šnipe Mata Hari („Tąkart kaip reikiant ją išdulkinau, – kartą pasakė jis man. – Nors ji man pasirodė nerangių klubų ir labiau troško malonumo sau pačiai, nei suteikti malonumą vyrui“), toks susitikimas apskritai negalėjo įvykti, nes 1917 metais Prancūzijoje Matai Hari buvo įvykdyta mirties bausmė, o Ernestas pirmąkart išvyko į užsienį tik 1918-aisiais, kaip italų greitosios pagalbos automobilio vairuotojas. Vis dėlto rašydamas „Tėtušį Hemingvėjų“ stengiausi tiesiog atkurti žmogų, kurį pažinojau, todėl susilaikydamas nuo vertinimų pateikiau jo žodžius tokius, kokius buvau girdėjęs iš jo lūpų.

Kai vaikštau po tylius vilos kambarius, už kiekvieno posūkio sutinku Ernestą. Vonios kambario sienos išmargintos daugybe skaičių: užrašyta data, jo kraujo spaudimo duomenys, svoris, tą dieną parašytų žodžių kiekis. Jo persirengimo kambaryje tilpo įvairiausi medžioklės drabužiai, laikinos Antrojo pasaulinio karo uniformos ir begalė batų, akivaizdžiai išnešiotų ilgus metus.

Valgomajame stovi ilgas svečiams padengtas stalas, čia regiu Robertą, Sinskį, Merę, Juodąjį Kunigą ir Ernestą, sėdintį galustalėje, vakarinių pasilinksminimų dėmesio centrą.

Už namo stovi aukštas baltas bokštas, kurį pastatė Merė, tikėdamasi išvilioti Ernestą iš namų, tačiau nors šis ir žavėjosi tiesiai į jūrą atsiveriančiu vaizdu, o kartais pasikeldavo į trečią aukštą paskaityti, tačiau norėdamas susikaupti rimtam rašymui pirmenybę vis dėlto teikė laikinajai konstrukcijai ant knygų lentynų savo miegamajame.

Palmių alėja nusileidau iki teniso aikštelės, kur saugiai pasislėpusi po stogu ant stovo dabar ilsisi Ernesto jachta *Pilar* – didysis jo gyvenimo džiaugsmas. Įlipęs vidun atsistojau prie valdymo pulto, rankomis glostydamas glotnų, įkaitusį vairo ovalą. Tai tas pats laivas, kuriame Ernestas padėjo man sugauti pirmąjį marliną ir kuris tiek kartų plukdė mus iki užuovėjos viename iš daugybės kaimyninių vešlių koralų rifų žvejoti, šaudyti ar tiesiog pasimėgauti jūros grožiu, nuostabiais paukščiais ir žydinčia žaluma.

Stovėdamas ten, prie sausumoje įkalintos jachtos *Pilar* vairo, skendėjau prisiminimuose apie Ernestą apmąstydamas visa, ko išmokau per keturiolika bendravimo metų: kad tikrai draugystei būtinas atlaidumas, tačiau jokia draugystė nepakęs veidmainystės; kad pyktis ir gailestingumas ne per toliausiai vienas nuo kito, ir kai tik įmanoma, prasiveržęs susierzinimas turėtų leisti pasireikšti gailestingumui; kad išdidumas yra visai pageidaujamas bruožas, gelbėjantis nuo bejėgiškumo, o ne atvirkščiai – pavyzdžiui, po brutalios romano „Anapus upės, medžių ūksmėje" kritikos atakos tik Ernesto išdidumas leido ignoruoti skeptikus ir paskatino jį parašyti „Senį ir jūrą"; supratau, kad suktumas leistinas, jei jis nėra žalingas; kad puikus laisvalaikis turi būti sustyguotas, o ne atsitiktinis, neplanuotas; kad disciplina reikalingesnė už įkvėpimą; kad drąsa yra žmogaus sąžinės reikalas, ji nepriklauso nuo kitų žmonių įvertinimo; ir pagaliau, kad meilė patvaresnė už neapykantą.

Ne tokiu ezoteriniu lygmeniu sužinojau ir kai kuriuos praktiškus dalykus: pavyzdžiui, apie mūsų gerto vyno rūšių skonio subtilybes, apie austrių kokybės niuansus – nuo prasčiausių portugališkų iki Belonos karališkųjų, apie vandens paukščių poeziją, klasikinius su buliumi šokdavusio didžiojo matadoro triukus, skirtumus tarp Ticiano ir Tintoreto, Monė ir Renuaro, Gogeno ir Sera, Pikaso ir Brako, apie tai, kodėl, jo nuomone, Sezanas su niekuo nepalyginamas. Jis įpratino mane naudotis savo sukonstruotu išmatų detektoriumi, mėgautis laisvalaikiu, pamokė, kaip elgtis karingai, kada išlaikyti atstumą, kaip užmesti kabliuką, kad užkibtų buriažuvė, kaip nusitaikyti šratiniu šautuvu pagal fazano skrydžio trajektoriją, kaip per demonstraciją prieš varžybas įvertinti lenktyninį žirgą ir kaip pašalinti „riebalus" nuo kūrinio „sausgyslių ir kaulų".

Nuo Ernesto mirties 1960 metais apie jį parašytos kelios dešimtys knygų. Ketvirtoji žmona, pirmoji žmona, brolis, sesuo, jauniausias sūnus, vyriausias sūnus, visas būrys nė akyse jo nemačiusių koledžų profesorių, visokiausi draugai ir apgavikai, ir net apsišaukėlės myli-

mosios – visi parašė apie jį po knygą ir, galima įsivaizduoti, kiekvienoje iš jų jis pasirodo vis kitoks.

Per keturiolika mūsų pažinties metų mudu su Ernestu apsikeitėme dešimtimis laiškų, ir net šiandien kartais pagaunu save jam teberašant.

Brangus Tėtuši,

Manau, greičiau pralinksmėtum, nei supyktum sužinojęs apie savo dalyvavimą šiandienos aukcione. Parduodant tavo namą Ki Veste, dokumentuose įrašyta sąlyga, kad objektas gali būti naudojamas tik gyventi, o ne turistams pritraukti. Suprantama, vos įsigijęs namą naujasis savininkas pavertė jį dirbtiniu masalu turistams, tenykštes kates pavadino tavo kačių palikuonėmis ir paskleidė bulvarinio lygio gidų gražbylystes.

Paskutinės valios vykdytojai, žmonai Merei, testamente tu uždraudei paviešinti savo laiškus. Turbūt nenustebsi sužinojęs, kad kaip galėdama greičiau ji išleido didžiausią tomą jų, ir kai kurie buvo labai, labai asmeniški. Negana to, anksčiau vien tik su knygomis sietas tavo vardas buvo įteisintas komerciškai, tad dabar turime Hemingvėjaus baldų, drabužių, barų, restoranų, marškinėlių, gėrimų, ir netgi Paryžiaus viešbučio *Ritz* mažasis baras buvo pervadintas tavo garbei. O *Floridita* išsigimė į turistų perpildytą skylę, kurios kadaise specifinio saldaus kokteilio skonis dabar primena komercinį birzgalą, o baro kamputyje, kurį buvai pamėgęs, puikuojasi bronzinis tavo atvaizdas.

Turistų traukos centru tapo ne tik namai Ki Veste ir Kuboje, bet ir Ouk Parko miestelis, kur restauruoti tavo vaikystės namai virto kone šventove – tiesą sakant, šiandien visas miestelis tapo turistiniu objektu. Paryžiuje veikia Hemingvėjaus pasivaikščiojimų maršrutai, o Slopis Džo ką tik Ki Veste surengė jau dvidešimtą kasmetinį konkursą „Kas panašiausias į Hemingvėjų“ – šis įvykis toks svarbus, kad net buvo transliuojamas per PBS žinias. Be to, kasmet renkama labiausiai nevykusi Hemingvėjaus apysakos

imitacija. Be viso to, yra viena grupelė, planuojanti tavo namus Kečume paversti jauku turistams – taip, tą pačią neišvaizdžią betoninę dėžutę, kurią nusipirkai iš Dano Topingo, kai jam priklausė beisbolo komanda *New York Yankees* – tačiau, laimei, kita kečumiečių grupelė siekia užkirsti tam kelią.

Vis dėlto tavo knygos puikuojasi knygynuose ir nesiskundžia pirkėjų dėmesiu nei čia, nei užsienyje. Tavo biografiją rodė gal tuzinas televizijos laidų, rengiami ir keli kino filmų projektai, vienas iš jų – pritrenkiantis pasakojimas apie tave ir Martą Gelhorn, tuometinę trečią sužadėtinę, kur tave vaidina tas banditas iš „Sopranų“, Džeimsas Gandolfinis. Neseniai buvau jį sutikęs ir pasiteiravau, ar skaitė ką nors iš tavo kūrybos, o jis atsakė: „Ne, dar ne...“

Taigi, kaip matai, tau iškeliavus mes nesiliaujame krizenę.

Visada tavo
E. HOČNERIS

Havana, Kuba
2004 m. lapkričio 11 d.

Įžanga

Rašytojas, daugelio kritikų vadinamas geriausiu to šimtmečio autoriumi, vyras, jutęs aistrą gyvenimui ir patyręs nuotykių, prilygstančių jo paties genialumui, Nobelio ir Pulicerio premijų laureatas, turtingas karys, turėjęs namą Aidahe, Pjūkladančiuose kalnuose, kur medžiodavo žiemą, laikęs butą Niujorke ir jachtą su specialia įranga, leidžiančia žvejoti Golfo srovėje, taip pat apartamentus Paryžiaus *Ritz* ir Venecijos *Gritti* viešbučiuose, galėjęs pasigirti tvirta santuoka, puikiais draugais visame pasaulyje ir nesirgęs jokia rimta liga – šis vyras, kėlęs pavydą kitiems vyrams, 1961 metų liepos 2-ąją įrėmė šautuvą sau į galvą ir atsisveikino su gyvybe.

Kaip tai galėjo nutikti?

Ir pagaliau kodėl?

Buvau artimas jo draugas keturiolika metų – iki pat jo savižudybės. Apie šį sudėtingą, nepaprastą, mokėjusį juokauti, veiklų, pramogas mėgusį vyrą, koks buvo Ernestas Hemingvėjus, žinojau beveik viską: apie jo nuotykius, pokalbius, svajones ir žlugusias iliuzijas, apie jo pergales ir pralaimėjimus, tačiau į šį klausimą negaliu jums atsakyti. Niekas negalėtų rasti atsakymo.

Norėdamas papasakoti apie jo gyvenimą, vis tiek turėsiu kalbėti apie jo mirtį ir ankstesnius įvykius. Daug ir intensyviai apie tai mąsčiau – ar iš viso dera to imtis, ar kai ką palikti paslaptyje, o gal apibendrinti ir užmaskuoti. Vis dėlto kryptį galiausiai parodė Ernesto atsakymas į mano abejonę, ar jis turėtų būti toks pat atviras ir nuo-

širdus, koks buvo kalbėdamas apie Skotą Ficdžeraldą. „Visų žmonių gyvenimas baigiasi vienodai, – pasakė Ernestas. – Vieną žmogų nuo kito skiria tiktai jo gyvenimo ir mirties detalės.“

Jis prisipažino, kad pasakoti mokėjo tik vienaip – iškloti visą tiesą, nieko nepalikti paslaptyje; perteikti skaitytojui, kaip iš tikrųjų viskas vyko, atskleisti patirtą ekstazę, liūdesį ir apgailestavimą ar net nupasakoti, koks tuo metu buvo oras – jei tai pasiseks, skaitytojas ras kelią į pačią pasakojimo šerdį.

Ir aš stengiausi taip daryti: ničnieko nenuslėpti, kuo labiau priartėti prie atsakymo į pagrindinį klausimą – kodėl?

PIRMOJI DALIS

Viena laimė, jog mums dar nereikia užmušinėti žvaigždžių! Įsivaizduok, kad žmogus kasdien mėgina užmušti mėnulį! O mėnulis bėga nuo jo. Tačiau pamėgink įsivaizduoti, kas būtų tuomet, jeigu Žmogui kasdien tektų persekioti saulę? Ką gi. Mums dar pasisekė.

„Senis ir jūra“

Pirmas skyrius

Havana, 1948 metai

1948 metų pavasarį mane pasiuntė į Kubą. Teko it paskutiniam asilui prašyti Ernesto Hemingvėjaus parašyti straipsnį tema „Literatūros ateitis". Tuo metu dirbau žurnalui *Cosmopolitan,* kurio redaktorius sumanė vieną numerį skirti pamąstymams „Apie civilizacijos ateitį". Frenkas Loidas Vraitas turėjo pasisakyti apie architektūrą, Henris Fordas II – apie automobilius, Pikasas – apie meną, o kaip jau sakiau, Ernestas Hemingvėjus – apie literatūrą.

Suprantama, nė vienas rašytojas nežino apie literatūros ateitį nieko daugiau nei tai, ką jis pats ketina parašyti kitą rytą, o daugelis nežino net ir to, tačiau aš štai jau registravausi viešbutyje *Nacional,* kad nedelsiant priremčiau poną Hemingvėjų prie sienos ir prisistatęs, kas esąs, įkalbėčiau jį išpranašauti literatūros ateitį senajam gerajam *Cosmo.*

Paskutinis asilas – per silpnai pasakyta. Kai dar mokydamasis Saldano mokykloje Sent Luise perskaičiau savo pirmąjį Hemingvėjaus kūrinį „Saulė taipgi teka", mane ištiko dažna mūsų kartos bėda: pajutau Hemingvėjui pagarbią baimę. Moksleiviškose fantazijose tapatinausi su Niku Adamsu (beveik mano bendraamžis daugelio Hemingvėjaus apsakymų pagrindinis veikėjas), kuris skynėsi kelią niūriame pasaulyje, pilname apgirtusių nuo punšo karių, žudikų ir savižudžių indėnų, narkomanų ir kekšių, karo negandų iškamuotame Italijos fronte. Antrojo pasaulinio karo metais toliau pagarbiai žavėjausi karo korespondento Hemingvėjaus žygiais. Įsibrovęs į karo veiksmų zoną, jis visai ne žurnalistiniais būdais užmezgė ryšį su pulkininko Buko

Lanhamo dvidešimt antruoju pėstininkų pulku, keliaujančiu per Normandiją, kai per nuožmų Liuksemburgo mūšį ir Hiurtgeno miško teroro aktą iš 3200 šio pulko karių aukomis tapo 2060.

Bandžiau išsisukti nuo *Cosmopolitan* užduoties, tačiau be ilgų svarstymų gavau nurodymą išpešti tą kvailą straipsnį *arba bus blogai.* Tas būtų man atsirūgęs, juk buvau tik įpusėjęs dvidešimtuosius ir pirmąjį darbą susiradęs vos prieš pusmetį – kai per vienus metus Paryžiuje iššvaisčiau atlyginimą, gautą už tarnybą oro pajėgose. Jis gyveno mažame San Fransisko de Paulos miestuke, maždaug dvidešimt minučių kelio nuo Havanos, bet kuo daugiau įsivaizdavau, kaip ten nuvykęs pabelsiu į jo duris ir stojęs akis į akį drįsiu jį sutrukdyti – būtent tai redaktorius man ir liepė padaryti – tuo labiau mano ryžtas blėso. Užspeistas baimės, dvi dienas prakiurksojau prie viešbučio baseino, kol pagaliau nusprendžiau: po velnių, juk galiu gauti iš redaktoriaus kitą darbą, tikrai nesiruošiu baladotis į rašytojo duris. Net jei turėčiau jo telefono numerį, kurio nėra telefonų knygoje, vis tiek neprisiversčiau jam paskambinti.

Tada radau tikram bailiui derančią išeitį: parašiau jam laišką ir papasakojau, kad man pavesta atlikti šią absurdišką užduotį, tačiau visai nenorėčiau jo trukdyti, tad jei jis galėtų brūkštelėti kelis žodžius, kad atsisako bendradarbiauti, tuo neapsakomai praskaidrintų „Hočnerio ateitį".

Jau kitą ankstų rytą suskambo telefonas.

– Čia Hočneris?

– Taip.

– Kalba Hemingvėjus. Gavau jūsų laišką. Negaliu leisti jums atsisakyti pavestos užduoties, nes tai sugriautų jūsų reputaciją *Hearst* organizacijos akyse, o tai prilygtų išmetimui iš raupsuotųjų kolonijos. Siūlau susitikti šiandien penktą vakaro ir išgerti ko nors bare *La Florida*. Taksistas žinos, kur važiuoti.

Tuo metu *Florida* (toks tikrasis pavadinimas, nors visi sakydavo *Floridita*) buvo puikiai apšviestas senamadiškas baras-restoranas su

ventiliatoriais palubėse, neoficialiai bendraujančiais padavėjais ir trimis muzikantais, kurie vaikščiojo, kur panorėję, arba sėdėjo prie stalo netoli baro. Didžiulio lakuoto raudonmedžio baro kėdės buvo aukštos ir patogios, o malonūs ir patyrę padavėjai mokėjo pagaminti įvairiausių išskirtinės kokybės daikirių su ledukais. Ant sienos puikavosi keletas įrėmintų nuotraukų, kuriose Hemingvėjus geria plačiai išreklamuotą *La Floridos* kokteilį – „Hemingvėjaus daikirį", kitaip vadinamą *Papa Doble**. Laikantis daugelio turistų pageidavimo, *Papa Doble* sudėtinės dalys – pustrečios menzūrėlės baltojo *Bacardi* romo, dviejų citrinų, pusės greipfruto sultys ir šeši maraskino lašai – supilama ant ledo gabaliukų į elektrinį plakiklį, tada smarkiai suplakama ir putojantis kokteilis patiekiamas didelėse taurėse. Įsitaisęs ant kėdės prie baro Obispo gatvės gale, pačiame kamputyje po įrėmintomis fotografijomis, užsisakiau *Papa Doble*.

Prieš išvykdamas į Havaną bandžiau rasti Hemingvėjaus biografiją, tačiau nesėkmingai. Apie jo gyvenimą žinojau tik tiek: gimė Ouk Parke, Ilinojuje, Čikagos priemiestyje, 1899 metų liepos 21-ąją, buvo antras iš šešių vaikų, atsidavęs savo tėvui gydytojui; šis užkrėtė jaunąjį Ernestą aistra žvejybai ir medžioklei. Vis dėlto dėl nesutarimų su motina Ernesto gyvenimas virto tikru chaosu, tad vos pabaigęs mokyklą jis išėjo iš namų.

Neturėdamas nė aštuoniolikos, jis susiveikė reporterio darbą Kanzas Sičio laikraštyje *Star*, o kitais metais, dėl prasto regėjimo nepriimtas į JAV kariuomenę, įsidarbino Raudonojo kryžiaus automobilio vairuotoju Italijos fronte. 1918 metų liepą prie Fosalta di Pjavės jį sunkiai sužeidė sprogusi austrų mina.

Pasibaigus karui grįžo į Valstijas suluošinta koja ir gavo darbą Toronto laikraštyje *Star*. 1920 metais vedė merginą iš Sent Luiso, Hedlę Ričardson, ir su ja susilaukė sūnaus. Santuoka iširo 1927 metais, tada jis vedė Poliną Pfeifer, paryžietę *Vogue* žurnalistę, ji pagimdė jam dar du sūnus. 1940 metais Polina pareikalavo skyrybų. Trečiąja

* „Dvigubas Tėtušis".

žmona tapo rašytoja Marta Gelhorn, ją 1946-aisiais pakeitė dar viena žurnalistė Merė Velš.

Trečiojo dešimtmečio pradžioje, kai su Hedle gyveno Paryžiuje, jis parašė romaną apie savo kartą „Saulė taipgi teka“, knyga iškart atnešė jam šlovę. Grįžęs į Jungtines Valstijas apsigyveno Ki Veste ir dar labiau įsitvirtino kaip rašytojas, kai išleido „Atsisveikinimą su ginklais“. Ki Veste praleistus metus atspindi romanas „Turėti ir neturėti“.

Kai nerašydavo, jis daug ir toli keliaudavo, žvejodavo marlinus ir tunus, medžiodavo stambų laimikį safariuose ir važinėdavo koridon į Ispaniją. Kai ten prasidėjo pilietinis karas, jis kovėsi lojalistų pusėje, o vėliau tuos įvykius aprašė garsiausioje iš visų savo knygų „Kam skambina varpai“. Tai beveik ir viskas, ką apie jį žinojau.

Hemingvėjus atvyko kiek pavėlavęs. Dėvėjo rusvai žalsvos spalvos kelnes, sujuostas plačiu odiniu aptrintu diržu, kurio didžiulėje sagtyje buvo iškalti žodžiai *Gott mit uns**, ir baltus lininius sportinius laisvai krintančius marškinėlius, basomis įsispyręs į rudus odinius mokasinus. Tamsius jo plaukus pagyvino žilos sruogos, visai baltos ties smilkiniais, lūpų kampučius siekė vešlūs ūsai, tačiau barzdos jis neturėjo. Jis atrodė milžiniškas: ne dėl ūgio, kuris coliu teviršijo šešias pėdas, ir ne dėl svorio, o dėl įspūdžio, kurį darė žmonėms. Didžioji dalis iš 200 svarų jo kūno masės buvo susitelkusi virš juosmens: stambūs kampuoti pečiai, ilgos raumeningos rankos (kairioji ties alkūne kiek deformuota, su netaisyklingos formos randu), plati krūtinė, atsikišęs pilvas, tik šlaunys ir klubai smulkesni. Jis kažką spinduliavo – buvo veržlus, tryško energija, bet kartu tvardėsi, lyg lenktynėms pasirengęs žirgas. Kai sustojęs sklandžia ispanų kalba šnekėjo su vienu iš muzikantų, man toptelėjo jį taikliai apibūdinantis žodis – *mėgavimasis:* Dieve, pamaniau, kaip jis mokėjo *mėgautis!* Nesu matęs kito tokio žmogaus, taip apgaubto džiugesio ir geros savijautos kaip jis. Visi aplinkiniai atsiliepdavo į jo skleidžiamą aurą.

* Dievas su mumis (*vok.*).

Jo veidas buvo daug iškalbingesnis, nei galėjau įsivaizduoti iš matytų nuotraukų.

Kai priėjęs prie baro pasisveikino su barmenu, ant jo kaktos, virš kairiosios akies, pastebėjau pailgą randą, tarsi prilipusį kūno spalvos molio gabalėlį.

– Hočneri, – kreipėsi jis į mane, spausdamas ranką, – sveikas atvykęs į Kubą.

Jo delnai buvo drūti, kvadratiniai, pirštai neilgi, nagai tiesiai nukirpti. Baro padavėjas pastatė priešais mus du atšaldytus daikirius kūgio formos taurėse, dukart didesnėse nei tos, iš kurių gėriau anksčiau.

– Daikirių gaminimo menas čia pasiekė aukštumų, – tarė Hemingvėjus. – Kartą per vieną naktį išpliumpinau šešiolika kokteilių iš eilės.

– Tokių didelių kaip šie?

– Mūsų baro rekordas, – įsiterpė pokalbio klausęsis barmenas.

Hemingvėjus paragavo savo gėrimo. Didžiulį pirmąjį gurkšnį ilgokai palaikęs burnoje nurijo per kelis kartus. Tada pritariamai linktelėjo.

– Hočneris... labai įtartina pavardė. Iš kur jūs?

– Iš Sent Luiso.

– Iš kokios miesto dalies, ar tik ne iš Šato aveniu? Gal jūsų senelis kovėsi su Natu Sigalu?

– Jūs pažįstate Sent Luisą?

– Pirmos trys mano žmonos gimė Sent Luise, – liūdnai palingavo galvą jis. – Taigi apie šį miestą kai ką žinau. Vienintelis geras mano pažįstamas žmogus, kuris iš ten nepabėgo, buvo Martos Gelhorn motina.

Barmenas pastatė priešais mus pusdubenį nelukštentų krevečių.

– Prieš keletą metų, – toliau kalbėjo Hemingvėjus, imdamas vieną, – aš įsteigiau Karališkąjį krevečių valgytojų klubą. Ar norėtumėte į jį įstoti?

– Žinoma. Ką turėčiau padaryti?

– Šio klubo nariai valgo galvas ir uodegas.

Nukandęs krevetės galvą, su malonumu ją sutriauškino. Aš padariau tą patį, tik be jokio malonumo.

– Paskui priprasi, – patikino jis, imdamas kitą.

Prieš mus atsirado dar dvi daikirių taurės. Barmenas perdavė Hemingvėjui laišką. Perskaitęs siuntėjo adresą, šis sulankstė voką ir įsidėjo į kišenę.

– Mano draugas baskas – produktyvus laiškų rašytojas, tiesa, visus laiškus jis užbaigia vienodai: atsiųsk pinigų.

Energingai užgrojo ir uždainavo trio: du gitaristai – vienas stambaus sudėjimo ir smagiai nusiteikęs, kitas rimtas, paniuręs – ir liesas tamsiaodis vokalistas, kuris grojo dar ir marakasu.

– Jie mano bičiuliai, – tarė Hemingvėjus. – Tai aš parašiau jiems šią dainą. O, kad čia būtų Merė! Ji dainuoja ją geriausiai. Kartą čia vakarojome, puikiai leidome laiką sausakimšame bare, staiga pasirodė išgerti atėję trys jauni energingi džentelmenai. Jiems ant kaktos buvo parašyta, kad jie iš FTB. Pasiunčiau raštelį muzikantų trijulei ir per patį vidurnaktį jie angliškai užtraukė: „Su gimimo diena!“, o visi baro lankytojai jiems pritarė. Per kulminaciją „Su gimimo diena, mieli FTB agentai!“ tie trys vos neišgriuvo ir tučtuojau išnešė kudašių.

Vieną po kito maukdami daikirius diskutavome apie gyvenimo ir darbo sąlygas Havanoje.

– Toks tipas kaip aš, – kalbėjo Hemingvėjus, – kuris gali rinktis bet kurį pasaulio kampelį, savaime suprantama, priverčia žmones spėlioti, kodėl aš apsistojau būtent šioje šalyje. Paprastai nė nebandau aiškinti: per daug sudėtinga. Ko verti vien giedri, vėsūs rytai, kai gali atsidėti produktyviam darbui, kai šalia nemiega vien tik Juodasis Šuo ir kai gaidžiai peštukai paleidžia kakarines. Kur dar galėtum auginti gaidžius peštukus, leisti juos į kovą, lažintis dėl savo favoritų – ir visa tai daryti legaliai? Yra žmonių, kurie gaidžių kovas vadina žiauriomis, tačiau, velniai griebtų, kuo kitu norėtų užsiimti gaidžiai peštukai? O kur dar visokiausi paukščiai...

nuostabiausi sparnuočiai, vietiniai ir atskrendantys, putpelės, kurios prieš saulėtekį sulekia atsigerti vandens iš baseino. Ir driežai, tykantys maisto po medžiais prie tvenkinio ar sienas apraizgiusiuose vynuogienojuose. Dievinu driežus! Jei užsimanai nueiti į miestą, užtenka įsispirti į mokasinus. Havana – nuostabi vieta, jeigu nori pabėgti nuo savęs. Tos kubietės merginos... Jų juodose akyse žybsi kaitrios saulės spinduliai. Jei užsimiršti nenori, nuo pasaulio gali atsiskirti likęs namie ir išjungęs telefoną.

Vos pusvalandį paėjėjęs nuo vilos, gali išplaukti nuosava jachta ir jau po penkiolikos minučių atsidursi tamsiai mėlynuose Golfo srovės vandenyse, kur gali užmesti iš karto keturias meškeres. O medžiotojų klube panorėjęs pašaudyti į karvelius, gali net varžytis dėl didelio piniginio prizo. Taip ir leisdavom laiką. Kartą susirinko Tomis Ševlinas, Pičonas Akvilera, Vinstonas Gestas ir Torvaldas Sančesas. *Dodgers* komandos žaidėjai negali prastai šaudyti. Mes rungėmės su Hju Keisiu, Biliu Hermanu, Ogiu Galanu, Kurtu Devisu ir kitais patyrusiais šauliais. Tie patys žmonės, kurie rengia protesto akcijas prieš gaidžių peštynes, apdrabstys tave purvais ir už šaudymą į karvelius. Daug kur tai draudžiama, tačiau čia visiškai legalu. Tai pats įdomiausias man žinomas lažybų sportas, bet tik šauliams – stebėtojai gali mirti iš nuobodulio.

– Nejau neapima monotonija, kai nėra metų laikų kaitos? – paklausiau. – Nejaugi nepasiilgstate pavasario ir rudens, tokių kaip Niu Inglande?

– Čia taip pat keičiasi metų laikai, – paprieštaravo Hemingvėjus. – Tik pasikeitimai subtilesni, ne tokie pastebimi kaip Niu Inglande, iš kurio pabėgo mūsų tėvai, nes jo žemės plynos ir dirva nieko verta. Tad leisk man pasidžiaugti Montanos Red Lodžu ar net Vajomingo Kodžiu, ar Vakarų Jeloustounu, kur Didysis Džimas Savažas taip įgudusiai išdalija kortas nuo malkos apačios, kad tą pastebi tik vaikinai, arba pasigrožėti Bilingsu šeštadienio vakarą, o gal net, velniai nematė, Kasperiu – naftos miesteliu, kurio ligoninėje gydėsi panelė Merė.

Vieną po kito siurbčiojome daikirius ir aptarinėjome Hemingvėjų be galo žavėjusius Roberto Flaerčio dokumentinius filmus, kalbėjomės apie Tedą Viljamsą, geriausios mėnesio knygos klubą, Leną Horn, Prustą, televiziją, kardžuvės kepimo receptus, afrodiziakus, pagaliau ir indėnus – iki pat aštuntos vakaro, kol ištuštinęs septintą taurę pasiekiau savo absoliutų daikirių gėrimo rekordą, nors Hemingvėjus prie savojo dar nė iš tolo priartėjęs nebuvo. Hemingvėjus pasiėmė vieną kokteilį su savim, kaip visada atsisėdo savo automobilio priekyje greta vairuotojo Chuano, o aš, nors įdūkusia galva, kažkaip dar atsiminiau, kad kitą rytą jis planavo užvažiuoti manęs paimti paplaukioti jachta. Net pajėgiau – tik neklauskite kaip – *Cosmopolitan* redaktoriui užrašyti mūsų pokalbio nuotrupas. Taip pradėjau praktiką, kurios laikiausi visą mūsų pažinties laikotarpį. Vėliau užrašus papildžiau įrašinėdamas pokalbius kišeniniu diktofonu, kurį pasiimdavau į visas mūsų keliones.

Hemingvėjaus gyvenime buvo dvi Pilar: pirmoji Pilar – gyvenimo geismo kupina partizanė, „Kam skambina varpai“ veikėja, antroji – keturiasdešimt pėdų ilgio jachta, žalia su juoda. Vardą jos gavo pagal Ispanijos šventyklą. Jūrinė jachta *Pilar* stovėjo prišvartuota Havanos uoste, pasiruošusi iškeliauti vos sulauks mūsų. Joje buvo kapitono tiltelis ir valdymo pultas denyje, nestandartinio dydžio takelažai išlaikydavo gyvą dešimties svarų jauką. Galėjai vienu metu žvejoti keturiomis meškerėmis. Ernestas pristatė mane laivui kaip žmogų, su kuriuo jį sieja nuoširdūs santykiai.

Tiesa, visų pirma jis supažindino mane su liesu indėniško gymio vyruku Gregorijum Fuentesu, kuris buvo *Pilar* šturmanas nuo 1938 metų.

– Pirmąkart į jūrą jis išplaukė būdamas ketverių, – pasakojo Ernestas, – iš Lansarotės Kanaruose. Sutikau jį, kai buvome audros įkalinti Drai Tortugase. Prieš Gregorijų turėjau kitą nuostabų šturmaną, Karlą Gutjeresą, bet kažkas paviliojo jį didesniu atlyginimu,

kol dalyvavau civiliniame kare Ispanijoje. Šiaip ar taip, Gregorijus tikras stebuklas: įgudęs jūreivis išgelbėjo *Pilar* iš trijų uraganų, jis neprilygstamas žvejas ir dar skaniausiai pasaulyje ruošia pompanus.

Įsijungė galingi varikliai. Ernestas užlipo į denį ir nukreipė jachtą iš uosto pro Moro tvirtovę palei krantą plaukti maždaug septynias mylias, link žvejų kaimelio Kochimaro, aprašyto knygoje „Senis ir jūra". Gregorijus užmetė visus keturis valus: du su paukščių, du su mėsos jauku. Aš likau denyje su Ernestu.

Jis ištraukė butelį tekilos ir mudu gurkštelėjome tikrindami, ar ji pakankamai šalta.

– Tuoj atvyksime, – tarė jis. – O kad būtumėt buvę kartu per paskutinę išvyką! Vaikai turėjo dešimties dienų atostogas, pasiėmiau juos į Salo salą ir Dvigalvio Šaulio salas Bahamose. Sugavome gal 1800 svarų leidžiamos žvejoti žuvies, tris didžiulius vėžlius, taip pat daugybę vėžių, o paskui nuostabiai pasipliuškenome. Į tuos vandenis žvejai beveik neužklysta ir mano vaikai puikiai praleido laiką.

Tada jis itin didžiuodamasis ėmė kalbėti apie *Pilar*.

Joje telpa miegoti septyni žmonės, o per karą sutilpdavo net devyni.

– Ką, *Pilar* dalyvavo kare?

– Nuo 1942 iki 1944 metų mes perdarėme ją į karo laivą ir patruliavome palei šiaurinius Kubos krantus. Saugojom juos nuo povandeninių laivų. Dirbome jūros žvalgybai. Dėjomės komerciniu žvejybos laivu, bet keliskart pakeitėme *Pilar* maskuotę, kad pernelyg ilgai žvejojantis laivas nesukeltų įtarimų. Turėjome pusketvirto tūkstančio dolerių vertės radijo įrangą, tačiau svarbiausia buvo mokėti manevruoti už borto. Turėjome kulkosvaidžius, bazukas ir didelio galingumo sprogmenis, užmaskuotus, tarsi tai būtų paprasti daiktai. Pagal manevro planą reikėjo, kad mus sustabdytų koks nors išniręs povandeninis laivas. Toks pavojaus nenujaučiantis laivas ir buvo mūsų atakos tikslas. Įgulą sudarė ispanai, kubiečiai ir amerikiečiai, visi drąsūs profesionalai, taigi drįstu manyti, kad ataka siekiant užgrobti laivą būtų sėkmingai pavykusi.

– Tačiau jums taip ir nepasitaikė progos išbandyti šį sumanymą?

– Ne, bet mums pavyko perduoti naudingos informacijos apie povandeninių laivų išsidėstymą – kelis mūsų nurodytus nacių laivus vėliau apmėtė giluminėmis bombomis ir tikriausiai nuskandino. Karinė jūrų žvalgyba įvertino mūsų pastangas ir mus apdovanojo.

– Ar Gregorijus buvo drauge?

– Žinoma. Buvau įspėjęs įgulą apie gresiančius pavojus, nes *Pilar* nebuvo lygiavertis priešininkas jokiam povandeniniam laivui, jei jis panortų ją sunaikinti, tačiau Gregorijus labai laimingas išplaukė su mumis, nes kiekvienam iš mūsų buvo pažadėta 10 tūkstančių dolerių suma – Gregorijui nė į galvą nebūtų atėję, kad kažkas gali jam sumokėti tokius pinigus. Nors kajutės buvo perpildytos, įgula sutarė puikiai ir ginčų nekilo: kartą jūroje išbuvome ištisas 57 dienas.

– Žuvi-i-is! Žuvi-is, Tėtuši, žuvi-is! – iš laivagalio atskriejo Gregorijaus balsas. Nedelsdami sužiurome pro dešinįjį bortą. Vandenyje pastebėjau rudą žuvies nugarą – tuoj ji tapo tamsiai raudona – ir šviesiai violetinius krūtinės pelekus. Savo forma žuvis priminė povandeninį laivą.

– Marlinas, – tarė Ernestas, – pirmyn!

Įsitvėręs denio turėklų, jis persisvėrė per bortą. Gregorijus padavė meškerę su mėsos jauku.

– Ar bent kartą gaudei tokį? – paklausė Ernestas.

– Ne, juk dar niekada nežvejojau atviroje jūroje.

– Tuomet pats laikas pradėti mokytis, – pasiūlė paduodamas man meškerę.

Mane apėmė panika. Štai vienas iš geriausių žvejų pasaulyje, štai greitas kaip vėjas, neįtikėtino dydžio marlinas, štai ilga, sudėtinga meškerė ir ritė – ir štai aš pats, kurio rekordinis laimikis iki šiol buvo 10 svarų ešerys, sugautas mano draugo Semo Epšteino irklinėje valtyje Long Ailende kažkur už Sautoldo.

Tačiau man dar nebuvo tekę susidurti su vienu Ernesto bruožu, – vėlesniais metais daugsyk, didžiam savo malonumui, turėjau progą

jį stebėti: jis puikiai gebėjo mokyti, apsišarvavęs begaline kantrybe. Ramiu, vienodu balsu Ernestas vadovavo kiekvienam mano veiksmui – pradėdamas nuo užkirtimo, kai didžiulis kabliukas įsitvirtina žuvies burnoje, ir baigdamas laimikio prisitraukimu artyn, kad būtų patogu jį ištraukti iš vandens. Po pusvalandžio jau grožėjomės denyje gulinčiu marlinu.

– Gal mudviem reikėtų sukurti naują žvejybos sindikatą: Hočneris ir Hemingvėjus, marlinų tiekėjai, – pajuokavo Ernestas.

Supratau, kad jis mane įšventino į savo būsimų nuotykių kompanionus. Ši partnerystė teikė jėgų, linksmino, mokė, erzino, kėlė nuotaiką, vargino ir stebino dar trylika metų.

Kai grįžome iš laivo į viešbutį *Nacional,* Ernestas pirmą ir vienintelį kartą užsiminė apie laišką, kurį buvau nusiuntęs jam dėl straipsnio „Literatūros ateitis“. Kitą rytą turėjau grįžti į Niujorką, tad ant šaligatvio priešais viešbutį atsisveikindami paspaudėme vienas kitam rankas.

– Tiesa ta, kad aš nė velnio nenutuokiu apie jokią ateitį, – prisipažino jis.

Netikėta užuomina privertė mane krūptelėti.

– Ak, tuomet pamirškime tai...

– Kiek jie moka?

– Penkiolika tūkstančių.

– Na, ką gi, pakankamai, kad būtų garantuota puiki literatūros ateitis. Žinote, ką jums pasakysiu – atsiųskite man straipsnius, kuriuos šiam projektui jau parašė kiti, kad turėčiau nuo ko atsispirti. Taip pat ir sutartį. Jeigu paaiškės, kad pagal įstatymus kūriniai, parašyti dvylika mėnesių iš eilės už Valstijų ribų gyvenančių autorių, vis dar neapmokestinami, parašysiu, ką manau, ir parašysiu kuo geriau.

Per visus tuos metus, išskyrus Romoje praleistus 1956 ir 1957-uosius, aplankydavau Ernestą Kuboje bent kartą per metus, tad daikiriai *Floriditoje,* šaudymas į karvelius, išvykos su *Pilar* ir viloje slenkan-

čios dienos tapo visiškai įprastais dalykais mano gyvenime. Už šių išvykų į Havaną ar kurį kitą pasaulio kampelį susitikti su Ernestu dažnai slypėdavo „dalykiniai" reikalai, tačiau į visa, kas siejosi su darbu, jis žvelgdavo savotiškai. Mažiausiai dvi dienas visuomet paskirdavo „atvėsti": aš pailsėdavau po kelionės, jis – nuo darbų, o jei tuo metu atostogaudavo, tuomet – nuo kažin kokios paslaptingos įtampos, niekuomet aiškiai neapibrėžiamos. Ir mes „atvėsdavome" pasinerdami į vietines pramogas: Kuboje tai buvo žvejyba, karvelių šaudymas, *jai alai* turnyrų stebėjimas su lažybomis, gaidžių kovų rengimas Ernesto aptvare ir panašiai. Kečume, Aidaho valstijoje, mes „atvėsdavome" medžiodami laukines antis ir žąsis, fazanus, briedžius, elnius, karvelius, vengriškąsias kurapkas. Paskui iš laimikio ruošdavome patiekalus ir juos valgydavome. Ispanijoje „atvėsdavome" lankydamiesi koridoje, Prado muziejuje, žiūrėdami įžymybes, valgydami, gerdami ar tiesiog įsiliedami į bendrą *atmosferą*. Kaip jau sakiau, tai trukdavo mažiausiai dvi dienas.

O kiek trukdavo daugiausiai, paklausite. Į Ispaniją atvykau 1959 metų birželį, norėdamas aptarti serialo Hemingvėjaus kūrinių motyvais scenarijų, kurį parašyti man pavedė CBS (*Columbia Broadcasting System*). Su Ernestu susitikau birželio 28 dieną Alikantėje, ir tik rugpjūčio 17-ąją pakeliui iš koridos arenos į viešbutį jis pasakė:

– Beje, galvojau apie tą televizijos serialą. Pasikalbėkime apie jį.

Į Havaną sugrįžau prabėgus pusmečiui nuo pirmojo savo apsilankymo. Nors 15 tūkstančių dolerių avansas buvo jau išmokėtas, straipsnis apie literatūros ateitį vis dar nebuvo parašytas. Užtat Ernestui kilo naujas sumanymas, kurio aptarti ir buvau pakviestas atvykti. Mažutis San Fransisko de Paulos miestukas, kuriame stovėjo Ernesto *Finca Vigia* (vila su gražiu vaizdu), buvo viso labo tik skurdo nukamuotas lūšnynas. Bet Hemingvėjaus nuosavybė buvo aptverta: trylikos akrų sodas su gėlėmis ir daržovėmis, ganykla su pustuziniu karvių, vaismedžiai, nebenaudojami teniso kortai, didžiulis baseinas

ir žema, kadaise balto kalkakmenio, šiek tiek apgriuvusi, bet dėl to tik orumo įgavusi vila. Aštuoniolikos rūšių mangamedžiai augo ilgame šlaite, nusidriekusiame nuo pagrindinių vartų iki pačios vilos, kurią Ernestas vadino savo „žaviaisiais griuvėsiais“. Tiesiai priešais namą augo milžiniškas kapokmedis, laikytas šventu vudu genties apeigose, o nuo jo pilkšvo kamieno stiebėsi orchidėjos. Nelaimei, stambios jo šaknys skaldė plytelėmis išklotą terasą ir net taikėsi į paties namo vidų. Tačiau Ernestas taip stipriai mylėjo šį medį, kad nors jis ir darė nemažai žalos, prie jo šaknų niekam neleido nė pirštu prisiliesti. Kiek tolėliau nuo pagrindinio namo stovėjo balto mūro svečių namai. O kiek nuošaliau už jo buvo naujas akinamo baltumo triaukštis kvadratinis bokštas su išorėje vingiuojančiais sraigtiniais laiptais.

Ant valgomojo ir beveik 50 pėdų pločio svetainės sienų buvo įkurdintos įspūdingos raguotos žvėrių galvos, o ant plytelėmis išklotų grindų tysojo keletas gerai išdirbtų kailių. Baldai seni, patogūs, niekuo neišsiskiriantys. Iš vidinės paradinių durų pusės įtaisytoje masyvioje žurnalų lentynoje galėjai rasti begalę amerikietiškų ir užsienietiškų periodinių leidinių. Didžiulė biblioteka svetainėje prigrūsta knygų, išrikiuotų palei sieną nuo grindų iki pat aukštų lubų. Ernesto miegamojo, kuris buvo kartu ir darbo kambarys, sienos taip pat užstatytos lentynomis: jose tilpo bene penki tūkstančiai knygų. Ant sienos virš lovos kabėjo vienas iš mėgstamiausių jo paveikslų: Chuano Griso „Gitaristas“. Tarp kitų paveikslų svetainėje ir Merės kambaryje buvo dar vienas Griso darbas, Miro „Ferma“, kelios Masono drobės, vienas Klė, vienas Brako paveikslas ir Valdo Pirso jaunojo Ernesto portretas.

Ernesto kambaryje stovėjo didelis rašomasis stalas, ant kurio pūpsojo krūvos laiškų, laikraščių ir žurnalų iškarpų, nedidelis maišelis su plėšrūnų dantimis, du neprisukti laikrodžiai, batų šaukštai, tuščias plunksnakotis su onikso laikikliu, medinė skulptūrėlė, vaizduojanti vorele einančius zebrą, afrikinį karpotį, raganosį ir liūtą, daugybė įvairiausių suvenyrų, talismanų ir atminimo niekučių. Darbo stalą

Ernestui atstojo prie lovos įtaisyta ir perdaryta knygų lentyna. Čia patogiai įsikūrė nešiojama spausdinimo mašinėlė, o abibus jos kaupėsi popierių šūsnis. Kartais jis ranka rašydavo ant sienos kabančioje lentoje. Miegamojo sienas taip pat puošė kelios žvėrių galvos, o plytelėmis išklotas grindis pagyvino sutrūkinėjęs antilopės kudu kailiukas.

Erdvus vonios kambarys buvo prigrūstas vaistų ir medicinos reikmenų, kyšančių iš spintelės stalčių ir nugulusių visus paviršius. Sienas verkiant reikėjo perdažyti, tačiau tam trukdė visą plotą išmarginę rūpestingi Ernesto įrašai tušu: datuoti kraujo spaudimo, svorio duomenys, detalūs receptai ir kitokia medicinos bei farmacijos informacija.

Vilą prižiūrintį personalą paprastai sudarė tarnas Renė, vairuotojas Chuanas, kinas virėjas, trys sodininkai, dailidė, dvi tarnaitės ir gaidžių peštukų prižiūrėtojas. Baltąjį bokštą pastatyti sumanė Merė, siekdama iškraustyti iš namų visas trisdešimt kačių ir sukurti Ernestui darbingesnę aplinką nei jo laikinasis kampelis miegamajame. Planas su katėmis jai pavyko, o dėl Ernesto ji stengėsi veltui. Taigi, pirmasis bokšto aukštas atiteko katėms, ten jos patogiai miegojo, ėdė ir vedė kačiukus. Bokšte apsigyveno visos katės, išskyrus kelias numylėtines – Pamišėlis Kristijonas, Brolis Vienišius ir Ekstazė išsaugojo savo namų privilegijas. Viršutiniame bokšto aukšte, iš kurio vėrėsi nuostabi panorama su palmių viršūnėmis, žalsvomis kalvomis ir jūra, kaip ir dera Didžiojo Rašytojo statusui, stovėjo prabangus darbo stalas, knygų spintos ir skaitymui patogūs krėslai, tik Ernestas ten retai kada parašydavo bent eilutę, nebent kartkartėmis taisinėdavo skiltis.

Pirmą kartą apsilankę šioje viloje kartu su žmona turėjome būti apgyvendinti svečių namelyje, bet Merė Hemingvėj, nepaprasta ir gyvybinga moteris, pasisveikinusi puolė atsiprašinėti, kad nespėjo kaip reikiant pasiruošti mus priimti:

– Vakar visiškai netikėtai mus aplankė Žanas Polis Sartras su drauge, – tarė ji, – ir patalynė liko nepakeista.

Pakeliui namo Ernestas prasitarė:

– Spėkit, ką man vakar per vakarienę pasakė Sartras? Terminą „egzistencializmas“ sugalvojo kažkoks žurnalistas, jis pats neturįs su juo nieko bendra.

Kai įžengėme į svetainę, Ernestas pakėlė akis į lubas ir tarė:

– Praeitą savaitę čia lankėsi Vindzoro hercogas su hercogiene ir, rodos, didžiausią įspūdį jiems paliko nuo lubų byrantis tinkas.

Ant Ernesto dilbio pastebėjęs tris ilgus ir gilius įbrėžimus, pasiteiravau, iš kur jie.

– Tai vis liūtukų darbas, – paaiškino jis. – Netoli nuo čia įrengtame cirke buvo du penkerių metų amžiaus liūtai. Broliai. Buvo gera kas rytą girdėti jų riaumojimą. Susidraugavau su dresuotoju. Jis leido man su jais padirbėti ir tramdydamas susuktu laikraščiu aš juos kaip reikiant aptvatinau, tik reikėjo būti labai atsargiam ir neatsukti nugaros.

Parengėme įspūdingą pasirodymą publikai. Dresuotojas ketino pristatyti mane kaip žymų *domador del norte,* dresuotoją, išėjusį į pensiją, bet dėl savo simpatijų kubiečiams vėl pasirodantį arenoje. Per pačią kulminaciją aš atsigulsiu ant žemės, o abu liūtai uždės priekines letenas man ant krūtinės. Atsidėjau treniruotėms ir per jas dresuojami liūtai keliskart drykstelėjo man ranką.

Pasakiau savo nuomonę, kad liūtų erzinimas – ganėtinai pavojingas darbas rašytojui, ketinančiam ir toliau užsiimti savo amatu.

– Panelė Merė mano taip pat, – tarė Ernestas. – Pažadėjau jai nebesitąsyti su liūtukais, kol nebaigsiu rašyti savo didžiojo romano. Kai dresuojami liūtai man įdrėskė, Merė išvyko. Turiu ją saugoti, ir, žinoma, nesąžininga rizikuoti vien dėl pramogos. Nors nėra nieko, dėl ko vertėtų rizikuoti labiau.

Po vakarienės Ernestas aprodė man namus. Iš bibliotekos lentynos ištraukė pirmuosius leidimus su Džeimso Džoiso, Skoto Ficdžeraldo, Gertrūdos Stain, Šervudo Andersono, Džono Dos Pasoso, Roberto Benčlio, Fordo Medokso Fordo, Ezros Paundo ir daugybės kitų autorių įrašais. Parodė senas nuotraukas ir iškarpų albumus, sudėtus į

lagaminą. Viename senoviškame albume buvo penkiamečio ar šešiamečio Ernesto nuotrauka. Kitoje pusėje mamos ranka užrašyta: „Tėvas išmokė Ernestą šaudyti, kai jis buvo pustrečių, o ketverių jis jau mokėjo naudotis pistoletu.“

Užtikome ir dar jaunutės Marlenos Dytrich nuotrauką, kur buvo užrašyta „Su meile, Ernestui.“

– Žinote, kaip mudu susitikome, toji vokietukė ir aš? – paklausė jis. – Kadaise, kai kišenėje švilpavo vėjai ir lindėjau *Ile* kajutėje, vienas pirmąkart kartu keliavęs draugužis vesdavosi mane valgyti, paskolinęs savo atsarginį fraką. Kartą vakare, kai mudu pietavome salone, laiptų viršuje pasirodė ši baltai apsirengusi neįtikėtino grožio būtybė. Ne kas kitas, o Kraut – su ilga, prigludusia, baltais karoliukais puošta suknele, dengiančia tą nuostabų kūną. Ji bet ką galėtų pamokyti prasmingo tylos meno. Taigi, stovėdama ant laiptų ji išlaikė reikšmingą pauzę, o tada palengva nusileido žemyn ir priėjo prie Džoko Vitnio. Jei neklystu, jis buvo surengęs iškilmingą vakarienę. Žinoma, kai ji pasirodė, niekas restorane nebegalėjo nuryti nė kąsnio. Jai priėjus prie stalo, visi prie jo sėdintys vyrai pašoko ant kojų, kažkas akimirksniu kuo paslaugiausiai atitraukė kėdę, bet ji neatsisėdo, kol nesuskaičiavo žmonių. Dvylika. Suprantama, ji atsiprašė ir pasuko atgalios: „Labai apgailestauju, bet esu prietaringa ir negaliu būti trylikta“; jau ketino eiti, bet čia aš, pasinaudodamas proga, kilniai pasisiūliau būti keturioliktuoju prie stalo ir taip išgelbėjau situaciją. Štai kaip susipažinome. Išties romantiška, ar ne? Gal reikėtų parduoti šią istoriją Derilui F. Panikui.

Grįždami į svetainę praėjome pro didžiulę Ingridos Bergman nuotrauką su ranka padarytu įrašu. Stabtelėjau apžiūrėti jos atidžiau.

– Galiu pasikabinti nuotrauką bet kurios moters, kuriai panelė Merė nepavyduliauja, – paaiškino Ernestas. – Lig šiol ji laimi tūkstančiu taškų rungtyje „nėra dėl ko pavydėti“.

Įsitaisėme svetainėje: Ernestas Tėtušio krėsle, dideliame, minkštame, sukrypusiame, su išblukusiais, nudėvėtais apmušalais, o Juodasis Šuo susirangė jam po kojomis. Juodasis Šuo, negrynakraujis

springerio spanielis, vieną popietę atklydo į Ernesto slidinėjimo trobelę San Valyje – sustipęs, išbadėjęs, įbaugintas medžioklinis šuo, mirtinai išgąsdintas šautuvo šūvių. Ernestas parsivežė jį į Kubą ir kantriai juo rūpinosi, kol atšėrė, įgijo pasitikėjimą ir prieraišumą – ir, pasak paties Ernesto, Juodasis Šuo pats pasijuto esąs rašytojas.

– Jam reikėtų miegoti dešimt valandų per parą, bet jis nuolat išvargsta, nes stropiai laikosi mano dienotvarkės. Kol aš paskendęs knygose, jis laimingas, o kai dirbu – be galo nusimena. Nors dievina miegą, bet yra įsitikinęs, kad vos tik ryte uždegu šviesą, privalo nebepalikti manęs vieno ir ištikimai laikosi atsimerkęs, nors jam tai ir nepatinka.

Nuo Juodojo Šuns kalba pakrypo prie sukabintų ant sienų žvėrių galvų ir Afrikos.

– Toksai mano draugas anglų aristokratas, – ėmė pasakoti Ernestas, – norėjo nušauti liūtą lanku ir strėle. Baltaisiais Medžiotojais vadinami profesionalūs didžiųjų žvėrių medžiotojai nepriėmė jo savo draugėn, tik galiausiai vienas švedas sutiko pasiimti jį kartu. Šis mano draugas buvo iš tų anglų, kurie į safarį pasiima sudedamąjį barą. Švedas – tikrai puikus medžiotojas – perspėjo, kad lankas ir strėlės negali būti efektyvūs ginklai, tačiau anglas neatlyžo, ir švedas trumpai išdėstė jam viską, ką reikia žinoti apie liūtus: šimtą jardų nubėga per keturias sekundes, mato tik siluetus, šauti reikia iš penkiasdešimt jardų atstumo ir t. t. Galiausiai jie prisėlino prie liūto, šis atsistojo ir puolė artyn, anglas įtempė lanką, iš penkiasdešimt jardų atstumo pataikė liūtui į krūtinę. Liūtas akimoju nukando strėlę ir prisiartinęs dar spėjo išplėšti dantimis gabalą mėsos iš vietinio varovo sėdynės, kol švedas jį nušovė. Anglas buvo sukrėstas. Priėjęs apžiūrėjo išdraskytus greta gulinčių varovo ir nukauto liūto kūnus. Švedas tarė: „Na, jūsų šviesybe, dabar turbūt jau padėsite lanką ir strėles į šalį.“ Anglas atsakė: „Taip, tikriausiai jūs teisus.“

Tą patį anglą sutikau Nairobyje su žmona – jauna gražuole aire. Kartą ji pati niekam nesakiusi atėjo į mano kambarį. Kitą vakarą

anglas pakvietė mane išgerti į viešbučio barą. „Ernestai, – pasakė jis, – jūs tikras džentelmenas ir nepasielgėte nederamai, tačiau mano žmona neturėtų statyti manęs į kvailio vietą."

Merė ir vėl nukreipė kalbą apie gyvūnus. Kitas Ernesto pasakojimas buvo apie milžinišką, agresyvų iš Vakarų atklydusį rudąjį lokį, pridariusį visiems bėdos, kai įsitaisė pačiame kelio viduryje ir neleido pravažiuoti automobiliams. Kelias buvo visiškai užtvertas. Išgirdęs apie tai Ernestas leidosi važiuoti tuo keliu ir, savaime suprantama, netrukus privažiavo tą vietą – lokys buvo iš tikro *didžiulis,* stovėjo ant užpakalinių kojų, atvėpęs viršutinę lūpą, tarsi šaipytųsi. Išlipęs iš automobilio Ernestas patraukė tiesiai prie lokio. „Ar supranti, kad esi viso labo tiktai niekingas, paprastas rudasis lokys? – prabilo garsiai ir tvirtai. – Kaip tu, kalės vaike, drįsti taip įžūliai užtverti automobiliams kelią, nors esi tik netikėlis lokys, *apgailėtinas,* rudasis, ne baltasis ir ne grizlis – apskritai nieko vertas padaras."

Pasak Ernesto, jis taip sugėdino lokį, kad tas vargšelis nunarino galvą, šleptelėjo ant visų keturių ir bemat nulapsėjo nuo kelio. Sutriuškintas Ernesto. Nuo tos dienos jis slampindavo už medžių ir slapstydavosi nuo kiekvieno automobilio virpėdamas iš baimės, nes galbūt ten atvažiuoja Ernestas, pasirengęs nudirti jam kailį.

Netrukus Renė atnešė kino projektorių ir mes susėdome žiūrėti Ernesto mėgstamos bokso dvikovos – Tonis Zeilas prieš Rokį Gracianą, paskui filmo „Žudikai" su Bertu Lankasteriu ir Eiva Gardner. Rungtynės buvo geras apšilimas – Ernestas atidžiai sekė ir komentavo veiksmą, bet jau penktą „Žudikų" minutę buvo kietai įmigęs.

– Nemačiau, kad kada nors būtų ištvėręs daugiau kaip vienuolika minučių, – tarė Merė.

Po trijų viloje praleistų dienų Ernestas grįžo prie savo atsarginės idėjos: vietoj straipsnio apie literatūros ateitį jis parašysiąs du apsakymus. Keli jo apsakymai, pavyzdžiui, „Trumpas laimingas Frensio Makomberio gyvenimas", buvę publikuoti *Cosmo* žurnale, tad tiek jam, tiek pačiam žurnalui būtų geriau, jeigu jis pateiktų beletristiką,

kuri yra jo arkliukas, o ne analitinį straipsnį, kuriuo nesužibėtų. Tačiau nurodė, kad vienas straipsnis ne toks vertingas kaip du apsakymai, tad vėliau redaktorius padidino atlyginimą iki 25 tūkstančių dolerių.

Tomis dienomis į vilą vakarienės visuomet ateidavo Robertas Hereras – plikas, apykurtis, nepatrauklus, ramus, atsidavęs Ernestui ispanas, bebaigiąs trečią dešimtį: jis, kaip pasakojo Ernestas, penkerius metus dirbo gydytoju tėvynėje, o į Kubą atvyko atsėdėjęs kalėjime už tai, kad per pilietinį karą kovėsi republikonų pusėje. Apsilankydavo ir Sinskis Dunabeitija – sąmojingas, skardžiabalsis, mėgstantis išgerti ir pasilinksminti baskas jūrų vilkas, iš Valstijų į Kubą pabėgęs krovininiu laivu, visuomet pasirodantis viloje, kol jo laivas stovėdavo uoste. Negalima nepaminėti ir tėvo Don Andreso, praminto Juoduoju Kunigu – jis irgi buvo baskas. Tarnavo Bilbao katedroje, o prasidėjus pilietiniam karui iš sakyklos ėmė raginti savo parapijiečius čiupti ginklus, eiti į gatves ir šaudyti į visus iš eilės – velniop tą kiurksojimą bažnyčioje! Paskui jis įstojo į respublikonų armiją ir tapo kulkosvaidininku. Suprantama, karui pasibaigus buvo išvarytas iš Ispanijos. Prieglobstį rado Kuboje, tačiau tenykštė Bažnyčia, nepalankiai įvertinusi karingą jo praeitį, paskyrė jį į neturtingiausią parapiją pačiame vargingiausiame šalies užkampyje. Taip jam ir prilipo Juodojo Kunigo pravardė. Ernestas susidraugavo su juo kaip ir su daugybe pabėgėlių nuo Franko režimo, ir Juodasis Kunigas, vilkėdamas ryškiaspalviais sportiniais marškinėliais, lankydavosi Hemingvėjaus viloje laisvomis nuo tarnystės dienomis, kad atsiduotų valgymui, gėrimui, plaukiojimui baseine ir pasidalytų prisiminimais su Ernestu ir Robertu. Užsukdavo ir kitų svečių: nuo pilietinio karo laikų Ernesto pažįstamas ispanų didikas, lošėjas iš Ki Vesto laikų, Kubos pogrindžio politikas, Batistos režimo priešininkas su žmona ir puse krūvio žaidžiantis, kadaise įžymus pelotos žaidėjas.

– Nuo pirmadienio iki ketvirtadienio stengiuosi gyventi ramiai, – tarė Merė. – Bet savaitgaliais čia visada šėliojama, kartais net be jokio

saiko. Tėtušis nemėgsta svečiuotis kitur, nes nepasitiki maisto ir gėrimų kokybe. Paskutinį kartą kvietimą vakarieniauti jis priėmė prieš metus. Iš mandagumo jam teko išgerti saldaus šampano – paskui prireikė dešimties dienų pašalinti jį iš organizmo.

1949 metų pradžioje, prieš išvykdamas į Veneciją, Ernestas paskambino man į Niujorką iš savo vilos. Pokalbį pradėjo nuo pono Trumeno pergalės prieš poną Diuji, bet galiausiai perėjo prie svarbiausio:

– Tai štai, tie du apsakymai; pagal sutartį jų terminas baigiasi gruodžio pabaigoje – arba aš pateikiu juos laiku, arba grąžinu pinigus, tiesa? Tau išvykus vieną apsakymą jau parašiau, bet, mano nuomone, jis per sudėtingas *Cosmopolitan*, tad geriau pasilaikysiu jį knygai.

– Kokiai knygai?

– Tai bus naujas apsakymų rinkinys. Arba naujų apsakymų rinkinys, vadink, kaip nori. Nesitikėk, kad turėsiu laiko rašyti Venecijoje, bet gegužės pradžioje planuoju grįžti į Kubą, šiek tiek pakeliauti su vaikais, o tada parašysiu tau du gerus apsakymus. Galbūt reikės leisti jiems šiek tiek susigulėti, paskui peržvelgti naujomis akimis, šiaip ar taip, manau, jei man seksis, neabejotinai spėsiu iki termino pabaigos. Apsakymą, kurį ką tik parašiau, sudaro maždaug puspenkto tūkstančio žodžių ir jis kur kas geresnis už neseniai jų išspausdintą Vou mėšlą. Nesijaudink, tau taip pat parašysiu nė kiek ne prasčiau.

Visą 1949 metų pavasarį gaudavau Ernesto laiškus, adresuotus iš *Gritti Palace* viešbučio Venecijoje ir iš vilos *Aprile* Kortina d'Ampece, puikaus slidinėjimo kurorto į šiaurę nuo Venecijos. Jis parašė, kad per nelaimingą atsitikimą slidinėdama Merė susilaužė koją, o jis pats atsidūrė ligoninėje dėl sunkios akies infekcijos, tačiau apie apsakymus žurnalui nė neužsiminė. Tuo metu Ernestas pirmą kartą suvedė mane su leidėju Čarlzu Skribneriu vyresniuoju ir paskui pasakė:

– Tikiuosi, Čarlis tau patiko. Tu jį tiesiog sužavėjai, nors jam beveik niekas nepatinka. Jis tiesiog negali pakęsti rašytojų.

Skribneris buvo žilstelėjęs, švelnių bruožų vyras, apdovanotas žavesiu, protu ir puikiu humoro jausmu, mylintis Ernestą kaip išdidus tėvas šlovės sulaukusį sūnų. Kartą Ernestas pasakė apie Skribnerį:

– Dabar, kai Maksas Perkinsas paliko šį pasaulį, Čarlis vienintelis padeda man, pasiūlo geras sąlygas.

Su ponu Skribneriu pirmą kartą susitikau aptarti Ernesto pranešimo apie sveikatos būklę, atsiųsto jam iš Italijos, kad pateiktų spaudai – taip jis tikėjosi sušvelninti įtemptą situaciją. „Ypač palengvėtų man pačiam – čia ligoninėje grumdausi su žurnalistais, apspitusiais mane tarsi vanagai, kaip Hektorą Trojoje buvo apgulę graikai."

Pranešimas skambėjo taip: „Tikrai keista, nors gal ir nieko naujo, kad žmonės laiko tave apsimetėliu. Fotografų ir reporterių neįsileidžiu, nes per daug pavargau kovoti, o mano veido oda suragėjusi lyg nudeginta. Gydytojai nustatė streptokoko ir (galbūt klaidingai diagnozavo) stafilokoko infekciją, dar rožę, suleido trylika su puse milijono penicilino vienetų, o paskui, ligai atkritus, dar tris su puse milijono. Kortinos gydytojai prognozavo, kad infekcija gali persimesti į smegenis ir sukelti meningitą, nes kairioji akis buvo jau visiškai pažeista ir smarkiai užvirtusi, prasimerkti galėjau tik įlašinęs į ją boro rūgšties tirpalo, kaskart iškrisdavo nemažai blakstienų.

Apsikrėsti galėjau nuo dulkių šalutiniuose keliuose arba nuo šautuvo užkamšalų*.

Iki šiol negaliu skustis. Bandžiau du kartus: randai atšoka ir oda nusilupa tarsi pašto ženklas nuo voko. Taigi, kartą per savaitę tenka apsikirpti paprastomis žirklėmis. Lieka šeriai, tačiau neatrodo, kad auginčiausi barzdą. Viskas, ką parašiau, yra gryna tiesa, kurią galite oficialiai visiems paskelbti, taip pat ir spaudoje."

1949 metų vasarą Ernestas grįžo į Kubą, o liepos pabaigoje paskambino man pranešti, kad dviejų istorijų *Cosmopolitan* žurnalui

* Čia Ernestas turi galvoje užkamšalo dalelytes, kurios byra iš šovinių tūtelių, šaudant į aukštai skrendančias antis. Gydantis ligoninėje rožė apėmė abi akis ir išplito po visą veidą. Kai vokai ištino ir sulipo, gydytojai baiminosi fatališkos ligos baigties.

reikalai pajudėjo, ir pasiūlė aplankyti jį rugsėjo mėnesį. Sutikau, bet pasakiau, kad, nenorėdamas sukelti jam nepatogumų, šį kartą išsinuomosiu kotedžą *Kawama Club* viešbutyje prie Varadero paplūdimio.

– Kokių dar nepatogumų, – pasakė jis, – nors Varaderas tikrai nuostabi vieta. Kai atvyksi, dviem trims dienoms mesiu visus darbus ir atplauksiu pas tave į Varaderą, o tada šauniai pasilinksminsime. Teks gerokai padirbėti visą liepą ir rugpjūtį, kad nusipelnyčiau atostogų.

– Beje, Artūras nori žinoti, – pasakiau turėdamas omenyje *Cosmo* redaktorių Artūrą Gordoną, – ar norėtum gauti dar dešimt tūkstančių.

– Ne. Perduok jam, kad esu labai dėkingas, bet avanso man kol kas užtenka. Mūsų koviniai gaidžiai laimėjo trisdešimt aštuonias kovas iš keturiasdešimt dviejų. Mus čia skaniai maitina. Šaldytuvas pilnas. Karvelių prisišaudau į valias, tikiuosi užsidirbti tris keturis tūkstančius. Vaikai kostiumuoti, praturtėję Italijoje, išvyksta antradienį. Mano vyriausias, Džekas, dabar kapitonas Berlyne ir bent kol kas išsilaiko pats. Jeigu Kidas Gavilanas įveiks ringe Robinsoną, aš išgyvensiu per Kalėdas. Nors greičiausiai jis pralaimės, ir man teks mokėti.

Pasiteiravau, ar jam ką nors atvežti.

– Na, taip, – atsakė jis. – Jei pavyks, iš *Maison Glass* atvežk skardinę didžiojo eršketo ikrų ir portatyvinę *Smith-Corona* spausdinimo mašinėlę. O dėl istorijų, tai turiu tau išties malonią staigmeną: degiau darbu kaip *San Lorenzo* viešbutyje skrudinami kepsniai.

Staigmena buvo ta, kad Italijoje paguldytas į ligoninę Ernestas pradėjo rašyti vieną iš *Cosmopolitan* žadėtų apsakymų, kurį pavadino „Trumpa istorija“. Sakėsi pradėjęs jį, kad turėtų kuo padengti savo neišvengiamų laidotuvių išlaidas. Tačiau bedirbant istorija išsiplėtė ir paaiškėjo, kad turi visas galimybes tapti romanu. Ernestas pavadino jį „Anapus upės, medžių ūksmėje“. „Visos mano knygos išaugo

iš apsakymų, – sakė jis. – Niekada nesu nuo pat pradžių pradėjęs rašyti romano.“

Kai plaukiojome *Pilar,* jis davė man perskaityti pirmuosius skyrius, o pats prisėdo greta ir skaitė žvelgdamas man per petį. (Tai buvo nepakenčiama – jis kvėpavo tiesiai man į ausį ir vargiai tesupratau, ką skaitąs. Per daugelį metų paaiškėjo, kad visi nauji kūriniai man bus rodomi lygiai taip pat. Nors ir sunkiai, bet galiausiai išmokau nebepastebėti man už nugaros šnopuojančio autoriaus.) Tądien visiškai nepavyko susikaupti, nes skaitydamas rankraštį Ernestas juokėsi, žėrė komentarus, tarsi būtume skaitę ne jo romaną. Paskui jis pabandė paimti iš manęs rankraštį – su nebaigtais rankraščiais Ernestas visuomet elgdavosi taip, tarsi šie būtų karališkosios šeimos brangenybės, – bet aš paprašiau leisti man dar kartą viską peržvelgti, tad man vis dėlto pavyko viską ramiai perskaityti.

– Ar Tėtušis tau pasisakė, kad ir vėl grįžo pas liūtukus? – užklausė Merė.

– Maniau, buvo pasižadėjęs tau mesti šį patraukimą, – neslėpiau nuostabos.

– Laikinas atkrytis. Tai didžiulis, penkerių metų liūtas, kurį apsiėmiau treniruoti, kai dresuotojas jo atsisakė, nes jis neva darėsi nebevaldomas; regis, susitvarkiau puikiai. Tai padėjo man atitrūkti nuo kasdienių rūpesčių.

– Tėtuši, manau, tikrai kvaila prasidėti su liūtais, kai negali dresuoti jų ir pats savęs kasdien, – pasakiau.

– Tu teisus. Žinoma, treniruoti liūtus – visiška kvailystė. Darau tai tik norėdamas padaryti įspūdį damoms, na, dar dėl pramogos. Smagu matyti, kaip jie pasiduoda disciplinai, jei jų neerzini. Tačiau vienu metu dirbu daugiausiai su dviem liūtais, nes per daug pavojinga, jei jie atsiduria tau už nugaros. Lygiai tas pats pasakytina ir apie kai kuriuos mano pažįstamus.

Aukšti tamsių kamuolinių debesų pūpsniai telkėsi vakaruose, jūra vis labiau nerimo. Regis, užkibo žuvys, bet ištraukėme tuščias blizges. Dangus pajuodo ir šiaurėje, o vanduo apsitraukė žibančia skraiste.

– Kelintą mėnesį Džerė nėščia? – paklausė Ernestas.

– Ketvirtą.

– Tuomet nederėtų rizikuoti įsisukti į viesulą ar net audrą. Jei ne besilaukiančioji, plauktume tiesiai į epicentrą ir atsilaikytume. Būtų puiki pramoga.

Kai jis liepė Gregorijui apsukti *Pilar,* pasiūliau visiems papietauti *Kawama Club.* Krantą pasiekėme per dvi valandas, visą tą laiką niekas nekibo.

Gregorijus išmetė inkarą keli šimtai jardų nuo paplūdimio. *Kawama Club* neturėjo nė vienos valties, tad mums teko patiems plaukti į krantą. Džeraldina paskolino drabužių Merei persirengti, bet Ernestas tik papurtė galvą ir prisimerkęs nužvelgė mane nuo galvos iki kojų.

– Hočneri, keistis kelnėmis beviltiška. Aš pasiliksiu savąsias.

Maniau, kad jis ketina parsiplukdyti jas neperšlampamame maiše, tačiau tai būtų buvę per daug paprasta.

Moterys šoko į vandenį žemyn galva ir nuplaukė. Ernestas tvirtai susuko šortus ir marškinėlius, o į vidų įdėjo butelį gero klareto, mat nepasitikėjo *Kawamos* vynų kokybe, tada ryšulį sutvirtino savo odiniu diržu su užrašu *Gott mit uns.* Nusileidęs laivo kopėtėlėmis palengva paniro į vandenį. Kaire ranka ryšulį iškėlė virš galvos, neleisdamas jam sušlapti, ir ėmė energingai plaukti prieš besiblaškančias bangas, viršutine kūno dalimi iškilęs virš vandens, irdamasis tik kojomis ir dešiniąja ranka. Jis puikiai pademonstravo pusiausvyrą ir jėgą. Plaukiau greta jo, bet net iriantis abiem rankomis prireikė daug jėgų.

Krantą pasiekiau sekunde kita anksčiau už Ernestą, tad galėjau matyti, kaip jis sėkmingai įveikė paskutinius jardus: sausas drabužių ryšulys, iškeltas kaire ranka, atrodė kaip vimpelas ant raumeningo stiebo, o jis pats – kaip nemirtingas jūros dievas, ir visai ne iš Ilinojaus Ouk Parko, o kaip pats Poseidonas, išniręs iš savo povandeninės karalystės. Jis išlipo visas varvantis, nė truputėlio neuždusęs ir džiugiai šypsodamasis žvelgė į sausus savo drabužius.

Ernestas dažnai skambindavo man dėl „Anapus upės“.

– Einasi sunkiai, – kartą prasitarė, – net Juodasis Šuo nuvargo. Kai pabaigsiu tą knygą, jis džiaugsis ne mažiau už mane. Bet, po paraliais, kurį laiką leisiu sau pasiilsėti. Visai nesididžiuodamas galiu pasakyti: ką tik parašiau velniškai nuostabų skyrių. Vos du puslapiai, o sujaudins tave iki ašarų. Vakar Robertas suskaičiavo apimtį. Jis nekenčia skaičiuoti, bet skaičiuoja labai kruopščiai, taigi šį rytą iš viso buvo 43 745 žodžiai. Sakau tau, kad žinotum, kiek išėjo. Turėk galvoje, kad bus kokie šešiasdešimt tūkstančių, gal vos vos mažiau.

Beje, o dėl pinigų duok man patarimą. Turėtume sudaryti sutartį dar prieš baigiant rašyti knygą. Esu įsitikinęs, kad tai bus geriausia mano knyga, tačiau, tiesa, esu prietaringas. Parašysiu dar kelis skyrius ir knyga bus pritrenkianti.

Cosmo dėl sutarties atsakė, kad Ernestas, senas ir brangus *Hearst* korporacijos draugas, turi teisę užsiprašyti savo kainos. Kai telegrama nusiunčiau jam šią nuostabią naujieną, jis man paskambino norėdamas sužinoti didžiausią kainą, kurią *Cosmopolitan* kada nors buvo sumokėjęs už tęstinę romano publikaciją.

– Septyniasdešimt penkis tūkstančius dolerių, – pasakiau jam.

– Gerai, – tarė jis, – vadinasi, galiu prašyti dešimčia tūkstančių daugiau. Pasakyk jiems, kad sutelkiau pajėgas geriau už generolą Džordžą Patoną ir nebeliko lėktuvų, kurie galėtų pakilti. Bruklino tolstojai, čiupkit savo laurų vainikus ir dinkit iš šio slidaus kelio. Užkariausiu net ir Paryžių. Vis tiek, matyt, negyvensiu tiek ilgai, kad pabaigčiau didelės apimties knygą. Tad kurių galų?

Bruklinietis Irvinas Šo, ilgalaikis Ernesto puolimų objektas, buvo ką tik išleidęs romaną „Jaunieji liūtai“.

Menkai tepažinodamas Ernestą, tuo metu dar nesupratau, kad taip dažnai skambinti telefonu jam visiškai neįprasta. Vėliau jis man paaiškino, kad tėra vos keletas žmonių, su kuriais gerai jaučiasi kalbėdamas telefonu. Viena iš jų buvo Marlena Dytrich, kitas – Tutsas

Šoras. Ernestas telefonu visai nepasitikėjo, įtariai prisėlindavo prie jo, o pakėlęs ragelį atsargiai priglausdavo prie ausies, tarsi tikrindamas, ar viduje kas nors netiksi. Kai prabildavo, jo balsas įsitempdavo, kalbos tempas pasikeisdavo, taip paprastai būna, kai amerikiečiai kalbasi su blogai anglų kalbą mokančiais užsieniečiais. Po pokalbio telefonu Ernestas visuomet būdavo išvargęs, suprakaitavęs ir tuoj pat panūsdavo išgerti ko nors stipresnio. Tačiau jis mielai skambindavo Tutsui Šorui iš Paryžiaus, Malagos ar Venecijos, kad statydamas lažybose gautų jo pritarimą arba savo spėjimų patvirtinimą prieš artėjančias varžybas ar prieš kasmetinį beisbolo čempionatą. Taip pat Ernestas mielai skambindavo Marlenai Dytrich, nes, pasak jo, jie daug metų vienas kitą mylėjo ir įprato viską vienas kitam išsipasakoti. Jiedu nė karto nėra vienas kitam pamelavę, tik kai tai būdavo tiesiog būtina, bet netrukus viską išsiaiškindavo.

Vėliau, kai jau geriau susipažinau su Marlena, ji man pasakė:

– Niekad nesu prašiusi Ernesto patarimo, bet su juo visuomet galėdavau pasišnekėti, gaudavau ir jo laiškų, o kalbėdamasi su juo arba skaitydama jo laiškus rasdavau sprendimą sunkiomis savo gyvenimo valandomis. Jis sugeba padėti man net ir nežinodamas mano problemų – tiesiog pateikia nuostabių patarimų, kurie tinka kad ir sudėtingiausiam atvejui. Tarkim, vos prieš kelias savaites kalbėjausi su Ernestu telefonu. Jis buvo vienui vienas savo viloje, ką tik pabaigęs tos dienos normą, ir norėjo pasiplepėti. Kai paklausė apie mano darbo planus, jei tik tokius turiu, atsakiau, kad ką tik gavau labai pelningą pasiūlymą iš Majamio naktinio klubo, bet negalėjau apsispręsti, ar jį priimti. „Iš kur tos abejonės?“ – paklausė jis. „Na, – atsakiau, – jaučiu, kad turėčiau dirbti nešvaistydama laiko. Bet tai neteisinga. Manau, visiškai užtenka surengti vieną koncertą Londone, o kartą per metus pasirodyti Vegase. Tačiau galbūt aš pernelyg save lepinu, tad stengiuosi save įtikinti tą pasiūlymą priimti.“

Valandėlę stojo tyla. Įsivaizdavau gražų susimąsčiusį Ernesto veidą. Galiausiai jis tarė: „Nedaryk to, ko tavo širdis nenori daryti. Niekada

nepainiok veiklos ir veiksmo." Šiuose dviejuose sakiniuose tilpo visa jo filosofija.

Jis turi nuostabią savybę: puikiai moka įsijausti į draugų problemas. Tarsi milžiniška uola, jis esti kažkur, tvirtas ir nepajudinamas, tokio charakterio, kokį visi turėtų turėti, tačiau neturi niekas. Įstabu, kad Ernestas visada randa laiko įgyvendinti tai, apie ką dauguma žmonių tik svajoja. Jis drąsus, iniciatyvus, turi laiko, mėgsta keliauti, geba suvirškinti visą patirtį ir ją užrašyti, tam tikra prasme ją kurti. Jo viduje tarytum patylomis keitėsi metų laikai, vėl išnirdami atsinaujinę, sklidini energijos.

Ernestas buvo švelnus, kaip ir visi tikri vyrai: vyras, nesugebantis būti švelnus, tiesiog neįdomus.

– Tiesa apie mūsų santykius su ja yra ta, – pasakė Ernestas, kai persakiau jam Marlenos žodžius, – kad nuo 1934 metų, kai pirmąkart susitikome *Ile de France* laive, visuomet mylėjome vienas kitą, tačiau iki pat šios dienos nepermiegojome. Neįtikėtina, bet tai tiesa. Mudu tapome nesuderintos aistros aukomis. Kai aš būdavau laisvas, Dytrich skęsdavo nelaimingos meilės bangose, o kai ji pagaliau išplaukdavo į paviršių ir žvalgydavosi savo nuostabiomis akimis, į meilės bangas panirdavau aš. Prabėgus keleriems metams po pirmojo susitikimo, mūsų keliai dar kartą susikirto laive *Ile*, ir tarp mūsų galėjo įvykti kai kas daugiau, tik tą vieną kartą, tačiau aš dar nebuvau išsipainiojęs iš santykių su tąja M., o Dytrich vis dar buvo kiek įsimylėjusi tą lygiai tiek pat jos nevertą R. Mudu buvome panašūs į du jaunus kavaleristus, kurie pralošę visus savo pinigus ryžosi eiti iki pat galo.

Antras skyrius

Niujorkas, 1949 metai

Ernestas atvyko į Niujorką 1949 metų spalio pabaigoje su baigtu „Anapus upės, medžių ūksmėje" rankraščiu. Šis miestas visada jam buvo tik tarpinė stotelė, kur jis apsistodavo kokiai savaitėlei, pakeliui iš kokio nors jam iš tiesų svarbaus miesto ar vykdamas į ne mažiau reikšmingą. Niujorke jis bendraudavo tik su saujele pačių artimiausių draugų, o su juo pačiu susitikti geisdavo daugybė žmonių. Metų metais mėgstamiausias jo viešbutis buvo *Sherry-Netherland* (jam patiko „patikima apsauga": registruojantis nereikėdavo pasirašyti vardu, visi telefonų pokalbiai būdavo kruopščiai tikrinami, o žurnalistų ir fotografų atsikratoma). Tačiau 1959 metais *Sherry-Netherland* jis iškeitė į trijų kambarių apartamentus Rytinėje šešiasdešimt antrojoje gatvėje 1, kadaise pasakišką namą, vėliau padalytą į ne itin patrauklius butus.

Ernestas Niujorke jausdavosi nepatogiai ir daug mieliau lankydavosi kituose miestuose. O Merei Niujorkas patiko, tad spėju, kad Ernestas atvykdavo čia taip dažnai vien norėdamas jai įsiteikti. Jis nemėgo nei teatro, nei operos, nei baleto, retai eidavo ir į koncertus ar kitokius muzikinius pasirodymus, tiek klasikinės muzikos, tiek džiazo. Tiesa, eidavo pasižiūrėti tik išties puikių profesionalaus bokso varžybų, į aukščiausios klasės čempionatus kartais net specialiai keliaudavo. Bet tik į geriausius. Jungtinėse Valstijose per televizorių užsidegęs žiūrėdavo profesionalų futbolo rungtynes (Kuboje amerikietiškų laidų nerodydavo), tik niekada neidavo į stadionus. Jis

dievino beisbolą ir mielai eidavo į bet kokias rungtynes, o kartais į Niujorką atvykdavo vien dėl pasaulio čempionato.

Vienintelės užeigos Niujorke, kurias mėgo Ernestas, buvo Tutso Šoro, Timo Kostelo ir *The Old Seidelburg*. Papasakojau jam kadaise girdėtą nutikimą: esą Ernestas susiginčijęs su Džonu O'Hara, katro kietesnė galva. Ginčas netikėtai baigėsi, kai Ernestas ištraukė vėzdą, kurį Kostelas slėpė už baro, nutvėrė jį už abiejų galų, pakėlė į orą ir, trenkęs sau į galvą, perlaužė per pusę. Paklausiau Ernesto, ar ši istorija tikra, ar išgalvota. Jis nusikvatojo:

– Per daug gera istorija, kad imčiausi ją neigti.

Vienas iš nedaugelio dalykų Niujorke, teikęs Ernestui begalinį džiaugsmą, buvo mieste apsilankantis brolių Ringlingų cirkas. Jo manymu, cirko gyvūnai išsiskiria savo protingumu, o nuolat dirbdami su žmogumi gerokai atskleidžia savo individualybę.

Kai pirmą kartą su juo išsiruošiau į cirką, jis taip nekantravo pamatyti gyvūnus, kad į Madisono parką atvykome valandą prieš cirko atidarymą. Iš Penkiasdešimtosios gatvės priėjome prie tarnybinių durų ir Ernestas ėmė baladotis, kol prisišaukė patarnautoją. Mūsų nusikratyti jam nepavyko, nes Ernestas turėjo kortelę su savo seno draugo Džono Ringlingo Norto parašu: jos savininkas turėjo teisę įeiti į cirką bet kur ir bet kada. Mudu nusileidome žemyn ir, Ernesto papratimu, dar prieš pasirodymą apėjome narvus. Jį sužavėjo gorila. Nors prižiūrėtojas baisiausiai nervinosi ir įspėjo neiti artyn, Ernestas neatsisakė savo noro susidraugauti su beždžione. Atsistojęs prie pat narvo ėmė kalbinti ją trūkinėjančiu balsu. Ši iš pradžių, regis, atidžiai klausėsi, paskui staiga susijaudinusi stvėrė lėkštutę su morkomis, išvertė jas sau ant galvos ir ėmė inkšti – tai neabejotini palankumo ženklai, paaiškino prižiūrėtojas.

Ernestą apspito visi cirko prižiūrėtojai, prašydami pasakyti bent kelis žodžius ir jų globotiniams, o išgirdęs atsakymą, kad vienintelis gyvūnas, su kuriuo jam pavyko užmegzti tikrą kalbą, buvo lokys, lokio prižiūrėtojas nusivedė jį su savimi.

Sustojęs priešais baltojo lokio narvą, Ernestas atidžiai nužvelgė ankštoje erdvėje pirmyn atgal šlepsintį jo gyventoją.

– Šis žvėris bjauraus būdo, pone Hemingvėjau, – įspėjo prižiūrėtojas. – Verčiau pabandykite pasikalbėti su anuo ruduoju lokiu, kuris bent jau supranta humorą.

– Ne, turėčiau sutarti ir su šituo, – atsakė Ernestas, nesitraukdamas nuo baltojo lokio narvo. – Tiesa, jau kurį laiką nebendravau su lokiais, tad galėjau primiršti jų kalbą.

Prižiūrėtojas nusišypsojo. Ernestas prigludo prie grotų ir ėmė kalbinti lokį švelniu, melodingu balsu, visiškai kitaip, nei kalbėjo su gorila. Lokys sustojo. Ernestas kalbėjo toliau: jo žodžiai, tiksliau garsai, buvo man visiškai negirdėti. Lokys šiek tiek pasistojo ir suniurnėjo, tada atsisėdo ant užpakalio ir įsmeigęs akis į Ernestą išleido visą seriją nosinių garsų, primenančių persišaldžiusio pagyvenusio džentelmeno balsą.

– Po galais! – nusistebėjo prižiūrėtojas.

Ernestas nusišypsojo lokiui ir nuėjo šalin, o suglumęs lokys žvelgė jam pavymui.

– Tai indėnų kalba, – pasakė Ernestas. – Manyje teka indėniškas kraujas. Lokiai mane myli – taip buvo visuomet.

Nors Ernestas mėgdavo žiūrėti filmus savo namuose Kuboje, tačiau Niujorke eidavo tik į tuos, kurie buvo sukurti pagal jo paties knygas ir apsakymus, ir tai tik prisiversdamas. Kelias dienas prieš šį lemiamą žingsnį jis vis primindavo apie sunkią pareigą pasižiūrėti tą filmą ir artėdavo prie užduoties tarsi medžiotojas, sėlinantis prie savo aukos jos nušauti. Taip vieną dieną pietaudamas restorane *Le Veau d'Or* jis pasiryžo pasižiūrėti filmą, pastatytą pagal romaną „Atsisveikinimas su ginklais“ – naują Deivido O. Selzniko versiją su Dženifer Džouns ir Roku Hadsonu, nors prieš tai tris dienas vardijo priežastis, kodėl ketina „ignoruoti tą filmą“. Ernestas ištvėrė 35 minutes. Paskui netardami

nė žodžio ėjome Keturiasdešimt devintąja gatve ir pakilome Penktąja aveniu. Galų gale Ernestas pasakė:

– Įsivaizduok, Hočai, kad parašei knygą, kuria tikrai esi patenkintas, ir staiga pamatai, ką iš jos padarė! Jausmas toks, tarsi kas nors būtų nusišlapinęs į tavo tėvo alaus bokalą.

Filmą „Saulė taipgi teka" mudu pasižiūrėjome 1957 metų *World Series* beisbolo čempionato, dėl kurio Ernestas ir atvyko į Niujorką, išvakarėse. Į Merės klausimą, kaip patiko filmas, jis atsakė:

– Bet kuris filmas, kurio geriausias aktorius – Erolas Flynas, yra didžiausias priešas pats sau.

„Senis ir jūra" buvo vienintelis filmas, prie kurio kūrimo Ernestas pridėjo ranką. Redagavo scenarijų, tada ištisas savaites su filmavimo grupe leido Peru pakrantėse, gaudydamas didžiulius marlinus, bet tie priešais *Technicolor* videokamerą niekada neužkibdavo laiku. Galiausiai, kaip įprasta kine, tikrus marlinus pakeitė guminiai maketai, šįkart paleisti *Culver City* baseine. Ernestas išsėdėjo visą filmą tarsi priblokštas.

– Spenseris Treisis atrodė kaip nutukęs, labai turtingas aktorius, vaidinantis vargšą žveją, – toks buvo jo vienintelis komentaras.

Dar Niujorke Ernestas panoro pamatyti televizijos filmus, kuriems aš parašiau scenarijus pagal jo apsakymus ir romanus. Suorganizavau, kad juos parodytų per CBS kabelinę televiziją. Iš visų filmų labiausiai jį sužavėjo „Niko Adamso pasaulis" – epizodinė drama, kurią sukūriau remdamasis septyniais apsakymais apie Niką Adamsą: ją visuomet ir laikiau geriausiai pavykusia ekranizacija. Filmą meistriškai režisavo Robertas Muliganas. Po peržiūros užsidegus šviesoms Ernestas pasakė:

– Na, ką, Hočai, šį kūrinį papasakojai ekrane nė kiek ne prasčiau nei aš popieriuje.

Per visą gyvenimą negirdėjau geresnio komplimento. Man tiesiog pasisekė, kad Ernestui nekilo mintis pamatyti „Lošėjo, vienuolės ir radijo", kuris nuo pradžios iki galo buvo tikra katastrofa. Jam

patiko didžioji dalis trijų valandų trukmės „Kam skambina varpai“, kurį sukūriau dviem iš eilės *Playhouse 90s,* su pagrindiniais aktoriais Džeisonu Robardsu, Marija Šel, Eli Volachu ir Morinu Stepltonu. Tiesa, Ernesto nuomone, derėjo įtraukti daugiau nacionalistams palankios medžiagos.

– Tačiau tu tikroviškai perteikei tų žmonių dvasią ir charakterius, o tai ir yra svarbiausia. Ar matei kino versiją? Kupsas net nenusivilko palto per meilės sceną su Ingrida. Tai vienas iš bjauriausių būdų vyrukui mylėtis – miegmaišyje su paltu! O žaviai garbanota Ingrida, vilkinti elegantišką suknelę, atrodė kaip Elizabeta Arden iš *Abercrombie & Fitch.*

Į parduotuves Niujorke Ernestas žiūrėjo lygiai taip pat kaip ir į kino teatrus. Ištisas dienas laikėsi atstumo, kol pagaliau pasiryžo nemaloniam žingsniui. Niekur kitur jo įgimtas drovumas nepasireikšdavo taip ryškiai, kaip parduotuvėje. Jis išprakaituodavo vien pamatęs prekystalius ir pardavėjus, o tuomet arba nusipirkdavo pirmą jam parodytą daiktą, arba atsisakydavo prekės dar nespėjus jos paimti nuo lentynos. Šis apsipirkinėjimo sindromas išnykdavo tik *Abercrombie & Fitch,* ypač ginklų ir batų skyriuose. Tačiau net ir ten drabužių skyriaus pardavėjas puikiai žinojo, kad teks laikyti Ernestą už skverno, kad šis nepabėgtų, kol nuo pakabos bus nukabintas neperšlampamas apsiaustas.

Tiesą sakant, Ernesto apranga buvo labai kukli ir tam tikra prasme prilygo uniformai: odinė liemenė, megzta kepuraitė su snapeliu, odinis diržas su įrašu *Gott mit uns,* kadaise nuimtas nuo nukauto nacisto; jis pamaldžiai jį nešiojo (nors buvo per platus jo kelnių kilpoms, bet Ernestas susijuosdavo juo ant viršaus). Dar turėjo vieną padorų švarką, pasiūtą Honkonge specialiai jam, dvi poras kelnių, vieną porą batų, bet neturėjo jokių apatinių drabužių. Kartą ėjau su juo į *Mark Cross* parduotuvę Penktojoje aveniu pirkti krepšio. Pardavėjas parodė jam 300 dolerių kainuojantį didžiulį krepšį, kuriame būtų galėję tilpti dešimt kostiumų.

– Nusipirkčiau šį krepšį, – pasakė Ernestas, – bet pirkti devynis kostiumus man per brangu.

Tačiau grįžkime į tą 1949 metų spalio dieną, kai Ernestas užsiregistravo viešbutyje *Sherry-Netherland,* nešinas romano „Anapus upės“ rankraščiu. Tos dienos rytą Herbertas Maisas (naujasis *Cosmo* redaktorius, pakeitęs mūsų draugą Artūrą Gordoną) pasikvietė mane į savo kabinetą ir liepė perduoti ponui Hemingvėjui, kad 85 tūkstančiai dolerių yra lupikiška, protu nesuvokiama suma – žurnalas gali sumokėti jam tik 50 tūkstančių. Savaime suprantama, atsisakiau įvykdyti prašymą, prieštaraujantį jau sudarytam sandėriui, tačiau pasisiūliau suorganizuoti susitikimą, kad Maisas pats pasikalbėtų su Ernestu. Tada Maisas nusprendė, nepaisydamas viso apmaudo, palikti senąjį atlyginimą, o mane pasiuntė į *Sherry-Netherland* paimti rankraščio.

Ernestas kambaryje jau buvo įsigyvenęs. Svetainėje ant apskrito stalo stovėjo du sidabriniai kibirėliai su ledukais, po butelį *Perrier-Jouet* vyno kiekviename, nemenka mėlyna skardinė didžiojo eršketo ikrų, padėklas su skrudintos duonos riekelėmis, dubenėlis plonai pjaustytų svogūnų, dar vienas dubenėlis su citrinos griežinėliais, padėklas su rūkyta lašiša ir siaura vaza su dviem geltonomis arbatinėmis rožėmis. Prie stalo ratu sėdėjo Marlena Dytrich, Merė Hemingvėj, Džigė Vertel, Čarlzas Skribneris vyresnysis ir Džordžas Braunas. Greta su stenografijos bloknotu ant kelių sėdėjo Lilijana Ros iš žurnalo *The New Yorker.* Džigė Vertel – buvusioji Bado Šulbergo ir tuometinė Piterio Vertelio žmona – pažinojo Hemingvėjų šeimą jau kuris laikas ir kartu su jais rengėsi plaukti *Ile de France* laivu. Džordžas Braunas buvo vienas iš seniausių ir geriausių Ernesto draugų. Jų draugystė užsimezgė dar Džordžo paveldėtoje Braunų sporto salėje, kurioje kadaise rinkdavosi boksininkų elitas. Ernestas visuomet pabrėždavo, kad apie profesionalų boksą Džordžas išmanė daugiau nei visi Niujorko vadybininkai ir treneriai kartu. Savo kamputyje

įsitaisiusi Lilijana Ros paskubomis stenografavo pastabas apybraižai apie Ernestą žurnale *The New Yorker*. („Ji rašė greičiausiai iš visų, kiek esame matę“, – prisiminė Ernestas po kelių mėnesių.)

Pristatęs mane savo svečiams, Ernestas pasiūlė visiems kartu papietauti restorane *21*. Trečiajame dešimtmetyje, kai jis gyveno mažame kambarėlyje prie Brevurto, *21* buvo jo *Alma Mater*. Kai Ernestas skendėjo skolose už nuomą ir nebuvo sočiai valgęs jau savaitę, *21* bendrasavininkis Džekas Krindleris pakvietė jį į prašmatnų vakarėlį antrame aukšte, kur, nors veikė sausas įstatymas, baras nelegaliai pilstė alkoholį. Tą vakarą Ernestas buvo supažindintas su viena itale, pasak jo, paties gražiausio veido ir kūno mergina – dailesne už visas jo matytas iki tos dienos ir po tos, visame pasaulyje ir visais laikais.

– Ji buvo apdovanota tuo ypatingu Renesanso epochos moterų grožiu: juodi lygūs plaukai, apvalios akys, oda kaip Botičelio paveikslų herojų, krūtys kaip iš jūros putos gimusios Veneros. Vakarėlis baigėsi ir lankytojai ėmė skirstytis, o mudu nusinešėme gėrimus į virtuvę. Džekas neprieštaravo, nes dar dvi tris valandas čia turėjo plušėti valytoja. Taigi mudu gėrėme ir šnekučiavomės, staiga ėmėme mylėtis ten pat, virtuvėje – niekad mano lūkesčiai neišsipildė geriau, nei tąkart. Bet štai išaušo penkta valanda ryto, ir ji paskubino mus išeiti. Tačiau nusigavome tik iki laiptų – ar atsimenate tą laiptų aikštelę? – taigi, atsidūrę ten pasimylėjome dar kartą. Jautėmės tarsi audringiausioje jūroje: čia pakyli aukštai ant bangos, čia panyri po vandeniu ir kažkaip išlikdamas gyvas tikiesi tuoj tuoj įminti gelmių paslaptis.

Italė neleido man palydėti jos namo. Kitą rytą pabudęs savo ankštame Brevurto narvelyje iš karto panorau vėl su ja susitikti. Apsivilkęs striukę, pastebėjau iš kišenės kyšant kažką žalią – ne ką kita, o tris kupiūras po šimtą dolerių. Nuskubėjau atgal į *21*. Vos įėjusį mane Džekas pasivedė į šalį.

– Paklausyk, Erni, – pasakė jis, – geriau jau atvėsk. Turėjau iš karto tave perspėti: ta italė – Legso Dajamondo mergina, o jis grįš į miestą šiandien penktą valandą.

Užsisakėme staliuką restorane *21*, tada Ernestas nusivedė mane į savo miegamąjį ir iš seno odinio portfelio ištraukė knygos rankraštį.

– Jėzau, kaip norėčiau, kad keliautum su manimi, – pasakė jis. – Nusimato pašėlusiai linksmas ruduo. Viena mano pažįstama venecijietė parašė, kad atvyksta į Paryžių. O jei su korektūromis atvyksi ir tu, galėtume viską greitai sutvarkyti. Likusį laisvą laiką praleistume pasitarime Otejyje. Žoržas viskuo pasirūpintų – ne šis, o anas Žoržas, *Ritz* barmenas. Pažįsti jį? Na, jis tiesiog neprilygstamas! Mudu rinktume medžiagą, aš mąstyčiau ir žiūrėčiau, kas iš to išeis, o išgyventume iš sukauptų atsargų. Po velnių, kuo daugiau apie tai galvoju, tuo darosi liūdniau – kol mes visą rudenį mėgausimės gyvenimu, tau teks kiurksoti Aštuntojoje aveniu prie darbo stalo, dargi prie *Hearst* korporacijos stalo.

Susimąstęs jis ėmė pešioti ūsą.

– Ką gi, Tėtuši, – atsakiau, – kaip sako ponas Džeimsas Diurantė, „viskas priklauso nuo siūlomų sąlygų“.

– Sąlygas susikuriame mes patys, drauguži. O dabar padarysime štai ką.

Paėmęs rankraštį jis atskyrė pluoštą puslapių nuo galo.

– Nunešk rankraštį redaktoriui ir pasakyk, kad viskas baigta, išskyrus kelis paskutinius skyrius, kuriuos pasilikau sau, nes juos reikia dar šiek tiek padailinti.

Kai padaviau rankraštį Herbertui Maisui, persakydamas Ernesto žodžius, šis pašoko nuo kėdės.

– Keli paskutiniai skyriai! Dieve mano, juk žinai, koks jis nepatikimas! Kiek daug jis geria! Įsivaizduoju, kaip spausdinsime trečiąją knygos dalį, dar neturėdami pabaigos! Keliauk kartu su juo! Prižiūrėk jį! Neišleisk iš akių! *Privalome* gauti tuos skyrius iki sausio pirmosios!

Vakare grįžęs į *Sherry-Netherland* viešbutį, Ernestą radau krėsle, skaitantį knygą, su teniso kepuraite baltu snapeliu. Vos įžengiau į kambarį, nė nepakėlęs akių paklausė:

– Kada išvyksti?

Trečias skyrius

Paryžius, 1950 metai

Merė su Ernestu apsistojo savo pamėgtame viešbučio *Ritz* kambaryje su vaizdu į Vandomo aikštę. Džigė įsikūrė kambaryje vienu aukštu žemiau, o aš, keistos nostalgijos vedamas, pasirinkau *Opal* viešbutį – visai nedidelį, niūrų pastatą *Tronchet* gatvėje, jame buvau trumpam apsistojęs per karą ir tuo metu nė nepastebėjau tenykščių nepatogumų. Jie visi trys atplaukė *Ile de France* laivu, o aš, išskridęs lėktuvu keliomis dienomis vėliau, Paryžių pasiekiau tuo pat metu. Ernestas apsidžiaugė sužinojęs, kad rudeninės jojimo su kliūtimis varžybos vyks Otejyje, pačioje Bulonės miško širdyje ir prasidės jau rytoj. Jis pasiūlė mums, apie ką jau seniai svajojo, kasdien važiuoti žiūrėti varžybų nuo pradžios iki galo.

– Pajusime nuostabų ritmą, – sakė jis, – kaip kasdien žaisdami kamuoliu. Puikiai susipažinsime su trasa ir niekas negalės mūsų apgauti. Beje, ant kalno, tiesiai virš hipodromo, įrengtas nuostabus restoranas – ten puikiai maitina, o stebėti jojikus taip patogu, kad patys pasijusime varžybų dalyviais. Triskart per kiekvieną jojimą mums atneš lažybų korteles su kaskart atnaujintais rezultatais, taigi statyti galėsime nelakstydami aukštyn žemyn iki lažybų kabinos su pilve kliuksinčiu nesuvirškintu valgiu. Bus taip paprasta ir tiesiog idealu žiūrėti varžybas!

Mudu sukūrėme tai, ką Ernestas pavadino „Hemhočo sindikatu“ – į bendrą fondą įnešėme po tam tikrą sumą ir sutarėme, kad prireikus

jį papildysime. (Vėliau, kai mūsų veiklos sfera išsiplėtė, Ernestas net įteisino kompaniją Naujajame Džersyje, pavadinęs ją *Hemhotch, Ltd.*) Europoje įprasta piniginėse nešiotis vizitines korteles – sekdami šiuo papročiu ir norėdami įamžinti mūsų sąjungą, išsispausdinome tokias dailias ir puošnias vizitines korteles:

Ponas Ernestas Hemingvėjus ir ponas A. E. Hočneris, eskvairai,
skelbia apie sukurtą kompaniją
Hemhotch, Ltd.,
skirtą jojimo su kliūtimis pomėgiui,
koridai, laukinių ančių medžioklei ir moterų fandango šokiui.

Vis dėlto tą rudenį Paryžiuje mes paprastai bendradarbiavome. Per lenktynes Otejyje kasdien apie vidurdienį susirinkdavome viešbučio *Ritz* mažajame bare, ir kol maestro Bertenas taisydavo mums savo neprilygstamąją „Kruviną ją Merę", tyrinėdavome lažybų korteles ir pažymėdavome pasirinktus favoritus. Kartais Žoržas, Bertenas ar kuris nors kitas barmenas iš didžiojo baro duodavo mums šiek tiek pinigų ir prašydavo pastatyti už juos. Bertenas niekad nepailsdavo analizuoti varžybų, pasikliaudamas labiau mistine nuojauta, nei logiškais skaičiavimais. Kartą jis sudarė Ernestui sąrašą aštuonių žirgų, kuriuos spėjo būsiant aštuonerių tos dienos lenktynių nugalėtojais. Atidžiai jį peržiūrėjęs, Ernestas pasakė:

– Žinai, Bertenai, ką aš padarysiu? Už kiekvieną žirgą pats pastatysiu po dešimt tūkstančių frankų, o laimėjimą pasidalysime perpus. Sutinki?

Nė vienas iš Berteno parinktų žirgų nelaimėjo, tačiau grįžęs į barą Ernestas atidavė jam penkis tūkstančius frankų.

– Vienas iš tavo žirgų susižeidė ir iškrito, – paaiškino jam, – ir mudu atgavome pastatytą sumą.

Nemanau, kad kada nors man pavyks dar kartą patirti tokį malonumą, kaip tomis dienomis Paryžiuje per varžybas. Įsivaizduokite: žirgai ir jojikai kaip iš Dega paveikslų, tarsi Renuaro nutapyto peizažo fone; sidabrinė Ernesto gertuvė, sklidina puikiai išlaikyto kalvadoso, ir išgraviruotas įrašas: „Su meile nuo Merės"; neapsakomas pergalės džiaugsmas ir kone vienu mauku ištuštinami bokalai; patarimai žokėjui ir pagaliau pašalinėms akims nematoma Ernesto nostalgija.

– Žinai, Hočai, nieko nėra geriau, kaip prabusti ankstų rytą ir pro atlapus langus klausytis paukščių čiulbėjimo ir šuoliuojančių žirgų kanopų dunksėjimo.

Sėdėjome ant viršutinio centrinės tribūnos suolelio, oras buvo bjaurus, tad Ernestas įsisupo į savo didžiulį neperšlampamą apsiaustą. Jo galvą dengė megzta kepuraitė su snapeliu, o barzda buvo nukirpta visai trumpai. Buvome ką tik sukirtę pietus restorane *Course:* Belono austres, omletą su kumpiu ir žolelėmis, troškintus endivijų lapus ir *Pont-l'Eveque* sūrį su atšaldytu *Sancerre* vynu. Prasidėjo septintasis tos dienos jojimas, mes nebuvome pastatę už jokį žirgą. Ernestas sėdėjo palinkęs priekin ir, pasikabinęs ant kaklo išsinuomotus žiūronus, stebėjo žirgus, kurie zigzagais palengva risnojo iš aptvaro pievutės į stadiono takelius.

– Jaunystėje, – vėl prabilo Ernestas, – buvau vienintelis pašalietis, kurį įleisdavo į privačius hipodromus Ašere ir Šantiji, už Mezon Lafito. Man patikėjo skaičiuoti laiką per treniruotes, nors sekundmačiu paprastai naudodavosi tik patys arklių šeimininkai – tai ir suteikė man didelį pranašumą lažybose. Ten sužinojau ir apie Epinarą. Vienas treneris, emigrantas iš Amerikos Dž. Patrikas – su juo susidraugavau dar jaunystėje, Italijos armijoje – prasitarė man, kad Džinas Lejas turi kumeliuką, kuris gali tapti šimtmečio ristūnu. Tai Patriko žodžiai: „šimtmečio ristūnas". Jis sakė: „Erni, jo mama – Badahos Epinė Baltoji iš Rokminsterio arklidžių, visoje Prancūzijoje nebuvo jam lygaus nuo pat legendinio Gladiatoriaus ir Didžiosios Ekiuri laikų. Paklausyki mano patarimo – prisielgetauk, prisiskolink ar prisivok kiek įmanoma

daugiau grynųjų ir viską pastatyk už šį dvejų metų žirgą per patį pirmąjį jo bėgimą. Vėliau šansų išlošti nebebus – tik tas vienintelis startas, kol dar niekas neįsidėmėjo jo vardo – pasinaudok tuo."

– Anuomet kaip tik išgyvenau „visiško skurdo" laikotarpį: neišgalėjau duoti netgi kišenpinigių Bambiui, tačiau Patriko patarimo paklausiau. Visų iš eilės kaulijau pinigų. Netgi pasiskolinau tūkstantį frankų iš savo kirpėjo. Užkalbinau ir nepažįstamuosius. Paryžiuje neliko nė vieno sū, kurio nebūčiau paprašęs. Ir štai Epinaras debiutavo *Prix Yakoulef* Dovilyje, o aš pastačiau už jį visą surankiotą sumą. Jo vertė buvo 59 prieš 10. Jis laimėjo be jokio vargo ir iš laimėjimo išgyvenau šešis ar net aštuonis mėnesius. Patrikas supažindino mane su daugeliu geriausių tuometinių Prancūzijos žokėjų: Frenku O'Nilu, Frenku Kochu, Džimu Vinkfildu, Semu Bušu ir išties didžiu žokėjumi Žoržu Parfremonu.

– Kaip po tiek metų dar atsimeni jų vardus? – paklausiau aš. – Ar mateisi su jais nuo tų laikų?

– Ne. Tiesiog visad prisimenu, ką noriu atsiminti. Niekada nerašiau nei užrašų, nei dienoraščio. Tereikia spustelėti tam tikrą atminties mygtuką, ir informacija atgyja. O jei ne, vadinasi, ji nebuvo verta prisiminti. Tarkim, Parfremonas. Regiu jį taip pat ryškiai, kaip dabar tave, ir girdžiu taip pat aiškiai, kaip per paskutinį mūsų pokalbį. Juk Parfremonas ir pelnė pergalę prancūzams Didžiosiose varžybose Liverpulyje su Kovotoju III iš Ansi žirgyno. Tai buvo viena iš sudėtingiausių pasaulyje jojimo su kliūtimis trasų, o Žoržas pamatė ją pirmąkart vos dieną prieš startą. Anglų treneriai aprodė jam didžiausias hipodromo kliūtis ir jis jiems pasakė: „Kliūties aukštis visai nesvarbus, vienintelis pavojus – kad išsimuši iš tempo." Vargšas Žoržas! Šiais žodžiais išpranašavo savo paties likimą. Jis žuvo visai nereikšmingose varžybose Angene, šokdamas per paskutinę užtvarą, nesiekiančią nė trijų pėdų aukščio.

Pamenu Angeną – kvepiantį senove, kaimietišką, bet kartais be galo klastingą. Toks jis buvo dar prieš perstatant tribūnas, paskui

viską pakeitė šaltas betonas – neabejotinai mano mėgstamiausia žirgų lenktynių trasa. Nuvažiavau tenai kartu su Evanu Šipmanu, profesionaliu žokėjumi bei rašytoju, ir Haroldu Stirnsu, kuris tuo metu dirbo *Chicago Tribune* Paryžiaus redakcijoje – už žirgus statėme kasdien. Atspėjau šešis nugalėtojus iš galimų aštuonių. Haroldas gerokai suirzo dėl mano laimėjimų ir pasiteiravo, kokia mano sėkmės paslaptis. „Viskas labai paprasta, – atsakiau. – Per pertraukėlę tarp jojimų nusileidęs į aptvarus apuostau žirgus. Vertinant žirgus žmogaus nosis visuomet bus tikslesnė, nei samprotavimai ir apskaičiavimai."

Ernestas atsistojo, kad geriau matytų prie lažybų langelių besibūriuojančią minią.

– Tik paklausyk, kaip į drėgną grindinį kaukši batų kulnai, – žavėjosi jis. – Visa tai nuostabiai gražu miglotoje šviesoje! Ponas Dega būtų nutapęs šį reginį perteikdamas šviesą tikroviškiau, nei matome dabar. Tai menininko pareiga: drobėje ar popieriuje užfiksuoti objektą taip tiksliai, kad įtaiga išliktų ilgam. Kaip tik tuo ir skiriasi literatūra nuo žurnalistikos. Tikros literatūros nėra daug – daug mažiau, nei mes manome.

Ištraukęs iš kišenės lažybų kortelę, atidžiai ją išstudijavo.

– Štai kur tikras menas, – susimąstė jis. – Ką gi, šiandieną mums ne itin sekėsi. Gaila, mano nosis jau nebe tokia, kaip anksčiau... Deja, nebegaliu ja pasikliauti. Kad neklystančioji mano uoslė suprastėjo, pastebėjau vieną gražią žiemos dieną, kai mudu su Džonu Dos Pasosu atėjome palošti šiame hipodrome. Abu tuo metu rašėme knygas ir mums reikėjo pinigų, kad išgyventume žiemą. Pasigyriau Dososui savo uosle ir mudu pastatėme viską, ką turėjome, už vieną iš žirgų, kuris prieš septintą jojimą man pasirodė ypač kvapnus. Deja, jis parkrito šokdamas per pirmąją kliūtį. Mums neliko nė vieno sū, tad visą kelią iki kairiosios krantinės parėjome pėsčiomis.

Prie mūsų priėjo du vyrukai – vienas kalbėjo ryškiu kokni akcentu – ir pasisiūlė nurodyti labiausiai dėmesio vertą žirgą per kitą bėgimą, tačiau Ernestas mandagiai atsisakė jų paslaugų. Ties per-

ėjimu tarp eilių lūkuriavęs jaunas dailus vyriškis su lietpalčiu akimis sekė Ernestą, tada kiek nedrąsiai priėjo.

– Pone Hemingvėjau! – kreipėsi prancūziškai. – Ar prisimenate mane?

Suglumęs Ernestas tiriamai pažvelgė į naująjį pašnekovą.

– Aš – Rišaras, – pagaliau prisistatė šis.

Ernesto veidas iš karto nušvito.

– O, Rikis! – ir karštai jį apsikabino. – Tikrai, Rikis! – dar kartą pasižiūrėjo į jaunąjį vyruką. – Nenuostabu, kad ne iškart pažinau, – pasakė Ernestas, – pirmą kartą matau tave be uniformos... o gal turėčiau sakyti: be kieno kito uniformos.

Ernestas paaiškino, kad Rikis priklausė jo Nereguliariajai kariuomenei – garsiajam partizanų būriui, kurį jis buvo sukūręs po Bulžės mūšio. Ernestas turėjo veikti tik kaip *Collier's* žurnalo karo korespondentas, tačiau savo iniciatyva visiškai įsitraukė į karines operacijas ir netgi kartu su prancūzų ir amerikiečių partizanais nusipelnė kaip pirmasis Jungtinis dalinys, įžengęs į Paryžių. Kai generolas Žanas Lekleras iškilmingai įžengė į Paryžių, manydamas esąs pirmasis, Ernestas su savo vaikinais jau buvo atkovoję viešbutį *Ritz* ir šampano upėmis laistė pergalę bare.

Ernestui pasiteiravus, kaip laikosi kiti jo suburtos grupės nariai, Rikis pranešė, kad vienas iš mylimiausių jo vaikinų pakliuvo į bėdą. Ernestas užsirašė jo adresą, ketindamas kaip nors jam pagelbėti.

Kol Ernestas šnekučiavosi su Rišaru, prisiminiau karo korespondento Roberto Kapos žodžius, pasakytus man apie Ernesto partizanų būrį. Kurį laiką keliaudamas drauge su jais jis pastebėjo, kad vyrai Ernestą laikė generolu, mat šis turėjo savo viešųjų ryšių pareigūną, adjutantą, virėją, vairuotoją, fotografą ir net ypatingas alkoholio atsargas. Kapa pasakojo, kad padalinys buvo apginkluotas visais įmanomais amerikietiškais ir vokiškais ginklais, atrodė, kad su savimi nešėsi daugiau amunicijos, nei visa divizija. Ernesto partizanų būrys vilkėjo vokiečių seržantų uniformas, papuoštas Jungtinių Valstijų

insignija. Tačiau Kapa pabuvo su jais labai trumpai. Vėliau džipu tarsi viesulas įlėkė į Paryžių šventai įsitikinęs, kad pralenkė visus kitus ne viena mylia, bet sustojęs prie *Ritz* viešbučio akis į akį susidūrė su Ernesto vairuotoju Arčiu Pelkiu, kuris su karabinu ant peties saugojo įėjimą. „Sveikas gyvas, Kapa, – hemingvėjiškai pasisveikino Pelkis. – Tėtušis užėmė puikų viešbutį. Rūsys prikimštas visokių gėrybių. Nagi, eik greičiau jo kambarin."

Rikiui išėjus mes patraukėme į barą. Ernestas užsisakė škotiško viskio su pusės citrinos sultimis, o aš – šampano.

– Velnio neštas ir pamestas tas Ričis, – pasakė jis. – Ko tik jis nepridirbo...

Paniręs į prisiminimus jis siurbčiojo viskį. Prieš nurydamas kiekvieną gurkšnelį sušildydavo burnoje, mėgaudamasis jo skoniu. Iš kišenės išsitraukęs pieštuko galiuką, kuriuo žymėdavo savo pasirinktą žirgą, ėmė rašytis popierinės servetėlės antrojoje pusėje. Pasibaigus paskutiniam jojimui baras prigužėjo triukšmingų žiūrovų, tačiau Ernestas ir toliau rašė susikaupęs, visiškai ignoruodamas kilusią erzelynę. Užsisakęs dar vieną škotiško viskio taurę, po stalu vieną po kitos mėtė suglamžytas prirašytas popierines servetėles. Kai pagaliau vėl įkišo pieštuką kišenėn, bare buvo likę vos keli žmonės. Tada padavė man servetėlę su šešiolikos eilučių poema „Užu sienos". Joje susipynė prisiminimai apie Rikį, karo laikus ir hipodrome verdantį gyvenimą.

Netikėtas susitikimas su Rikiu taip sujaudino Ernestą, kad jį vėl apniko seniai pasibaigusio karo slogutis ir po kelių dienų jis sukūrė „Tėviškės poemą: trumpai apie tėviškę", eilėraštį apie tėviškę – odę fronte žuvusiems savo vaikinams. Tokios trumpos, impulsyviai pakeverzotos poemos dažnai atspindėdavo prasiveržusius Ernesto jausmus. Visų įsimintiniausia buvo vienuolikos eilučių panegirika pačiam mylimiausiam katinui Pamišėliui Kristijonui, sukurta tą pačią dieną, kai jį nugalabijo broliai katinai. Ernestas tvirtino, kad jie tą padarė iš pavydo Pamišėliui Kristijonui – linksmam, jaunam gražuoliui, perpratusiam visas gyvenimo paslaptis.

Tomis dienomis, kai Otejyje nevykdavo varžybos, mes vaikštinėdavome po miestą. Vieną žvarbią gruodžio popietę, kai dangus pilko muslino baldakimu pakibo žemai virš žemės, o įžūlus vėjas plėšė nuo medžių šakų paskutinius lapus, Merė, Ernestas, Džigė ir aš nusprendėme užlipti ant Monmartro kalvos, į Piliakalnio aikštę. Tuo metu nebesimatė turistų, nebebuvo nei atvirukų stendų, nei molbertų. Viename aikštės kamputyje, *Norvins* gatvės pradžioje, glaudėsi *Au Clairon des Chasseurs* – senas restoranas, kuriame kadaise per pirmąjį savo apsilankymą Paryžiuje stiprindavosi Ernestas, jei tik sukrapštydavo šiek tiek pinigų maistui. Virš įėjimo į restoraną sienoje buvo įmūryta marmurinė plokštė, auksinėmis raidėmis skelbianti: „ICI ÉTAIT EN 1790 LA PREMIÈRE MAIRIE DE LA COMUNE DE MONTMARTRE.“*

Tą dieną buvome vieninteliai restorano lankytojai. Vos išvydęs duryse Ernestą, ūsuotas garbaus amžiaus restorano savininkas ponas Fransua Demetras iškart jį atpažino: pašaukė vardu ir pribėgęs apkabino. Tuomet nedelsdamas nė akimirkos pripylė mums aperityvo, kad sušiltume. Šlubis pono Demetro basetas Birhas ėmė trintis Ernestui į koją, kaulydamas bent kiek dėmesio – ir jo sulaukė.

Mus susodino prie didžiulio apibraižyto apskrito stalo, kuo arčiau pilvotos krosnelės.

Po nuostabių pietų Merė su Džige išėjo į *Elizabeth Arden* parduotuvę, kurioje turėjo su kažkuo susitikti, o mes su Ernestu likome patogiai ilsėtis priešais kaitriąją krosnelę, su tokiu pat karštu *Châteauneuf-du-Pape* vynu.

– Visai netoli nuo čia mudu su Polina turėjome butą, – pasakė Ernestas. – Ak, senoji geroji Polina... Tuo metu buvo įsimylėjusi Maiką Vordą – vieną iš kiečiausių vyrukų, kurį teko sutikti. Tiesa, apykurtis, bet taip atsidavęs man, kad kartą Polina pasakė: „Net jei Ernestas užmuštų savo paties motiną, Maikas vis tiek jį pateisintų: juk tai jo motina, argi ne taip?“

* Šiame name 1790-aisiais apsistojo pirmoji Monmartro komunos merija (*pranc.*).

Niekada neužmiršiu, kaip per šešias dienas trukusias dviračių lenktynes įsikūriau būdelėje ties finišo linija ir skaičiau „Atsisveikinimo su ginklais“ korektūrą. Ten gaudavau tikrai gero nebrangaus šampano, o kai išalkdavau, iš Prunjė man atsiųsdavo meksikietiškai paruoštų krabų. Romano pabaigą, kol dar buvo rankraštis, perrašiau trisdešimt devynis kartus, o korektūrą – daugiau kaip trisdešimt kartų, stengdamasis pasiekti geriausia. Ir galų gale buvau patenkintas. Taigi vieną naktį, kai darbavausi savo būdelėje, staiga įėjo Maikas. Jo kairė ranka buvo siaubingai sutinusi. Jei kada nors auginote moliūgus, galite įsivaizduoti: ranka atrodė kaip koks „sodo pasididžiavimas“. Prisėdęs greta Maikas papasakojo, kad praeitą naktį lankėsi Henrio bare – tai garsus Paryžiaus baras, kurio sienos apklijuotos padirbtais čekiais. Čia apykurtis Maikas prie baro nugirdo, kaip du vaikinai ištarė mano vardą, nors ir nesuprato konteksto. Maikas priėjęs vieno pasiteiravo: „Ar tu Ernio draugas?“ Vaikinas atsakė, kad ne, tada Maikas jį gerokai apkūlė. „Manau, jis neturėjo jokios teisės kalbėti apie tave, nebūdamas tavo draugas, – paaiškino Maikas. – Tačiau gal aš suklydau, kaip tau atrodo, Erni?“

Buvo dar vienas kietas vyrukas, Martis Makartis, su juo susipažinau Niujorke maždaug tuo pat metu. Jis prekiaudavo prieplaukoje, tačiau prieš kitus dėdavosi turįs biurą *Wald Street*. Atėjęs išgerti jis sakydavo: „Na štai, Erni, kaip ir kiekvieną dieną pėsčiomis prasivaikščiojau iš savo biuro Volstryte, pro *Umpire State Building* ir *Christer Building*, iki pat Kugano uolos.“ Tuomet užsivesdavo pasakoti, kaip vaikai trukdo jam naktimis miegoti – mažajam Marčiui suskaudo pilvuką, tad teko keltis penkis ar šešis kartus atnešti jam atsigerti vandens, o Betsei sopėjo dantuką. Taip kaskart kalbėjo apie savo vaikus ir tik po jo mirties, per laidotuves sužinojau, kad vaikų jis neturėjo, nors santuokoje išgyveno dvidešimt metų.

Tačiau norėjau papasakoti tau apie Poliną... Kartą Afrikoje per safarį lindėjome krūmuose ir staiga ji sako: „Kaip pasiilgau mažylio Patriko... bijau, kad mums teks grįžti namo.“ Klausiu jos: „Kur jis

dabar, Polina?" O ji atsako: „Neturiu nė menkiausio supratimo." Daugiau apie jį niekuomet nebeužsiminė.

– Ar tikrai Polinai patiko safaris, slidinėjimas ir visos kitos pramogos, ar ji palaikydavo kompaniją tik dėl tavęs?

– Na, kam išties patiko slidinėti ir apskritai ką nors veikti, tai Hedlei. Pamenu, vieną žiemą mudu nuvykome į Vokietiją slidinėti į ponui Lintui priklausantį namelį. Pabuvau instruktoriumi ir taip užsidirbau pragyvenimui. O praeitą sezoną per sniego griūtį dingo vienuolika iš penkiolikos pono Linto svečių, kurie nepaklausė įspėjimo apie gresiantį pavojų. Na, netekti vienuolikos svečių gana prasta reklama slidinėjimo mokyklai, taigi tą žiemą, kai mudu su Hedle tenai lankėmės, nebuvo nė vieno svečio, o situaciją dar labiau pablogino viena paskui kitą siautusios siaubingos sniego audros. Jų metu per naktį lošdavom pokerį, o svarbiausi priešininkai būdavo ponas Lintas ir jo konkurentas, kito slidinėjimo centro savininkas. Tąkart ponas Lintas pralošė savo namelį, visą slidinėjimo įrangą ir dar nuosavybę Bavarijoje. Aprašiau šią istoriją „Kilimandžaro sniegynuose", pakeitęs vardą į poną Lentą. Žinoma, ponas Lintas nebegalėjo man sumokėti, bet išgyventi padėjo čekiai, kuriuos gavau iš Kanzas Sičio *Star* – po vienuolika dolerių už kiekvieną reportažą ir nuo aštuoniolikos iki dvidešimt vieno už sekmadieninį straipsnį su fotografijomis. Nedaug, bet tuo metu vienas doleris prilygo septyniasdešimt tūkstančių kronų, o trys šimtai penkiasdešimt tūkstančių kronų jau leido visai padoriai gyventi.

Iš restorano siauromis gatvelėmis ėjome prieš žvarbų vėją. Pakeliui Ernestas stabtelėjo apžiūrėti knygyno vitrinos, kurioje akį traukė neseniai išleista jauno rašytojo knyga. Užrašas ant stiklo skelbė: „Visi ženklai pranašauja šiam rašytojui nuostabią ateitį."

– Ar skaitei ką nors iš šio tipo kūrybos?

– Ne, – prisipažinau.

– Na, o man teko, – pasakė Ernestas.

Tada išsiėmė iš kišenės pieštuką ir užrašė po reklama: „Visi ženklai klysta."

Ernestas norėjo aprodyti man rajoną, kuriame gyveno pirmąkart atvykęs į Paryžių. Ekskursiją pradėjome nuo *Notr Dame des Champs* gatvės, kur jis gyveno netoli lentpjūvės, ir palengva apėjome jo žinomus restoranus, barus ir parduotuves – iki Liuksemburgo sodų su muziejumi, kuriame, pasak Ernesto, jis įsimylėjo kelis paveikslus, išmokiusius jį gerai rašyti.

– Tiesiog dievinu Liuksemburgo sodus, – pasakė jis, – anuomet jie mus išgelbėjo nuo bado. Kai namuose ištuštėdavo puodai, savo Bambį, tuo metu vienų metų, pasisodinęs į vaikišką vežimėlį nusiveždavau į šiuos sodus. Čia visuomet budėdavo žandaras. Žinojau, kad apie ketvirtą valandą jis užeina į barą prie parko išgerti vyno, todėl su ponaičiu Bambiu pasirodydavau būtent tuo metu kukurūzų prikimštomis kišenėmis. Atsisėsdavau ant suoliuko, dėdamasis balandžių mylėtoju, tuo metu pulkelyje sparnuočių ieškodamas žvitriausio ir riebiausio. Liuksemburgo sodai garsėjo savo balandžiais. Kai išsirinkdavau vieną, likdavo juokų darbas privilioti auką kukurūzais, tada čiupti, nusukti sprandą ir pakišti po ponaičio Bambio paklode. Tą žiemą balandiena kiek nusibodo, bet bent jau pilvai negurgė. O Bambis buvo nuostabus – į viską žvelgė rimtai ir dėl nieko manęs nekaltino.

Herbertas Majesas siuntė man kablogramas, reikalaudamas parašyti, kada grįšiu su trūkstamais skyriais, tad pakeliui į Hario barą *New York* užsukome į paštą Deno gatvėje. Iš ten pasiunčiau Majesui laišką, kad dar dirbu prie paskutinių skyrių, bet visiškai nėra dėl ko nerimauti.

Ernestas buvo vienas iš seniausių Hario klientų ir, nors jam šis baras jau nebe taip labai patiko – dėl savo „per didelio ekscentriškumo", jis ir toliau mėgo senąjį bičiulį ir užėjo išreikšti jam savo pagarbos. Ant apšarmojusio durų stiklo kabojo užrašas *C'est gentil d'être venu**. Amerikos koledžų vėliavėlės puošė visas sienas, išskyrus vieną pačioje baro gilumoje, kuri buvo apklijuota popieriniais bank-

* „Ačiū, kad užėjote" (*pranc.*).

notais. Kasos aparatas buvo dekoruotas monetomis. Virš baro ant lubų kybojo prikabinta šiaudinė beždžionėlė su bokso pirštinėmis, o ryškus užrašas ragino: „Padėkite išnaikinti sportinius automobilius."

– Jiems tereikia vieno, – pašnibždomis pasakė Ernestas, – kad Noelis Kovardas vadovautų bendruomenės chorui.

Jis užsisakė škotiško viskio su žaliosios citrinos sultimis.

– Anuomet tai buvo vienas iš kelių tikrai gerų ir solidžių barų. Čia ėmė lankytis buvęs boksininkas, kuris kartu atsivesdavo prijaukintą liūtą. Paprastai jis stovėdavo čia prie baro, o liūtas pritūpdavo greta jo. Tai buvo mielas ir gerai išauklėtas žvėris – neurgzdavo ir neriaumodavo, tačiau kaip ir visi liūtai kartais tuštindavosi tiesiai ant žemės. Savaime suprantama, tokie dalykai nekaip veikė prekybą, tad Haris kuo mandagiausiai paprašė buvusio boksininko daugiau nesivesti čia savojo liūto. Tačiau kitą dieną tas tipas ir vėl pasirodė, jo liūtas ir vėl prikrovė, o klientai suskubo apmokėti sąskaitas ir sprukti savais keliais. Haris pakartojo savo prašymą. Trečią dieną viskas taip pat. Suprasdamas, kad Hario verslui tai gyvybės ir mirties klausimas, kai šįkart liūtas vėl atliko tą patį reikalą, priėjau artyn ir pakėliau boksininką, buvusį pusvidutinio svorio, išnešiau laukan ir išmečiau į gatvę. Tada grįžau atgal, pagriebiau liūtą už karčių ir išstūmiau pro duris. Ant šaligatvio atsidūręs liūtas pažvelgė į mane ir tylomis nudyrino šalin.

Keista, bet šis nutikimas paskatino mane imtis „Atsisveikinimo su ginklais" – pamaniau, jei jau šitaip galiu užsipulti liūtą, turbūt jau geriau būtų sudėti visą šią energiją į knygą. Visi tuo metu Paryžiuje gyvenę rašytojai, su kuriais bendravau, jau buvo parašę knygų apie karą, tad pasijutau kaip kokia vieniša panelė, vienintelė dar netekėjusi visame kvartale – kitaip tariant, atėjo ir man laikas parašyti knygą apie karą. Tik viena bėda: ne vienus metus tiems rašytojams pasakojau savo geriausias karo laikų istorijas, o dabar pamačiau, kad jie užrašė jas savo knygose. Taigi kai galų gale prisirengiau pradėti karo romaną, supratau, kad vienintelė šalis, kurioje galės vykti veiksmas,

belikusi Italija – apie ją galėjau rašyti nesibaimindamas, nes vos vienam kitam iš visų tų rašytojų teko tenai lankytis ir tikrai nė vienas iš jų neturėjo supratimo apie ten vykusį karą.

– Mano siužetus vogdavo kiti rašytojai – tai ne naujiena. Per Antrąjį pasaulinį karą teko keliauti su tokiu seniai pažįstamu rašytoju. Su juo kalbėdavausi kaip su draugu. Kartą prie taurės ar bokalo pasidalijau su juo savo atradimu, kad geriausias oro pavojaus signalas – galvijų elgesys. „Stebėdamas karvių bandą, – aiškinau jam, – gerokai prieš pasigirstant sirenoms galiu pasakyti, kad artinasi lėktuvai. Raguočiai įsitempia ir liaujasi ėdę žolę. Jie jaučia pavojų." Po kelių dienų pamačiau, kaip korespondentai sveikina tą bičiulį rašytoją ir pasiteiravau, kas čia vyksta. „Jis išspausdino laikraštyje nuostabų straipsnį apie tai, kaip karvės reaguoja į artėjančius lėktuvus", – pasakė kažkas.

Kiek patyrinėjęs įsitikinau, kad mano bičiulis jau kuris laikas naudojosi mano idėjomis ir parašė visą seriją straipsnių, remdamasis informacija, kurią ketinau panaudoti savo paties rašiniuose. „Klausyk tu, niekše, – pasakiau tam rašytojui, – jei dar ką nors iš manęs pavogsi, užmušiu!" Po dviejų dienų jis persikėlė į karo teatrą Ramiojo vandenyno regione. Buvo dar vienas „garsus" rašytojas, vogdavęs mano apsakymų siužetus, vos tik juos parašydavau. Jis pakeisdavo personažų vardus, vietovardžius ir dar sugebėdavo parduoti savo kūrinius brangiau už mane. Bet radau, kaip jį sustabdyti: kelerius metus lioviausi rašęs, ir tas šunsnukis mirė iš bado.

Į *Le Trou dans le Mur* įeiti galima iš Kapucinų bulvaro, priešais *Café de la Paix,* tačiau, kaip sako pats pavadinimas, galėjai daug kartų praeiti pro šalį ir nepastebėti šio baro, kur kas populiaresnio trečiajame dešimtmetyje nei dabar. Ernestas norėjo parodyti man tą vietą pačioje veidrodinės salės gilumoje, kur jis slėpdavosi per vendetas.

– Pasirodžius mano knygai „Saulė taipgi teka", – pasakojo Ernestas, – išgirdau, kad Haroldas Lebas, atpažinęs save iš jos herojaus, kurį buvau pavadinęs Robertu Konu, viešai paskelbė užmušiąs mane vos pamatęs. Pasiunčiau jam telegramą, kad be vargo galės rasti mane,

nes tris vakarus iš eilės lauksiu jo bare *Le Trou dans le Mur.* Kaip matai, šią vietą pasirinkau neatsitiktinai – visos keturios interjero sienos išklotos veidrodžiais, tad sėdėdamas toje kabinoje salės gale galėjai matyti įeinančiuosius pro duris ir tolesnius jų veiksmus. Išlaukiau tris vakarus, bet Haroldas nepasirodė. Maždaug po savaitės pietavau Sen Žermeno restorane *Lipp's,* taip pat išklotame veidrodžiais, ir pastebėjau čia užklydusį Haroldą. Priėjęs ištiesiau ranką, kurią jis sveikindamasis energingai papurtė ir tik tada prisiminė, kad aš – mirtinas jo priešas. Staiga ištraukęs ranką paslėpė ją už nugaros. Mano kvietimo išgerti jis atsisakė. „To niekada nebus", – štai kaip jis pasakė. – „Gerai, – atsakiau vėl atsisėsdamas, – tuomet gerk vienas." Jis nedelsdamas išėjo iš restorano ir taip baigėsi mūsų vendeta.

Breta mirė Naujojoje Meksikoje. Gali vadinti ją Daf Tvisden, bet man ji visuomet buvo ir liks Breta. Tuberkuliozė pasiglemžė ją keturiasdešimt trejų. Visi karstą nešę vyrukai buvo jos meilužiai. Kai po mišių procesija pajudėjo iš bažnyčios, vienas iš gedinčių nešikų kluptelėjo ant laiptų, karstas nukrito ir prasivėrė.

Tos dienos su ponia Daf Tvisden sugriovė visą likusį vargšelio Lebo gyvenimą. Tiesa, prisidėjo dar vienas dalykas: jis buvo tikras Gugenheimų šeimos palikuonis, tačiau jo rekomendacijos nebuvo patvirtintos. Nė viena vienutėlė. Jis buvo visiškai atstumtas.

– Ar tavo knygoje buvo dar kitų herojų, be Lebo ir ponios Daf Tvisden, sukurtų pagal tikrus žmones, kurie keliavo kartu su tavimi į Pamploną?

– Žinoma. Visa kompanija. Bet jie tebuvo prototipai, ne kopijos. Tiksliausiai pavaizdavau Petą Suezį – romane jis tapo Maiku Kempbelu. Bilas Smitas – baisiai geras vyrukas, su kuriuo žvejodavau – turi daug panašumų su herojumi Bilu Gortonu. O Džekas Barnsas... na taip, po velnių, tas Džekas... Kai tarnavau Italijos kariuomenėje, sprogęs šrapnelis sužeidė man kapšelį ir gulėdamas ginekologijos ir urologijos skyriuje mačiau visus tuos nelaiminguosius, kurių organai buvo sumaitoti. Dauguma jų nukentėjo nuo minų, specialiai

nutaikytų į tarpukojį, juk pagal nepaneigiamą hunų teoriją niekas taip greitai nepašalina kario, kaip nutraukti kiaušai.

– Bet Džeikui kiaušų nenutraukė?

– Ne. O tai buvo labai svarbu tokiam vyrui, kaip jis. Jo sėklidės liko nepaliestos. Tai visa, ką jis turėjo, bet nors ir galėjo jaustis tikru vyru, nepajėgė nieko padaryti. Tačiau gyvybiškai svarbu buvo tai, kad trauma buvo fizinė, o ne psichologinė.

– Žinai, Tėtuši, kad ir kokia tragedija vargšą Džeiką ištiko, visa ta herojų kompanija man niekuomet neatrodė „prarastoji". Galbūt dėl savo paties pasileidimo, bet baigdamas skaityti romaną mačiau tam tikrą tų žmonių išgyvenimo jėgą, o nepastebėjau nė trupučio „prarastosios kartos" beviltiškumo.

– Šią frazę sugalvojau visai ne aš, o Gertrūda Stain! – atšovė jis. – Ji pakartojo vieno garažo savininko mintį. Šis būtent taip pakrikštijo savo naujokus mechanikus: *une génération perdue*. Ką gi, Gertrūda taip pasakė ir tiek. Įdėjau šiuos žodžius tik į „Saulė taipgi teka" pradžią, nes jie tarytum atspindėjo mano mintis ir siejosi su citata iš Ekleziasto knygos: „Viena karta praeina, kita – ateina, o žemė lieka per amžius..." Rimtas motinos Žemės amžinumo patvirtinimas, ar ne? „Saulė teka, leidžiasi ir skuba į vietą, iš kur ji užtekėjo..." Rimtas saulės amžinumo patvirtinimas. O po jos ir vėjo, ir upių – visų elementų: „Visos upės teka į jūrą, bet jūra vis nepilna. Upės grįžta atgal, iš kur ištekėjo."* Tiksliau pasakyti nebeįmanoma. O Gertrūda mėgo skųstis gyvenimu. Taigi, ji pažymėjo tą kartą savo pačios nepasitenkinimu. Nors visa tai niekai. Iš tiesų nebuvo jokio judėjimo, nebuvo ir šutvės marihuanos apsirūkiusių nihilistų, ieškančių mamytės, kuri išvestų juos iš dadaizmo džiunglių. Tuo metu gyveno daugybė panašaus amžiaus žmonių, išgyvenusių karą – vėliau remdamiesi savo patirtimi jie ėmė rašyti, kurti muziką ir t. t. Buvo ir tokių, kurie karo nepatyrė ir arba svajojo jame dalyvauti, arba svajojo apie jį rašyti, arba visiems gyrėsi, kad nedalyvavo. Nė vienas iš mano

* Ekleziastas 1, 4–5, 7 (vertė K. Burbulis).

tuometinių pažįstamų nelaikė savęs „prarastosios kartos“ atstovu ir apskritai nebuvo girdėjęs tokio pasakymo. Buvome išties tvirti vyrukai. Romano „Saulė taipgi teka“ personažų likimai tragiški, tačiau svarbiausias herojus visgi buvo pati Žemė. Skaitytojas supranta – ji tikroji nugalėtoja, nes ji amžina.

Kitą dieną Otejyje arkliai ilsėjosi, o mes perėjome per Karališkąjį tiltą, kad papietautume restorane *Closerie des Lilas* – dar vienoje Ernestui brangioje vietoje. Pakeliui jis mostelėjo ranka aukšto, siauro pastato link: ten, viršutiniame aukšte, kadaise gyveno su Polina.

– Be galo jaukus butas, – prisiminė Ernestas, – jame dienos šviesa dosniai srūva pro didžiulius stoglangius. Vieną dieną mus aplankė bohemietis Džeris Kelis, nepripažintas dadaistas. Prieš išeidamas jis užsuko į tualetą. Atlikęs reikalą norėjo nuleisti vandenį, tačiau vietoj tualeto virvelės netyčia sugriebė ir iš visų jėgų trūktelėjo stoglangio virvelę – nuo lubų pasipylė stiklo šukių lavina. Aš stovėjau tiesiai po ja, tad krintantys stiklai praskėlė pakaušį. Kai pamačiau stove trykštantį kraują, žybtelėjo pirmoji mintis – reikia gelbėti vienintelį savo kostiumą. Įbėgęs į vonios kambarį pasilenkiau virš vonios, kad kraujas neišteptų drabužių. Tuo pat metu nykščiu užspaudžiau ties smilkiniu pulsuojančią kraujagyslę, bandydamas sustabdyti pašėlusiai srūvantį kraują. Polina paskambino Arčiui Maklišui, o šis pakvietė savo bičiulį iš „Amerikos ligoninės“, gydytoją Karlą Vaisą – tą patį, kuris po kelerių metų nušovė Hju Longą. Šis išties nemokšiškai susiuvo mano praskeltą galvą – ligi šiandien matyti tas bjaurus randas, kuris išpampsta, kai supykstu.

Vėliau išmatavome kraujo kiekį vonioje – buvo pribėgę daugiau nei pinta! O gydytojui geriau pavyko susidoroti su Hju Longu nei su mano žaizda.

Kitą dieną nuėjau pasižiūrėti dviračių lenktynių, o vakare, nors ir netekęs tiek daug kraujo, pagaliau pasijutau kuo puikiausiai ir sėdau rašyti „Atsisveikinimo su ginklais“. Visaip išsisukinėjau nuo šio darbo

beveik du mėnesius, ir tik praskelta galva, na, dar tas sutramdytas liūtas galų gale įkvėpė man jėgų. Polina įrengė man ištaigingą darbo kambarį su meksikietišku stalu ir ten, vengdamas imtis „Atsisveikinimo", parašiau ilgą pasakojimą apie gyvenimą Mičigane. Maniau, išeis romanas apie Niką Adamsą, tačiau vieną gražią dieną, perskaitęs visą dviejų mėnesių darbą, ant viršelio parašiau: „Pernelyg miglota, kad būtų tikroviška" – ir sunaikinau rankraštį.

Be vargo su romanu, iškilo ir labai nemalonių sunkumų su Polina. Galbūt taip mane paveikė „Saulė taipgi teka", o gal ką tik įvykusios skyrybos su Hedle, bet pakliuvau į tikrą pragarą, kai staiga nebegalėjau su ja mylėtis. Lovos reikalai su Polina sekėsi kuo puikiausiai per visą mūsų romano laikotarpį ir palikus mane Hedlei, bet po mudviejų vestuvių staiga kaip koks Džeikas Barnsas praradau gebėjimą mylėtis. Polina buvo labai kantri ir supratinga, mudu viską išbandėme, niekas nepasikeitė. Aš baisiai nusiminiau. Lankiausi pas įvairius gydytojus. Netgi leidausi kažkokiam mistikui pritvirtinti elektrodus prie galvos ir kojų, vargiai buvusių mano bėdos priežastimi, taip pat jo paliepimu kasdien išgerdavau po stiklinę veršiuko kepenų kraujo. Visos pastangos perniek. Tada Polina pasiūlė: „Klausyk, Ernestai, kodėl tau nepabandžius pasimelsti?" Polina buvo itin religinga katalikė, o aš netikėjau jokiomis religijomis, bet dėl tokios puikios moters, kaip ji, pasimelsti buvo mažiausia, ką galėjau padaryti. Už dviejų kvartalų nuo mūsų namų kaip tik stovėjo nedidukė bažnytėlė, taigi nuėjau ten ir trumpai pasimeldžiau. Tada sugrįžau į mūsų kambarį. Polina jau laukė lovoje. Nusirengęs palindau po paklode ir mudu mylėjomės, kiek tik leido fantazija. Nuo tos dienos problemų nebeturėjome. Štai kaip aš tapau kataliku.

Ernestas stabtelėjo ir pagarbiai klausėsi senuko, kuris nuo šalčio vos krutančiais pirštais griežė gergždžiančiu smuiku. Padėkojęs įmetė į kepuraitę tūkstančio frankų kupiūrą. Tada ėjome toliau.

– Vos pradėjęs rašyti „Atsisveikinimą", įsibėgėjau lyg prie *Duesenberg* vairo. Savaime suprantama, didžioji dalis romano atspindėjo

asmeninę patirtį, tačiau nemažai įvykių, tokių kaip pasitraukimas iš Kaporeto, buvo išimtis. Man neteko dalyvauti pasitraukiant, nors kitaip savo šiurpiuose rašiniuose teigia mano spalvingą praeitį nagrinėjantys profesoriai. Bet vieną dieną kas nors tikrai parašys knygą, pasakojančią tiesą. Detales apie Kaporetą sužinojau iš draugo, su kuriuo turėjome marias laiko kalboms, kai gulėjome ligoninėje. Dar rašydamas „Saulė taipgi teka" pastebėjau, kad kur kas dėkingiau yra kalbėti pirmuoju asmeniu: tai iškart patraukia skaitytojo dėmesį. „Atsisveikinime" vėl panaudojau šį metodą. Tik vėliau, rašydamas „Turėti ir neturėti" ir „Kam skambina varpai", perėjau prie trečiojo asmens – nors tai sudėtingiau, bet kartu suteikia daugiau galimybių išsamiau nupasakoti situaciją.

„Atsisveikinimą" rašiau keliaudamas tokiu maršrutu: iš Paryžiaus nuvykau į Ki Vestą, paskui į Pigotą Arkanzase, iš ten – į Kanzas Sitį Misūryje, tada į Big Horną Vajominge, o grįžęs į Paryžių jau skaičiau korektūras. Juodraščiui prireikė šešių mėnesių; „Saulė taipgi teka" juodraštį parašiau per šešias savaites. Vos baigęs „Atsisveikinimo" juodraštį supratau, kad nieko keisti nebereikia. Visiems, kurie skaitė, šis romanas atrodė ypatingas nuo pat pradžios. Gali manyti, kad tau pavyko, kai pasieki santykį vienas su dešimt – t. y. kai tavo kūrinyje yra dešimt kartų daugiau tiesos ir kai jis dešimt kartų paveikesnis už pačią realybę, kuria rėmeisi. Nusiunčiau baigtą rankraštį Maksui Perkinsui į *Scribner's* – jis buvo sužavėtas.

Maksas buvo baisiai drovus vyrukas, darbe niekuomet nenusiimdavo kepurės – negalėčiau įrodyti, tačiau galbūt tarp jų, Makso ir jo kepurės, buvo kažkoks ryšys. Grįžau į Niujorką aptarti knygos su juo. Šis pasiūlė tik vieną vienintelį pakeitimą – išbraukti tą baisiai nemalonų keturių raidžių žodį, kurį vartoti kalboje galbūt ir normalu, ypač armijoje, o knygoje netinka.

Maksas pernelyg drovėjosi ištarti šį žodį garsiai, taigi užrašė jį savo kalendoriaus lapelyje. Pritaręs pasiūlymui išbraukti tą žodį, pakviečiau kartu papietauti ir baigto redagavimo proga leisti sau šiek tiek

pasilinksminti. Tą pačią dieną, maždaug trečią valandą, į Perkinso kabinetą užsuko Čarlis Skribneris, ketindamas dėl kažko pasitarti, ir, neradęs jo prie darbo stalo, pasižiūrėjo tos dienos kalendoriaus lapelyje, kur jis galėtų būti. Ties dvylikta valanda Čarlis pastebėjo įrašą F-U-C-K. Kiek vėliau, kai jau rado Perkinsą darbo vietoje, rūpestingai pasiūlė: „Maksai, kodėl tau nepailsėjus? Turbūt jau visai nusikalei."

Ernestas vėl stabtelėjo, akimis tyrinėjo pastatų eilę.

– Štai to namo rūsyje, – prisiminė jis, – buvo geriausias visų laikų naktinis klubas *Le Jockey*. Geriausias orkestras, skaniausi gėrimai, nuostabiausia klientūra ir dar gražiausios pasaulyje moterys. Buvau ten kartu su Don Ogdenu Stiuartu ir Valdu Pirsu tą vakarą, kai klubo atmosferą įkaitino įspūdingiausia moteris, kurią kada nors regėjo žmogaus akis. Arba kada nors regės. Aukšta, dailiai įdegusi, akys juodos kaip anglys, kojos tarsi rojaus mergelės, o šypsena – prieš ją nublanksta visos kitos. Vakaras buvo karštas, bet ji vilkėjo juodą kailinį paltą, prigludusį prie krūtų tarsi šilkas. Jos akys įsmigo į mane – tuo metu ji šoko su savo vakaro partneriu, stambaus sudėjimo jaunesniuoju artilerijos karininku iš Anglijos. Atsakiau jai aštriu hipnotizuojančiu žvilgsniu. Karininkas pabandė pečiais užstoti ją, tačiau jaunoji moteris išsisuko iš jo glėbio ir prigludo prie manęs. Po kailiniais pasislėpęs jos kūnas akimirksniu atsiliepė į manąjį. Prisistatęs pasiteiravau, kuo ji vardu. „Džozefina Beiker", – atsakė ji. Mudu šokome nesustodami visą vakarą. Kailinių taip ir nenusivilko – tik klubui užsidarius prisipažino, kad po jais ji visiškai nuoga.

Bevaikščiodami užklydome į Bonaparto gatvę. Mums besikalbant Ernesto žvilgsnį retkarčiais patraukdavo antikvariatų vitrinos, o pamatęs dvikovoms skirtų pistoletų rinkinį su perlamutro rankenomis sustojo – neatsispyrė pagundai patyrinėti juos nuodugniau.

– Kai buvo išspausdinta Gertrūdos Stain „Alisos Toklas autobiografija", – pasakė jis staiga, – mudu su Pikasu be galo nusivylėme.

– Kodėl? – paklausiau.

– Nes ten neradome nė lašo tiesos.

Likusį kelią jis visą savo dėmesį skyrė antikvariatų senienoms, kol pagaliau patogiai susėdome *Closerie des Lilas* baro prieblandoje. Tik vienas iš barmenų prisiminė Ernestą, visi kiti buvo nauji.

– Keliskart buvau atsivedęs čia Džoisą, – ėmė pasakoti Ernestas. – Pažinojau jį nuo 1921 metų iki pat jo mirties. Paryžiuje jį visuomet supo kolegos rašytojai ir visokie padlaižūnai. Mes įsitraukdavome į karštas diskusijas ir anksčiau ar vėliau Džoisas pradėdavo svaidytis įžeidinėjimais. Jis buvo puikus vyrukas, tik karštakošis, ypač kai kalba pasisukdavo apie literatūrą. Užsiplieksdavo kaip degtukas, o kilus sąmyšiui staiga dingdavo man palikęs atsiprašyti reikalaujančias personas. Toks buvo tas Džoisas – be galo išdidus ir šiurkštus, ypač su bukagalviais.

Ernestas užsisakė savo mėgstamo *Pernod* likerio.

– Ką jis tikrai mėgo, tai išgėrinėti. Ne kartą teko parvesti jį į namo po užsitęsusio girtuoklystės protrūkio – duris atidariusi jo žmona Nora teištardavo: „Na, štai ir parsirado rašytojas Džeimsas Džoisas, vėl prisilakė su Ernestu Hemingvėjumi."

Kurį laiką Ernestas tylomis gurkšnojo savo gėrimą, galvodamas apie Džoisą, o tada pasakė:

– Be to, jis mirtinai bijojo žaibų.

Metrdotelis atnešė du valgiaraščius ir paprašė brūkštelėti autografą – to pageidavo keli klientai. Jam nuėjus, Ernestas pasakė:

– Jie visuomet buvo man dosnūs, kai man to labai reikėjo. Pavyzdžiui, anuomet su Miro. Mudu buvome geri draugai. Abu sunkiai dirbome, tačiau nė vienam nesisekė nieko parduoti. Visi mano apsakymai grįždavo iš redakcijų su neigiamais raštiškais atsakymais, o Miro dirbtuvėse kaupėsi kalnai niekam nereikalingų paveikslų. Vieną iš jų aš tiesiog įsimylėjau – jis buvo nutapęs savo fermą kažkur šalies pietuose – tas paveikslas tiesiog apsėdo mane ir nors tuo metu kišenėse švilpavo vėjai, vis tiek panorau jį įsigyti, o kadangi buvome labai artimi draugai, pareikalavau įforminti sandėrį per tarpininką. Nunešėme drobę prekybos agentui, o šis, užuodęs garantuotą pelną,

nustatė nerealiai išpūstą dviejų šimtų dolerių kainą; ją vis dėlto įstengiau išmokėti per šešias įmokas. Agentas liepė man pasirašyti kilnojamojo turto įkeitimo raštą, pagal kurį bent kartą neįmokėjęs prarasčiau patį paveikslą kartu su visa jau sumokėta suma. Ką gi, susiveržęs diržą surinkdavau reikiamą sumą laiku – išskyrus pačią paskutinę. Niekas nepirko nei mano apsakymų, nei straipsnių, tad sąskaitoje nebeliko nė franko. Paprašiau agento pratęsti terminą, tačiau nieko nuostabaus, kad šis nusprendė verčiau pasilikti mano pinigus ir patį paveikslą. Štai čia ir tarė savo žodį *Closerie*. Paskutinės įmokos dieną liūdnas, it žemę pardavęs, užsukau čionai išgerti. Barmenui pasiteiravus, kas nutiko, išklojau visą istoriją su paveikslu.

Šis patylomis persakė mano bėdą visiems padavėjams, o jie sumetė reikiamus pinigus iš savų kišenių.

– Ar tai anas paveikslas „Ferma", kuris kabo jūsų namuose Kuboje?

– Tas pats. Apdraustas dviem šimtais tūkstančių dolerių. Dabar supranti, kodėl taip vertinu šį klubą. O kitą kartą norėjau išsinuomoti butą visai netoli nuo čia, tačiau neturėjau nei savų baldų, nei santaupų, taigi buvau gerokai nepatikimas nuomininkas. Kol savininkas buvo išvykęs, mano bičiulis, to viešbučio durininkas, leido man pasilikti, o likus vos dienai iki sugrįžtant savininkui kitas įtakingas mano draugas apklausė visus savo pažįstamus, sukaupusius rinktinio meno kolekcijų, ir pasiskolino du Sezano, tris Van Gogo, du Van Deiko ir vieną Ticiano paveikslą, pasakęs, kad jie reikalingi labdaringai parodai. Visas tas drobes sukabinome mano kambaryje ant sienų. Ši „asmeninė kolekcija" padarė tokį didžiulį įspūdį sugrįžusiam viešbučio savininkui, kad šis pratęsė mano nuomos sutartį vieniems metams, nors aš neturėjau jokių baldų.

Tame bute gyvenau labai laimingas ir be jokių rūpesčių, kol kartą mane aplankė Skotas Ficdžeraldas. Jis, kaip visuomet, buvo apsistojęs *Ritz* viešbutyje. Kartu atsivedė ir dukrelę Skotę. Mums besikalbant, Skotė pareiškė norinti sisiuko. Išgirdęs, kad tualetas aukštu žemiau, jis pasakė Skotei, kad jai bus per toli eiti, todėl ji tegu daranti tiesiog

koridoriuje. Durininkas, pastebėjęs laiptais tekančią srovelę, atėjo išsiaiškinti, kas čia vyksta.

– Mesjė, – be galo mandagiai kreipėsi jis į Skotą, – ar madmuazelei nebūtų patogiau pasinaudoti tualetu?

Skotas atšovė:

– Durininke, dink į savo apgailėtiną kambarį, arba įgrūsiu tavo galvą į unitazą.

Tada parlėkė į mano kambarį įsiutęs kaip velnias ir ėmė plėšyti nuo senumo apsilaupiusius sienų apmušalus. Maldavau liautis, nes ir taip, kaip visada, vėlavau sumokėti už nuomą, bet įniršęs Skotas nieko nei matė, nei girdėjo.

Vėliau viešbučio savininkas liepė man sumokėti už naujus tapetus. Šiaip ar taip, Skotas juk geras mano draugas – ko tik nepadarysi dėl draugystės?

– Tačiau kaip tu gali Ficdžeraldą vadinti draugu, jei jis šitaip elgiasi?

– Na, aš turėjau omenyje visą mūsų pažinties laikotarpį – jis išties atsidavęs ir ištikimas draugas, anuomet mano karjera rūpinosi labiau nei savo paties. Juk Skotas įkalbėjo *Scribner's* leidyklos redaktorių Maksą Perkinsą, tuometinį savo leidėją, perskaityti mano parašytą apsakymą „Penkiasdešimt tūkstančių". Skotas buvo vienas iš geriausių to žurnalo autorių, todėl jo žodis buvo svarus. Minėtą apsakymą jau buvo atmetęs *Cosmopolitan* redaktorius Rėjus Longas, mat siužetas sukosi iš esmės apie boksą ir stokojo meilės peripetijų. O štai Maksui Perkinsui apsakymas patiko, tad nusiuntė jį *Scribner's Magazine* žurnalo leidėjui, o šis pranešė sumokėsiąs man už jį du šimtus penkiasdešimt dolerių, jei pateiksiu sutrumpintą iki penkių šimtų žodžių variantą. Atsakiau, kad jis jau ir taip sutrumpintas iki minimumo, tačiau jei jie taip nori, gali tiesiog nurėžti penkis šimtus žodžių nuo pradžios. Kartais taip pasielgdavau su savo apsakymais, ir jie nuo to tik pagerėdavo – nors šiuo atveju toks metodas kūrinio nepagerintų, tačiau tai jau jų sušiktas reikalas, o ne mano. Vis tiek bet kada galėjau išleisti tą apsakymą, kaip ir dera, atskira knyga. Jų

paskirtas jaunas redaktorius išmetė iš apsakymo daugybę trumpų fragmentų, taigi beveik nebeliko prasmės. Taip ir baigėsi mano santykiai su *Scribner's,* o šį apsakymą, nėmaž nesutrumpintą, galiausiai išspausdino *Atlantic Monthly* žurnalas. Paskui mane užplūdo prašymai parašyti daugiau apsakymų apie boksą, tačiau paprastai viena tema rašydavau tik po vieną apsakymą, jei tik pavykdavo iš karto pataikyti į dešimtuką, nes ir taip laukė be proto daug kitų dalykų, apie kuriuos turėjau ką pasakyti, o jau anuomet puikiai žinojau, kad laikrodžio rodyklės juda greičiau už plunksnakotį.

– Tėtuši, ar galiu jūsų kai ko paklausti... nors suprantu, kaip sunku į šį klausimą atsakyti... – iš drovumo jau gailėjausi pradėjęs apie tai kalbą. – Žinote, kurį laiką gyvenau čia po karo, tačiau tuo metu man rūpėjo vien pramogos ir aš švaisčiau kompensaciją, kurią gavau išeidamas iš darbo. Bet dabar – turiu galvoje pastarąsias savaites – kuo daugiau pamatau Paryžiaus kartu su jumis, tuo labiau stiprėja nusiteikimas mesti darbą, emigruoti čionai ir išsiaiškinti, kokios mano galimybės tapti tikru rašytoju. Taip, pareiškimas ganėtinai akiplėšiškas, tačiau tikiu, kad puikiai suprantate mano mintį. Niujorke pažįstu visą būrį vyrukų, dirbančių, kaip patys sako, visai nemėgstamus darbus – jie dievagojasi vieną dieną viską mesią ir užsiimsią išsvajota veikla. Rašymas pasirodo besąs viena iš geidžiamiausių Pažadėtosios žemės vilionių. Jie mielai dalijasi savo būsimų romanų ar pjesių siužetais, tvirtai įsitikinę, kad nustebins žmoniją. Ko jau ko, bet tikrai netrokštu priklausyti šiai Žlugusių vilčių brolijai, nors, kita vertus, kai išsižadėjęs redaktoriaus darbo užsimaukšlinsiu beretę ir, nešinas spausdinimo mašinėle, ištrūksiu į kokią mansardą kairiojoje krantinėje, patekęs į tokią pernelyg romantišką padėtį galiu joje ir įstrigti. Tiesiog dar tebesu toks jaunas, o, kaip jūs ir sakydavote, „rizikingomis aplinkybėmis dvejonės išauga proporcingai žmogaus amžiui".

Ernestas įbedė akis į savo gėrimą, tada pažvelgė viršun, įsižiūrėjo į mudviejų atspindžius už baro kabančiame dėmėtame veidrodyje ir ėmė kalbėti mano atspindžiui:

– Taip, išties nelengva patarti šiuo klausimu. Niekada negali žinoti, kas tavyje tūno, kol kartą nepabandai ištraukti to į dienos šviesą. O jei pasirodo, kad talentas menkutis arba jo išvis nėra, tuomet patirtas sukrėtimas gali būti mirtinas. Kad tu žinotum, kiek man teko iškentėti per pirmuosius metus čia, Paryžiuje, kai ryžausi mesti užsienio korespondento darbą Toronto *Star* – rizikavau viskuo. Tą patį dabar ketini padaryti tu. Metęs žurnalistiką, kuria tiek skundžiausi, galų gale atsidėjau padoriam rašymui, išpildydamas sau duotą pažadą. Deja, atmesti rankraščiai grįždavo pas mane paštu pro plyšį duryse – į tuščią kambarį prie Monmartro lentpjūvės, kur tuo metu gyvenau. Šlepteldavo tiesiai ant medinių grindų, su prilipintu atsisakymu spausdinti – pačiu žiauriausiu iš visų nuosprendžių. Žinią, kad rankraštis atmestas, ypač sunku priimti gurgiančiu pilvu – būdavo, sėdžiu prie seno medinio stalo, skaitau vieną iš tų šalčiu dvelkiančių lapelių, priklijuotų tiesiai ant kūrinio, kurį taip sunkiai ir su tokia didele meile rašiau, kuriuo taip tikėjau – ir ašaros rieda nesulaikomai.

– Negaliu įsivaizduoti jūsų verkiančio.

– Bet kartais aš verkiu, mano berniuk, – pasakė Ernestas. – Verkiu, kai skausmą sunku ištverti.

Susimąstęs jis pateliuskavo gėrimą stiklinėje.

– Taigi, Hočai, lygiai kaip negali patarti draugui, ar jam lošti ruletę, ar ne, taip negali patarti ir dėl rašymo – nebent tik pasverti galimybes, kurios daug menkesnės nei lošiant ruletę. Ir vis dėlto... – nusisukęs nuo mano atspindžio veidrodyje ėmė kalbėti tiesiai man, tuo ypatingu būdu, kai žodžiai pasiekia tave perėję intymumo prizmę. – Vis dėlto verta atsižvelgti į vieną dalyką, padedantį susiorientuoti – tą žinau be menkiausių abejonių: jei tau pasisekė dar jaunystėje pagyventi Paryžiuje, įgyta patirtis išliks tau visą gyvenimą, kad ir kur nuklystumei, nes Paryžius – tarytum amžina šventė.

Vėliau, sugrįžęs į viešbučio kambarį, rūpestingai užsirašiau šiuos žodžius ant savo *Michelin* skrajutės, o po daugelio metų, kai Merė Hemingvėj ieškojo pavadinimo po mirties išleistiems Ernesto me-

muarams apie gyvenimą Paryžiuje, kuriuos jis buvo palikęs be pavadinimo, mano atmintyje iškilo tie žodžiai: „amžina šventė“. Tuos pačius žodžius galima rasti ir romane „Anapus upės, medžių ūksmėje“, toje vietoje, kur pulkininkas palygina džiaugsmą su amžina švente; galima neabejoti: Ernesto žodyne Paryžius ir džiaugsmas buvo sinonimai.

Paskutinę lenktynių Otejyje savaitę mes peržvelgėme „Hemhočo“ finansus ir paaiškėjo, kad šiek tiek laimime lažybose, tačiau, turint omenyje laiką, patirtį, emocijas ir energiją, kuriuos investavome į jojimą su kliūtimis, rezultatas „šiek tiek“ vargu ar galėjo būti deramas atlygis. Bet iki lenktynių pabaigos likus vos dviem dienoms, o tiksliau – gruodžio 21-ąją, mums ėmė tiesiog neįtikėtinai sektis – taip jau kartais nutinka per jojimo varžybas.

Viskas prasidėjo lygiai šeštą ryto suskambus telefonui:

– Kalba informatorius Hemingštainas*. Ar jau pabudote?

– Dar ne.

– Tuomet pats laikas pabusti. Laukia svarbi diena. Ką tik gavau žinią iš Žoržo: šiandienos rungtyje dalyvaus perspektyvus žirgas, pirmasis, kuriuo Žoržas kuo rimčiausiai tiki, tad siūlau mums susitikti anksčiau nei paprastai ir sutelkti į jį visą dėmesį.

Ernestas kalbėjo apie Žoržą iš *Ritz* baro, be galo apdairų žirgų lenktynių specialistą, taigi į jo nuomonę derėjo atsižvelgti kuo rimčiausiai.

Nuspaudus reikiamo aukšto mygtuką, *Ritz* lifte įsižiebia lemputė su užrašu „Važiuojame“ – lygiai taip užsidegiau ir aš, iškviestas į šį skubų pasitarimą. Ernestas savo kambaryje jau pildė lažybų korteles, išmėtytas ant antikvarinio staliuko, vilkėdamas savo senąjį medvilninį chalatą, perjuostą diržu su užrašu *Gott mit uns*.

– Kai šeštą valandą ryto paskambino Žoržas, – sakė jis man, – nemiegojau jau kelias valandas. Prabudau vos prašvitus, susapnavęs

* Hemingštaino pravardę Hemingvėjus pats sau sugalvojo mokykloje.

man taip reikalingą epizodą – kartais taip nutinka, kad susapnuoju reikalingus sakinius: turėjau ristis iš lovos ir užrašyti juos, kol neišblėso. Kad nepažadinčiau Merės, užsidariau tualete, atsisėdau ant unitazo ir užrašiau sapną tualetiniame popieriuje.

– Verčiau eik rengtis, katinėli, – įsiterpė Merė.

Tada Ernestas išdėstė naujienas: žirgas vardu Bataklanas II, reikalas tas, kad, lig šiol laikęsis toliau, dabar turėtų pirmąkart išsiveržti į priekį. Statymai už jį – 27 prieš 1. Ernestas jau surinko ir išnagrinėjo visą įmanomą informaciją apie buvusius Bataklano laimėjimus ir, pasitaręs su savo pažįstamais žokėjais, priėjo prie išvados, kad turėtume pastatyti už šį ristūną visus turimus pinigus ir dar pridėti, kiek tik pavyks surinkti.

– Tėtuši, su Žoržu tareisi susitikti vienuoliktą, tiek dabar ir yra. Geriau jau eik apsirengti, – vėl ragino Merė.

– Brangioji, – griežtai atsiliepė Ernestas, – nespausk manęs. Negaliu rasti savo talismano, kad jį kur, tada viskas eis velniop. Šiandien – pati netinkamiausia diena pamesti talismaną.

– Padėsiu tau ieškoti, – pažadėjo Merė.

– Aš taip pat, – pasakiau.

– Tai kamštis nuo *Mumm* šampano butelio. Per karą kaip talismaną nešiojausi raudoną akmenuką, kurį man įdavė sūnus Bambis. Tačiau vieną rytą Anglijoje, prieš pat išskrendant į misiją su Karališkosiomis oro pajėgomis, kambarinė atnešė ką tik išskalbtas mano kelnes, ir tik tada prisiminiau, kad palikau tą akmenuką kišenėje, o skalbyklos darbuotojai jį, aišku, išmetė. Automobilis jau laukė manęs po langais, pasiruošęs nugabenti į oro uostą, o aš baisiausiai persigandau – kaip be talismano skrisiu į karo misiją Vokietijoje? Tada paprašiau kambarinės: „Duokite ką nors, kas neštų man laimę – nesvarbu ką, tik palinkėkite sėkmės, ir tai veiks." Nieko neradusi uniformos kišenėje, ji paėmė kamštelį nuo šampano butelio, kurį kaip tik buvau ištuštinęs praeitą vakarą, ir padavė jį man. Velnioniškai puikus daikčiukas – gerai, kad turėjau jį su savimi, nes įsivaizduok,

visus lėktuvus per tą antskrydį pamušė, išskyrus mūsiškį. Pats geriausias talismanas, kokį kada nors turėjau – o dabar jis kažkur išgaravo! Tikrai nerasite jo – jau iškračiau visą klubą centimetras po centimetro. Žinai ką, Hočai, kol rinksi pinigus, surask ir atnešk man kokį nors daiktą – bet ką, svarbiausia, kad tilptų į kišenę. Kartą to paprašiau Čarlio Skribnerio, ir šis atnešė man pasagą. Pasakiau: „Tai nuostabus, rimtas talismanas, Čarli, bet kodėl palikai arklį?“

Mano paryžietiški resursai statymams per jojimo varžybas buvo, švelniai tariant, riboti, tačiau, nurodytą valandą pasirodęs viešbučio *Ritz* bare, kišenėje jau turėjau papildomų pinigų, kuriuos davė buvusi mano mergina, senas bičiulis iš karo aviacijos laikų, dabar dirbantis *American Express* transporto informacijoje, vieno prancūzo leidėjo žmona, rašanti (iki šiol dar nepastatytas) pjeses, pažįstama jauna *Grand Opéra* solistė – lyrinis sopranas, savininkas vieno bistro, kuriame nuolatos lankydavausi, ir galiausiai laikraščio *Newsweek* vadybininkas, kuriam 1947 metais išvykdamas iš Paryžiaus pardaviau savo prancūzišką fordą. Pinigų prašinėjau pirmą kartą – jaučiausi tarsi viena iš tų apvalučių moteriškaičių, žvanginančių monetas skardinėse dėžutėse per Brodvėjaus teatro pertraukas. Ir netgi jutau, kaip mano petį slegia sunki jaunojo Džono Dos Pasoso šmėkla.

Ernestą radau įsitraukusį į pokalbį su Žoržu. Taurės su „Kruvinąja Mere“ nustumtos į šalį, o likusi stalo dalis nuklota chaotiškai sumestais blankais, lapeliais su schemomis, keverzonėmis ir t. t. Vienas iš ryškiausių Ernesto bruožų – „kruopštus duomenų rinkimas“ – lydėjo kiekvieną jo darbą. Vedamas smalsumo ir vaikydamasis žinių, jis pasineria į informacijos srautą, perkošia ją galvoje, o paskui išdėsto savo kūrinių „Mirtis vieną popietę“ ar „Plati upė“ puslapiuose, puikiai pasinaudoja ja žvejodamas giliavandenes žuvis arba medžiodamas laukinius žvėris. O dabar jis nusitaikė į Bataklaną II.

Vos ne atsiprašinėdamas padėjau ant stalo gana menką kupiūrų krūvelę. Ištraukęs popieriaus lapą iš po šūsnies kitų, Ernestas įrašė mano surinktą sumą į sąrašą.

– Prisidėjo daugiau žmonių, – pasakė, – nei sekmadienio popietę Teresos viešbutyje būna užimtų kambarių. Šiek tiek davė visi ligi vieno klubo padavėjai, taip pat Žoržas Bertenas, panelė Merė, Džigė, konsjeržas iš Kambono gatvės, arklininkas Klodas ir vyrų tualeto kasininkas Mauricijus. Jei Bataklanas mus apvils, vakare gali tekti ieškotis naujo viešbučio.

Bare pasirodė Džigė ir Merė, trokšdamos dalyvauti šiame didingame įvykyje. Džigė nusprendė, kad tai gera proga pirmąkart išgerti.

– Norite pasakyti, kad dar niekada neragavote alkoholio? – nusistebėjo Ernestas.

– Iki šiol dar niekada nenorėjau, – paaiškino Džigė.

Ši svarbi žinia privertė Ernestą valandėlę pamiršti lenktynių trasą. Jis susimąstė, ar Džigė, kuriai jau per trisdešimt, turėtų baigti visą gyvenimą trukusią abstinenciją, o jei taip, tai kokio gėrimo įpilti į pirmą taurę jos gyvenime. Pirmasis klausimas sulaukė teigiamo atsakymo, o dėl antrojo – Ernestas pasiūlė platų pasirinkimą, nuo „Kruvinosios Merės" iki martinio, ir dėl kokių nors priežasčių atmetė vieną variantą po kito, kol galiausiai liko vienui vienas škotiškas viskis. Kuo rūpestingiausiai paruošęs gėrimą, Bertenas pastatė jį priešais Džigę ne mažiau iškilmingai, nei rūmų someljė, karalienei Elžbietai patiekiantis naują vyno rūšį. Ernestas paragino Džigę kaip reikiant gurkštelėti, o prieš nuryjant sušildyti gėrimą palaikius burnoje, kol pajus visą jo skonį. Ji taip ir padarė, o mes sužiurome laukdami reakcijos. Kai veidą nušvietė šypsena, Ernestas pasakė, kad tai labai geras ženklas, ir grįžo prie savo skaičiavimų.

Tačiau jo darbą vėl pertraukė pro duris įžengęs nedidukas apvalainas vyrukas dvasininko drabužiais ir sušukęs:

– Don Ernesto!

– Juodasis Kunige! – Ernestas pašokęs ant kojų apsikabino jį, kaip įprasta Ispanijoje.

Juodasis Kunigas apsilankė Paryžiuje gavęs mėnesį atostogų, pakeliui į nedidelį miestuką šalies šiaurėje – ten ketino investuoti kuklias

savo gyvenimo santaupas į naują keramikos gamyklą, kurią ketino statyti vienas Kuboje sutiktas prancūzas. Nors Juodasis Kunigas, kaip, beje, ir Ernestas, abejojo naujojo partnerio patikimumu, bet nusprendė, kad rizikuoti verta – juk tai vienintelė proga tapti laisvam. Įsitaisęs prie stalo jis siurbčiojo „Kruvinąją Merę“ ir neslėpdamas nuostabos stebėjo Ernestą, kuris baigė ikivaržybinį pasitarimą, paskutinį kartą perskaičiuodamas statomą sumą.

– Apgailestauju, tačiau negalėsiu skirti jums laiko, Juodasis Kunige, – pasakė Ernestas, – juk šiuo metu vykdome gigantišką ir rizikingą projektą. Bet kviečiu vakarieniauti su mumis šįvakar aštuntą.

– Don Ernesto, – iškilmingai ispanų kalba kreipėsi į jį Juodasis Kunigas, – besiklausydamas, kaip plėtojamas sumanymas, panorau prisidėti prie jūsų ir verčiau investuoti savo santaupas į jūsų pasirinktą žirgą.

– Atleiskite, – ispaniškai atsakė Ernestas, – tačiau negaliu prisiimti atsakomybės ir leisti jums taip rizikuoti.

Toliau vyko gana karšta diskusija – Juodasis Kunigas primygtinai reikalavo priimti jo pasiūlymą, o Ernestas atsisakinėjo, kol galiausiai buvo rastas kompromisas: Juodasis Kunigas pastatys už Bataklaną II pusę keramikos gamyklai skirtų santaupų.

Kai pasukome prie durų, Ernestas pasakė man:

– Dabar man tikrai prireiks savojo talismano.

Į pareigas mes visuomet žvelgdavome atsakingai.

– Štai šitas nukrito tiesiai man ant galvos, – pasakiau, – toje vietoje, kur Eliziejaus laukai įsilieja į Santarvės aikštę. Tik pažvelk, kokia čia daili akutė.

Paėmęs kaštoną, Ernestas atidžiai jį apžiūrėjo, patrynė tarp pirštų ir linktelėjęs galva įsidėjo į kelnių kišenę.

– Niekuomet neprarask tikėjimo antgamtiniais dalykais, mano berniuk, – patarė man ir, stumtelėjęs sukamąsias duris, pirmas išėjo laukan.

Nusileidęs ant pievutės prie hipodromo Ernestas nulydėjo akimis mūsų žirgą ir jo priešininkus, iškilmingai praėjusius pro šalį. Vėliau, kai jau sėdėjome tribūnoje, o Bataklanas artėjo prie starto linijos, jis pranešė:

– Pavojingiausi priešininkai yra Kliperis ir Kilibis. Tas Kilibis išties puikiai kvepia. Tačiau, kaip jau žinai, man labiausiai nerimą kelia tas prakeiktas paskutinis šuolis.

Prie Ernesto priėjo tas pats jau anksčiau sutiktas Londono kokni dialektu kalbantis informatorius su savo bičiuliu ir pasiūlė nurodyti jam tvirtą laimėtoją, tačiau Ernestas tuo nesusidomėjo. Mūsų statymus pateikiau paskutinę akimirką – nenorėjau, kad tokia didžiulė suma per anksti pasirodytų totalizatoriaus stende. Kai statymai buvo baigti, mūsų laimėjimo šansai buvo 19 prieš 1. Vos grįžau prie tribūnos, žirgai pasileido šuoliais. Bataklanas išsiveržė į priekį, prie barjero liko antras, po šuoliuko per vandenį atsiliko dar labiau ir ties posūkiu bėgo jau trečias: po Kliperio, lipančio ant kulnų Kilibiui. Kai jie pasuko mūsų pusėn, prieš pat paskutinį šuolį, Bataklanas beviltiškai kepurnėjosi, nuo varžovų nutolęs per dvidešimt šuolių. Aš net sudejavau.

– Stebėk jį pro žiūronus, – paliepė Ernestas.

Kai Kliperio spaudžiamas Kilibis šoko per žemesniąją kliūtį, jo žokėjas siektelėjo ranka rimbo ir atleido vadeles. Kiek žemiau nusileidusios priekinės Kilibio kojos užkabino kliūtį, šuolis pavyko netiksliai, žirgas kluptelėjo ant žolės, o žokėjas nušoko žemėn. Kliperis tuo metu jau leidosi žemyn ir jo žokėjui nepavyko išvengti parkritusio Kilibio: žirgas užvirto tiesiai ant jo, žokėjas smarkiai nudribo ant žolės ir liko tysoti.

Tuo tarpu Bataklano žokėjas turėjo ganėtinai laiko susiorientuoti, nukreipė savo žirgą šokti per priešingą kliūties kraštą ir pirmasis pasiekė finišą.

Nė vienas iš mūsų draugijos nemėgino slėpti savo triumfo. Džiūgaudami visi kartu patraukėme link baro, tik Juodasis Kunigas netikėtai sustojo kaip įbestas. Taip ir stovėjo, tarsi kažkam ruošdamasis.

– Dar ne, – vis kartojo. – Dar ne dabar.

Tik kai tribūnos visai ištuštėjo, skubiai apsižvalgęs jis atkėlė koją – po batu gulėjo bilietas su laimėtojo Bataklano vardu.

– Nekyla abejonių, – pasakė Ernestas, – Dievas yra visur.

Kol mūsiškiai kulniavo į barą šampano, nunešiau visus bilietus į kasą išgryninti laimėjimo ir grįžau su įspūdinga 10 tūkstančių frankų banknotų krūva. Ernestas atskaičiavo Juodojo Kunigo dalį ir padavė jam sakydamas:

– Kaip niekas kitas nusipelnei žvirblio rankoje – ir taip per ilgai jis lindėjo krūmuose.

Ernestas vilkėjo savo ypatingą žirgų lenktynių švarką ir sunkų tvido apsiaustą, pasiūtą specialiai jam per viešnagę Honkonge, su labai gilia vidine kišene, sunkiai užsegama daugybe sagučių – garantuota apsauga net nuo sumanumu garsėjančių Honkongo ilgapirščių. Šion slėptuvėn sukimšęs visą mūsų laimikį, jis buvo lyg besilaukianti meška, tik pilvas pūpsojo iš šono. Kol Ernestas dėjo į krūvą banknotus, pro šalį ėjo tie patys mums jau pažįstami informatoriai.

– Taip, – tarė vienas Ernestui, ranka paliesdamas savo kepurę, – matyti, kad tai jūsų pašaukimas.

Juodojo Kunigo akys žibėjo, kai stovėdamas baro gale meiliai dešiniu smiliumi skaičiavo kairėje rankoje sugniaužtus pinigus. Tuo metu pro šalį ėjęs vyrukas sveikindamasis kilstelėjo kepurę:

– Malonaus vakaro, šventasis tėve.

Neatitraukdamas akių nuo banknotų, Juodasis Kunigas paskubomis mostelėjo ore kryžiaus ženklą tuo pačiu smiliumi, kuris tuoj pat vėl grįžo prie darbo.

Didžiąją dalį laimėjimo, kurį Bataklanas mums atnešė gruodžio 21-ąją, išleidome tomis prieškalėdinėmis dienomis paremdami Prancūzijos ekonomiką. Abi lovos Hemingvėjaus kambaryje buvo užverstos dovanomis, jos gulėjo net ir ant grindų. Kalėdas atšventėme gruodžio 23-iąją. Kai išpakavę visas dovanas pranykome po vyniojamuoju popieriumi, Ernestas tarė:

– Turbūt dar niekada saujelė žmonių nėra nupirkusi tokios daugybės daiktų, tačiau jaučiuosi laimingas, galėdamas išdidžiai pripažinti, kad iš tikrųjų nė viena dovana nėra naudinga.

Švęsdami laimėjimą išgėrėme visai padorų šampano kiekį, o paskui Jolės šventimo proga Ernestas nusprendė pasiųsti Majeriui vieną iš baigtų skyrių, tuo labiau kad paskutinėse šio kablogramose jautėsi vis daugiau nerimo.

Gruodžio 24-ąją, dviem mėnesiais vėliau nei planavome, pagaliau leidomės į kelionę – kaip iš pradžių ir ketinome, į Veneciją – išsinuomoję kartu su vairuotoju neįprastai didelį *Packard* automobilį. Ernestas sėdėjo priekyje, greta vairuotojo Čarlio – ši vieta buvo jam įprasta. Jis be perstojo linksmai kalbėjo įvairiomis temomis, pavyzdžiui, apie vietinio kraštovaizdžio ypatumus, orą, papročius, istoriją, čią vykusius mūšius, auginamas grūdines kultūras, vynuoges, vaismedžių sodus, vietinius giesmininkus ir medžiojamus paukščius, populiarias vyno rūšis, patiekalus, veisiamus galvijus, paplitusias lauko gėles, gyventojų moralę, miestų architektūrą, laukų drėkinimą, vyriausybę ar čiabuvių moterų požiūrį į atvykėlius – jo žinios buvo neišsenkamos.

Tačiau dėl gyvo jo domėjimosi besikeičiančiu už lango kaimo peizažu mūsų kelionė šiek tiek užtruko. Įprastai nuo Paryžiaus iki Provanso Ekso gali nukakti per dieną, o mums prireikė net penkių. Merė su Džige sėdėjo pačiame gale, o Piteris Vertelis (prisidėjęs prieš pat išvykstant iš Paryžiaus) ir aš – ant patogių atlošiamųjų sėdynių. Labiausiai mus gaišino rytais tvyrantis rūkas, ilgai užtrunkantys priešpiečiai ir mugės mažų miestukų gatvėse. Tose mugėse galėjai rasti tiro palapinių, kuriose sunkiausia buvo pataikyti į kartoninį balandį su raudona rutulinio guolio dydžio akute. Jei šaulys pasenusio 22 kalibro kulka sugebėdavo trimis ar keturiais šūviais kiaurai sušaudyti visą raudoną akį ir jei savininkas pasitaikydavo dosnus, šauliui įteikdavo didįjį prizą – butelį šampano.

Per šią kelionę mudu su Ernestu išpyškinome daugybę kartoninių balandžių, o Merė pasiekė puikių rezultatų šaudydama į kabančią

virvę. Abejotinos kokybės šampaną Ernestas visuomet išpilstydavo prie tiro susibūrusiai margai žioplių miniai.

Taip mes keliavome per Oserą, Soljė, Valansą, Avinjoną, Nimą, Eg Mortą, Le Gro diu Rua, Arlį, Kanus ir pakilome į Alpes, mėgaudamiesi rinktiniu maistu, gurkšnodami rožinį vyną *Tavel* ir šaudydami į kartoninius balandžius. Kanuose Vertelis patraukė savais keliais, o mes tęsėme kelionę į Veneciją, aš ten lankiausi pirmą kartą. Kai nuo krantinės jau žvelgiau į Didįjį kanalą, Ernestas pasakė:

– Ką gi, Hočai, štai miestas, vadinamas Venecija. Tu nė nenutuoki, kad ši vieta taps tavo gimtine – kadaise tas pats nutiko man.

Tąkart jo pranašystė dar neišsipildė – nedelsiant reikėjo grįžti į Niujorką su paskutiniais trimis romano „Anapus upės" skyriais. Tai buvo vienintelis rankraščio egzempliorius – tekstą Paryžiuje turėjo perspausdinti ponia Gros, asmeninė Ernesto mašininkė, dar prieš man išvykstant į Niujorką. Iš Venecijos į Paryžių vykau *Simplon-Orient* ekspresu. Pasienyje ekspreso keleivių beveik arba visiškai netikrindavo, tačiau tą dieną muitininkai dėl kažkokio ypatingo aliarmo kruopščiai tikrino ir vertė aukštyn kojomis visą keliautojų mantą.

Ir tik tada, kai užsiregistravęs savo viešbutyje paskambinau poniai Gros, susivokiau nebeturįs voko su Ernesto rankraščiu. Nuo tada, kiaurą naktį kentęs biurokratijos košmarą, pramokau sklandžiai kalbėti prancūziškai. Teko aiškintis su Paryžiaus geležinkelio pareigūnais, sandėlininkais, apsaugininkais, nešikais ir technikais, kurie lyg susitarę vienbalsiai priekaištavo, kad aš skundžiuosi sistema, pagal kurią turėjau kantriai laukti, vis pasiteiraudamas radinių biure. Rankraštis dar neatsirado, o iš tarnybinių užrašų išsiaiškinau, kad mano vagonas jau išvalytas ir pasiųstas į depą – vadinasi, beveik nėra vilties, sakė jie, kad toks didelis daiktas kaip devynių ir dvylikos centimetrų gelsvas manilos popieriaus vokas būtų likęs nepastebėtas, jei jį išties turėjau tame kupė.

Tačiau net geležinė prancūzų biurokratija neatsilaiko prieš smarkų ir atkaklų amerikietį. Taigi pagaliau antrą valandą nakties atsidūriau

didžiulėje, suodinoje vagonų skirstymo stotyje, lydimas pagyvenusio šleivakojo naktinio sargo, kuris pasišviesdamas žibintu ieškojo mano vagono. Ant mylias nusidriekusių bėgių buvo šimtų šimtai be jokios tvarkos sustatytų vagonų, tad, norėdami atpažinti manišką, tikrinome visų iš eilės numerius.

Ketvirtą ryto reikiamą vagoną suradome, bet manęs laukė baisiausia akimirka: juk nedaug vilties, kad dingęs vokas čia atsiras. Mintyse jau dėliojau žodžius, kaip pranešiu naujieną Ernestui, bet visi mano variantai skambėjo siaubingai. Paėmęs iš sargo žibintą pradėjau centimetras po centimetro tikrinti kupė, tačiau veltui. Dar sykį viską išnaršęs ir vėl nieko nelaimėjau. Jau buvau benuleidžiąs rankas, staiga sargas aptiko voką. Ant to vagono sienų kabojo įrėmintos turistinių Prancūzijos vietovių nuotraukos, o voką kažkas įdėjo į rėmelį su Avinjono vaizdu.

Ernestui niekada taip ir nepapasakojau šios istorijos. Kartą ar du pradėjau, tačiau man nepavyko. Gal ir gerai, nes nemanau, kad mūsų draugystė būtų išlikusi tokia pati. Ernesto knygose už herojų neapdairumą ar nepatikimumą niekada nedovanojama, net jei klaidą jie ir ištaiso. Tarkim, jeigu lipant per tvorą jūsų ginklas iššovė, visai nesvarbu, kad, laimei, į žmones nepataikėte. Juk iššovėte, argi to negana?

Taigi, Ernestui nieko nepasakiau.

Taip pat ir niekam kitam.

Ketvirtas skyrius

Havana, 1951–1953 metai

1951 metų pavasarį, prieš pat išvykstant į Kubą aptarti su Ernestu baleto, kurį pastačiau pagal jo apsakymą „Pasaulio sostinė"*, mane pasiekė laiškas, kuriame jis įspėjo esąs apimtas juodos depresijos. Daugiau detalių nepateikė, bet toji žinia ir taip buvo grėsminga, taigi nusiteikiau pačiam blogiausiam.

Kai jis nusileido vilos laipteliais manęs pasitikti, nepastebėjau jokių bėdos požymių. Vis dėlto dienai įpusėjus pajutau, kad jis prislopęs ir kiek labiau susimąstęs nei paprastai, o tai, kaip supratau, ir buvo svarbiausi depresijos ženklai.

Merė nuėjo anksti miegoti, tuoj po vakarienės, o mudu su Ernestu likome kiurksoti prie valgomojo stalo ir gurkšnojome raudonąjį vyną, kol dvi katės glaustydamosi šveitė iš lėkščių maisto likučius.

– Atleisk man dėl tos depresijos, – ėmė pasakoti Ernestas. – Kaip jau žinai, dažniausiai esu linksmas, bet dabar man kažkodėl nebesiseka. Viskas prasidėjo nuo nelaimingo atsitikimo plaukiant jachta. Iš pradžių puikiai ėjosi ir plušėjau smarkiau nei vienarankis pietų korėjietis, paskui nudribau ant kapitono tiltelio – oras buvo išties bjaurus, aš kaip tik ketinau pakeisti Gregorijų prie šturvalo, staiga jachtą supurtė bangos. Po stipraus smūgio akyse pasipylė fejerverkai – ne įprastas žvaigždžių blyksėjimas, o kylantys šviesuliai – iš arterinės

* Vėliau šis baletas pagal Džordžo Anteilio muziką ir Judžino Loringo choreografiją buvo pastatytas *Metropolitan* teatro scenoje ir parodytas televizijos programoje *Omnibus.*

žaizdos čiurkšle tryško kraujas. Vienas iš gnybtų, laikiusių didžiulius žeberklus, įsmigo man tiesiai į kaukolę.

Manau, tokie dalykai rašytojui mažiausiai padeda. Kai trinktelėjo smūgis, laikiausi už turėklų, tada nukritau ir trenkiausi nugara į falą. *Pilar* sveria penkiolika tonų, jūra – dar daugiau, o aš viso labo du šimtus dešimt svarų, taigi, man smarkiai kliuvo. Pamatęs ryškiai raudoną čiurkšlę pasakiau Gregorijui, kad einu į triumą, o jis tegu išmeta inkarą ir atsikviečia Robertą, žvejojantį šalia mūsų savo kateryje *The Tin Kid*. Merei liepiau atnešti ritinį tualetinio popieriaus, ėmiau jį lankstyti sluoksniais ir dėti ant žaizdos stipriai prispausdamas. Merė nė trupučio nepanikavo, darbavosi puikiai ir sparčiai, o kai priplaukė Robertas, susiradome gabalą marlės ir pleistro, aprišome galvą ties kairiąja akimi. Tokiu būdu sustabdėme kraujavimą ir sėkmingai grįžome į vilą.

Puiki istorija, tokią galima būtų parduoti *A. M. A. Journal*. Jei ne Robertas, galbūt būčiau mirtinai nukraujavęs. O dabar matau gerai, žaizdą man perriš tris kartus, ji išsivalė ir liovėsi skaudėjusi, tik, pasak gydytojų, buvo pernelyg gili, kad galima būtų išimti siūles. Negaliu pakęsti, kai skaudžiai susižeidžiu. Tiesiog neįsivaizduoju, kaip galima voliotis lovoje be moters, geros knygos ar *Morning Telegraph*. Štai kodėl šįkart nusprendžiau negulėti lovoje – tik naktimis. Žinai, jau pavargau nuo galvos traumų: 1944–1945 metais buvau sužeistas net tris kartus, 1943-iaisiais dukart, buvo ir daugiau sužeidimų, pradedant nuo 1918 metų. Gali pasirodyti, kad esu neatsargus, o gal kaltas jau pagarsėjęs mano mirties geismas, tačiau nieko panašaus. Bent jau nė vienas iš tų nelaimingų atsitikimų, kuriuos prisimenu, o prisimenu juos visus, neįvyko dėl tos priežasties. Šiaip ar taip, nuo ano kraujo fontano jachtoje *Pilar* ir puoliau į depresiją.

Gal vertėtų užglaistyti blogą savijautą dar viena išvyka į Otejį? Juk tąkart per žirgų lenktynes puikiai leidome laiką, ar ne? Prie to galbūt prisidėjo senas geras draugas kalvadosas, o gal ir ne. Norėtum

būti ten, kai Otejyje ir Angene prasidės pavasario sezonas? Žinoma, ir Žoržas vėl visur dalyvautų.

Pasakiau, kad sumanymas puikus ir užvedžiau kalbą apie žirgų lenktynes, tačiau Ernestas vėl grįžo prie savo blogos nuotaikos.

– Depresiją dar labiau sustiprino Korėja, – aiškino jis. – Pirmą kartą nedalyvavau kare, kai kariavo mano tėvynė. Maistas neteko skonio, o ko verta meilė, jei negali turėti vaikų?

– Pastebėjau, kad truputėlį šlubuoji. Ar dėl to, kad tada griuvai?

– Ėmiau šlubuoti po kelių dienų. Abi kojas apniko baisūs skausmai, o kažkoks menkysta iš baro, telieka jo vardas paslaptyje, pasakė, kad aš skausmą „įsikalbu". Nusprendžiau viską tiksliai išsiaiškinti. Rentgeno nuotraukos parodė septynias kulkos skeveldras dešinėje blauzdoje, vienuolika – kairėje ir dar tūtelės dalelytes irgi kairėje blauzdoje. Vienas iš svetimkūnių užspaudė nervą. Gydytojas ketino griebtis peilio, tačiau svetimkūnis išsijudino ir, pasak gydytojų, šiuo metu jis virsta cista palankioje vietoje. Jei kas nors nori virsti cista – blauzda tam labai palanki vieta. Tebūnie tai šios dienos, tai yra vakaro, pamoka.

Ir vis dėlto man viskas gerai. Kraujo spaudimą numušiau iki šimto keturiasdešimt ir septyniasdešimt, negeriu jokių vaistų. Sąmoningai neskaitau „Anapus upės" recenzijų, ir visai ne dėl kraujo spaudimo – jos įdomios ir konstruktyvios tiek pat, kiek į skalbyklą atiduotų visai nepažįstamų žmonių drabužių sąrašas*.

– Beje, Džonas O'Hara savo recenzijoje *The New York Times* tave pavadino geriausiu rašytoju po Šekspyro, – pasakiau.

– Perskaičius tokį dalyką, kraujo spaudimas vėl būtų pašokęs iki kokių dviejų šimtų keturiasdešimt. Iš kritikų niekada nesužinojau nieko naudingo. Toje knygoje leidausi į skaičiavimus: pradėjau nuo paprastos matematikos, tada perėjau prie geometrijos ir algebros,

* Reikia pasakyti, kad romano „Anapus upės" recenzijos buvo labai jau negeranoriškos. Pirmą kartą nuo 1924 metų, kai išėjo apsakymų rinktinė „Mūsų laikais", kritikai taip rašė apie Hemingvėjų ir naująjį jo romaną. Manau, kad tai ir buvo pagrindinė jo depresijos priežastis.

o kitą kartą imsiuosi jau trigonometrijos. Jeigu jie to nesupranta, tuomet tegul eina po velnių!

– Ponas Viljamas Folkneris taip pat išreiškė savo nuomonę. Jis tvirtina, kad tu niekada neperžengi ribų. Esą, tau trūksta drąsos. Pavyzdžiui, niekada nevartoji žodžių, kurie verstų skaitytoją griebtis žodyno.

– Vargšas Folkneris. Nejau jis tikrai mano, kad gilius jausmus sukelia tik skambūs žodžiai? Pasak jo, aš nežinau įmantrių žodžių. Bet aš puikiai juos visus žinau. Tačiau juk yra senų, paprastų ir daug geresnių žodžių, juos aš ir vartoju. Ar tau teko skaityti paskutinę jo knygą? Pikantiškumo viršūnė! Kadaise jis rašė išties puikiai – kol dar nebuvo pamėgęs to pikantiškumo arba kol dar mokėjo deramai jį panaudoti. Ar skaitei jo apsakymą „Lokys"? Perskaityk, jei nori pamatyti, koks jis kadaise buvo nuostabus rašytojas. O dabar... Ką gi, kaip ilgą laiką tylėjęs vaikinas, užtektinai prisipliurpė. Gerai, pamirškime mano depresiją. Pokalbio moderatorius prašo pakeisti temą. Taigi, kaip sekasi rašyti tau pačiam? Turbūt einasi kaip iš pypkės, kai nusprendei palikti Majeso literatūrinę citadelę?

– Išties neblogai. Per pastaruosius tris mėnesius parašiau penkis straipsnius žurnalui, be to, ką tik pardaviau keletą apsakymų.

– Nuostabu. Tačiau atmink, kad dirbti laisvai samdomu darbuotoju yra tas pats kaip žaidžiant beisbolą būti antrosios bazės gynėju – kamuoliukas gali šoktelėti visiškai nepageidaujamu kampu – taigi, jei kada nors neturėsi už ką pavalgyti, pasakyk man. Mudu žinome, kiek linksmybių kartu patyrėme anksčiau ir kiek jų dar laukia. Tave visuomet laikiau patikimu, tikru draugu ir prašau atleisti už nemalonumus, jeigu tau jų kada nors pridariau – esu visuomet pasiryžęs ieškoti išeities, jeigu mudu pakliūtume į keblią padėtį. Taip, gerbiamieji ponai, šis sakinys ganėtinai jausmingas... gerai jau, sentimentalus, jei jums taip labiau patinka, tačiau juk ir vynas, kurį geriame, *Chateauneuf-du-Pape,* jau pats savaime yra sentimentalus.

Pasirodė Robertas, ir Ernestas įpylė jam sentimentaliu pakrikštyto vyno. Robertas ką tik grįžo iš *jai alai* žaidynių Havanoje ir dabar su

Ernestu ispaniškai aptarinėjo įspūdžius. Kol jiedu kalbėjo, atsiverčiau paskutinį *The New Yorker* numerį su „Anapus upės, medžių ūksmėje“ parodija, jos autoriaus E. B. Vaito pavadinta „Anapus gatvės, kepsninėje“.

Kai baigiau skaityti, Ernestas nutraukė pokalbį su Robertu ir pasakė:

– Parodija yra paskutinė žlugusio rašytojo paguoda. Kaip tik tokias parodijas ir rašo Harvardo „Pamfletų“ samdomi redaktoriai. Beje, kuo didingesnis literatūros kūrinys, tuo lengviau jį parodijuoti, o nuo parodijų iki rašymo ant tualeto sienos – vos vienas žingsnis.

Sunku buvo patikėti, kad įsigilinęs į pokalbį su Robertu Ernestas sugebėjo pastebėti, ką tuo metu skaičiau! Žinoma, turėjau žinoti, kad vienu metu vykstančius skirtingus veiksmus jis suvokdavo be jokių pastangų. Kalbėdamasis žmonių sausakimšame kambaryje jis skirdavo visą savo dėmesį pašnekovui, bet kartu girdėdavo ir greta vykstančius pokalbius. Jei laikydavai Ernestą išsiblaškiusiu ar manydavai, kad jis negirdi, galėjai labai lengvai apsigauti.

Kai kitą ankstyvą rytą užėjau į svetainę, Ernestas jau stovėjo prie savo rašomosios mašinėlės ir rašė laišką. Jis pakvietė mane užeiti į miegamąjį. Buvo linksmas, kaip visada anksti rytais, o vakar vakaro depresija, rodos, dingo be pėdsako.

– Šia rašomąja mašinėle, kurią man atvežei praeitą kartą, – pasakė jis, – naudojasi būrys žmonių, ir nors visi jie nepaprastai atidūs, kaskart grįžęs prie darbo pastebiu, kad trūksta kokios nors detalės. Mano katė, vadinu ją Saulės Slėniu, geba paspausti penkis klavišus iškart. Tai, ką šiuo metu rašau, galėtų tave sudominti.

Spausdinamas laiškas prasidėjo kreipiniu „Jūsų Puikybe“ ir buvo tulžinga Ernesto reakcija į vieną iš aktualiausių pastarųjų dienų įvykių – kardinolas Pranciškus Spelmanas išėjo į duobkasių piketą. Laiškas buvo parašytas ypatinga Ernesto maniera – taip jis rašydavo rankraščius ir „svarbius“ laiškus, žodžius atskirdamas mažiausiai

trimis tarpeliais, taigi, puslapis atrodydavo štai taip. Ernestas tą darydavo siekdamas sulėtinti tempą ir pabrėžti kiekvieno žodžio svarbą.

Laiškas buvo tikras keiksmų šedevras.

– Regis, jam nekils jokių abejonių, ką apie jį manai, – pasakiau.

– Ar tau neatrodo, kad parašyta perdėm draugiškai?

– Tiktai kai kalbama apie duobkasius.

– Tiesa, ar jau perskaitei Karlo pasakėčią?

Praeitą vakarą pasiskaityti prieš miegą Ernestas įdavė man rankraštį – vieno iš savo draugų venecijiečių, grafo Karlo di Robilanto pasakėčią. Kol viešėjome Venecijoje, Ernestas taip pat parašė dvi pasakėčias savo draugų vaikams. Jam leidus pasiunčiau jas Tedui Patrikui, žurnalo *Holiday* redaktoriui. Kai jas jau rengėsi spausdinti, Ernestas pasiteiravo, ar, mano nuomone, *Holiday* galėtų išspausdinti ir grafo di Robilanto kūrinį.

Ernestas buvo be galo dosnus savo draugams: negailėjo nei pinigų, nei nuosavybės, nei laiko. Beje, pastarasis jam buvo nepalyginti vertingesnis už anuos du kartu sudėjus. Pavyzdžiui, Lilijanos Ros karjera *The New Yorker* prasidėjo nuo biografinės apybraižos apie toreadorą Sidnį Frankliną. Ji man papasakojo, kad pradėjusi ją rašyti kreipėsi pagalbos į Ernestą, nors jo beveik nepažinojo, o šis redagavo ir perrašinėjo jos tekstą, patardamas kiekviename žingsnyje.

Kai jaunas venecijietis jo draugas Džanfrankas Ivančičius nusprendė išbandyti savo laimę ir parašyti romaną, Ernestas pakvietė jį apsistoti savo vilos svečių namuose, negailėjo jam patarimų ir net valgydino, taip pat iš visų jėgų stengėsi prastumti knygą *Scribner's*.

Bent pustuzinį senų bičiulių, išgyvenančių sunkmetį, Ernestas nuolat rėmė siųsdamas jiems pinigų. Be to, skubiai atsiliepdavo į kiekvieną „ką nors jam reiškiančio“ draugo pagalbos šauksmą – o tokių buvę keli šimtai.

Tą vėlų vakarą Ernestas užsuko į mano kambarį nešinas segtuvu, kurio metaliniuose gnybtuose pūpsojo storas pluoštas rankraščio lapų. Ernestas atrodė nedrąsus ir net šiek tiek sutrikęs.

– Noriu, kad kai ką perskaitytum, – pasakė jis. – Galbūt tai padės man įveikti depresiją. Merė perskaitė viską nuo pradžios iki galo per vieną naktį, o ryte pareiškė atleidžianti man visus iki vieno prasižengimus ir parodė pašiurpusią savo rankų odą. Taigi kaip rašytojas sulaukiau kai ko panašaus į visišką amnestiją. Tikiuosi, nesu toks kvailas, kad girčiausi tuo, kas sulaukė pagyrimo po mano paties stogu. Tad perskaityk, o ryte išklok man visą tiesą.

Palikęs segtuvą ant staliuko prie mano lovos, jis dingo iš kambario. Įsitaisiau lovoje, įžiebiau lemputę ir paėmiau rankraštį, ant kurio viršelio rašalu buvo užrašytas pavadinimas „Senis ir jūra“. Į stiklą daužėsi naktiniai vabzdžiai, monotoniškai zyzė didžiuliai žvilgantys naktiniai drugiai, iš apačioje plytinčio miesto sklido sumišę garsai, o aš pats atsidūriau gretimame uostamiestyje Kochimare ir iš ten išplaukiau į atvirą jūrą. Tą vakarą išgyvenau vieną iš labiausiai sukrečiančių sąlyčių su tikra literatūra. Pasakojimo esmė buvo kasdienė kova, visuomet Ernestą dominusi tema – čia drąsus paprastas vyras beviltiškai grūmėsi su neįveikiama stichija. Išties tai buvo religinė poema, jei religiniu potyriu laikytume absoliučią pagarbą Kūrėjui, sukūrusiam tokius žemiškus stebuklus kaip jūra, didinga žuvis ir drąsus senas žmogus.

– Šį apsakymą įtrauksiu į didelę knygą, – pasakė Ernestas kitą rytą išklausęs mano susižavėjimo žodžių. – Tai bus dalis apie jūrą. Knygą spausdinsiu tik parašęs kitas dvi dalis – apie žemę ir orą. Galėčiau spausdinti ir tris atskiras knygas, nes ši dalis apie jūrą yra visiškai savarankiška. Tačiau kodėl turėčiau? Džiaugiuosi, kad ir tau atrodo, jog ši dalis gali gyvuoti atskirai. Jos stuburą sudaro seniausias man žinomas *dicho*.

– Kas yra tas *dicho?*

– Sakinys, prasmingas sukeitus jo žodžius vietomis. Štai koks jis: žmogų galima sunaikinti, bet ne nugalėti.

– Žmogų galima nugalėti, bet ne sunaikinti.

– Taip, tokia yra atvirkštinė žodžių tvarka, nors aš visuomet labiau norėjau tikėti, kad žmogaus negalima nugalėti.

Merė man pasakė, kad, diena po dienos spausdindama romano „Senis ir jūra“ rankraštį, stebėjosi, koks jis tobulas. Ir iš tiesų, priešingai nei kiti Ernesto kūriniai, šis išvengė įprasto ilgo ir kankinančio redagavimo.

Po vidurdienio Chuanas nuvežė mane į oro uostą, mat turėjau grįžti į Niujorką. Automobiliui pajudėjus tolyn nuo vilos, atsigręžiau į Ernestą: jis stovėjo ant laiptų, priešais didžiulį namą ir priminė liūtą. Rodos, baigtas darbas jį atgaivino.

Jau už vilos vartų pro automobilio langą stebėdamas lūšnas, dengtas skardiniais stogais, įprastas San Fransisko de Paulos gyvenamajam rajonui, susimąsčiau apie „Senį ir jūrą“ ir staiga supratau, kad tai – Ernesto atsakymas tiems, kurie užsipuolė jį dėl „Anapus upės“. Kontrataka tobula – jau regėjau, kaip krizenantys niurzgliai Dvaitas Makdonaldas, Luisas Kronenbergeris ir E. B. Vaitas, garsiai šūkavę: „Išsisėmė! Galas! Mirtis!“, staiga gėdingai sprunka į krūmus. Viena iš svarbiausių karo taisyklių skelbia, kad puolėjas turi numatyti kontrataką, tačiau kritikams, tiems apgailėtiniems žmogėnams, dar toli iki generolų išminties. Kartą Ernestas yra pasakęs: „Vienas mūšis – dar ne visa operacija, tačiau kritikai vieną vienintelę knygą – ir gerą, ir blogą – nagrinėja tarsi ištisą prakeiktą karą.“

Ankstyvą 1952 metų rudenį Ernestas paprašė manęs atskristi į Kubą aptarti ambicingo televizijos projekto, kurį jam pasiūlė viena kompanija. Nustebau sužinojęs, kad jis pradėjo naują knygą. Pirmą kartą lankiausi jo viloje, kai jis rašė. Tai nebebuvo tas pats Ernestas, kurį pažinojau anksčiau. Rytais jis dirbdavo laikydamasis griežtos disciplinos – miegamojo durys būdavo užrakintos iki pirmos valandos dienos. Tada išeidavo ir susiplakdavo kokteilį,

kad atsipalaiduotų prieš pietus. Gurkšnodamas kokteilį skaitydavo laikraščius ir žurnalus, nes, pasak jo, jausdavosi pernelyg ištuštėjęs, kad galėtų kalbėti. Popiet jis numigdavo, mat dirbo nuo penkių ar šešių ryto, o pabudęs dar ko nors išgerdavo, tuokart jau malonioje kompanijoje. Vakarop vėl užsisklęsdavo savyje, mintyse susitelkdamas į ryte kilusias kūrybines problemas, ir prieš atsiguldamas – o kai rašydavo, guldavosi labai anksti – galvoje jau turėdavo rytdienos personažus, įvykius, vietoves ir net kai kuriuos dialogus.

Atsiprašiau, kad trukdau – nežinojau, kad jis rašo, o televizijos projektas tikrai galėjo ir palaukti.

– Nebūčiau kvietęs tavęs čionai atskristi, – tikino Ernestas, – jei negalėčiau pakęsti trukdymo, be to, tu man niekuomet netrukdai. Kaip jau girdėjai, Lelandas Heivordas įkalbėjo mane nedelsiant išspausdinti „Senį ir jūrą“ žurnale *Life*, nelaukiant visos knygos, taigi dabar knygai apie žemę, jūrą ir orą kuriu dar vieną dalį apie jūrą. Tačiau man reiktų sustabdyti iš šiaurės plūstančias televizijos ordas. Su savo sutartimis ir honorarų skaičiavimais jie puola mane tarsi hunai. Gavęs laišką ar pakėlęs telefono ragelį prašai jų nevažiuoti, bet draudimai jiems nė motais. Kai atvyksta, dar kartą pasakai „ne“, tačiau jiems svarbu tik jų nieko verti projektai, tad galiausiai jie praneša panelei Luelai arba panelei Hedei, esą jau sudarė su manimi kontraktą. Praeitą savaitę mane prirėmė prie sienos vienas spaudos atstovas prakaituotais delnais Ričardas Kondonas. Jis atsibeldė ir pliaupė džiną kieme taip baisiai prakaituodamas, kad rodėsi, tuoj ims ir apalps. Visą tą laiką jis bandė įvilioti mane į savo svajonių sandėrį. Pastarosiomis dienomis taip užsipuolė televizijų agentai, kad šįryt pamaniau, jog galbūt tau pavyktų su jais susitvarkyti. Juk gyveni Niujorke, kur lengva atskirti pelus nuo grūdų, o aš vykdysiu visus tavo paliepimus.

Lig tol dar nebuvau nieko rašęs televizijai, tačiau po šio pasiūlymo – jis, beje, taip ir neišaugo į jokį rimtesnį susitarimą – per

ateinančius metus aš inscenizavau daugybę Ernesto kūrinių: „Bokso čempioną“, „Kilimandžaro sniegynus“, „Žudikus“, „Niko Adamso pasaulį“, „Penktąją koloną“, „Penkiasdešimt tūkstančių“ ir „Kam skambina varpai“.

– Pradėsiu nuo to, apie ką tau jau rašiau, – pasakė Ernestas, – CBS nori sukurti serialą pagal mano apsakymus ir kiekvieną seriją turėčiau pristatyti asmeniškai. Jie sako, kad galėtų nufilmuoti šešiolika tokių įvadinių klipų tiesiog čia, viloje. Kalbėta apie milžinišką uždarbį, ir tai tarsi muzika glostė pavargusias rašytojo, nuolatos skęstančio skolose, ausis. Kai gavau tavo laišką, per tris dienas padariau tris įrašus, iš kurių pirmi du buvo niekam tikę. Štai čia trečiasis. Įrašinėjant pirmąjį gerklės neskaudėjo, tačiau ištino gomurys ir jaučiau neseno peršalimo padarinius, kai negalėjau nieko nuryti. Be to, priešpaskutinę savaitę parašiau keturis tūkstančius aštuonis šimtus žodžių, o paskutinę – keturis tūkstančius devynis šimtus, taigi gali įsivaizduoti, koks dabar esu išsekęs.

Visas šis reikalas mane gąsdina, Hočai. Bet ką atiduočiau, kad tik būtų įmanoma kaip nors parduoti mano apsakymus be jokių kalbų ir vaipymosi. Šiuo metu man velniškai puikiai sekasi rašyti, išgyvenu tikrą *bella époque**, tik kasryt prabudęs turiu nervintis dėl televizijos ir visų jos niuansų. Pinigai būtų padori garantija, tačiau kol kasdien įstengiu sukurti po tūkstantį tikrai kokybiško teksto žodžių, geriau jau skolinsiuosi maistui iš Čarlio Skribnerio. Moku jam palūkanas, bet už knygą uždirbsiu tris su puse karto daugiau, nei galėčiau pasiskolinti.

Čarlis turi 876 puslapių apimties knygą, kurios autorius, 135 svarų rašytojas „pulkininkas“ Džeimsas Džonsas, sakosi ištrūkęs iš karo 1944-aisiais (metai nebuvo tam tinkamiausi). Knyga smulkiai nupasakoja „pulkininko“ kančias ir kančias jo kompanionų Jungtinių Valstijų kariuomenėje – pasiekiamos tokios paranojos aukštumos, kad skaitydamas netgi nubrauksi ašarą, jei tave nesunku nuliūdinti.

* Nuostabi epocha (*pranc.*).

Netikiu, kad „pulkininkas“ Džonsas ilgai bus populiarus. Nors gali būti, kad liks su mumis per amžių amžius. Galbūt dar pamatysime „pulkininką“ Džonsą per televiziją, duodantį kokį nors išskirtinį interviu. Šiaip ar taip, tai pats Čarlis sumanė tokią knygą, kuri primintų Teilor Koldvel kūrybą. Bet kol kas aš ir toliau rašysiu geriausiai, kaip tik moku. Kaip sako sena ispaniška patarlė, jei turi dvidešimt dolerių vertės aukso gabalėlį, visuomet galėsi iškeisti jį į pinigus. Jeigu kalbu perdaug metafiziškai, gali kaukštelėti man per makaulę savo mediniu plaktuku.

Nors televizijos pinigai būtų laidavę gerą gyvenimą, Ernesto antipatija mikrofonams, kamerai ir rodymuisi „viešumoje“ nusvėrė svarstyklių lėkštę – serialas taip ir neišvydo dienos šviesos.

1953 metų pavasariui einant į pabaigą, kai daugybę mėnesių nesulaukiau atsako į savo laiškus, teko skambinti Ernestui. Atsiprašinėdamas jis paaiškino, kad po Polinos laidotuvių teko tvarkytis su kalnais „mėšlo“, tad laiškų ar ko kito rašymą atidėjęs ateičiai.

– Kaip laikaisi, vaike? – pasiteiravo jis. – O kad galėtume pasimatyti! Čia neturiu tikro draugo – žinai, koks tai jausmas – ir tikrai norėčiau, kad būtum čia, tai bent pasilinksmintume! Tačiau jaučiu, kad tuoj pakelsime sparnus. Kitą vasarą ketinu vykti į Afriką. Jau per ilgai nesu tenai buvęs.

– Ar jūsų safaris jau suplanuotas?

– Taip, net įkalbėjau savo seną bičiulį Filipą Persivalį sugrįžti ir tapti mūsų Baltuoju Medžiotoju. Merė laukia šios kelionės, kaip vaikystėje laukdavo Kalėdų. Ar galėsi dėtis prie mūsų?

– Abejoju, Tėtuši. Pas mus atsirado dar viena burna, naujagimė Holi, o vyresnėlė Treisė ką tik iškeitė čiulptuką į jautienos išpjovą, taigi panašu, kad metai prabėgs tarp rašomosios mašinėlės ir prekybos centro.

– Pasiimk jas kartu: vaikai mėgsta gazelės pieną, jis labai maistingas.

– Ar pakeliui į Afriką užsuksite į Niujorką?

– Žinoma. Pasimatysime dar pries išvykstant: Niujorke arba čia, jei Niujorką aplenksime. Vykdamas į Afriką po tokios ilgos pertraukos jaudinuosi, tarsi pirmą kartą leisčiausi į avantiūrą. Myliu Afriką, ji man – antrieji namai, o kai žmogus šitaip jaučiasi, visai nesvarbu, kur jis gimęs, svarbu, kur jį šaukia širdis.

Štai taip poetiškai ir optimistiškai nusiteikęs 1953 metų vasarą Ernestas išvyko iš Marselio į Mombasą. Deja, nors pradžia ir buvo puiki, kelionė baigėsi virtine nelaimingų įvykių, kurie apkartino visa likusį jo gyvenimą.

ANTRA DALIS

Rudenį susitaikai su liūdesiu. Kasmet tavyje kažkas apmiršta, o plikos šakos supasi vėjyje, šaltoje žiemos šviesoje. Bet tu žinai, kad pavasaris būtinai ateis, lygiai taip pat, kaip žinai, kad užšalusioje upėje ir vėl ištirps ledai. Bet kai šaltas lietus lyja ir nesiliauja, ir užmuša pavasarį, atrodo, kad jauna gyvybė bergždžiai pražuvo.

„Šventė, kuri visuomet su tavimi“

Penktas skyrius

Venecija, 1954 metai

Gritti Palace viešbučio durininkas jau laukė manęs, kai iš Venecijos vėsios geležinkelio stoties tamsos išnirau į spindinčią, vidurdienio erzelynėje paskendusią Didžiojo kanalo krantinę.

– Kaip sekėsi kelionė? – šypsodamasis pasiteiravo jis nusiimdamas kepurę su snapeliu.

– Nuostabiai.

– Senjoras Hemingvėjus laukia jūsų viešbutyje.

– Kaip jis jaučiasi?

– O, jis kuo puikiausiai nusiteikęs.

– Betgi tos baisios avarijos... Ar jam viskas gerai?

– Na, jis patyrė keletą traumų, tačiau tebėra tikrai stiprus ir, kaip visuomet, pilnas gyvenimo džiaugsmo.

Durininkas pakrovė mano kelionkrepšius į *Gritti* katerį, ir mudu leidomės plaukti kanalu. Stovėjau laivagalyje ir žvelgdamas atgal galvojau, kaip skiriasi šis apsilankymas Venecijoje nuo praėjusio. Nuo to laiko, kai atvykome čionai pirmą kartą su „Anapus upės, medžių ūksmėje" rankraščiu, praėjo jau ketveri metai. Visiškai kitaip nei per tą turiningą laiką po mūsų nuostabios pergalės Paryžiuje, šįkart čia atvedė gana liūdnas įvykis. Ernestas atvyko keliomis dienomis anksčiau su *S. S. Afrika,* patyręs seriją kraupių nelaimingų atsitikimų džiunglių tankynėje prie Merčisono krioklio Ugandoje. Telefonu man pasipasakojo buvęs sužeistas daug rimčiau, nei kiti įsivaizduoja. Paeiliui atsitiko dvi avarijos, viena sunkesnė už kitą. Po pirmosios

visi puolė jo apraudoti, bet netrukus apsidžiaugė, kai išvydo – nors negalėjo patikėti savo akimis – netikėtai iš Butiabos džiunglių išnirusį Ernestą (pasak spaudos pranešimų, jis nešėsi kekę bananų ir džino butelį, nors pats Ernestas sakė, kad išsigelbėjimas neatrodė taip elegantiškai). Apstulbusiam korespondentui, kuris pribėgo paimti iš jo interviu, Ernestas savo stiliumi pareiškė: „Sėkmė vis dar lydi mane."

Vis dėlto jau po kelių valandų sėkmė jį paliko. Į bazę Kenijoje jo pargabenti pasiųstas gelbėtojų lėktuvas *a de Havilland Rapide* sudužo ant pakilimo tako ir paskendo liepsnose – ši avarija paliko Ernestui skausmingų padarinių.

Apie jo atvykimą į Veneciją sužinojau Olandijoje iš kablogramos. Ten rengiau straipsnį apie pastarąjį karališkosios šeimos skandalą: karalienė Julijana prisipažino, kad reikalus tvarkė vadovaudamasi okultiniais rūmuose apgyvendintos būrėjos patarimais. Kablogramoje Ernestas prašė paskambinti jam į *Gritti.*

Nors mus skyrė atstumas ir telefono ragelyje traškėjo, Ernesto balsas skambėjo stebėtinai stipriai ir gyvai.

– Kiek dar slankiosi aplinkui tuos rūmus? – paklausė jis.

– Man rodos, jau esu nebepageidaujamas, – atsakiau, – vos tik pasirodau, rūmų sargyba jau ir čiupinėja ginklus. Ar tau neatrodo, kad jie elgiasi nedraugiškai?

– Žinoma. Manau, tau jau pats laikas atsisveikinti su karaliais ir karalienėmis ir atvykti čia. Pamatysi, kad Venecija nė kiek ne prastesnė nei tada, kai ją palikome. Po kelių dienų vykstu į Madridą susitikti su Mere, pamaniau, kad ir tau patiktų pasivažinėti. Turiu gražuolę *Lancią* ir puikų vairuotoją, kuris gali varyti dideliu greičiu, gali ir palengva. Geriau jau neskubėsim, juk turime marias laiko iki Šv. Izidoriaus šventės Madride. Galėčiau lėkti ir vienas, tačiau po visų tų lėktuvų katastrofų Afrikoje jaučiuosi visas sudaužytas. Mums pavyko nuslėpti nuo geltonosios spaudos, kad, užsidegus antrajam lėktuvui, ne tik patyriau vidinių sužeidimų, bet plyšo ir inkstas, o kur dar smegenų sukrėtimas, dvejinimasis akyse ir taip toliau. Šiuo

metu kairioji akis nieko nebemato, o neseniai palei krantą užsiliepsnojo brūzgynai ir man teko kautis su liepsna – apdegiau beveik visą kairę ranką, savo gerąją ranką, o kadangi pasirodė, jog esu gerokai silpnesnis, nei įsivaizdavau, parkritau ir nusideginau pilvą, kojas ir dilbį. Genitalijos liko sveikos. Tačiau, Hočai, dabar man atėjo sunkios dienos. Negana visų šių negalių, sudariau sutartį ir turiu parašyti penkiolikos tūkstančių žodžių straipsnį žurnalui *Look*. Visai nenoriu vaizduoti ligonio, bet išties velnioniškai norėčiau, kad nudžiugintum mane, vykdamas į šią kelionę kartu su manimi.

Motorinė valtis lėtai stūmėsi palei doką prie *Gritti*, buvusių Italijos karališkosios šeimos rūmų, dabar virtusių ramia elegancija dvelkiančiu viešbučiu – nuolatine Ernesto rezidencija Venecijoje. Kai įžengiau į jo kambarį, jis sėdėjo krėsle prie lango ir skaitė, kaip visada, akis užtemdęs balta teniso kepuraite su snapeliu (tokias žmonės masiškai perka *Abercrombie* & *Fitch* parduotuvėse). Suglamžytą medvilninį chalatą buvo persijuosęs odiniu diržu su *Gott mit uns* užrašu.

Sekundėlę stabtelėjau tarpduryje, sukrėstas jo išvaizdos. Paskutinį kartą mačiau jį 1953 metų rudenį, prieš pat jam išvykstant į Afriką. Mane šokiravo, kaip jis paseno per tuos penkis mėnesius. Plaukų likučiai (dižioji dalis jų nudegė) iš rudų virto baltais, barzda taip pat. Jis pats atrodė lyg susitraukęs – ne fiziškai, o tarsi netekęs masyvumo auros.

Viename kambario kampe prie stalo sėdėjo liesas, vanagiško veido vyras ir iš krūvos laikraščių karpė iškarpas. Pakėlęs į mane akis Ernestas plačiai nusišypsojo.

– Hočai! Po galais, kaip džiaugiuosi tave matydamas!

Tada nusitraukė teniso kepuraitę.

– Nagi, padėk man atsistoti.

Įsikibęs man į ranką jis lėtai ir skausmingai pasikėlė iš krėslo.

– Jaučiu, kad kažkas veržiasi iš pačių gelmių, – pasakė.

Kai tvirtai atsistojo ant kojų, pasisveikinome ispaniškai: kaire ranka apkabini draugo petį ir keliskart patapšnoji per nugarą.

– Tikiuosi, neatitraukiau tavęs nuo darbų.

– Visai ne, – patikinau, – galbūt netgi išgelbėjai iš didelės bėdos.

Kiek pasišnekėjome, ir netrukus jis atgavo įprastą entuziazmą ir energiją. Mano nuogąstavimai po truputį ėmė slopti.

– Tėtuši, – pasakiau, – velnioniškai džiaugiuosi matydamas tave ant kojų. Per tas kelias dienas, kai visuose laikraščiuose mirgėjo tavo nekrologai, na, tai šiek tiek suabejojau tavo jėgomis.

– Forestas Launas net priiminėjo statymus dėl mano gyvybės. Labai protinga. Spėju, žmonėms apie mane pasakojo kaip apie dingusį ekspedicijos vadą. Vyksta operacija „Nekrologas".

Palydėjęs iki vanagiško veido vyro, pristatė jį kaip Adamą, aukščiausios klasės vairuotoją, taip pat laidojimo biuro savininką iš Udino. Regis, Adamas dienas leido knisdamasis įvairiose šalyse išleistų laikraščių krūvoje, karpydamas po avarijos pasirodžiusius skelbimus apie Ernesto mirtį ir klijuodamas juos į didelį iškarpų albumą. Ernestas prisipažino, kad tuos nekrologus skaito su didžiausiu malonumu. Pastarojo meto ritualas – rytais perskaityti kelis nekrologo puslapius gurkšnojant šaltą šampaną. Norėdamas pateikti pavyzdį, kaip pramogauja žurnalistai, jis paėmė vokiško laikraščio iškarpą, skelbiančią, kad lemtinga katastrofa tėra visiems žinomo Ernesto troškimo numirti padarinys. *Götterdämmerung** stiliumi spėjamą liūdną Ernesto gyvenimo pabaigą susiejo su metafiziniu leopardu, kurį apsakyme „Kilimandžaro sniegynai" buvo apgyvendinęs Kilimandžaro viršūnėje.

Galiausiai atsiplėšęs nuo nekrologų, Ernestas įsipylė iš butelio *Piper-Heidsieck* šampano. Tuo tarpu pastebėjęs kelias ilgas ir siauras, į sieną atremtas medines dėžes, pasiteiravau, kas jose.

– Ten mano ietys, – pasakė Ernestas. – Mokiausi jas mėtyti. Merės ginklanešys Čaro tikino, kad ietimi galėčiau nudobti bet kurį žvėrį, išskyrus dramblį, o šiek tiek pasitreniravęs išmokčiau patiesti ant žemės net ir dramblį. Tačiau tam reikėtų išlieti daug prakaito sporto

* R. Vagnerio opera „Dievų žūtis".

salėje. O kol kas mano laimikiu tapo sulaukėjęs medžioklinis šuo, hiena ir mitrus zuikis. Imi ietį, kaip boksininkas abiem rankomis prisitaikai ir akimoju pričiumpi taikinį.

Dieve, kaip gaila, kad nebuvai su mumis, kai taip puikiai viskas klojosi, – atsiduso Ernestas. – Norėjau tau parašyti, bet padėtis komplikavosi. Eigulys užkrovė man atsakomybę už visą apylinkę, paskyręs garbės jėgeriu su visais įgaliojimais – turėjau saugoti pasėlius, bet neturėjau teisės nudobti nė vieno žvėries, kuris nekelia pavojaus. Jiems derėjo į mano vietą paskirti tikrą šerifą, tokį kaip Kuperis. O, kad būtum matęs, kaip be jokios pagiežos vykdžiau teisingumą: šaudžiau taikliai ir nekankindamas. Nė vieno nenubaudžiau be priežasties. Žinau, tai nuodėmė, tačiau mėgautis valdžia išties malonu.

Kaip buvę, kaip nebuvę, vos prisėsdavau rašyti seniui Hočui, kas nors būtinai sutrukdydavo. „Buana*, drambliai niokoja mano šambą (namus arba apsodintus laukus)“. Arba atbėga pienburnis policininkas, kokių dvidešimt dvejų metų, žiūrintis tame rajone tvarkos ir net nenutuokiantis, kad kilo iš Adomo. Trykšdamas uolumu, bet puolęs į neviltį jis šaukia: „Buana, reikia užblokuoti visus kelius! Jie atjoja raiti ant masajų asilų. Kiek vyrų gali man skirti?“

Žinau, kad nors tokių liurbių būna tik vienas iš dešimties, bet jų visada yra, todėl atsakau: „Turiu šešis karius, tarnaujančius KAR ar Skautuose – ne BSA, galiu juos apginkluoti, dar keturis ietininkus. Kiek kelių nori atkirsti?“

„Keturis, – pasakė jis. – Kartu su tavo vyrais pasiųsiu dar dvylika savo karių.“

„O kas užtvers du slaptus kelius į Amboselį?“

„Jūs.“

„Po velnių“, – išsprūdo man, o ranka su plunksna nusviro, taip ir neparašiusi laiško seniui Hočui. Operacija trunka visą naktį. Sustabdome tris beginklius su asilais. Ir tą darau dėl mūsų karalienės.

* Buana – šeimininkas, ponas.

Dėl jos kariai visada pasirengę kautis. Telaimina Dievas karalienę. Telaimina Dievas senį Hočą-maru.

Kitą kartą, užuot parašęs seniui Hočui, vėl nusivaręs nuo kojų griuvau į lovą. O buvo taip: išgirdome atburzgiant policijos landroverį. Jo vairuotojas išlipo apsidaužęs, sutrikęs ir susivėlęs.

„Buana, Laitokitoką terorizuoja liūtas!“

„Kiek ten jų? Kokios lyties?“

„Vienas vienintelis patinas. Ką tik nugalabijo ožką už pusės mylios nuo miesto.“

„Užmokėsiu už tą ožką.“

„Nereikia, buana. Kaip gerbiamas jėgeris jūs privalote užmušti liūtą.“

Čiumpu ginklą, ir mes išeiname. Kai sugrįžau į palapinę, Merė pareiškė: „Tėtuši, turėtum liautis naktimis bėgiojęs paskui liūtus. Tuo labiau kad dorai nesiilsėjai nuo pat rugpjūčio 27-osios!“ Kadangi jau gruodžio pradžia, nebeturiu žalio supratimo, kaip ten ilsėjausi minėtąją dieną. Galbūt kroviausi daiktus, ruošdamasis palikti jachtą.

Staiga Ernestui suskaudo nugarą ir jis pasisukęs ėmė masažuoti ją ranka.

– Kaipgi tu jautiesi, Tėtuši? Sakyki man atvirai.

– Ką gi, eime, pasižiūrėkime.

Jis pasuko vonios kambario link, o aš nusekiau įkandin. Prie durų stovėjo staliukas su didžiuliu buteliu medicininio spirito – Ernestas retai maudydavosi vandenyje, mat labiau mėgo išsitrinti spirite išmirkyta kempine. Kampe tarp vonios ir praustuvo glaudėsi staliukas su pustuziniu šlapimo sklidinų stiklinių. Paėmęs vieną, Ernestas prieš šviesą įsižiūrėjo į tamsų jos turinį.

– Kai užsikimšo inkstai, net dvi dienas negalėjau šlapintis. Tačiau galiausiai išsikapsčiau. Tik pažvelk į šį prakeiktą marmalą – jame plūduriuoja kažkokie plaušai, o spalva tiesiog gąsdina mane. Tikros slyvų sultys! Laimei, laivo gydytojas buvo patyręs. Davė vaistų nuo inkstų ir pašalino apmirusią mėsą nuo nudegimo randų – išties puikus gydytojas, bet paklausyk, Hočai... – jis peštelėjo savo barzdą

tarytum sutrikęs, tada nusišypsojo. – Po velnių, kaip džiaugiuosi matydamas tavo strazdanotą marmūzę!

Kiek padvejojęs vėl prabilo, šįkart dar rimčiau:

– Galvojau apie tą kelionę... paklausyk, sėskis čionai...

Prisėdau ant tualeto dangčio. Vonios kambarys staiga virto jo kontora.

– Dabar po mano išpažinties žinai, koks sugniuždytas jaučiuosi... taip pat žinai, kad retai pasakoju, apie ką ketinu rašyti, kad kas nenugvelbtų naujų siužetų... bet kai taip prastai jaučiuosi, galiu ir atsipalaiduoti. Gyvenu nuostabioje šalyje, o tau kai ką atskleidžiau, kad nors vienas žmogus žinotų, jei taip ir neprisiruoščiau pasipasakoti. Nenoriu daryti iš savęs ligonio, tačiau juk kaskart imdamas draudimo išmoką elgiesi kaip ligonis, ar ne?

– Bala nematė, Tėtuši, duok sau laiko išgyti. Ir nesijaudink dėl naujų siužetų. Tau pavyks susitvarkyti pačiam.

– Na, knygos neverta pradėti, – pasakė jis, – kol neperskaitysi testamento.

Jis išsivedė mane iš vonios kambario. Šaldiklyje pastebėjęs naują šampano butelį nušvito iš džiaugsmo. Kai jį atkimšo – tai buvo viena iš Merės mėgstamiausių šampano rūšių – pasiteiravau, kaip ji gyvuoja.

– Merė gyvena puikiai, nors prieš mums išvykstant į Juodąjį Kontinentą gyvenimas viloje jau buvo kiek apkartęs.

Paragavęs šampano, jis pritariamai linktelėjo galva – tik vieną kartą ir labai greitai – lygiai taip pat, kaip beisbolo kamuoliuko metikas parodo supratęs gaudytojo duotą ženklą. Tada papasakojo man nutikimą, per kurį buvo patekęs į didžiulę nemalonę – pasak jo, tokią, kad neįmanoma net apsakyti, kokią didelę.

– Dėl įgimto vėjavaikiškumo man sekėsi vis blogiau, – sakė jis. – Merė buvo griežta, bet šiaip gera. Nesvarbu, ką žmonės sako – griežtos damos vienintelės vertos dėmesio. Su jomis reikia elgtis švelniai – ypač tada, kai širdyje nelieka švelnumo. Man visada patiko tik trys dalykai: medžioti, rašyti ir mylėtis. Gali patarti man dėl bet

kurio iš jų – šaudymo, rašymo ar mylėjimosi – bet negali aiškinti man, kaip rasti prieglobstį.

– Tikiuosi, kad radai kelią atgal į Merės širdį?

– Ką tau galiu pasakyti – šiame be proto chaotiškame pasaulyje tiek daug moterų, bet mane iš sunkumų išgelbėjo vien tai, kad visa širdimi mylėjau panelę Merę. Ji tą žino, todėl jai lengviau atleisti man, kai pasuku klystkeliais. Paskutinis mūsų nesutarimas baigėsi, kai ji man išaiškino, jog aš į gyvenimą nežiūriu rimtai. Kada nors imsiu žiūrėti rimtai, ir daugybė žmogėkų baigs gyvenimą kilpoje.

Jaunystėje nė negalvojau apie vedybas. Tačiau po vedybų supratau, kad jau nebegalėčiau gyventi be žmonos. Su vaikais lygiai taip pat. Niekada nenorėjau jų turėti, o kai gimė pirmasis, nebegalėjau įsivaizduoti savo gyvenimo be vaikų. Beje, jei nori būti geras tėvas, turi laikytis vienos absoliučios taisyklės: gimus vaikui, nežiūrėk į jį pirmus dvejus metus, – valandėlę jis susimąstė, pešiodamas barzdą ties lūpų kampučiais. – Gailiuosi tik dėl vienos santuokos. Pamenu, vos gavęs santuokos liudijimą, iš santuokų biuro nuėjau prisilakti tiesiai į barą kitapus gatvės. Baro padavėjas pasiteiravo: „Ko pageidausite?“ Aš atsakiau: „Prašyčiau taurę dėmėtosios maudos nuodų.“

Žinai, o Merė išties nuostabi. Ji dievina Afriką ir jaučiasi ten kaip namie. Dabar ji Londone, apsipirkinėja su Rupertu Belviliu. Perdavė tau labų dienų ir prašė pasakyti, kad būtumei stiprus ir kad San Margaritos aikštės mugėje yra karuselė su gondolomis vietoj arklių. Nežinau, ar tai koks nors slaptažodis, bet persakau taip, kaip ji prašė.

Į praviras duris trumpai pabeldė ir vidun tuoj pat energingai įžengė vyras, jau pažįstamas nuo paskutinio mūsų apsilankymo Venecijoje. Tai buvo grafas Federikas Kechleris – mandagus, linksmas, elegantiškas, mitrus venecijietis, šia proga pasipuošęs zomšiniais batais, su priderintomis prie jų zomšinėmis pirštinėmis, *beveik* priderintu zomšiniu švarku ir smarkiai orų paveikta, deformuota fetrine skrybėle, kurią aiškiai keiksnojo visi šie derantys zomšiniai aksesuarai. Kalbėjo jis nepriekaištinga Kembridžo anglų kalba ir buvo

laikomas vienu iš taikliausių Venecijos šaulių ir apskritai universaliu sportininku. Energingai pasisveikinęs, Ernestas padovanojo jam per Kalėdas gautą peilį su perlais inkrustuota rankena.

– Savo kalėdinius batus atidaviau Džekiui, – pasakė jis, – kalėdinė kaklaraiščių kabyklė atiteko Bertinui, o pinigų spaustukas – kažkokiam vaikigaliui. Mėgstu pradėti kiekvienus metus atsinaujinęs. Žmogus vis tiek nieko iš tiesų neturi, kol kam nors neatiduoda.

Ernestas buvo pratęs išdalyti savo daiktus kitiems, kad išvengtų priklausomybės. Apskritai labai mažai pasilaikydavo sau, išskyrus medžioklės reikmenis ir paveikslus.

– Savo tikrą meilę gali skirti tik keletui dalykų, – kartą pasakė man, – tad atsikratydamas materialių daiktų galiu būti tikras, kad savosios meilės neiššvaistysiu niekam, kas jos negeba pajusti.

Ernestas pradėjo pasakoti grafui Kechleriui apie savo medžioklę Afrikoje.

– Keli šūviai būtų tave sužavėję, Kechai. Kartą Merė ir jos ištikimasis ginklanešys Čaro, kuris, turėdamas jau apie šešiasdešimt, ūgiu nelenkė savo ponios, fotografavo buivolą, ramiai stovintį toje pusėje, iš kurios pūtė vėjas, labai dėkingu rakursu. Užnugaryje, pasislėpę kaip Sicilijos Sąjungos nariai, tūnojo ponas Tėtušis, mano trisdešimtmetis ginklanešys N'Gui ir mano nedorėlis brolis. Kol Merė fotografavo mano pirktu *Hasselblad* su keturiolikos colių objektyvu, primenančiu šešiasdešimt milimetrų minosvaidį ir kainavusį vos mažiau nei jaguaras, mudu su N'Gui pastebėjome gaują hienų po tuo pat medžiu, kur stovėjo panelė Merė su Čaro. Kol viena pusė fotografavo, kita skaičiavo buivolo jauniklius. Tik išgirdusios fotoaparato spragtelėjimą hienos pastebėjo panelę Merę su Čaro ir nusprendė vietoj buivoliukų pasitenkinti jais. Ką jau ką, o regėti, kaip plėšrūnų gauja sutartinai ruošiasi pulti, buvo verta. Panelė Merė nesiliovė fotografavusi, tad mudu su N'Gui įsikišome paleisdami į darbą savo galinguosius senukus vinčesterius – iššaudėme visas hienas, net neišgąsdinę buivolų.

Tada Ernestas papasakojo mums apie savo stulbinančias vedybas: per vieną iš Merės išvykų į Nairobį jis radęs sau aštuoniolikmetę nuotaką iš vakambos genties, o pagal vietinius papročius jam atiteko dar ir jos sesuo, septyniolikmetė našlė. Visi trys jie miegojo ant keturiolikos pėdų pločio lovos, užklotos ožkena, o sugrįžusi Merė buvo sukrėsta to, kas įvyko, ir priblokšta didingos Ernesto padėties, kurią jis įgijo gentyje savo sėkmingomis vedybomis.

Vienas iš šelmiškų Ernesto gyvenimo malonumų buvo jo fantazija, nuspalvinta storžieviško humoro. Ši istorija apie jo santuoką ir galėjo būti to pavyzdys, kad ir kaip Ernestas stengėsi ją įrodyti, demonstruodamas savo afrikietės nuotakos nuotraukas. Visa tai man priminė ateities kartoms paliktą Ernesto pasakojimą apie savo seksualinį nuotykį su garsiąja šnipe Mata Hari*. Kaip reikiant įkaušusiai mūsiškių grupei jis prisipažino dorai jos nepažinojęs, juk buvo tik paprastas jaunesnysis leitenantas, o ji bendraudavo tik su generolais arba ministrais, „tačiau vieną naktį tikrai smagiai išdulkinau ją, tiesa, ji pasirodė man pernelyg sunkių klubų ir troško daugiau malonumo sau, nei pamaloninti vyrą". Toks šaltas madmuazelės Hari talentų įvertinimas paliko man gilų įspūdį ir tik vėliau susivokiau, kad paslaptingajai damai prancūzai įvykdė mirties nuosprendį 1917-aisiais, o pats Ernestas pirmąkart išvyko į užsienį tik 1918-aisiais, tapęs Raudonojo kryžiaus automobilio vairuotoju Italijos fronte. Nuo to laiko su nepasitikėjimu klausydavau Ernesto pasakojimų, tačiau taip ir nesupratau, ar afrikietiškos Ernesto vedybos buvo tikra, ar pramanyta istorija.

– Merė pasirodė puikiai, ar ne? – paklausė Federiko. – Dauguma moterų būtų įtūžusios.

– Per visą keturių mėnesių safarį Merė buvo be galo maloni, tiesiog fantastiška, jai drąsos netrūko. Tik po pirmosios avarijos, kai griuvome vidury džiunglių tarp didžiulių dramblių, ji truputėlį suirzo –

* Šį epizodą galima rasti garso įraše „Ernesto Hemingvėjaus skaitymai", kurį 1965 metais išplatino *Caedmon Records*.

tarkim, negalėjo patikėti, kad vien iš kvapo galiu atskirti patiną nuo patelės. Dar keli jos trūkumai: liūtus ji laikė nepavojingais, o per mirtinai grėsmingą susidūrimą su leopardu, kai man prisiėjo šliaužti per krūmus, tankesnius už pelkių mangroves, ir nušauti jį šratiniu šautuvu, jai visa tai atrodė kaip viso labo įspūdingas reginys, ji stebėjo jį išpūtusi akis. Sunkiai sužeistas leopardas tapo ypač pavojingas, laimei, burnoje saugojau talismaną – mentikaulio gabaliuką, kuris kėlė mano dvasią. Šoviau į tą pusę, iš kur sklido riaumojimas, nes per šakų raizgalynę nė velnio nemačiau. Aišku, visa tai atrodė įspūdinga. Tačiau visai nenoriu pasakyti apie ją ką nors bloga, juk po avarijos ji buvo šoko būsenos, nors pati to nežinojo ir nieko nesuprato. O kai iš sudraskyto sfinkterio traukiojau gabalus išmatų, ji manė, kad tą darau neturėdamas kuo užsiimti. Bet šiaip ji labai meili ir nuostabi. Ir, kaip jau sakiau, be galo drąsi. Tik kartais norėčiau, kad ji turėtų bent kiek žydiško kraujo – tuomet žinotų, kad kiti žmonės gali ir įskaudinti. Bet juk negali turėti visko iškart, o aš vedžiau moterį, pusiau vokietaitę, pusiau airę, dėl to jos charakteris žiaurus ir negailestingas, tačiau tuo pat metu ji be galo miela! Ji – mano kišeninis Rubensas.

– Žinai, kai paskelbė apie jūsų žūtį, – pasakė Frederikas, – tavo čionykščiams draugams tai buvo didelis smūgis. Adriana maldavo mane, kad nusivežčiau ją į Kubą, ten norėjo sudeginti tavo vilą, kad daugiau niekas nemiegotų tavo lovoje, nesėdėtų tavo krėsle ir nelaipiotų į baltąjį bokštą. Kuo rimčiausiai ketino sunaikinti ir baseiną. Vargšė nekalta kvailutė mergaitė.

Adriana Ivančič buvo aukšta aristokratiško grožio devyniolikmetė ilgais juodais plaukais ir neįprastos formos, bet vis tiek patrauklia nosimi, kurią Ernestas pavadino bizantiška. Ernestas susipažino su ja 1949 metų pradžioje. Ji buvo kilusi iš kilmingos senos venecijiečių šeimos, rašė subtilias eiles, tapė ir buvo patyrusi slidininkė. Ji sukūrė viršelį romanui „Anapus upės, medžių ūksmėje“, o Ernestas ją pažinojo bene tiek pat laiko, kiek knygos herojus pulkininkas Ričardas Kantvelas pažinojo jaunąją grafaitę Renatą.

– Hočui dar nepasakiau, – tarė Ernestas, – kad šį vakarą vakarieniausime Adrianos rūmuose prie Didžiojo kanalo. Adrianos sesers vyras, Italijos jūrų laivyno karininkas, buvo pasiųstas į komandiruotę, į Amerikos laivynui priklausantį Norfolką Virdžinijoje, o ten baisiai pamėgo mėsainius. Kitą savaitę jis grįš namo. Adrianos namiškiai be galo susirūpinę, nes nieko neišmano, kaip ruošti mėsainius. Įkalbėjo mane, kad parodyčiau jų gamybos ir valgymo subtilybes, tačiau dabar, kai Hočas čia, perleisiu šią užduotį jam.

Išėjus Federikui, Ernestas pasakė:

– Koks jis puikus džentelmenas! Ir apskritai visi italai nuostabūs. Turbūt jų spauda buvo baisiausia pasaulyje.

– Negaliu apsakyti, kaip džiaugiuosi čia sugrįžęs. Mūsų kelionės 1949-aisiais su niekuo nepalyginsi, – prisipažinau.

– Neprarask vilties, – drąsino Ernestas. – Seni geri laikai niekad nesibaigia.

Šis jo įsitikinimas rėmėsi griežtai disciplinuotu požiūriu į valandas, iš kurių susidaro dienos ir savaitės. Kiekviena nauja diena kvietė mėgautis kuo intensyviau, tad jis planuodavo viską iki smulkiausių detalių, tarsi generolas mūšį. Tačiau tai visai nereiškė, kad jam trūko lankstumo – pavyzdžiui, 1949-aisiais buvau maloniai nustebintas, kai dvi planuotos dienos Paryžiuje neretai išsitęsdavo iki dviejų mėnesių. Vis dėlto kiekviena iš tų dienų būdavo kruopščiai apgalvota dar pries aušrą arba blogiausiu atveju – auštant.

– Atvykęs į Paryžių, – pasakė man Ernestas, – likimo valiai gali palikti vienintelį dalyką – laimėjimą nacionalinėje loterijoje.

Tądien Venecijoje Ernestas kaip visuomet rūpinosi įvykių tėkme. Jo planas buvo toks: aplankyti savo juvelyrą iš *Cogdognato* & *Company* ir kartu paganyti akis į smaragdus, o paskui užsukti į Hario barą ir pasimatyti su senu bičiuliu Kiprianiu, sumaniu italu, kurio tikrasis vardas ir buvo Haris. Ten užsisakėme dešimties svarų skardinę didžiojo eršketo ikrų: ji turėjo puikiai tikti mėsainių vakarėliui.

– Renesanso stiliaus rūmuose ant Didžiojo kanalo krantinės būtų tiesiog gėda valgyti paprastą mėsainį, – aiškino Ernestas. – O ikrai išgelbės situaciją.

Iš Hario baro patraukėme į susitikimą su keliais Ernesto ančių medžioklės Torčelo saloje kompanionais, kuriuos jau buvau sutikęs praeitą kartą čia lankydamasis. Sumanymas atrodė tikrai sunkus išmėginimas tokiam ligoniui kaip Ernestas, tačiau į mano nuogąstavimus jis atsakė:

– Nelaimingi atsitikimai pristabdė mane, bet jokiu būdu nesustabdė. Net jei man iki kelių nukirstų abi kojas ir vinimis prikaltų prie kuolo, vis tiek išgyvenčiau, padedamas įgimtų refleksų.

Atšiaurus Adrijos jūros vėjas viešpatavo Šv. Morkaus aikštėje, kai mudu su Ernestu susikūprinę pėdinome link Hario baro. Jau buvome apžiūrėję *Cogdognato* dešimties smaragdų parodą (Ernesto įvertinimas: vienas pakenčiamas, trys neblogi, du abejotini, o keturi visiškai niekam tikę) ir pasiuntę gėlių hercogienei su atsiprašymu, kad negalėsime dalyvauti jos ištaigingoje vakarienėje, taip pat buvome prisižiūrėję, kaip *Calle Barozzi* mėsinėje malė mėsą vakarėliui. Po viso šito pas Harį jautėmės radę prieglobstį ir atpildą.

Stovėdami prie baro gurkšnojome „Kruviną ją Merę“, nė iš tolo neprilygstančią toms, kurias plakė Bertenas. Barmenas pasiteiravo Ernesto nuomonės apie praeito vakaro bokso rungtynes tarp italo Tiberijaus Mitrio ir anglo Rendžio Turpino. Pateikęs jam detalią tos penkiasdešimt sekundžių kovos analizę, Ernestas pradėjo pasakoti apie savo paties pasiekimus ringe.

– Kaskart atvykęs į Niujorką treniruodavausi Džordžo Brauno sporto salėje, – prisiminė jis. – Kartą liejau ten prakaitą kartu su Džordžu, ir *The New Yorker* pasiteiravo, ar negalėtų atsiųsti Makkelvio, kad žurnalo skyreliui „Miestiečių pašnekesiai“ paimtų interviu iš boksininko Hemingvėjaus. Tai va, mudu su Džordžu pasitarėme ir nusprendėme, kad Makkelviui reikia parodyti kai ką autentiško. Prie

įėjimo į Džordžo klubą kabėjo didelė fotografija su Eibo Atelo ir jo priešininko dvikova: abiejų veidai pasruvę krauju kaip žalios kepenys, net bruožų nematyti. Pasirodžiusį Makkelvį sutikau žodžiais: „Matote šiuos vyrukus, pone Makkelvi? Jie dar neparodė, ką gali."

Tada mudu su Džordžu užlipome į ringą. Džordžas sušuko: „Morisai!" (Toks buvo berniuko pagalbininko vardas.) „Morisai! Ponas Hemingvėjus nori užgrūdinti pėdas." (Neturėdamas boksininko apavo, treniravausi vienomis kojinėmis.) „Nagi, atnešk nuo stogo akmenukų." Atsinešęs akmenukų, Morisas išbarstė juos visame ringe. Makkelvis tuo tarpu rašė pastabas savo bloknote. Mudu kiek pasiboksavome, ir Džordžas vėl sušuko: „Morisai! Dabar pabarstyk stiklo šukių." Makkelvio plunksnakotis judėjo vėjo greičiu. „Bet, pone Braunai, – atsiliepė Morisas, – mes neturime stiklo šukių." – „Tuomet sudaužyk ką nors", – paliepė Džordžas. Galiausiai mes kelis kartus demonstratyviai vienas kitam uždrožėme kumščiais. Makkelviui visa tai padarė didžiulį įspūdį, bet nežinau, ar *The New Yorker* kada nors išspausdino jo straipsnį.

Pasirodė Kiprianis – nedidukas energingas džentelmenas žilais plaukais, papilkėjusiu veidu, pilku kostiumu ir pilkomis akimis – ir pamatęs Ernestą nušvito iš džiaugsmo.

– Ką tik grįžau iš Torčelo salos, – pasakė jis, – tenykščių ančių neįmanoma apibūdinti žodžiais. Ernesto, būtinai privalai pasilikti kelias dienas ilgiau, kad dar spėtum pašaudyti.

– Kad aš net ginklo nepakelčiau, ką jau kalbėti apie pataikymą, – pasakė Ernestas.

– Parodyk savo ranką, – paprašė Kiprianis.

Ernestas ištiesė ranką, randuotą nuo nudegimų, kai gesino užsiliepsnojusius krūmus Afrikoje.

– Nauja oda jau ataugo, rodos, žaizdos tuoj užsitrauks, – džiaugėsi Ernestas. – Deja, dar negaliu to paties pasakyti apie stuburą, inkstus ir kepenis.

– Nežinojau, kad nukentėjo ir inkstai, – pasakė Kiprianis.

– Trūko, – patikslino Ernestas. – Gal atsisėskime prie stalo? Jergutėliau, kas galėjo patikėti, kad kada nors teks sėdėti, kai galima stovėti prie baro?

– Kur taip susižeidei? – pasiteiravo Kiprianis.

– Per antrąją avariją. Nukritome tiesiai į liepsnų sūkurius. Kai vargais negalais atsikėliau nuo lėktuvo grindų, viduje jaučiausi visas sudaužytas. Galinės durys buvo sulinkusios ir užsikirtusios. Dešinė ranka ir petys išnirę, tačiau kairiu petimi ir galva pavyko duris pastumti tiek, kad prasivertų. Lėktuvo priekyje buvo Rėjus Maršas su panele Mere. Sušukau jam: „Atidariau galines duris! Ar panelė Merė nesužeista?“ Šis atsišaukė: „Nesužeista, Tėtuši. Išeiname pro priekines duris.“ Džiaugiausi matydamas panelę Merę be jokio įbrėžimo, su rankinuku rankose. Nėra pasauly tokios katastrofos, kuri priverstų moterį pamiršti savo brangenybes.

Kol stovėjome tenai ir bejėgiškai spoksojome į savo liepsnojantį *Havilland,* užsirašiau kelias mokslines pastabas, kurios galėtų tave, Kipriani, sudominti kaip alkoholio paslapčių tyrinėtoją. Pirmiausia dėmesį patraukė keturi negarsūs pykštelėjimai: nebuvo sunku nustatyti, kad tai iššovė keturi mūsų *Carlsberg* alaus buteliai. Tada pasigirdo stipresnis pokštelėjimas – tikriausiai sprogo *Grand Macnish* butelis. Tačiau vienintelis išties rimtas šūvis atsklido iš *Gordon* džino butelio, kuris buvo dar neatkimštas ir susandarintas metalinėmis vielutėmis. *Grand Macnish* butelis buvo užkimštas paprastu kamščiu ir dar apytuštis. Taigi tik *Gordon* džino butelis sprogo su trenksmu. Žurnalui *Look* parašiau šešiolikos tūkstančių žodžių rašinį apie tuos nelaimingus atsitikimus, pasirodė, kad tai visai nelengva. Kartais pasvajoju, kaip būtų gerai turėti savo rašytoją juodadarbį. Kaip Ernestas Hemingvėjus kartą prisipažino Trumenui Kapotei.

Prie stalo pritipeno stambi gelsvai ruda katė. Paėmęs ją, Ernestas priglaudė prie savęs ir ėmė kasyti jai paausius.

– Vakar gavau Renė laišką, kuriame jis pranešė apie žiaurų Vienišiaus ir Linksmuolio susirėmimą, po kurio jie abu dingo kaip į

vandenį. Nesiliaudamas kasyti rudajai katei kaklo, Ernestas pašnibždomis nuoširdžiai pagyrė jos grožį.

Į stalą patiekus nedidelės kepuraitės dydžio mėlyną ikrų skardinę, Ernestas pritariamai patapšnojo Kiprianiui per petį. Tada, atidžiai nužvelgęs, padėjo katę ant stalo.

Kai grįžome per Šv. Morkaus aikštę, balandžiai vientisu kilimu krutėjo mums po kojomis. Grūdus iš pagyvenusio pardavėjo pirko vos keletas atsitiktinių turistų. Ernestas akimis sekiojo tarp kojų besipainiojančius, išdidžiai pasipūtusius balandžius.

– Apie šiuos paukščius reikia žinoti viena, – pasakė jis. – Jie visad pasiruošę tave apiplėšti.

O kai ėjome pro grūdų pardavėją, Ernestas pasakė:

– Matai tą senį? Kartą, sulaukusi penkiasdešimt ketverių, jo papūga persišaldė ir pakratė kojas, bet prieš tai tris kartus suriko: „Iškeliauju į dangų!“

Mus aplenkė porelė kikenančių vyriškių su kailinėmis kepurėmis.

– Iš patirties žinau: prie *pidaro* geriau nelįsk, nes ims klykti, – pasakė Ernestas.

Vienas aukščiau pakilęs balandis minutėlę nutūpė jam ant rankos, ir Ernestas stabtelėjęs švelniai jį paglostė.

– Kadaise nuomojausi kambarį *St. James et Albany* viešbutyje Paryžiuje, – prisiminė jis. – Ten porcelianinio unitazo dugne puikavosi mėlynai išpieštų neperskiriamų papūgėlių porelė. Kasdien jas regint, man užkietėjo viduriai.

Mėsainių vakarėlis Ivančičių *palazzo* pavyko neįtikėtinai puikiai. Nesunku buvo pastebėti, kad Adriana užima ypatingą vietą Ernesto gyvenime. Vėliau sužinojau, kad Ernestas turėjo savo uždarą išrinktųjų ratą, į kurį dažnai įtraukdavo kokią nors stulbinančią jauną merginą, garbindamas ją tarsi savo romanų heroję. O ši romantiškoji panelė niekad nebuvo slaptas romanas, visada buvo oficiali jo draugė, prieš kurią jis mėgo kedenti plunksnas.

Po mėsainių vakarėlio Adriana grįžo kartu su mumis į atsisveikinimo vakarą viešbutyje *Gritti,* kur jau laukė Federikas su keliais draugais. Ernestas išsitiesė ant sofos ir atrodė visai patenkintas, nors mačiau, kad kartais jį perverdavo skausmas. Gėrimų buvo iki kaklo, o kažkas nepatingėjo net atitempti nešiojamo gramofono. Apie vidurnaktį, nebepamenu, kokia proga, kažkas manęs paprašė parodyti, kaip žaidžiamas amerikietiškas beisbolas. Rodos, viskas prasidėjo nuo Ernesto diskusijos su vienu dėl kriketo pakvaišusiu draugu iš Anglijos. Ernestas pasiūlė susukti porą savo vilnonių kojinių ir naudoti jas vietoj kamuoliuko, o man šovė puiki mintis dekoratyvų durų fiksatorių panaudoti kaip beisbolo lazdą – jis, kaip ir visa kita tame viešbutyje, buvo ypač prašmatnus: rankomis drožinėtas raudonmedis su sunkiu švininiu pagrindu ir plonu tiesiu kotu, primenančiu stalo koją. Šis kotas, užsibaigiantis apvaliu atramos tašku, ir virto puikiausia lazda. Federikas buvo matęs, kaip žaidžiamas šis žaidimas, apsiėmė išmesti kamuoliuką, o aš užėmiau gynėjo poziciją improvizuotoje namų bazėje.

Į kamuoliuką susuktas kojines iškart skambiai atmušiau iki vidurinės zonos linijos, tačiau, didžiai mano nuostabai, jos išskriejo pro aukšto arkinio lango stiklą – tiesiai į Veneciją gaubiančią naktį. Siaubingas dūžtančio stiklo garsas susimaišė su atsklidusiais iš lauko įpykusių praeivių balsais. Kelias minutes didžiavausi manydamas, kad medvilninių kojinių kamuoliukas išdaužė stiklą dėl ypač stipraus mano smūgio, paskui susivokiau, kas nutiko iš tiesų: ogi švininis durų fiksatoriaus pagrindas atitrūko ir išlėkė pro langą kartu su kojinėmis. Dar ir šiandien turiu išsaugojęs to stiklo šukę su visų ten buvusių dalyvių autografais.

Štai taip baigėsi mūsų vakarėlis. Kitą dieną išsiregistruojant iš viešbučio Ernestas pasisiūlė sumokėti už išdaužtą stiklą.

– Ak, taip, tas langas... – kraipė galvą viešbučio šeimininkas. – Skraidantis objektas vos nekaukštelėjo į nosį vienam džentelmenui, kuris pasirodė besąs miesto savivaldybės tarybos narys. Drebėdamas

iš pykčio šis ponas atėjo su švino gabalu – laimei, mums pavyko jį nuraminti. O dėl nuostolių padengimo – kiek mums žinoma, per tris šimtus viešbučio gyvavimo metų dar niekas nėra žaidęs beisbolo nė viename kambaryje, taigi, pažymėdami šį išskirtinį įvykį, jums, sinjore Hemingvėjau, dešimčia procentų sumažinsime nuomos kainą.

Atsisveikinimui Ernestas pakvietė viešbučio šeimininką į barą išgerti šampano. Kai stovėdami ratu susidaužėme taurėmis, Ernestas atrodė nugrimzdęs į liūdesį. Kaip ne kartą prisipažino, iškeliauti jam visuomet sunku, o ypač sunku palikti Veneciją.

Motorinę valtį Ernestas vairavo neskubėdamas ir tarsi nenoromis, o Adamas jam pagelbėjo. Leidomės kanalu paimti *Lancios*. Pakeliui Ernestas nusistebėjo:

– Kaip galima gyventi Niujorke, kai pasaulyje yra tokie miestai kaip Venecija ir Paryžius!

Stebėjau žemas krovinines baržas ir grakščias gondolas, praplaukiančias didingos Švč. Marijos Sveikatos bazilikos fone. Ore skardeno įspėjamieji valtininkų šūksniai, Didįjį kanalą pasiekiantys iš *Rio del Albero*. Kaip tik tuo metu ir pajutau, kad Ernesto pranašystė išsipildė: šis miestas tapo mano gimtine – taip taip, už tai esu dėkingas Ernestui.

– O *Gritti* šeimininkas dėl to lango pasielgė išties elegantiškai, – garsiai mintijo Ernestas, – priminė man nutikimą, kai kartą viešbutyje *Ritz* peršoviau unitazą – jie reagavo lygiai taip pat. Tai patvirtina gerai žinomą tiesą, kad apsistoti geriausiose vietose apsimoka.

Šeštas skyrius

Rivjera, 1954 metai

Per Padują ir Veroną keliaudami į Madridą nutarėme užsukti į Milaną, o ten susitikti su Ingrida Bergman. Adamas vairavo tvarkingai ir net perdėm pasitikėdamas, tačiau kaip mes nusivylėme pamatę, kad jis visiškai nesiorientuoja. Vos kelias mylias nutolus nuo Venecijos, nepaisydamas nė aiškiausių kelio ženklų, jis vis pasukdavo ne tuo keliu, tad galiausiai Ernestui teko užimti šturmano vietą – apdovanotas nepriekaištinga orientacija ir begaline kantrybe, per visą šešias dienas trukusią kelionę jis atsidžiaugė savo pomėgiu.

Autostradoje už Veronos Ernestas stebėjo – tiksliau, *bandė* stebėti kaimo peizažą – ir darėsi vis irzlesnis.

– Reginys būtų tikrai gražus, jei tik galėtum ką nors matyti, – pasakė jis, turėdamas omenyje abi kelio puses ištisai užgriozdinusias reklamas. – O dabar per iškabas nematyti kelio ženklų. Kadaise Amerikoje per patį reklaminių stendų suklestėjimą du šūkius laikiau geresniais už kitus. Tai senoji *Cremo* cigarų reklama, skelbusi „Spjaudytis nekultūringa, bet seilioti cigarus – dar negražiau“* ir „Gerk *Schlitz* alų iš rudo butelio ir pamiršk skunko kvapą“. Šiais laikais tokių išradingų minčių nebepamatysi. Visi genijai išmirė.

Artėjant prie Milano Ernestas užvedė kalbą apie Ingridą Bergman.

– Švedė stengiasi išsikapanoti, – pasakė jis, – tačiau iš pradžių, kai ji ėmė dalytis pelną su Roseliniu ir jai teko išties didelės sumos,

* Reklama, raginanti pirkti pramoniniu būdu pagamintus cigarus, o ne patiems juos sukti.

sinjorui Roseliniui nešovė į galvą puikesnė ir galantiškesnė mintis, kaip perskaityti spaudai mano laiškus, rašytus jai asmeniškai. Tačiau panelė Ingrida nesipriešindama sutiko su visais jai mestais kaltinimais, ir įsiutinta minia nurimo.

– O ką ji veikia Milane? – paklausiau aš.

– Ką ir visąlaik – vaidina Žaną d'Ark. Galima pamanyti, kad įkūnytas kine ir Brodvėjuje šis vaidmuo jau yra išsemtas, tačiau sinjoras Roselinis surado naują būdą, kaip išsunkti jį iki paties paskutinio lašo. Parašė libretą operai su Honigerio muzika, paskui ji buvo pastatyta ir *La Scaloje*.

– Argi Bergman balsas geras *La Scalos* scenai?

– Žinoma, ne, bet maestro Roselinis apėjo šią kliūtį – pagal libretą dainuoja visi, išskyrus švedę, kurios visas vaidmuo yra melodeklamuoti itališkai, o italų kalbą ji moka puikiai.

Nors į Milaną atvykome ankstyvą popietę, Adamo dėka pusantros valandos sukomės ratais, ieškodami *Principe* & *Savoia* viešbučio, kuriame buvo apsistoję Ingrida ir Roselinis. Kadangi pasiklausti kelio Adamui reiškė nežmonišką pažeminimą, mums neliko nieko kito, kaip sukti ratus ir tikėtis paties geriausio.

Apie pusę penkių, tris kartus apvažiavęs visą miestą, Adamas galų gale surado tą viešbutį. Išlipusius iš lifto, fojė mus pasitiko Ingrida. Vilkėdama balto šilko palaidinukę aukštu kaklu, su šešiomis prasegtomis viršutinėmis sagomis, ji spindėjo grožiu. Žanos d'Ark šukuosena jai labai tiko. Kai ji apkabino Ernestą, matydami vienas kitą jiedu atrodė labai laimingi. Įžengę į jos apartamentų svetainę, visą radome liepsnojant nuo ilgakočių raudonų rožių.

– Tave paskandino rožėse, dukrele, – pasakė Ernestas.

– Jas atsiuntė vienas pareigūnas iš vertybinių popierių biržos. Nesu jo sutikusi, tačiau jį taip sujaudino mano vaidyba, kad dabar jis kasdien siunčia man rožių. Šis miestas toks prabangus. Beverli Hilso namai – tik lūšnos, palyginti su čionykščiais namais, kuriuose man teko lankytis. Čia net šiukšlių konteineriai – renesanso meistrų stiliaus.

Ingrida Bergman buvo viena iš kelių moterų, nevadinusių Ernesto Tėtušiu, nors jis ir kreipdavosi „dukrele“. Ingrida aiškino nematanti jokio tėtušio. Tačiau Tėtušiu jį vadindavo Merė, Eiva Gardner ir Marlena Dytrich. Keli seni bičiuliai, kaip antai Tutsas Šoras, kreipdavosi į jį mažybiniu Ernio vardu, bet garsiai ištartas Ernesto vardas jam sukeldavo nepasitenkinimą. Su atsitiktiniais žmonėmis, kurie pavadindavo jį Tėtušiu, jis elgdavosi šiurkščiai.

– O kurgi sinjoras Roselinis? – paklausė Ernestas.

– Kitame kambaryje; prigulė pasnausti.

– Ar dar filmuosies Holivude?

– Ne, daugiau jokio Holivudo. Tai visiškai nereiškia, kad nesu dėkinga Holivudui. Kol sukausi tenai, man patiko beveik viskas ir puikiai suprantu, kiek esu skolinga tiems žmonėms. Tačiau gyvenimas trumpas, metai bėga greitai, tad reikia daryti viską, ko trokšta širdis. Vienintelis mano vaidmuo, visiškai atitinkantis kūrinį, buvo filme „Kam skambina varpai“. Dabar norėčiau vaidinti kitur, kur dar nesu buvusi. Nuolat gaunu skaityti filmų scenarijus: kartojasi vis tie patys vienaip ar kitaip pasukti siužetai.

– Planuojama iš naujo statyti „Atsisveikinimą su ginklais“, – tarė Ernestas. – Už tai negausiu nė cento, nes teises perleidau jiems visam laikui. Taip pat tuoj filmuos „Saulė taipgi teka“, kurį seniai pardaviau už grašius, ir dar vieną „Turėti ar neturėti“ versiją, o galbūt ir „Žudikus“, už kuriuos irgi nieko negausiu, taigi, mano ranka jau aptirpo, bergždžiai laukdama pinigų.

– Skaičiau apie „Kilimandžaro sniegynų“ kino versiją, – pasakiau, – scenarijuje jie pakeitė tik vieną mažytę smulkmeną – mirti turėjęs vyras lieka gyvas.

– Tai išties mažytė smulkmena, ar ne? – paklausė Ernestas. – Dabar mums tik to ir bereikia, kad koks nors Holivudo improvizatorius tą vargšą prakeiktą „Anapus upės“ pulkininką ištrauktų iš biuiko galinės sėdynės ir leistų jam pėsčiomis grįžti į Veneciją, perplaukti Didžiuoju kanalu (žinoma, tai simboliška!) ir net nesušlapus kojų

įžengti į Hario barą. Gali būti, kad jie pavadins tai „Anapus Selzniko, Zanuko ūksmėje“.

– Nusipirkus jiems neberūpi, kiek tą veikalą nusiaubs, – pasakė Ingrida. – Jiems svarbu tik parduoti kuo daugiau bilietų, nors nuo ko tai priklauso, neturi jokio supratimo. Nusiperka knygą, kuri išperkama milžiniškais tiražais, bet jos turiniu netiki. O rašytoją vertina užvis mažiausiai.

– Tiesa. Bet kartais galima jiems įgnybti, – pasakė Ernestas. – Kartą gyvenome nuošalioje slidinėjimo trobelėje San Valyje. Visą dieną slidinėjome ir grįžome nusikalę, tačiau be galo laimingi. Nusimetėme drabužius ir susėdome priešais dailų židinį. Vos mums sumaišė kokteilius, išgirdome beldimą į duris. Pasirodė nedidelės parduotuvės savininkas, atklumpinęs sniegbačiais, mat kažkas skambinęs iš Holivudo labai svarbiu klausimu. Skambinęs kiaurą dieną. Padėjau gėrimą, apsirengiau ir nuvilkau nukarusią savo sėdynę per pusnis. Ėmė beprotiškai snigti.

Susijaudinęs operatoriaus balsas pranešė, kad su manimi nori kalbėtis pats Derilas F. Zanukas iš *Twentieth Century-Fox*. Dievaži, jo noras išsipildė! „Laba diena, Ernestai, – pasisveikino. Žmogų iš Holivudo galėjai pažinti iš kreipimosi vardu, nors mudu siejo tik tai, kad mainais už savo apsakymą gavau iš jo pinigų. – Reikalas tas, Ernestai, kad konferencijų kambaryje per posėdį visą dieną plūkėmės su problema, kurią tik tu gali išspręsti. Sukūrėme superinį filmą pagal tavo superinį apsakymą „Trumpas laimingas Frensio Makomberio gyvenimas“, galėtume jį jau platinti, tačiau mums atrodo, kad pavadinimas per ilgas kaip vidutinio reitingo filmui, taigi būtume be galo dėkingi, jei galėtum pakeisti jį į kokį trumpą, akį traukiantį pavadinimą – tokį, kuris jaudintų regą ir sudomintų tiek vyrus, tiek moteris, įteigtų, kad tą filmą pamatyti būtina.“ Paprašiau Zanuko nepadėti ragelio, kol apmąstysiu situaciją. Krautuvininkas suplakė man kokteilį, o aš vis grįždavau prie telefono, kad operatorius nenutrauktų ryšio, nes teko skubiai ieškoti sprendimo. Galų gale, kai

mano akcijos telefoninės bendrovės akyse šoktelėjo aukštyn bent trim punktais, pranešiau turįs kaip tik tai, ko reikia. Zanukas laukė pasiruošęs užsirašyti. „Taigi, – pasakiau, – jums reikia kažko trumpo ir jaudinančio, kas patrauktų abiejų lyčių dėmesį? Na, tuomet štai: F kaip *Fox*, U kaip *Universal*, C kaip *Culver City* ir K kaip RKO*. Ši antraštė tiks bet kokiems reitingams, ji nepralenkiamas sekso simbolis."

Ingrida nusikvatojo.

– Tai kaipgi sekasi? – pasiteiravo Ernestas, atidžiai į ją įsižiūrėdamas. – Sakyk man atvirai.

– Ak, kai palyginu, kaip buvo prieš kelerius metus ir kaip yra dabar! Viskas būtų nuostabu, jei sunkūs laikai išmokytų žmones kantrybės. Pažvelk, tai mano vaikai... – ji ištraukė iš rankinės nuotrauką. – Robertinui ketveri, dvynukams jau dveji. Ar matei kada nors tokius gražuolius? Ak, kaip aš myliu mažylius, ypač kai jų tiek daug! Auginti tik vieną vaiką, kaip auginau savo pirmagimį, buvo taip liūdna.

– Švediškas ir itališkas kraujas – puikus mišinys, – pasakė Ernestas.

Iš miegamojo atėjo Roselinis: žemas vyrukas, jau pradėjęs plikti ir auginti pilvą. Nežymi šypsena rodės išspausta per prievartą. Kai Ernestas papasakojo apie mūsų sąmojingą planą įsiveržus į *La Scalą* išgelbėti Ingridą nuo inkvizicijos laužo, ši prapliupo džiaugsmingai juoktis, o Roselinio šypsena išblėso.

– Galbūt Ernestas norėtų išgerti? – pasiūlė Ingrida.

Roselinis atidarė didžiulę senovinę indaują, paverstą baru, ir ištraukė kampe pasislėpusį nepilną škotiško viskio *Black and White* puslitrį. Įpylė Ernestui, aš atsisakiau nenorėdamas atitraukti jo nuo reikalų.

– Ar daug prisislidinėjai? – užklausė Ernestas Ingridos, o man pasakė: – Ji puiki slidininkė.

* Hemingvėjus sudarė žodį FUCK, išvardydamas didžiausias Holivudo kino studijas *20th Century Fox*, *Universal Pictures*, įžymią kino kompaniją RKO (*Radio Keith Orpheum*) ir JAV kino pramonės centrą, Los Andželo priemiestį *Culver City*.

– Nė karto neatsistojau ant slidžių. Be galo mėgstu slidinėti ir ilgiuosi to, tačiau atvykusi į Europą visąlaik būdavau nėščia. Būčiau išsiruošusi praeitą žiemą, per vienintelį atokvėpį tarp nėštumų, bet kai apskaičiavau, kiek kainuotų aprengti vaikus ir auklę, pramoga nepasirodė verta tos sumos.

– Visiškai neverta, – tiek pat įsitikinęs pritarė Roselinis.

– Prieš kelerius metus slidinėjome Kortinoje, – pasakė Ernestas, – visiškai nepriekaištingai šliuoždama panelė Merė susilaužė koją, užkliuvusi už šlapios ir kietos pusnies. O dabar su visais tais keltuvais ir t. t. slidinėjimas panašesnis į važinėjimąsi riedučiais. Kojos nusilpusios, nes niekas daugiau nebekopia į kalną pats, o lankomiausi punktai prie slidinėjimo centro – rentgeno ir gipsavimo kabinos.

Pasiteiravau Ingridos, ar turi suplanavusi naujų vaidmenų.

– Ne, – atsakė ji, – tačiau iš tiesų man tai ir nerūpi. Solas Hurokas nori rengti „Žanos d'Ark“ operos gastroles – Paryžiuje, Londone, Niujorke, Pietų Amerikoje – tačiau dabar tokia situacija, kad vien tik būdama namų šeimininke galėčiau būti absoliučiai laiminga, juk mano vyras dirba teatre ir įgarsina filmus, o aplinkui visuomet sukasi aktoriai – ko man daugiau reikia? Nesijausčiau laiminga namų šeimininke, jei vyras būtų koks prekeivis, o su Robertu – visai kas kita.

– Kur jūs gyvensite? – paklausė Ernestas.

– Žemėje yra vienintelė vieta, kur verta pasilikti amžinai – tai Paryžius, tačiau šiais laikais ten siaubingai brangu. Mane sužavėjo Neapolis. Žmonės ten tokie meilūs ir draugiški, bet nuolatiniam gyvenimui, manau, labiausiai tiktų Roma. Ten visi draugai arba draugų draugai, ir man tai labai patinka. Stengiuosi bendrauti su visais, ir ne dėl pareigos, o *iš meilės.* Man gera kalbėtis ir būti su kiekvienu...

Ingrida pasiūlė mums tą vakarą pavakarieniauti kartu – jai nereikėjo vaidinti, o Roselinis turėjo sakyti kalbą kažkokioje miesto draugijoje. Nudžiugęs Ernestas nuėjo ilsėtis į savo kambarį – jį vis vargino inkstai ir nugara. Maždaug po valandos Ingrida telefonu pranešė, kad, Roselinio pageidavimu, turės klausytis jo kalbos, ir visi

supratome, kur čia šuo pakastas. Bet vis tiek Ingrida įsigudrino dar prieš išeidama užsukti į Ernesto kambarį ir šiek tiek su mumis išgerti.

Kitą rytą kuo anksčiausiai leidomės į kelią, bet ir vėl Ernesto nuotaiką pakeliui iš Milano gadino reklaminiai stendai, lygiai kaip ir važiuojant pirmyn. Tačiau pavažiavus kelis kilometrus už miesto jie ėmė retėti ir, atsivėrus kaimo kraštovaizdžiui, Ernestas pralinksmėjo.

Pravažiavus Turiną jis pasakė:

– Šiame mieste kadaise vos nepaėmiau į žmonas Raudonojo kryžiaus medicinos sesers. Dėl sužeistos kojos buvau paguldytas į bazės ligoninę, ten prie lovos laikiau pilną dubenį iš kojos ištrauktų metalinių skeveldrų: atėję žmonės pasiimdavo jas kaip talismanus. Ten buvo puikus hipodromas, o vienas žokėjas ir toks ponas Zigelis iš Čikagos, tuo metu slapstęsis nuo policijos, pamėtėjo man gerų patarimų. Nueidavau į žirgų lenktynes – tada buvau jau ambulatorinis ligonis – bet niekada nesulaukdavau penktojo jojimo pabaigos.

– Ar tiesa, kad gydytojai tau iš kojos pašalino du šimtus gabalėlių geležies?

– Du šimtus dvidešimt septynis. Vien iš dešiniosios. Tai tikslus skaičius. Mane sužeidė mina, paleista iš austrų minosvaidžio. Tas minas jie prigrūsdavo paties šūdiniausio šlamšto – veržlių, varžtų, sraigtų, vinių, smaigalių, metalo atliekų – sprogusios jos apipildavo taikinį, kuo tik pasitaikydavo. Trims kartu buvusiems italams nutraukė kojas. Man pasisekė. Kelio girnelė laikėsi ant blauzdos, visas metalas susmigo į koją, bet girnelė neatskilo. Gydytojai sakė, kad ji pasislinko po vėlesnės mane kliudžiusios kulkosvaidžio serijos, bet aš manau, kad kalta ta pati mina.

– Kaip dar sugebėjai nunešti vieną italą atgal į apkasus?

– Jėzau, net neįsivaizduoju, Hočai. Kai prisimenu savo koją, negaliu patikėti, kad tą padariau. Tačiau šoko ištiktam į atmintį įstringa ir tai, ką tau papasakoja kiti. Teko sunkiai pakovoti, kad tos kojos

nenupjautų. Buvau apdovanotas *Croce al Mèrito di Guèrra* ir trimis pagyrimais, taip pat *Medaglia d'Argènto al Valore Militare* – įmečiau juos į dubenį prie viso kito metalo laužo.

– O toji mergina iš Turino, vos netapusi tavo žmona, ar ją aprašei romane „Atsisveikinimas su ginklais?"

– Žinoma. Vienaip ar kitaip įtraukiau visus Italijoje patirtus įvykius. Mergina iš Turino tapo Ketrina Barkli, buvo ir kitų. Kuriant beletristiką svarbiausia, į ką atsiremi. Tikra beletristika atsiranda iš viso to, ką žinai, ką kada nors matei, išgyvenai, išmokai. Leitenanto Henrio jausmai tą akimirką, kai Ketrina Barkli pasileido plaukus ir įsliuogė į jo lovą palatoje – visa tai atsirado iš tos Turino merginos, nors tai ir nebuvo atkartojimas. Mergina iš Turino realybėje dirbo Raudonojo kryžiaus slauge. Buvo tikra gražuolė, ir kol 1918 metų vasarą ir rudenį gulėjau ligoninėje, mus siejo nuostabus romanas. Tačiau jai nebuvo padarytas Cezario pjūvis ir apskritai ji nesilaukė. Kas vyko tarp Raudonojo kryžiaus slaugės ir manęs, daugmaž tiksliai aprašiau „Labai trumpoje istorijoje". O kam buvo atliktas Cezario pjūvis, tai Polinai. Tai nutiko, kol Kanzase rašiau „Atsisveikinimą". Ir tai tapo personažo dalimi. Hedlė taip pat tapo Ketrinos dalimi, tik panašiausia ji buvo į Raudonojo kryžiaus slaugę, nors pridėjau ir dar keletą dalykų, kurių neturėjo nė viena mano pažinota moteris.

Man tai buvo netikėtas ir įdomus atradimas – akivaizdžiai pamačiau procesą, kaip Ernestas romantizuoja savo herojes, atskirdamas neromantiškus dalykus: taip nuosėdos atskiriamos nuo naftos. Romanas su Raudonojo kryžiaus slauge baigėsi bjauriai, jei „Labai trumpa istorija", kaip sakė Ernestas, buvo jų santykių kronika. Dviejų puslapių pasakojime, kuriame tilpo pati „Atsisveikinimo su ginklais" esmė, jaunas amerikietis pasveikęs grįžta į tėvynę, pažadėjęs slaugei Lizai netrukus ją parsivežti ir su ja susituokti. Tačiau Liza užmezga romaną su Italijos majoru ir parašo amerikiečiui, kad lig tol nepažinojo to italo, todėl nusipelno atleidimo, bet aišku kaip dieną, kad jų ryšys tebuvo jaunatviškas įsimylėjimas, o pavasarį ji ištekės už

majoro. Istoriją Ernestas baigia taip: „Nei pavasarį, nei kada nors vėliau majoras jos nevedė. Į Čikagą pasiųstas Lizos laiškas taip ir nesulaukė atsakymo. Neilgai trukus majoras apsikrėtė gonorėja nuo Lupo prekybos centro pardavėjos, važiuodamas taksi per Linkolno parką.

Taigi, jo ryšys su Raudonojo kryžiaus slauge buvo realybės nuosėdos, pašalintos iš romantiškojo Ketrinos įvaizdžio. Ligoninės romaną pakeitė per išvykas į Šveicariją patirtos romantiškos akimirkos su Hedle. Hedlė ir tapo Ketrina, kurios dramatiška mirtis dėl Cezario pjūvio buvo paimta iš Polinos gyvenimo.

– Gulėti ligoninėje man visad atrodė romantiška, – prisipažino Ernestas. – Kartą po sunkios automobilio avarijos gydžiausi Londone. Vos atgavęs sąmonę pamačiau prie lovos stovinčią slaugę. Ji buvo paprasta senmergė slaugė, tačiau iš neapsakomo džiaugsmo, kad atgavau sąmonę, trūktelėjau jos ranką prie lūpų ir pabučiavau alkūnę. „Ak, pone Hemingvėjau! – sušuko ji. – Tai vienintelė romantiška akimirka mano gyvenime!“ Po poros savaičių, paskutinę savo dieną ligoninėje, ji užėjo į palatą ir drovėdamasi paprašė manęs dar kartą ją pabučiuoti. Ir pabučiavau. Į tą pačią alkūnę.

– Ar per Antrąjį pasaulinį karą buvai Italijoje?

– Ne, tik Anglijoje ir Prancūzijoje. Žinoma, dar dalyvavau operacijoje prieš povandeninius laivus Kuboje; panelė Marta nelaikė to tikra karine operacija, nes viskas vyko ne pagrindiniame karinių veiksmų teatre; ji pasijuto laiminga tik tada, kai tapau uniformuotu karo korespondentu, paskirtu rašyti *Collier's* žurnalui. Nusiunčiau jiems kelis objektyvius straipsnius tiesiai iš įvykių vietos, visąlaik būdamas su kariais, o ne naudodamas viešųjų ryšių medžiagą karininkų namuose, tačiau *Collier's* nuo pat pradžių elgėsi sumautai niekingai. Kol dirbau jiems užsienyje, jie gaudavo mano paštą, tik per visus tuos mėnesius jie nepersiuntė man nė vieno laiško. Dažnai siųsdavau jiems kablogramas tuo klausimu, bet jie atsakydavo, kad man laiškų nėra. O grįžęs jų stalo stalčiuje radau didžiausią krūvą man adresuotų laiškų.

Be to, jie liko man daug skolingi. Tuo metu gyvenau visai padoriai ir nemažai savo asmeninių lėšų išleisdavau straipsniui parašyti reikalingiems dalykams, bet nusprendžiau užregistruoti tik trečdalį visų išlaidų. Šią sumą jie pavadino lupikiška ir nesumokėjo nė cento. Tokia tad buvo mūsų karo laikų *Alma Mater*. Šiaip ar taip, pasibaigus karui redakcijos personalas smarkiai pasikeitė, ir kai *Collier's* pasistatė naują pastatą Penktojoje aveniu, man rūpesčių kėlusio redaktoriaus nebeliko. Naujasis *Collier's* redaktorius kreipėsi į mane pranešti, kad jie sudarė „svarbiausių pasaulyje gyvenančių žmonių" sąrašą – jų parašytas žinutes ketina įmūryti laiko kapsulėje į savo naujojo pastato pamatus. Dėl įmontuoto mechanizmo kapsulė automatiškai iššaus apytikriai 1975 metais, ir per iškilmingą ceremoniją bus perskaitytos visos joje įdėtos žinutės. Taigi, parašiau jiems savo žinutę, kurioje išreiškiau viltį, kad Merei ir trims mano sūnums klosis puikiai, visi mano draugai klestės, o pasaulyje vyraus taika. Taip pat vyliausi, jog buvęs mano redaktorius – jo vardą paminėjau – bus pasitraukęs į paraštes ir užsiners kilpą ant kaklo, kad nieko daugiau nebekankintų. Tikiuosi būti tenai 1975-aisiais, kad išgirsčiau garsiai perskaitytą savo žinutę.

– Pamenu, viename to žurnalo straipsnyje pasakojai apie tris amerikiečių karius, leidžiančius laiką kavinėje – vienas, prieš karą dainavęs kažkokiame orkestre, labai sielvartavo dėl savo žmonos.

Ernestas nusikvatojo:

– Na ir tipažas! Kiurksojo ten ir kaušdamas nuo sidro skundėsi neištikima, apie skyrybas svajojančia žmona. Artilerijos puskarininkiu netapo todėl, kad nesutiko skirtis. Ji nepasirašė po jo paraiška į artilerijos mokyklą, nes jis nepasirašė po skyrybų dokumentais, ir kiekvieną mielą dieną ji raštu prisipažindavo jam praeitą naktį buvusi neištikima.

– Taip, *Collier's* pinigus moka ne veltui.

– Jie pirmieji per interviu pradėjo naudoti diktofonus. Visą gyvenimą sunkiai triūsiau mokydamasis kuo tiksliau įsiminti, ką išgirdo

ausys, tad kai jie sukūrė mechanizmą, visas mano treniruotes paleidusį vėjais, nusiminiau kaip kalės vaikas. Vis dėlto dabar džiaugiuosi, kad turime tokį daikčiuką ir mes.

Važiavome per Alpes į pietus link Prancūzijos sienos. Ernestas vis siurbčiojo iš butelio Valpoličelos regiono vyną, tačiau kai pasiekėme Kuneo, miestuką Alpėse su 25 tūkstančiais gyventojų, jis panoro nusipirkti butelį škotiško viskio. Alkoholio parduotuvės pardavėja paprašė Ernesto autografo, o kai išėjome laukan, žinia apie atvykusią garsenybę jau buvo apskriejusi visą miestuką. Ernestas nespėjo nueiti iki savo automobilio, o jį jau apspito nemažas vietinių būrys, greitai jis virto minia. Įsiveržę į alkoholio parduotuvės kaimynystėje stovintį knygyną, žmonės paskubomis išpirko visas Hemingvėjaus knygas, o tada ir visas kitas angliškas. Ernestas pasirašinėjo ant visų knygų: pradedant „Apie vergiją“, baigiant „Gaminame troškinius“. Minia jį taip užspaudė, kad, nenorėdamas būti sutraiškytas, turėjo spirtis iš visų jėgų. Per vientisą ir neįveikiamą žmonių sieną negalėjau iki jo prasibrauti. Netikėtai susiklostė labai rimta situacija – nežinau, kaip viskas būtų pasibaigę, nes vos per plauką Ernesto nesutraiškė – dėkui Dievui, saujelė greta budėjusių karių praskynė kelią iki automobilio.

Ernestas buvo sukrėstas. Adamui pavyko greitai ištrūkti, ir Ernestas mauktelėjo didelį gurkšnį škotiško viskio, kad nusiramintų.

– Tokie dalykai įvaro baimės, – pasakė jis. – Viskas per tą prakeiktą barzdą. Kol mane maigė, jaučiausi kaip tikras mulkis, kuriam galima kraustyti kišenes, taigi po kiekvieno stumtelėjimo tekdavo pasitikrinti, ar nedingo piniginė. O atsilyginant pavyko nukniauti tik vieną jų tušinuką.

Kol *Lancia* toliau kepurnėjosi ligi sienos, išsigelbėjusio nuo liūdno galo Ernesto palengvėjimas virto pykčiu.

– Kad tave kur tą viešumą! Ne vien per avariją, dar iki tol: Malkolmo Koulio reportažas *Life* ir Lilijanos – *The New Yorker*. Bloga darosi vien pagalvojus. Tai ne tuščia frazė, iš tikrųjų vemt verčia! Dėl Lilijanos straipsnio pats buvau kaltas. Neturėjau leisti jai rašyti,

Kouliui taip pat. Ar skaitei, ką jis pripaistė? Nekyla abejonių, *Life* nuo tikro gyvenimo skiria praraja. Jau nekalbu apie familiarumą ir laimės trupinėlių vaikymąsi. Stengiuosi būti geras žmogus ir laikausi duotų pažadų – gerų ir blogų, stengiuosi viską atlikti laiku, neatšaukti pavedimų, suspėti sutartą valandą, būti ten, kur sakiau būsiąs, net jei tenka iš kelio pašalinti tuos, kurie kliudo. Bet nemanau, kad Koulis ar Lilijana nutuokia, iš kokio molio nudrėbti tokie žmonės kaip aš. Skaitydamas Koulio pamąstymus, jaučiausi įspraustas į jo rėmus. Per Antrąjį pasaulinį karą mane pavertė nepataisomu martinio mėgėju, ant vieno šono pasikabinusiu džino, ant kito – vermuto gertuvę. Turbūt maišydavau juos perpus. Ar galėtum patikėti, kad visą gertuvę išeikvočiau vermutui? Rašinyje knibždėte knibžda begalė kitokių įdomybių, pavyzdžiui, esą savo sūnų pavadinau Džeku Bampiu*, o ne Bambiu – turbūt todėl, kad, Koulio galva, jo gyvenimas nebuvo saldus.

O dėl Lilijanos, Jėzau, ji juk visiškai nieko nesupranta, ar ne? Ji gera mergina, bet jai dera pliuškentis seklumoje su gelbėjimo liemene ir nekišti savo nosies į gilesnius vandenis. Baigęs knygą būni išsekęs. Maniau, ji tą žino pati būdama rašytoja. Ką tik pabaigęs „Anapus upės“ Niujorke tenorėjau atsipalaiduoti. Tačiau ką pamatė ji? Po be galo atsakingo rašymo ėjusį neatsakingumą. Taigi, ji stenografavo visą dialogą, nenorėdama suprasti, kad, būdamas velniškai pavargęs nuo savo paties kalbėjimo stiliaus, išrandu būdų, kaip nuo savęs nutolti. Kartais praleidžiu daiktavardžius, kartais veiksmažodžius, o kartais ir ištisą sakinį. Kaip rašytojas, moku kalbėti taisyklingai, bet kai baigęs knygą kelioms dienoms atvykau į Niujorką susitikti su draugais, pasilinksminti ir elgtis visiškai neatsakingai, galėjau daryti bet ką ir kalbėti, kaip tik noriu, tik Lilijana to nesuprato ir padarė iš manęs nuo džino apsvaigusį indėną.

– Ar skaitei Džono O'Haros atsiliepimą apie jos biografinę apybraižą? – paklausiau. – Buvo išspausdinta *The New York Times*.

* *Bump* – gumbas (*angl.*).

– Ne, neskaičiau.

Radau savo piniginėje laikraščio iškarpą – ketinau siųsti ją Ernestui. Jis garsiai perskaitė, ką parašė O'Hara:

„Naujausią ir tiesiog pasibjaurėtiną pavyzdį, kaip braunamasi į Hemingvėjaus asmeninį gyvenimą, galima rasti publikacijoje, kurioje rašoma apie jo polinkį į alkoholį su pikdžiuga, tinkančia lygtinai nuteistuosius prižiūrinčiam inspektoriui. Kelios citatos, stokojančios subtilumo, pateiktos kaip Hemingvėjaus kalbos fragmentai, nors atrodo tarsi indėnų vadui parašytas dialogas iš miuziklo „Ani, griebkis ginklo!"

Negebėjimas užfiksuoti žmonių kalbos yra dažna rašytojų yda. Tačiau Eustachijaus Tilio susidomėjimas kažkieno gėrimo įpročiais yra visiškas marazmas. Žurnalas išspausdino daugybę nedidelių straipsnių, kuriuose puldinėjamas Hemingvėjus, juos sukurpė kažkoks pusiau anonimas, jau spėjęs nusiskinti laurus, kai to paties leidinio puslapiuose atsirado priešiški Folkneriui straipsniai, parašyti kritiko, kuris netrukus grįžo prie savo nuobodybių radijuje. Dabar, išspausdinęs ilgą straipsnį apie Hemingvėjų, šis žurnalas dar labiau nusmuko visų akyse."

– Kaip gražu iš Džono pusės. Ar galiu pasilaikyti šią iškarpą sau?

– Žinoma. Beje, Lilijana man sakė, kad buvo nusiuntusi tau korektūras ir tu jas patvirtinai.

– Kurgi ne, nusiuntė – korektūros pasiekė Kubą pirmadienio rytą, kai straipsnis jau buvo išspausdintas naujame žurnalo numeryje. Merė gali tą patvirtinti. Bet ką aš būčiau galėjęs pataisyti? Visas tas sumautas straipsnis buvo siaubingas. Siaubingas. Parašyta laikantis *The New Yorker* stiliaus, to melų mechanizmo. Jei tik man pavyks, daugiau niekas niekada nieko apie mane neberašys. Anksčiau turėjau visai normalų asmeninį gyvenimą ir niekas neprašė visiems demonstruoti pasitenkinimo savimi, o dabar jaučiuosi taip, tarsi

kažkas būtų apšikęs mano gyvenimą, nusišluostęs šikną kreidiniu žurnalo puslapiu ir palikęs jį man. Man teks persikelti į Afriką arba apsigyventi prie jūros, nes nebegaliu užsukti į *Floriditą,* negaliu nuvažiuoti į Kochimarą, negaliu pasilikti net ir namie. Tokia situacija rimtai veikia nervus, Hočai. Žinau, iš dalies kaltas aš pats, tačiau tik iš dalies. Jei būčiau turėjęs galvą ant pečių, būčiau pasilikęs antrajame lėktuve Butiaboje, kai išgelbėjo Merę. Ir taip jaučiuosi nuo to laiko, kai Kuneo mane užspaudė ta gerbėjų minia. Atleisk, kalbu kaip surūgėlis. Paganysiu akis po kraštovaizdį, gal nuotaika pasitaisys.

– Marlena paskambino man tą dieną, kai pasirodė *The New Yorker,* – pasakiau, – įsiutusi kaip velnias. Pirmiausia dėl to, kad niekas jos neįspėjo, kas tokia yra Lilijana Ros ir kad ji rašo straipsnį apie tave, o antra, dėl visų tų iškraipymų.

– Ar gali patikėti, – pasakė Ernestas, – kad praleidusi kiaurą naktį su manimi ir vokietaite, išklausiusi visus mūsų pasakojimus, Lilijana sugebėjo parašyti tik tiek, kad Marlena kartais valo savo dukters butą viešbučio *Plaza* rankšluosčiais. Tikiuosi, atkalbėjai Marleną nuo ieškinio?

– Jai tai būtų per žema.

– Man taip pat, – pasakė Ernestas. – O šiaip Lilijana rašo gerai – jos straipsniai apie Holivudą buvo nuostabūs, ar ne? Ir straipsnis apie Sidnį Frankliną puikus – ją už tai vertinu, nors man pačiam ir atsirūgo.

Kiek suprantu, nutiko štai kas: kai Lilijana pradėjo rašyti Sidnio Franklino biografinę apybraižą, Ernestas jai pasakė, kad, jo nuomone, iš visų jam žinomų žmonių jai labiausiai trūksta reikiamos kvalifikacijos, nes ji nieko neišmano apie koridą ir toreadorus, niekada nebuvo Ispanijoje ir net nesidomėjo amerikietišku sportu. Lygiai taip pat jai nederėjo rašyti ir apie Ernestą, nes apie tokio tipo vyrą ji žinojo tiek pat mažai, kiek ir apie toreadorus, tačiau buvo vienas skirtumas:

rašydama apie Sidnį Frankliną ji naudojosi Ernesto pagalba, o štai rašyti apie Ernestą jai nepadėjo niekas.

Kai pasiekėme pasienio punktą Limonėje, vingiuotas kelias per Alpių kraštovaizdį jau buvo pakėlęs Ernestui ūpą. Tačiau Limonės muitinės pareigūnai sutiko mus kaip tikrus kontrabandininkus. Išvaryti iš automobilio stypsojome ant kelio, kol jie knaisiojosi po mūsų bagažą, tikrino panelius, zondavo padangas ir net tyrinėjo Adamo bagažinėje laikytų atsarginių tepalų bakų turinį. Hemingvėjaus pavardė vyriausiajam pareigūnui nieko nesakė, veikiausiai jis iš viso nemokėjo skaityti, o pagalvėje, kuria Ernestas buvo pasirėmęs sužalotą nugarą, mes, jo įsitikinimu, slėpėme plutonį.

Visas šis spektaklis pralinksmino Ernestą.

– Negali jų kaltinti, – pasakė jis. – Tik pažvelk į mūsų trijulę atidžiau: Adamas apsivilkęs rožiniu jam per dideliu mano safari švarku, aš apžėlęs barzda ir užsimaukšlinęs megztą kepurę, o tu užsismaukęs skrybėlę nuleistais kraštais kaip koks gangsteris. Pavojingesnių tipų nesu matęs. Jei būčiau pareigūnas, išrikiuočiau tokius prie artimiausios sienos ir sušaudyčiau.

Per Alpes nusidriekęs kelias į Nicą atgaivino mūsų širdis gražiais reginiais. Ernestui didžiulį malonumą suteikė zigzagais įsismarkavusios švytuoklės ritmu per posūkius svyruojanti *Lancia*.

– Pirmąkart iš Italijos į Prancūziją vykau trečios klasės traukiniu, – prisiminė Ernestas. – Mano vagone važiavo jauna daili šveicarė. Traukiniui lėtai pūškuojant į kalną sumaniau pasireikšti – nušokau nuo traukinio ir bėgdamas palei bėgius nuskyniau kelias gražias ten augusias kalnų gėleles. Tik aš nežinojau, kad už artimiausio posūkio prasideda tunelis, nežinojau ir to, kad įprasta prieš įvažiuojant į tunelį užrakinti traukinio duris. Taigi negalėjau įlipti atgal ir per visą tamsų tunelį laikiausi įsitvėręs traukinio iš lauko. Kai konduktorius galų gale atidarė duris ir man pavyko įsliuogti atgal, vis dar tvyrojo prieblanda, iš gausybės nubrozdinimų sunkėsi kraujas, o drabužiai buvo visai suplėšyti. Vis dėlto kažkaip sugebėjau ištiesti merginai

puokštelę gėlių. Nors buvau kruvinas, paišinas ir apsidraskęs, šveicarei padariau didžiulį įspūdį. Ji aptvarstė man žaizdas ir aš išgyvenau.

Nicoje apsistojome didingame pajūrio viešbutyje *Ruhl.* Ernestas nedelsdamas išsikvietė kirpėją ir liepė nuskusti jam barzdą, gerokai patrumpinti ūsus ir suteikti formą po nudegimo likusiai ševeliūrai.

– Šitai, tikiuosi, padės išvengti dar vieno Kuneo.

Tą vakarą planavome užkariauti Monte Karlą, bet Ernesto traumos, ypač nugara, jį taip kamavo, kad jis paprašė manęs pasėdėti prie ruletės, o pats įsikūrė kazino bare. Kai kiekvienas iš mūsų įnešėme po 10 tūkstančių frankų, Ernestas pasiūlė statyti už septintą numerį, jei aš nieko prieš.

– Pasirink raudoną ir neporinį, – patarė jis, – ir tegul jie bijo mūsų taip, kaip Otejyje.

Vakarop Adamas atgabeno automobilį. Ernestas pasiteiravo, ar jis žino kelią į Monte Karlą (koks kvailas klausimas). Taip, žinoma, jis važiavęs ten daugybę kartų.

– Ar nieko, – paklausė jis, – jei šį kartą paspausiu, kad parodyčiau, ką sugeba ši gražuolė?

Ernestas sutiko. Monte Karlą ir Nicą skiria maždaug trisdešimt kilometrų, ir visą šį kelią Adamas spaudė pedalą iki pat grindų. Pasivažinėjimas buvo beprotiškas. Galiausiai sucypė stabdžiai ir jis sustojo, kaip jam atrodė, Monte Karlo paplūdimyje, tačiau iš tiesų apsukę didžiulį ratą atsidūrėme prie to paties *Ruhl.* Adamas pažvelgė į viešbutį ir nustebęs sumirksėjo:

– Čia tai bent! Ir Monte Karle yra viešbutis *Ruhl!*

Septyni kaip skaičius tiko, ypač kombinacijose, nelyginis taip pat, bet raudona spalva nuo pat pradžių nė nekvepėjo, todėl jos nebestačiau. Apie pusę dvyliktos priešais mane gulėjo jau bene 180 tūkstančių frankų, pajutau, kaip stalas kažkur nutolo, tad iškart nuėjau išsigryninti pinigų. Prie baro radau Ernestą, užmigusį odiniame krėsle, su nebaigtu gėrimu ant stalo. Kai atidaviau jo dalį, atrodė patenkintas, kaip visada, kai pavykdavo nutverti laimę už uodegos.

Kitą rytą patraukėme toliau. Už Nicos pastebėjome rodyklę į Antibo kyšulį. Ernestas prisiminė:

– Kartą birželį lankiausi Antibe su draugais. Tarp jų buvo ir Čarlis Makarturas su žmona Helena Heis. Dėl karščių Rivjeroje buvo įprasta užsidaryti visam vasaros sezonui, tačiau mudu su Čarliu įkalbėjome kelias vieteles pirmą kartą pasilikti atviras. Čarlis buvo linksmumo įsikūnijimas, mudu puikiai leidome laiką. Jis meniškai valdė įmantrų storžievišką humorą, jam niekas nebuvo šventa: nei motinos pienas, nei popiežiaus žiedas. Aukščiausios klasės džentelmenas. Na ir ką gi, vieną visai ramų vakarą mudu surengėme bokso rungtynes, savaime suprantama, tik dėl smagumo. Kiekviename kampe pastatėme po sekundantą, o vietoj vandens pasiruošėme po kibirą šampano. Taip pat susitarėme nesmūgiuoti į galvą.

Bet nuo šampano įsiaudrinęs Čarlis neapskaičiavo jėgų ir vos manęs nesumalė. Kai dukart susikibome į klinčą, įspėjau jį liautis, tačiau jis dar dusyk spyrė man dešine koja tiesiai į galvą. Tada išverčiau jį kirtęs iš dešinės. Teko jį nešte išnešti iš ringo. Daugiau jo beveik ir nebemačiau, tik po kelerių metų, viešėdamas Kuboje, gavau jo kablogramą, kurioje jis klausė, ar galėtų kartu su Helena užsukti pas mus. Žinoma, pakviečiau jį į svečius. Vargšelis Čarlis tuo metu sunkiai sirgo ir žinojo, kad greitai mirs. Papietavome visai maloniai, nors ir buvo liūdna. Merė nusivedė Heleną aprodyti savo daržo ir paliko mane su Čarliu vienus.

„Klausyk, Hemai, – pradėjo jis, – iš tiesų mes visai nevažiavome pro šalį. Atvykau čia specialiai dėl tavęs. Žinai, Hemai, jau ilgą laiką kai kas neduoda man ramybės. Pameni aną vakarą Antibe? Na, gydytojai duoda man nebedaug šansų ir noriu kai ko tavęs paprašyti – galbūt tai mano paskutinis prašymas – ar gali pažadėti nerašyti apie tą mūsų kovą?“

Štai koks tas Čarlis – iki pat Kubos atsidangino vien dėl tokio reikalo.

Iki Nicos likus dvidešimt minučių kelio, stabtelėjome Kanuose, nes Ernestas pasijuto silpnai. Sakėsi abejojąs, ar kankinamas skausmų

įstengs pasiekti mūsų dienos tikslą – Provanso Eksą. Bet, išgėręs du stiklus škotiško viskio, sukirtęs du keptus kiaušinius su baltos duonos skrebučiais be sviesto ir dar gabalėlį sūdytos silkės, atsigavo tiek, kad galėjome tęsti kelionę.

Važiuojant per Burgundiją Ernestas paprašė Adamo sustoti, nes jo akį patraukė maisto krautuvės vitrina.

– Jei neklystu, – pasakė jis, – jie išstatė skardines su kapitono Kuko skumbrėmis baltajame vyne. Kapitono Kuko produkcijos nebuvau matęs nuo 1939 metų.

Už viską, ką laimėjo Monte Karle, Ernestas prisipirko kapitono skumbrės skardinių, žąsies kepenų pašteto, *Cordon Rouge* šampano ir marinuotų grybų su riešutais. Visos šios gėrybės vos sutilpo į *Lancią*.

Tą vakarą Provanso Ekse mudu su Ernestu pavalgėme *Vendome*, kurio tradicinis patiekalas buvo *carré d'agneau arlésienne**. Paskui dar ilgai ten sėdėjome ir gurkšnojome kavą, o vėliau vyną. Dar niekada nemačiau, kad Ernestas tiek daug būtų gėręs. Kalbėjo neužsičiaupdamas ir neįprastai skubėdamas, rodėsi, kalbėjimas gelbėjo jį nuo skausmų, kurie, mano žiniomis, sustiprėdavo baigiantis dienai. Jis pasakojo apie visas bevertes knygas, kurias buvo perskaitęs laive.

– O ar tu skaitei Džono O'Haros „Aistrą gyventi"? – paklausiau. – Man pasirodė puiki knyga. Pirma jo knyga, sužavėjusi po ilgo laiko.

– Ne, Džono knygos dar neskaičiau. Bet ketinu perskaityti. Kai pirmą kartą jį atradau, pamaniau, kad jis pataikė į dešimtuką: kalbu apie romaną „Pasimatymas Samaroje". Tačiau, užuot ir toliau smūgiavęs visa jėga, staiga kažkodėl ėmė mušti pro šalį. Buvo jautrus ir turėjo gerą klausą, bet tas siaubingas nevisavertiškumo kompleksas... dėdamasis beveik vidutinės klasės airiu, taip ir nesuprato, kad nėra jokio sumauto skirtumo, iš kokio socialinio sluoksnio esi kilęs, svarbiausia, kur tu eini. Taigi, užuot išmokęs taisyklingai smūgiuoti, jis ir toliau varė pro šalį, kol galiausiai lioviausi juo domėtis. Be proto džiaugčiausi, jeigu pasirodytų, kad jo naujoji knyga gera. Seniai jį

* Arlietiškai paruošta ėriuko šoninės filė (*pranc.*).

nurašiau, bet su džiaugsmu prisipažinčiau klydęs. Airių rašytojai nepakelia nei sėkmės, nei nesėkmės, tad jei parašo išties gerą knygą, galime tikėtis, kad netrukus taps tiesiog nepakenčiami. Šiaip ar taip, visada galima laikytis nuo jo atokiai, svarbiausia, kad padoriai rašytų. Jo apybraiža *The New Yorker* buvo vykusi.

Bet tik pagalvok, ką rašo! Romano „Nuogi ir mirę“ autorius – kaip ten jis, rodos, Meileris – jam labai reikėtų vadybininko. Ar gali įsivaizduoti generolą, nekreipiantį dėmesio į koordinates žemėlapyje? Tikras nemokša literatūros generolas. Visa jo knyga – rašomosios mašinėlės paleistų vidurių rezultatas. Vienintelis iš tikrųjų geras, galbūt net didis romanas apie Antrąjį pasaulinį karą – „Galerija“. Sakau „galbūt“, nes, po velnių, kas galėtų tą pasakyti? Kelias į didingumą – ilgiausia pasaulyje lenktynių su kliūtimis trasa: dalyvių daugybė, o išsilaiko vos keletas.

Keliaudamas *S. S. Africa* daug skaičiau. Iš naujo perskaičiau visą „Heklberį Finą“: tą visuomet liaupsinau kaip geriausią visų laikų amerikietišką knygą ir dar dabar manau lygiai taip pat. Tačiau po tiek laiko pažvelgiau jau kitomis akimis ir, jei tik galėčiau, būčiau pakeitęs bent keturiasdešimt pastraipų. Be to, pasirodė, kad didelę dalį pačių geriausių scenų sukūrė mano atmintis.

– Ar ketini parašyti dar vieną romaną, kurio siužetas rutuliotųsi paskutinio karo fone?

– Ne, nemanau. Juk jau parašiau „Anapus upės“, o kokia nors tema rašau tik vieną kartą, ir jei ko nepavyksta pasakyti iš karto, vadinasi, ir nevertėjo. Juk žinai senovės graikų išminčiaus Heraklito posakį: „Į tą pačią upę neįbrisi du kartus – joje teka vis nauji vandenys.“ Pradėdamas rašyti niekada neįsivaizduoju viso siužeto ir niekada nepradedu romano – visi jie išauga iš apsakymų, kai įsitikinu, kad nepavyks pasakyti glaustai. Jei turi talentą, rašytojui tereikia vieno dalyko, kad pelnytų šlovę – geros sveikatos.

– Ir dirbti kasdien, bent jau beveik kasdien, ar ne?

– Taip. Štai kodėl mėgstu rašyti nuo pat ryto, kol žmonės ir įvykiai dar nespėjo išblaškyti dėmesio. Per visą gyvenimą nepraleidau nė

vieno saulėtekio. Atsikeliu vos prašvitus – per karus sutriko mano miegas, be to, kalti ir mano ploni vokai. Pirmiausiai peskaitau ir redaguoju, ką parašiau praeitą dieną. Šitaip kiekvieną savo kūrinį peržvelgiu po kelis šimtus kartų. Baigęs taisyti, iškart judu pirmyn – jokio krapštinėjimosi, jokio popieriaus glamžymo ar vaikštinėjimo pirmyn atgal – visada sustoju tokioje vietoje, kai tiksliai žinau, kas nutiks toliau, taigi man nereikia kaskart pradėti nuo nulio. Dauguma rašytojų numoja ranka į sunkiausią, tačiau svarbiausią savo amato aspektą – teksto redagavimą ir šlifavimą tol, kol jis taps aštrus it mirtina toreadoro rapyra. Kartą mano sūnus Patrikas paprašė manęs suredaguoti vieną jo apsakymą. Atidžiai perskaitęs pakeičiau vieną vienintelį žodį. „Bet, tėti, – pasakė jis, – tu pakeitei tik vieną žodį!" O aš atsakiau: „Jei radau tinkamą žodį, tai jau daug reiškia."

Mėgstu rašyti stovėdamas – taip dar turiu vilties įveikti seną pilvūzą, be to, jaučiuosi gyvybingesnis. Trindamas sėdynę dar niekas neištvėrė dešimties raundų ringe. Paprastą tekstą rašau ranka, nes man taip sunkiausia ir neatitrūkstu nuo popieriaus, o dialogus spausdinu rašomąja mašinėle – jos tauškėjimas panašus į žmonių kalbą.

Bet ir man iškyla sunkumų rašyti, nemanyk, kad jų išvengiu. Kai piršausi Merei, galvoje žiojėjo skylė – Londone dingus elektrai, tamsoje automobiliu rėžiausi į vandens bokštą. Nežinojau, ar galėsiu toliau rašyti ir apskritai ką nors veikti. Bandžiau rašyti, tik nieko neišėjo.

Tada Merė atsisakė korespondentės karjeros Londono *Times* ir viskas ėmė dėliotis į vietas. Išskyrus rašymą: net ir po metų reikalai nepajudėjo iš vietos. Vis dėlto po kiek laiko įvyko lūžis. San Valyje persekiojome didžiulę vikrią antilopę, ištisas aštuonias dienas nuo aušros iki sutemų klampojome per pasiutusiai gilų sniegą, ir pagaliau aštuntą dieną Merė ją nušovė. O kitą dieną aš vėl pradėjau rašyti.

Žinau tik dvi absoliučias taisykles, susijusias su rašymu. Pirma: jei myliesi tuo metu, kai rašai romaną, rizikuoji geriausias jo vietas palikti lovoje. Ir antra: rašytojo principingumas prilygsta moters nekaltybei – kartą jo netekęs jau nebeatgausi. Manęs nuolat klausia,

koks mano kredo – Jėzau, tas žodis! – tai va, mano kredo yra rašyti taip gerai, kaip tik galiu, apie dalykus, kuriuos gerai išmanau ir esu išjautęs širdimi.

– Tėtuši, ne kartą minėjai, kad galbūt parašysi knygą, kurios veiksmas vyks Amerikoje...

– Visuomet norėjau, bet galėsiu tą padaryti tik po mamos mirties. Supranti? O kol kas nežinau. Tėvas mirė 1928-aisiais – nusišovė – ir paliko man penkiasdešimt tūkstančių dolerių*. Vienoje „Kam skambina varpai" pastraipoje užsiminiau... na, kad... man prireikė dvidešimt metų, kol pripažinau jo savižudybę, parašiau apie ją ir su tuo susitaikiau. Labiausiai ramybės man neduoda, kad tą pačią dieną, prieš jam nusišaunant, palikau jam ant stalo laišką, bet vokas taip ir liko neatplėštas. Manau, jei būtų perskaitęs mano laišką, jis nebūtų paspaudęs gaiduko. Kai paklausiau mamos apie savo palikimą, ji atsakė, kad jau viską man išleido. Paklausiau, kaip. Pasirodo, mano kelionėms ir išsilavinimui. Kokiam dar išsilavinimui? Ouk Parko universitete? O už vienintelę mano kelionę juk apmokėjo Italijos armija. Atsakymo taip ir neišgirdau, užtat ji nusivedė mane parodyti naujojo prabangaus muzikinio priestato, kurį pati ir įrengė. Tai štai kur dingo visi tie tūkstančiai. Mano mama buvo pakvaišusi dėl muzikos ir jautėsi nepripažinta dainininkė. Ji rengdavo muzikos vakarus salone, įrengtame už mano penkiasdešimt tūkstančių dolerių. Kai dar mokiausi mokykloje, ji vertė mane griežti violončele, nors neturėjau jokio talento ir net nesugebėjau sugroti melodijos. Ji vieniems metams net atsiėmė mane iš mokyklos, kad visą laiką skirčiau violončelei. Užuot žaidęs futbolą gryname ore, buvau prirakintas prie tos bandūros. Dar iki įsirengdama muzikos saloną, ji nuolatos persekiojo muzikantus ir viliojo juos į savo vakarėlius. Per vieną tokį atsidūriau ant Merės Garden kelių. Pagal savo amžių buvau stambus, galėjome ir apsikeisti vietomis.

* Neradau jokių šio teiginio įrodymų. Iš tiesų tokią sumą Ernestui paliko jo dėdė, bet tą vakarą Ernestas kažkodėl paminėjo būtent savo tėvą (*aut. pastaba*).

Na, o grįžtant prie to penkiasdešimt tūkstančių dolerių vertės muzikinio salono, nedidelę naudą iš palikimo visgi turėjau, kai to salono viduryje įsirengiau bokso kriaušę. Treniruodavausi kiekvieną vakarą iki pat išvykimo į Ouk Parką, iš ten jau nebegrįžau. Po kelerių metų Kalėdoms gavau mamos siuntinuką. Jame buvo revolveris, kuriuo nusišovė mano tėvas, ir atvirukas: ji rašė pagalvojusi, kad norėčiau jį turėti. Nežinau, kas tai: pranašingas ženklas ar pranašystė.

Artėjant vidurnakčiui, kai visi kiti restorano lankytojai jau prieš gerą valandą buvo išsivaikščioję, užsiminiau Ernestui, kad padavėjai norėtų baigti darbą. Vietoj atsakymo jis ėmė pasakoti man tas pačias istorijas, kurias girdėjau popiet – taip jis niekada anksčiau nesielgė – bet daugiau jokių kitų apgirtimo ženklų nebuvo matyti.

Jis primygtinai reikalavo, kad baigtume gerti butelį vyno.

– Džiaugiausi gera sveikata ir buvau puikiausios formos, kol manęs neprivedė prie tokios būklės, – sakė jis. – Sulysau iki dviejų šimtų šešių svarų, o spaudimas nukrito iki šimto šešiasdešimt ir septyniasdešimt. Prieš tai buvo netgi šimtas keturiasdešimt ir šešiasdešimt penki, pasak gydytojo, per mažai. O dabar jau visai pašlijau – kaip galiu toks rašyti? Ir apskritai ką daryti?

– Tėtuši, – pasakiau rodydamas į du nelaimingus dar budinčius padavėjus. – Man rodos, jie jau norėtų keliauti namo.

– Vaike, – atsakė jis, – tau reikia išmokti gerti bet kokiomis aplinkybėmis, net kai į tave nukreipti deginantys žvilgsniai ar skrieja bombos. Per karą įkūriau savo kariams būstinę vieno ūkininko namuose, tiesiai ant fronto linijos. Vadovybė davė pavadinimą: Hemo specialiosios paskirties būrys. Vokiečiai dažnai siųsdavo patrulius tiesiai į mūsų kiemą. Ar žinai tokį dailininką Džoną Grotą? Vieną vakarą jis keliavo su kažkokiu pavedimu ir mes jį priglaudėme. Per pietus vokiečiai rimtai apšaudė mus iš aštuoniasdešimt aštunto kalibro – ėmė byrėti tinkas, išdužo stiklai. Atakai pasibaigus, Grotas iššliaužė iš bulvių rūsio, į kurį tiesiai nuo stalo sulindo kartu su kitais valgytojais, kai ant galvų nukrito pirmieji tinko gabaliukai, ir iššliaužęs paklausė: „Pone

Hemingvėjau, kaip jūs galėjote ten sėdėti per kulkų liūtį ir ramiai kramsnoti sūrį, užsigerdamas vynu?“ – „Grotai, – atsakiau jam, – jei griuvinėsi kniūbsčias ant žemės po kiekvieno pykštelėjimo, viskas baigsis chronišku skrandžio veiklos sutrikimu.“ Ei, ar baigsi savo vyną?

Puspilnį savo stiklą stumtelėjau prie Ernesto. Jo kalbą buvo vis sunkiau suprasti.

– Per karą nušovė daugybę puikių mūsiškių, tačiau mūsų šalis pasižymi gera savybe: kas minutę čia gimsta po puikų vyruką. Žinai, kaip prancūzai vadina karą? *Le métier triste* – liūdnas amatas. Dabar prieš tave sėdi vyras, į kurį šaudė dvejais metais ilgiau nei į generolą Grantą. Toks tas liūdnas nelemtas mokslas.

– O vynas baigėsi, Tėtuši.

– Koks dabar mėnuo?

– Gegužė.

Jis suskaičiavo pirštais.

– Rugsėjį gims mano afrikietis sūnus. Prieš išvykdamas savo sužadėtinės šeimai padovanojau ožkų bandą. Jos šeima dabar turi daugiausiai ožkų visoje Afrikoje. Turėti afrikietį sūnų – nuostabus jausmas. Niekada nesigailėjau dėl nieko, ką esu padaręs. Gailiuosi tik to, ko nepadariau. Toks Bobas Benčlis kartą užsiminė, kad galbūt mums derėtų apsiraminti. Esą žmonės mudu kritikavo, neva niekada nelėtiname tempo. Aš jam atsakiau: „Gerai, Bobai, mes sulėtinsime tempą.“ – „Kada?“ – paklausė jis. – „Kai visai nukriošime ir apsnūsime kaip ir visi kiti.“ Gerasis senis Bobas... ir Maksvelas Perkinsas... ir Čarlis Skribneris... siaubingai ilgiuosi Čarlio. Vajėzau! Kas beliko iš tų, kurie susiėjo draugėn pačiais beviltiškiausiais laikais? Tik tu vienintelis. Atsargos baigėsi ir nėra, kas jas papildytų.

Ernestas pakilo nuo stalo ir patraukė prie tų dviejų padavėjų.

– Atleiskite, kad taip ilgai jus užlaikiau, – pasakė jiems savo švelniu Vidurio vakarų Prancūzijos akcentu, – tačiau taip reikėjo.

Tada kiekvienam iš jų atskaičiavo po visos savaitės atlyginimą, paspaudė rankas ir išėjo.

Kai kilome viešbučio liftu, pasakė man:

– Girdėjau, kad mirė Karlas Brandtas. Jis nebuvo mano agentas – tokio išvis neturėjau – tačiau dažnai girdėjau apie jį gerų žodžių. Ką gi, kapas – puiki ir nuošali vietelė, tik gulint jame sunkoka gauti dešimt nuošimčių pelno.

Jis atsargiai žengė iš lifto, tarsi nepasitikėtų savomis kojomis. Laimei, iki kambario nereikėjo toli eiti. Valandėlę stabtelėjęs prie durų, įtemptai susimąstė ir net prisimerkė.

– Ar žinai, kas yra tikras *métier triste?* – paklausė. – Rašymas. Štai tau tikrų tikriausias *métier triste.*

Kai atidarė duris, aš koridoriumi pasukau link savųjų, bet po minutėlės jis pašaukė mane, ir aš atsisukęs pamačiau, kad jis žengia artyn.

– Kadangi mudu šnekame atvirai, norėčiau, kad kai ką žinotumei, – pasakė. – Tuo metu, kai grįžau namo dėl savo palikimo, mano mama mane įspėjo: „Nebandyk man nepaklusti, arba teks gailėtis visą gyvenimą kaip ir tavo tėčiui."

Jis stebeilijosi į vieną tašką koridoriaus gale, regėdamas namo Ouk Parke tarpduryje stovinčią motiną. Žiojosi sakyti apie ją dar kažką, tačiau iš gimtojo miestuko grįžo į dabartį. Tik kumštelėjo man į ranką:

– Pasimatysime ryte, – ir po šių žodžių pradingo savo kambaryje.

Kitą dieną, keliaujant per Arlį, Ernestas kalbėjo apie vynuoges, vynmedžių auginimą ir paaiškino, kodėl bet kurios rūšies aukštos kokybės vynas gaminamas tik iš aukštumose užaugintų vynuogių. Nei tą rytą, nei kada nors vėliau jis nebegrįžo prie vakarykštės temos. Tai buvo vienintelis kartas, kai jis įvertino mūsų draugystę, kurią lig tol mačiau tik savomis akimis: tai yra niekada netikėjau, kad jis vertina mano draugiją tiek pat, kiek aš jo. Įvykių pilnas ir žmonių kupinas Ernesto gyvenimas paslėpė faktą, kad dauguma reikšmingų asmenybių viena po kitos pranyko iš jo

pasaulio. Tikra tiesa, kad 1948 metais, kai pirmą kartą jį sutikau, nebuvo nė ženklo tos bėdos, kuri iškilo paviršiun šiais 1954-aisiais. Ką tik išspausdintas jo romanas „Senis ir jūra“ sulaukė audringo pripažinimo ir net pelnė Pulicerio premiją, tačiau dabar pamačiau, kad šlovė nepadėjo išlaikyti visų tų, „kurie susiėjo draugėn pačiais sunkiausiais laikais“. Ernestas labiausiai už viską vertino tą besąlygišką ištikimybę – tiek draugų, tiek savo paties, tą patį galima buvo pasakyti apie visus tuos, su kuriais jį siejo patvarus ilgalaikis ryšys. Tačiau tokių draugų liko vos keletas. Mirtingumo procentas dydžiu prilygo Ernesto moralės normoms, o paklaustas apie tuos, kurie suklupo pakeliui, Ernestas tepasakydavo, kad jis ar ji „nepateisino vilčių“.

Galbūt bent iš dalies tą paaiškina šis jo posakis: „Norint sužinoti, ar žmogus vertas pasitikėjimo, belieka juo pasitikėti.“ Bet begalinio Ernesto pasitikėjimo kitais ir tuo pat metu jo stokos negalima pagrįsti tradiciniu požiūriu. Kai atidžiau žvelgiu į šį paslaptingą reiškinį, man rodos, kad suprasti ilgalaikės Ernesto draugystės esmę leidžia tai, jog jo draugijoje išliko tik tiesūs, neapsimetinėjantys ir savo individualų veidą išsaugoję žmonės. Tokie buvo Dytrich, Tutsas Šoras, tapytojas Valdas Pirsas, Baltasis Medžiotojas Filipas Persivalis, matadoras Ordonjesas, Silvija Byč iš garsiojo Paryžiaus knygyno, Garis Kuperis, dailininkas Vilis Valtonas, Kečumo rančos savininkas Badas Purdis, feljetonistas Leonardas Lajonsas, emigrantas iš Malagos Bilas Devis, sportininkas Vinstonas Gestas, poetas ir žirgų lenktynių ekspertas Ivenas Šipmanas ir pagaliau Maksvelas Perkinsas. Ernesto nuomone, visi jie buvo ištikimi savo tapatybei ir nuoseklūs savo darbuose. To Ernestas primygtinai reikalavo ir vertino labiau už visa kita.

Susimovusius jis išvarydavo: piktai ir su panieka, o kartais ir su liūdesiu. Dažnai tai įvykdavo viešai, nors pats įvykis, paskatinęs Ernestą skirtis, paprastai tebūdavo pretekstas, o ne tikroji priežastis, kodėl tas asmuo sulaukė „ekskomunikacijos“. Taip Malagos viešbučio *Miramar* terasoje, daugybės prie stalo sėdėjusių liudininkų

akivaizdoje, buvo negailestingai nuteistas mirti Kenetas Tinanas, nes nepritarė Ernesto nuomonei, kad matadoras Chaimas Ostosas tą popietę gražiai nudobė bulių. Fotografas ir rašytojas Piteris Baklis buvo nudurtas ir sunaikintas Valensijos viešbutyje *Royal* už tai, kad paėmė interviu iš Antonijo prieš pat prasidedant koridai, nepaisydamas ugningai reiškiamo Ernesto nepasitenkinimo. Slimas Heivordas buvo be jokių ceremonijų giljotinuotas tiesiog gatvėje, priešais sausakimšą Pamplonos barą *Choko,* nes pietavo su Deividu Selzniku. Piteris Vertelis buvo nušautas Nimo restorane *Imperator,* nes verkšleno, kad šąla kojos, kai mes pyškinome į balandžius gatvės mugės tire, laukdami, kol prisidės Ernestas su Džige. Spenseris Treisis ir Lelandas Heivordas vieną popietę Peru buvo nuteisti mirti, nes užvilkino Ernesto marlinų žvejybą filmuojant „Senį ir jūrą".

Su žiauriai nuteistaisiais Ernestas ir toliau palaikydavo ryšį. Nors nulinčiuotieji būdavo pašalinami iš svarbiųjų sąrašo, bet tai nebūtinai reikšdavo, kad Ernestas nebenorės jų matyti. Taigi po kiek laiko jis padėjo Piteriui Bakliui parašyti knygą apie koridą, o Piterį Vertelį pasamdė kurti scenarijaus filmui pagal „Senį ir jūrą". Tačiau jo požiūris į puolusiuosius pasikeisdavo negrįžtamai.

Bet tą giedrą ir saulėtą rytą Rivjeroje, kai pakeliui į Nimą važiavome per vynuogynų kraštą, besidriekiantį už Arlio, Ernestas išmetė iš galvos praėjusio vakaro apmaudą ir su malonumu ėmė dalytis prisiminimais apie savo keliones dviračiu po šį regioną.

– Puikiai pažįstu visus šių apylinkių vynuogynus, – sakė jis. – Važinėdavau čia dviračiu kartu su Skotu, kol jis dar nebuvo pamišęs, bent jau nevisiškai pamišęs. Mudu nuostabiai ir nerūpestingai leidome laiką. Tik dviračiu galima pažinti šalies reljefą, kai išlieji nemažai prakaito kildamas į kalną, o paskui su vėjeliu nusileidi žemyn. Norėčiau išlaikyti atmintyje tik teigiamus dalykus, susijusius su Skotu, o visa kita pamiršti – tačiau, matyt, buvo pernelyg skaudu, kad pamirščiau. Pavyzdžiui, kartą aplankiau Skotą ir Zeldą už Baltimorės. Jiedu gyveno didžiuliame nuostabiame name ir pakvietė mane savaitgaliui.

Pasakiau, kad pasiliksiu tik pietų ir grįšiu atgal į Niujorką, nes su Maksu Perkinsu turime suredaguoti straipsnio skiltis. Stotyje mane pasitiko jų vairuotojas Pjeras, vairuojantis pagal užsakymą pagamintą *Hotchkiss* – elegantiškiausią ir brangiausią tų laikų prancūzišką automobilį. Kiek pavažiavus pastebėjau iš variklio rūkstančius juodus dūmus. Kai atkreipiau į tai Pjero dėmesį, išgirdau liūdną istoriją.

Anksčiau jis dirbo taksi vairuotoju Monmartre. Vieną vakarą iš naktinio klubo išėjusi Zelda šūktelėjo jam ir paprašė nuvežti atgal į *Ritz*. Pakeliui ji prigriebė Skotą, o atvykus į *Ritz* šis susitarė su Pjeru, kad kitą rytą nuvežtų juos į Havrą. Kitą dieną, kai Havre jie ruošėsi lipti į laivą ir plaukti į Ameriką, Skotui kilo nuostabus sumanymas. Ką tik įsigytas *Hotchkiss* jau laukė saugiai pakrautas laive – kas gali būti geriau, nei pasiimti dar ir grynakraujį prancūzą, kuris vežiotų juos Amerikoje? Pjeras įspėjo, kad visai nekalba angliškai, neturi su savimi nei drabužių, nei paso, tačiau, kaip visada, Skoto entuziazmas ir gebėjimai įtikinėti paėmė viršų. Pjeras paliko savo taksi doke. Jam buvo išduoti kažkokie laikini dokumentai, suteikiantys teisę išlipti Amerikoje.

„Bet, mesjė Hemingvėjau, – toliau kalbėjo Pjeras, – nuo tos akimirkos, kai čia atvykau, mano gyvenimas virto košmaru. Automobilis tikras gražuolis, bet mesjė Ficdžeraldas neleidžia man pakeisti nei alyvos, nei tepalo. Primygtinai reikalauja, kad ir alyva būtų *prancūziška,* ir tepalas *prancūziškas,* jokiu būdu ne kitokie. Dėl to šis gražuolis automobilis ir rūksta. Tik pažvelk! Tiesiai man priešais akis! Rodau jam tuos juodus dūmus, jis puikiai žino, kas darosi, tačiau vis tiek draudžia pakeisti alyvą ir tepalą. Meldžiu, padarykite ką nors!“

Jų namas stovėjo prie pat vandens, ant kalvotos žalios vejos, o stori seni medžiai aplinkai teikė melancholijos. Skotas su Zelda mėgo puošniai rengtis, laikėsi prabangos ir be galo mėgo lepintis alkoholiu. Skotas parūpino šešis butelius nuostabaus vintažinio burgundiško vyno žinodamas, kaip vertinu šią rūšį, ir išrikiavo juos atkimštus

ant stalo. Paaiškėjo, kad jie patys gėrė *Moselle,* o burgundiškasis buvo skirtas vien man. Šeši *atkimšti* buteliai. Įsivaizduoji? Pietus nešiojo labai žavi juodaodė tarnaitė. Kaskart, kai ji padėdavo ant stalo patiekalą, Skotas pasakydavo: „Na, argi tavo užpakaliukas ne geriausias iš visų, kuriuos turėjau? Pasakyk gi ponui Hemingvėjui." Mergina nepratarė nė žodžio ir išliko visiškai rami – net kai tas pats buvo pakartota kokį dešimt kartų. „Nagi, pasakyk jam, kokia tu puiki katytė." Štai taip ir kartojo kaip sugedusi plokštelė.

Po pietų Skotas prakalbo apie Gertrūdą Stain. Šios temos jis niekuomet neužmiršdavo. Kartą Gertrūda leptelėjo, kad Skoto ir mano šlovė skiriasi, o Skotas taip nepasitikėjo savimi, kad suprato jos mintį savaip: esą mano šlovė didesnė už jo. Kai pirmą kartą man tą išdėstė, pasakiau, kad Štain pradėjo malti visą tą šūdą apie šlovę tada, kai mudu abu jau buvome rimti rašytojai, iki galo atskleidę savo talentą visam likusiam gyvenimui, taigi nieko panašaus į rungtynes dėl šlovės didumo nėra ir negalėjo būti. Tačiau jis ir toliau varė savo. Tą patį ir tą patį.

Kai atėjo laikas man sėsti į traukinį, Skotas su Zelda kaži kur prapuolė. Nežinodamas, kur rasti automobilį su Pjeru, buvau priverstas pasilikti dar vienai nakčiai. Aišku kaip dieną, toks ir buvo Skoto planas.

Kitą rytą Skotas pasirodė vilkėdamas mėlyną bleizerį ir baltas flanelines kelnes, blaivus ir kupinas energijos, susiruošęs žaisti primygtinai primestus žaidimus, pavyzdžiui, kroketą. Per dieną važiuodavo tik vienas traukinys, taigi palaikiau kompaniją dienos veikloje, tačiau kai liko nebedaug laiko iki išvykimo, aiškiai daviau suprasti, kad šį kartą neketinu praleisti traukinio. Skotas su Zelda primygtinai reikalavo važiuoti į stotį kartu, bet taip uždelsė išeiti iš namų, kad suspėti į traukinį liko nedaug šansų, gal nebeliko ir jokių. Skotas sumanė iškišti koją pro automobilio langą. Buvo labai nepatenkintas, kad išvykstu, o netoli stoties staiga pasuko koją, išspyrė priekinį automobilio stiklą ir įsipjovė padą. Tada liepė Pjerui važiuoti pas

gydytoją, o aš pareikalavau pirma nukakti į stotį ir *tik tada* galvoti apie gydytojus. Skotas prapliupo plūstis ir puolė į isteriją, apsiramino tik kai skaudžiai užvožiau jam per žandą. Zelda kūkčiodama įsispraudė į galinės sėdynės kamputį. Visur mėtėsi stiklo duženos, telkšojo kraujas. Vargšelis Skotas.

Ernestas stebėjo vorele slenkančius automobilius, vis dar galvodamas apie Skotą.

– Išvykęs parašiau Skotui, kad norėčiau vėl su juo susitikti, kai tik jis prablaivės ir bus įmanoma žmoniškai susikalbėti, išvengiant skandalų. Aiškinau jam, kad nė vienas iš mūsų nėra tragiškas personažas, kad kaip rašytojai privalome rašyti, nes juk tam ir esame sukurti, o jam derėtų nusimesti tą dirbtinę ir betikslę tragiškumo kaukę. Žinoma, jo vedybos su Zelda buvo tikra nelemtis. Sakiau jam, kad Zelda pavydi jam jo darbo, laiko jį savo konkurentu ir yra pasiruošusi jį sužlugdyti – jau per pirmąjį susitikimą man buvo akivaizdu, kad ji pamišusi. Tačiau įsimylėjęs Skotas to nematė. Kaip tikras keistuolis, jis buvo labai pažeidžiamas, o keistuolio ir pamišėlės santuoka nėra abipusiai naudinga, juo labiau nėra palanki rašytojui. Pasakiau tai Skotui tikėdamasis, kad skaudi tiesa sukrės jį, taip pat pabrėžiau, kad Džoisas yra toks pat keistuolis kaip ir jis – ir apskritai, dauguma gerų rašytojų yra keisti. Kaip, po velnių, įmanoma rašyti ir tuo pat metu verkšlenti dėl savo asmeninių tragedijų? Reikia priimti jas išskėstomis rankomis, nes tikri rašytojai tik po labai skaudžių sukrėtimų ima rašyti rimtai. Jeigu pavyksta išsilaižyti žaizdas, vadinasi, tau pasisekė – dabar gali apie tai parašyti, skausmą gerbdamas ne mažiau, nei mokslininkas gerbia savo laboratoriją. Nevalia nei apgaudinėti, nei apsimetinėti. Skaudulį reikia pašalinti garbingai. Taip aš kalbėjau Skotui. Taip pat pasakiau, kad šiame jo gyvenimo tarpsnyje, kai taip kenčia, jis galėtų rašyti daug geriau nei kada anksčiau, nesvarbu, ar geria, ar ne, ar yra su Zelda, ar be jos. Stengiausi pastatyti jį ant kojų. Įžiebti ugnį. Nepavyko. Mano žodžiai jį tik žeidė ir piktino, bet nesuteikė jam postūmio.

Mudu su Ernestu dabar važiavome per nuostabų van Gogo kraštą ir pasiekėme Nimą kaip tik per pietus.

– Ar atsimeni, kaip mes čia lankėmės paskutinį kartą? – paklausė Ernestas. – Kartu su Verteliais? Iš Paryžiaus atvykome be jokių nesklandumų, tačiau abejonių kilo, kai tą gražų rytą Nime niekaip neištraukėme jų iš automobilio apžiūrėti Mezon Kare. Man rodos, mudu vieninteliai ir užėjome į vidų. Nepamenu, ar Merė ėjo kartu. Žinai, dėl kelių centų jie vos nepražiopsojo arenos, o Eg Mortas Piteriui tebuvo vieta nusifotografuoti. Na, bet ko gi daugiau tikėtis iš vyruko, kuris pats prisipažino per visą savo gyvenimą nemiegojęs tik dvi naktis. Tik suskaičiuokite, džentelmenai, vienas ir du. Gali būti, kad tie aštuoniolika mėnesių jokių mokesčių nemokantys vyrukai, įskaitant *Herr* Irviną Šo, Šveicarijos bankininką ir kitus privilegijuotus Klosterso *Kaffeeklatsch* – tauškalių prie kavos puodelio narius, kurs klestinčios Amerikos ateitį. O anksčiau ją kūrė žmonės, nedalyvavę pilietiniame kare.

Pakeliui Ernestas paniro į prisiminimus. Pavyzdžiui, kartą Eg Morte jiedu su Hedle išsitepliojo riešutmedžio sultimis, nes norėjo be bilieto pakliūti į čigoniškus šokius. Kadangi jiems buvo striuka su pinigais, jų fantaziją audrino įsivaizduojami vyno upeliai, tačiau pasirodė, kad per šokius nieko nebuvo gerti, o riešutmedžio sultys nusiplovė tik po savaitės.

Važiuodami pro Liunelį stabtelėjome pasigrožėti miesto centre stovinčiu paminklu: tai buvo juodas natūralaus dydžio bulius ant balto akmens pjedestalo.

– Čia Sanglė gimtinė, – pasakė Ernestas, – jis buvo vienas iš geriausių visų laikų bulių. Tam, kuris būtų sugebėjęs nukabinti jo tarpuragyje pririštą rožę, buvo pažadėtas trijų tūkstančių frankų prizas.

Nakvoti nusprendėme Monpeljė, kurio gatvėse kaip tik vyko didžiulis karnavalas. Lėtai pravažiavome pro laimės ratus, svorio spėjikus, šaudyklas, įvairius įgūdžių ir sėkmės reikalaujančius žaidimus. Ernestas panoro vėl užkurti pirtį raudonakiams tiro balandžiams, tačiau kai išlipome iš automobilio, jis persigalvojo:

– Jei tik pabandyčiau nusitaikyti, greičiau jau pats nusišaučiau, nei pataikyčiau į balandį.

Kitą dieną mūsų maršrutas per Bezjė atvedė mus iki Pirėnų šešėlyje stūksančio mūrais apjuosto Karkasono miesto. Bezjė teko klausti kelio (Adamas mums už tai neatleido) vieno garbaus amžiaus džentelmeno, kuris šildėsi prieš saulę ant Šv. Nazarijaus katedros laiptų. Kai jau važiavome tolyn, Ernestas pasakė:

– Ar pastebėjote, kad bedančiai žmonės visame pasaulyje ir visomis kalbomis kalba vienodai?

Karkasone apsistojome *Hôtel de Cité* – viename iš ypatingiausių ir gražiausių Europos viešbučių. Viduje tvyrojo viduramžių atmosfera, o pro visų kambarių langus buvo matyti miesto tvirtovės pylimas.

– Didžioji dalis miesto sienos ir bokštų suklastoti, – pasakė Ernestas, – tačiau rekonstrukcija tokia kokybiška – kam dėl to skauda galvą?

Kai nusileidome pietauti, Ernestą maloniai nustebino prie stalo pasisveikinti priėjęs senas Niujorko laikų draugas. Ernestas pasiūlė jam sėsti prie mūsų ir pasiteiravo apie to džentelmeno žmoną, kuriai, regis, nebuvo abejingas. Sužinojęs, kad šeima iširo, Ernestas išreiškė nuoširdžiausią apgailestavimą. Liko trys vaikai.

– Šiuo metu turiu apsispręsti, Hemai, – pasakė vyras, – ar pabandyti dar kartą, ar išleisti ją į Reno. Ji norėtų pabandyti dar kartą, bet išvažiuotų ir į Reno, jei tik aš to norėčiau. Tiesą sakant, nežinau, ką daryti. Labai ilgiuosi vaikų...

– Kiek laiko jūs jau išsiskyrę?

– Keturis mėnesius.

– Ar turi atsidėjęs pinigų?

– Ne. Po velnių, argi įmanoma ką nors susitaupyti? Gyvenu iš to, ką užsidirbu, o tu juk žinai kiek.

– Klausyk, Barni, turėk omenyje vieną dalyką: finansinę padėtį po skyrybų galima pavadinti beveik tragiška. Nesvarbu, ką tau pri-

žadėtų, tu ne tik prarasi vaikus, bet ir pakliūsi į tikrą ekonominę vergiją, o likusių pinigų daugiau niekam nebeužteks, nebent loterijoje išloštum aukso puodą. Gal mane per daug paveikė Hočo straipsnis, kurį jis šia tema išspausdino žurnale. Jei paklaustum mano nuomonės, bet kuris *modus vivendi* būtų geriau negu karas. Su panele Marta nutraukėme santykius, nes mūsų nesiejo nei vaikai, nei meilė. Ji uždirbo daugiau nei aš ir buvo įsitikinusi, kad be manęs jos ateitis bus gerokai šviesesnė, turbūt ir neklydo, nes mūsų interesai ir pomėgiai skyrėsi. Man patiko rašyti, tačiau jos ambicijoms aš neprilygau. Beviltiška patarinėti kitiems – nenoriu net bandyti.

– Labiau nei dėl finansinių priežasčių jaudinuosi dėl vaikų, – pasakė Barnis. – Mūsų santykiai kuo puikiausi ir man tai be galo svarbu. Jei tik galėčiau nuolatos su jais susitikinėti ir palaikyti ryšį... aišku, žinau, kaip sunku būtų iš tų pačių pajamų išlaikyti du namus... bet... ak, aš net nežinau.

Tada Ernestas ėmė kalbėti apie savo sūnus ir santykius su jais po skyrybų. Papasakojo, kaip kartą Patrikas, gyvenęs Ki Veste su Polina, kažkokia proga atvyko į Kubą aplankyti Ernesto, tuo metu sirgdamas meningitu. Liga sukėlė tokius kliedesius, kad visi vilos gyventojai išgyveno tikrą pragarą, tačiau, padedamas Sinskio Dunabeitijos, Roberto Hereros, *Little House* apsistojusio Teiloro Viljamso ir didžio pelotos žaidėjo Ermua, Ernestas ištraukė Patriką iš krizės ir padėjo jam atgauti sveikatą. Ernestas sakė, kad vienu metu Ermua teko miegoti rankomis apsivijus Patriką, kad šis nesusižalotų. Keturias savaites Ernesto miego vidurkis nesiekė nė keturių valandų.

Nenuostabu, kad pasveikęs Patrikas nieko neprisiminė iš tų kliedesių laiko, tad patikėjo mamos istorija, neva Ernestas jį sergantį palikęs Kuboje, o ji išgydžiusi jį, parsigabenusi į Ki Vestą – po šios melagystės prireikė daug laiko, kol Ernestui pavyko atitaisyti santykius su savo sūnumi.

– Šią istoriją tau papasakojau norėdamas parodyti, – sakė Ernestas, – kad kai išyra šeima, šiais laikais nedaug vilčių lieka išsaugoti

vaikus. O dėl Polinos tai tikra tiesa, kad moterys bando nusikratyti kaltės jausmo užkraudamos jį vyrui.

Barnis pasiteiravo, kaip Ernestas sutaria su jau išaugusiais sūnumis.

– Man rodos, visai gerai. Susimatome, kai tik galime, jaučiame abipusę simpatiją. Tiesa, vaikinai neatsiskleidė gyvenime taip, kaip tikėjausi. Vyriausias, Bambis, buvo lakūnas, kartą nusileido parašiutu už Vokietijos sienos. Maniau, jo laukia nuostabi karjera armijoje, o jis tapo Vakarų Kranto biržos makleriu. Gigis, tikras nuotykių ieškotojas, puikus šaulys, jojikas, kaubojus ir tikras patrakėlis, rengiasi tapti gydytoju.

O Patrikas, pramintas Peliuku, tas pats, apie kurį tau jau pasakojau, baigė Harvardą *cum laude* ir vedė Baltimorės aukštuomenės damą. Iš jo tikėjausi mąstytojo Hemingvėjaus, tačiau būtent jis įsitvirtino Afrikoje kaip privilegijuotas medžiotojas, beje, pasiutusiai geras medžiotojas, be to, jis dar ir vadovauja stambiam kukurūzų plantacijos projektui.

– Ar jie kreipiasi į tave patarimo dėl savo darbų ir sumanymų?

– Taip, mes visi palaikome ryšį. Štai ką tik patarimo klausė Bambis, kuris su nauja firma derėjosi dėl atlyginimo. Norėjo žinoti apie kreditinę sąskaitą. Pasakiau, kad kreditinė sąskaita yra didžiausias žmogaus priešas, o išlaidų sąskaita – jos mažasis piktasis broliukas.

Kitas rytas išaušo užklotas drėgno rūko. Teko nukelti išvykimo laiką, o tada atsargiai stumtis ne itin ryškiai matomu keliu iki Tulūzos, joje Ernestas nesutiko stabtelėti net išgerti kavos.

– Šio miesto gyventojai bjauriausi pasaulyje, – sakė jis. – Faktas kaip blynas: keliaudamas nuo Nimo iki pat Paryžiaus nepamatysi nė vienos dailios merginos.

Dvidešimt kilometrų į pietus nuo Tulūzos, kur fizinio grožio kreivė tikriausiai staiga šovė viršun, Ernestas sutiko sustoti mažame Miurė miestuke, ten pietums sukirtome nuostabių burgundiškai paruoštų pievagrybių su buteliu *Sancerre* vyno. Baras linksmai klegėjo, nosį maloniai kuteno virtuvės kvapai.

– Prancūzija turi vieną tikrai gerą bruožą, – pasakė Ernestas, – čia nesutiksi keistuolių.

Iš jo akių dingo tas nerimą keliantis geltonas atspalvis, mačiau, kad ir skausmai kiek atlėgo. Mus aptarnavo padavėja, apdovanota tulūziečiams nebūdingais veido bruožais ir krūtimis, virstančiomis per apvalią suknelės iškirptę. Ernestas pakvietė ją išgerti su mumis taurę vyno, ji sutiko ir net būtų važiavusi kartu iki Bjarico, jei ne jos vaikinas, vietinis paštininkas, kuris atvažiavo dviračiu kaip tik tuo metu, kai mes mokėjome už pietus.

Vakarėjant pasiekėme Bjaricą – miestą prie Biskajos įlankos, į šiaurę nuo Ispanijos sienos, visą kelią tiršta migla dengė kairėje besidriekiančių Pirėnų grožybes. Užsiregistravome viešbutyje *Palais* – čia kadaise buvo Napoleono III rūmai, mano supratimu, dar ir dabar tebėra. Iš mano ištaigingo ir puošnaus kambario su aukštomis lubomis tiesiai į atvirą jūrą vedė balkonas, kurį, regis, tuoj aptaškys į juodas neįveikiamas pakrantės uolas dūžtančių bangų purslai. Ernestas sakė, kad, sujaudintas visos tos aplinkos, jis net apsivilko naujus marškinius.

Perėję gatvę atsidūrėme Sonio bare, kurį Ernestas dažnai minėjo kaip vieną iš mėgstamiausių lankymosi užeigų tomis dienomis, kai kartu su Čarliu Makarturu, Ficdžeraldu ir keliais kitais draugais mėgavomės Rivjeros džiaugsmais. Anuomet Sonio baras priimdavo Ernesto paštą, leisdavo jam valgyti skolon, patiekdavo mėgstamiausių jo valgių ant staliuko kamputyje, o prireikus paslėpdavo nuo merginų ir skolininkų. Interjero atmosferą kūrė raudonmedžio baras, odinės baro kėdės ir krėslai. Bjarice dar tik pati sezono pradžia, tad bare tebuvo vos keli klientai. Barmenas padavė Ernestui prieš trejus metus atėjusį laišką.

Iš Sonio baro nuvykome į Sen Žan de Liuzą, aplankėme dar vieną seną Ernesto pamėgtą vietą: barą *Basque*. Gėrėme stovėdami prie baro, o stalai su kėdėmis greta baro buvo tušti. Nugara atsirėmęs į barą, Ernestas siurbčiojo savo gėrimą ir akimis tyrinėjo vieną stalą.

– Štai čia ir stovėjau, – prisiminė jis, – tą dieną, kai įėjo Čarlis Vertenbeikeris, lydimas gražiausios merginos, kokią kada nors buvau matęs. Jiedu atsisėdo prie šio staliuko. Baras buvo sausakimšas, ir Čarlis manęs nepastebėjo, tuo labiau kad visas jo dėmesys krypo į merginą. Visai nesiklausiau jų pokalbio, bet staiga Čarlis pakėlė balsą ir nugirdau jį sakant: „Užmušiu ją!“ Savaime suprantama, nuo tos akimirkos ištempiau ausis. Mergina pasakė: „Gal tau bus bent kiek ramiau, jei pasakysiu, kad aš tikrai apgailestauju?“ Čarlis atsakė: „Nė velnio ne ramiau.“ Mergina tikino be galo jį mylinti. Tada jis pridūrė: „Jei bent jau tai būtų vyras“; supratau reikalo esmę.

– Jūra keičiasi!– pasakiau. – Tai štai kur viskas įvyko!

Man nė į galvą neatėjo, kad tas apsakymas neišgalvotas.

– Vardą pakeičiau į Filą, tačiau iš tikrųjų rašiau apie Čarlį, o mergina liko tiesiog gražuolė.

– Ar jis tikrai liepė jai nešdintis?

– Ne, jis maldavo jos pasilikti, tačiau siužetas beveik nesiskiria.

– O ji kartojo, kad sugrįš, nes myli jį?

– Taip.

– Ar taip ir nutiko? Ar Čarlis susigrąžino ją?

– Nežinau. Bet vieną popietę pastebėjau Čarlio merginą vaikščiojančią paplūdimiu su savo mylimąja. Tikėjausi, kad toji atrodys kaip tipiška dominuojanti lesbietė, su Pompadūr stiliaus plaukais, tvido kostiumėliu ir žemais suvarstomais bateliais. Tačiau grožiu ji nenusileido Čarlio merginai: dvi gražuolės vaikštinėjo paplūdimiu, susikibusios už rankų.

Septintas skyrius

Madridas, 1954 metai

Pakeliui į Madridą pirmą kartą sustojome San Sebastiane – tenai Ernestas leidosi ieškoti vienos kavinės, kurios pavadinimo neprisiminė. Kiek žinau, vos keletą kartų Ernesto atmintis teapvylė dėl tokios detalės. Nors jis nesinaudojo užrašų knygelėmis ir nerašė dienoraščio, fenomenaliai gebėjo naudotis informacija ir galėjo atkurti vietovardžius, vardus, datas, įvykius, spalvas, drabužius, kvapus ar net išvardyti 1925 metais hipodrome šešias dienas trukusių dviračių lenktynių nugalėtojus.

Ernestui labai rūpėjo surasti tą kavinę, nes nežinojo kito būdo susisiekti su savo senu draugu Chuanitu Kvintana, kurį apysakoje „Mirtis vidurdienį" pavadino labiausiai nusimanančiu *aficionados** visoje Ispanijoje. Iki pilietinio karo pradžios Kvintana buvo impresarijus, turėjo Pamplonoje koridos areną ir viešbutį. Bet Frankas viską iš jo atėmė ir paliko jį tikrą elgetą – Ispanijoje tai labai populiari profesija. Ernestas liko jam ištikimas kaip bendražygis ir kiekvieną mėnesį siųsdavo jam stipendiją, lygiai kaip ir dar keliems kitiems seniems draugams ispanams.

Galų gale radome Chuanitą – žemaūgį besišypsantį vyrą sugedusiais dantimis ir pernelyg įraudusia oda; jis skubiai susikrovė savo kuklią mantą ir susiruošė su mumis keliauti į pietus.

Šalies šiaurėje esančiame Burgose Ernestas paprašė Adamo sustoti prie katedros – vienos iš didingiausių visoje Ispanijoje.

* Aistruolis (*isp.*).

– Pamatęs didelę katedrą, – pasakė Ernestas, – žinok, kad esi mažoje šalyje.

Su mano pagalba Ernestas, kęsdamas skausmus, išsikapanojo iš automobilio ir pamažu užkopė katedros laiptais, ant kiekvienos pakopos stodamasis abiem kojomis. Suvilgė pirštus į šventintą vandenį ir perėjo tamsoje skendinčią tuščią erdvę. Žingsnių beveik nesigirdėjo – mokasinai tyliai lietė akmenines grindis. Sustojęs priešais šoninį altorių, įsižiūrėjo į žvakeles, o pilkas lietpaltis, baltos žandenos ir plieniniai akinių rėmeliai darė jį panašų į vienuolį. Tuomet tvirtai prisilaikydamas priklaupė ant klauptų ir nuleido kaktą ant sunertų pirštų. Taip išbuvo kelias minutes.

Paskui, leisdamasis katedros laiptais, prisipažino:

– Kartais norėčiau būti geresnis katalikas.

Naktį praleidome nakvynės namuose netoli Logronjo, prie greitkelio į Madridą. Kai mudu su Ernestu įžengėme į sausakimšą nakvynės namų barą, išgirdome, kaip vienas anglas pasakė savo kompanionams:

– Žinote, šioje vietoje vyko romano „Fiesta" veiksmas. [Tokiu pavadinimu Anglijoje buvo išspausdintas romanas „Saulė taipgi teka".] Tai bent būtų, jei senis Hemingvėjus užsuktų čia išgerti!

Ernestas priėjo prie to vyruko ir pasiteiravo:

– Ko pageidautumėte išgerti, džentelmenai?

Man rodos, jam tai buvo pati maloniausia akimirka per visą tą kelionę – vėliau dar daugybę kartų ją prisimindavo. Taigi, kol jis kalbėjosi su tuo vyruku, prie manęs priėjo aukštas apkūnus ilganosis ir prisistatė Džonu Kobleriu iš Vestporto, Konektikuto. Sakė įstrigęs motelyje dviem dienoms, nes jo biuiko radiatorių užkimšo moskitai ir teko palikti jį vietiniame autoservise, kad išvalytų. Tada pasiteiravo, ar jis galėtų įamžinti poną Hemingvėjų keliose nuotraukose. Pasiunčiau jį pasiklausti paties Ernesto.

Kobleris priėjo ir nutraukė Ernesto pokalbį, o toks poelgis Ernesto akyse prilygo įsilaužimui į namus. Taigi Kobleris ėmė kalbinti jį

papozuoti priešais kamerą, o Ernestas, užuot atsakęs, paklausė, iš kur šis gavęs tokį švarką, ir patikino, kad tai pats įspūdingiausias švarkas, kokį jis kada nors regėjo. Tada ėmė kamantinėti anglą apie švarko sukirpimą ir spalvą, teiravosi, ar jis atsparus vandeniui ir taip toliau. Pamalonintas Kobleris noriai atsakinėjo, aiškiai didžiuodamasis švarku. Taip užsipulti dabitišką nepageidaujamo įsibrovėlio aprangą – viena iš dažniausiai Ernesto naudotų priemonių. Ypač įsiminė *Ritz* vykusi ataka – tąkart jos objektu tapo didžiuliai kabantys auskarai, kuriais buvo pasidabinusi arogantiška didžiakrūtė autografų medžiotoja matrona iš Stiubenvilio, Ohajo.

– *Johnson and Johnson* švarkas, išbrokuotas labdaringų organizacijų, – kiek vėliau tą vakarą svetainėje pamatęs Koblerį šnipštelėjo man Ernestas. – Įdomu, ką gi jis čia veikia?

– Jo biuiką užkimšo moskitai.

– Suprantama, – pasakė Ernestas.

Kai artėjome prie Madrido, Ernestas parodė į kalno viršūnę, kur slapstėsi Pablo gauja iš romano „Kam skambina varpai“.

– Vieną dieną mudu su Mere būtinai nuvažiuosime tenai, – pasakė, – ir surengsime iškylą prie tilto.

Ernestas užsiregistravo viešbutyje *Palace* (skardinės su kapitono Kuko skumbrėmis ir kitas maistas sugulė spinton), kuris, kaip ir visas Madridas, buvo perpildytas dėl Šv. Izidoriaus šventės, populiariausio koridos renginio visoje Ispanijoje, kuris turėjo prasidėti jau kitą dieną, gegužės 15-ąją. Merė tuo metu važiavo iš Sevilijos kartu su Rupertu Belviliu, senu ir brangiu draugu iš Anglijos: per pilietinį karą jis buvo prancūzų pilotas.

Išgerti užsukome į matadorų ir koridos organizatorių mėgstamą *Cervecería Alemana* Šv. Onos aikštėje – čia pasveikinti Ernesto susirinko visas būrys vyrų. Alumi užsigėrėme nepaprastai skanias krevetes ir omarus. Ernestas užsisakė absento, o jo akys vėl pagelto. Tada ėmė kalbėti apie pilietinio karo įvykius Madride. Aš paklausiau, kiek romano „Kam skambina varpai“ siužetas paremtas tikrais įvykiais.

– Ne tiek daug, kiek galėtum pagalvoti. Savo akimis mačiau, kaip buvo susprogdintas vienas tiltas. Traukinys taip pat sprogo ne tik knygoje, bet ir realybėje. Priešininkų gretomis prasmukdavau iki Segovijos, iš ten mūsų vadovybei pargabendavau detalios informacijos apie fašistų veiklą. Bet šiaip romano veikėjus ir įvykius kūriau sumaišydamas savo žinias, jausmus ir viltis. Epizode, kur Pilar prisimena, kas vyko, kai į jų kaimelį įsiveržė fašistai, rašiau apie Rondą, viskas iki mažiausių smulkmenų čia – gryniausia tiesa.

Visas geras knygas sieja vienas dalykas – jų siužetas tikresnis nei realybė, o perskaitęs manai, kad visa tai nutiko iš tiesų, nutiko tau ir priklauso tau amžinai: džiaugsmas ir liūdesys, gėris ir blogis, ekstazė ir širdgėla, maistas, vynas, lovos, žmonės ir oras. Jeigu visa tai gali padovanoti skaitytojui, tuomet gali vadintis rašytoju. Tokį tikslą ir turėjau rašydamas „Kam skambina varpai“.

Karui baigiantis, kai lojalistams pasidarė jau visai riesta, padariau pertrauką ir grįžau į Valstijas su viltimi šiek tiek prasimanyti pinigų. Grįžęs į frontą susiradau tuo metu vadovavusį generolą lenką, kurį labai gerbiau. Pasiteiravau jo, kaip klostosi reikalai. „O kaip klostosi poniai Hemingvėj?“ – klausimu atsakė jis. Staiga į valdybos centrą įbėgo pulkininkas prancūzas. „Reikia ką nors daryti! – šaukė jis. – Reikia ką nors daryti! Artėja fašistų lėktuvai! Sakykite, ko man su savo vyrais imtis?!“ Generolas atsakė: „Galite pastatyti labai aukštą bokštą, iš kurio viršūnės geriau matytumėte lėktuvus.“ Maždaug tuo metu Dos Pasosas pagaliau atvyko į Ispaniją. Visą laiką išbuvęs Paryžiuje su užsidegimu rašydavo man žinutes palaikydamas mūsų pusę, bet dabar pareiškė, kad atvyks pats ir prisidės prie mūsiškių. Visi laukėme jo gurgiančiais pilvais, nes jam buvo pavesta atgabenti maisto, o jis atvežė keturias plyteles šokolado ir keturis apelsinus. Vos jo neužmušėme.

Tik atvykęs įdavė Sidnėjui Franklinui telegramą, kurią buvo parašęs Paryžiuje likusiai žmonai, ir paprašė perduoti cenzoriui. Cenzorius paskambino man. Klausė, ar žinutė užkoduota. Liepiau perskaityti. Dos

Pasosas rašė: „Mažute, greitai pasimatysime." Cenzoriui pasakiau: „Ne, tai ne kodas. Tai tiesiog reiškia, kad Dos Pasosas su mumis bus neilgai."

Madride Dosas visą laiką praleido ieškodamas savo vertėjo. Mes visi žinojome, kad jis nušautas, tačiau nė vienas neišdrįsome pasakyti to Dosui, kuris manė, kad vertėjas tupi kalėjime, ir visur vaikščiojo tikrindamas sąrašus. Galų gale pasakiau jam. Niekada nebuvau sutikęs to vertėjo ir nemačiau, kaip jį nušovė, bet tokios buvo žinios. Ką gi, o Dosas užsipuolė mane, lyg aš pats būčiau nušovęs tą vertėją. Tiesiog neįtikėtina, kaip neatpažįstamai pasikeitė šis žmogus nuo to laiko, kai mačiau jį Paryžiuje! Vos ant jo viešbučio nukrito pirmosios bombos, Dosas susirinko daiktus ir išmovė atgal į Prancūziją. Žinoma, visi mes per karą žiauriai bijodavome, tačiau tik ne dėl tokio niekniekio, kaip ant viešbučio nukritusi bomba. Šiaip ar taip, buvo apgriauti vos keli kambariai. Galiausiai išsiaiškinau, kur šuo pakastas: nuo to laiko, kai šiek tiek praturtėjo, Dosui kūnas tapo brangus. Kaip sako Hemingštaino mirties dinamikos dėsnis: „Baimė mirti išauga proporcingai turto padidėjimui."

Mudu užsisakėme absento, ir Ernestas tęsė pasakojimą apie pilietinį karą:

– Generolas Modestas buvo įsimylėjęs panelę Martą ir man matant tris kartus bandė su ja flirtuoti, taigi pakviečiau jį užeiti į vyrų tualetą. „Gerai, generole, – pasakiau, – išsiaiškinkime. Kviečiu jus į dvikovą. Burnose laikysime po nosinaitę ir šaudysime, kol vienas iš mūsų kris." Tada išsitraukėme nosinaites ir ginklus, tačiau čia įsiterpė vienas mano bičiulis ir atkalbėjo mane nuo to, nes pinigų trūko, ir mūsiškių pusė nebūtų galėjusi sau leisti pastatyti paminklo, koks priklauso visiems generolams ispanams.

Toliau kalbėdamas apie Martą, Ernestas prisiminė vieną naktį, kai jiedviem miegant prasidėjo žemės drebėjimas ir lova ėmė slankioti grindimis. Marta niuktelėjo jam: „Ernestai, liaukis blaškytis!" Tą akimirką, tęsė Ernestas, nuo stalo nuslydo ir sudužo ąsotis, o stogas įgriuvo ir užkrito ant jų – kaltinimai Ernestui buvo atsiimti.

– Nė viena moteris ambicijomis neprilygo Martai. Ji nuolat bėgiodavo rinkdama medžiagą *Collier's*. Dievino higieną. Mūsų namus pavertė kone tikra ligonine, nes jos tėvas buvo gydytojas. Jokių žvėrelių galvų iškamšų: net ir velniškai gražios, jos nehigieniškos. Martos draugai iš *Times* susirinkdavo viloje, vilkėdami kruopščiai išlygintas flanelines kelnes, kad pažaistų nepriekaištingai ritmišką tenisą. Mano pelotos draugai taip pat žaisdavo, bet šiurkščiau. Suprakaitavę visi sušokdavo į baseiną net nenusiprausę po dušu – pasak jų, dušu naudojasi tik žydriukai. Jie galėdavo pasirodyti su vežimėliu, pilnu ledo kubelių: juos išversdavo į vandenį ir žaisdavo vandensvydį. Todėl ir pradėjau nebesutarti su panele Marta – mat mano pelotos draugužiai išpurvindavo jos *Times* draugužius.

Dievaži, nevertinu moterų kategoriškai, tačiau tikrai žinau, kad smulkmenos joms kur kas svarbesnės už didelius dalykus. O visų svarbiausia yra pusiausvyra. Jei sekso per mažai, vadinasi, ji tau nerūpi, jei per daug – esi sekso maniakas. Jėzau, vyrams turėtų būti pateikiami vis naujesni moterų nuotaikos paaiškinimai, kaip kad prieš kiekvienas žirgų lenktynes pateikiamos statymų kortelės. Tačiau jokiu būdu neieškok moters, kuri nekeltų rūpesčių – tokia tik atbukins. Savybės, dėl kurių moteris tampa gera lovoje, neleidžia jai gyventi vienai.

Išėję iš kavinės suskatome ieškoti Merės. Radome ją laukiančią viešbutyje kartu su Rupertu – aukštu, išpuoselėtu, įraudusio veido, nepriekaištingos kalbos ir tingiomis, niekada nedirbusio anglo aristokrato manieromis. Merė ir Ernestas labai džiaugėsi matydami vienas kitą. Ernestas priglaudė ją sau prie pilvo, o Merė pro retą barzdelę pabučiavo jį į lūpas.

Pirmąją savaitės dieną užėjo tokia smarki liūtis, kad teko atšaukti koridą. Vietoj to mėgavomės gėrimais ir ispaniškais užkandžiais viešbučio *Palace* bare – Madrido socialinių intrigų centre, kur visos moterys iš pažiūros yra patyrusios šnipės.

Per kitas dienas pamatėme kelias tikrai geras, Ernesto vertinimu, bulių kovas, nors popietės daugiausiai buvo debesuotos ir vėjuotos, o tokios pasirodymų aplinkybės ypač gadino Ernestui nuotaiką.

– Saulė yra geriausias matadoras, – sakė jis. – Apniukusi diena prilygsta neapšviestai scenai. O didžiausias matadoro priešas yra vėjas.

Jį pradžiugino žemaūgio ir labai drąsaus matadoro Čikuelo II pasirodymas („nors erzinti bulių tapšnojant jam per nosį šiais laikais nebestilinga") ir be galo sužavėjo, kaip matadoras Kortega užmušė bulių.

– Pabaigoje jis nė kiek nesivaržydamas pakimba ant ragų. Buvo subadytas jau tiek kartų, kad jo kūne dabar vien plienas ir nailonas.

Ernestą vis dar kankino traumos, ir nors jis daugiau nebesiskundė, mačiau, kad skausmai dideli. Galų gale jis nuėjo pas daktarą Madinovetiją, seną savo draugą ir vieną iš geriausių specialistų, ir tas jam pasakė: „Tavo gyvenimas turėjo baigtis iš karto po lėktuvo katastrofų. Tu išgyvenai, nors apdegęs brūzgynuose turėjai mirti. Taip pat turėjai mirti Venecijoje. Šiaip ar taip, tu vis dar gyvas ir nemirsi, jei būsi geras berniukas ir darysi, kaip liepsiu." Jis nurodė Ernestui laikytis griežtos dietos ir apribojo alkoholio vartojimą iki dviejų gėrimų per dieną plius dvi taurės vyno valgio metu.

Grįžtant iš gydytojo, automobilį staiga persmelkė stipri ir šlykšti smarvė. Ernestas nustatė jos šaltinį: ne kas kita kaip Madrido skerdykla.

– Senyvos moteriškės renkasi čia anksti rytais – atsigerti maistingu vadinamo ką tik užmušto galvijo kraujo. Daugybę kartų keldavausi ryte su pirmaisiais saulės spinduliais ir ateidavau čia pasižiūrėti, kaip *novilleros,* naujokai, kartais net ir patys matadorai, praktikuojasi žudyti galvijus, o prie jų nutįsta kraujo laukiančių senučių eilė. Praktikavimąsi žudyti draudžia įstatymas, tiek šiomis dienomis, tiek anuomet, bet jei skerdyklos viršininkas buvo tavo draugas, galėjai praslysti nepastebėtas su rapyra po paltu ir mokytis rasti bei pasiekti taikinį, už ragų ant sprando esantį 25 centų monetos dydžio tašką.

Skerdykla – vienintelė vieta, kur gali taip mokytis. Niekas neleis sau pirkti galvijo vien tam, kad jį nudobtų, nors su kapa ir muleta galima praktikuotis ir naudojant ant ratukų vežamus dirbtinius ragus ar per *tientas,* bandomuosius pasirodymus, pasimokyti įsmeigti banderiles, tačiau nudobti buliaus taip neišmoksi.

Ernestas sakė, kad skerdyklose stebėdamas matadorus jis daug sužinojo apie žudymą, taigi apsakyme „Nenugalėtas“ parašė viską, kas įmanoma. Ta pačia proga jis pažino ir senyvas moteriškes, apie kurias papasakojo romane „Kam skambina varpai“. Tada Ernestas priminė man vieną situaciją iš apsakymo „Mirtis per popietę“, kai čigonai brolis ir sesuo atkeršijo už savo vyresnįjį brolį, kurį nudūrė kapos išvengęs bulius. Ryte, kai bulių turėjo paskersti, jie nuėjo į skerdyklą ir, gavę leidimą nudobti bulių, išlupo jam akis, prispjaudė į akiduobes ir perkirto stuburo smegenis. Tada nupjovė sėklides, pačirškino jas tiesiog gatvėje prie skerdyklos ir suvalgė. Ernestas sakė pats buvęs tą rytą tenai, Madride, tačiau rašydamas pakeitė vietą į Valensiją. „Kada nors paskaityk apie senyvas moteris „Kam skambina varpai“, – pasakė jis. – Tai vienintelei pastraipai parašyti prireikė begalės šaltų rytmečių.“

Romanas „Kam skambina varpai“ buvo išleistas ne Ispanijoje, tačiau slapta buvo išplatintos kopijos anglų kalba, Ruperto draugas iš Didžiosios Britanijos ambasados buvo paskolinęs man savąją. Galvojau, kad gerai žinau tos knygos turinį, bet Madrido skerdykloje kraują geriančių moteriškaičių neprisiminiau. Gerai, vadinasi, jos ten yra. Pilar sakosi užuodžianti mirtį, o Robertas Džordanas užginčija: mirtis neturi kvapo, baimė – galbūt, bet tik ne mirtis. O jei mirtį galėtum užuosti, kuo ji kvepėtų?

Tada Pilar apibūdina mirties kvapą: visų pirma, šis kvapas pasklinda laive per audrą, kai visi liukai uždaryti. Pataria jam pauostyti žalvarinę liuko rankeną, kai dėl siūbuojančio į šonus laivo bus jau visai nusilpęs ir apsivėmęs – tai viena iš sudėtinių mirties kvapo dalių. Kitą jis gali užuosti ankstų rytą atėjęs prie Toledo tilto: reikia atsistoti

ant drėgno šaligatvio, kai nuo Mansanareso upės kils rūkas, ir laukti senos moteriškės, prieš aušrą ateinančios atsigerti nugalabytų gyvulių kraujo. Pilar kalbėjo toliau: staiga, kai viena iš tų senų moteriškių išeis iš skerdyklos, apsisiautusi skara, papilkėjusiu veidu, tuščiomis akimis, su plaukeliais ant baltos kaip vaškas smakro odos – taip iš pupelių kalasi daigai, blyškūs mirties pranašai jos veide – tada jis turįs apsikabinti ją abiem rankomis ir priglaudęs prie savęs pabučiuoti į lūpas; tai bus antroji mirties kvapo sudedamoji dalis.

Po vizito pas gydytoją Ernestas ėmė saikingiau valgyti, daugiau ilsėtis ir net prakalbo, kad ketina mažiau gerti. Į lovą visuomet atsiguldavo po pietų koridos ir skaitydavo iki kokios devintos ar dešimtos valandos vakaro, o tada atsikeldavo ir apsirengdavo vakarienei. Kartais vakare likdavo gulėti ir paprašydavo atnešti vakarienę jam į kambarį: tuomet valgydavo lovoje nuo padėklo. Jis vėl pradėjo rinkti šlapimo pavyzdžius ir laikė juos stiklinėse vonios kambaryje, o kartais kokį egzempliorių nunešdavo ištirti daktarui Madinovetijai.

Ernestas buvo aistringas skaitytojas, tad ant staliuko prie lovos viešbutyje *Palace,* kaip ir visur kitur, susikaupdavo aukšta krūva įvairiausios skaitymo medžiagos. Kartu su juo prieiti prie žurnalų stendo būdavo neeilinė patirtis. Atidžiai peržvelgęs ekspozicijos pavadinimus, jis išsirinkdavo po vieną kiekvieno stiliaus žurnalą, išskyrus, kaip jis juos vadindavo, žurnalus šeimininkių padėjėjus: *Good Housekeeping, Ladies' Home Journal* ir panašius. Su savimi pasiimdavo dvidešimt ar net daugiau numerių, tačiau nuostabiausia, kad visus juos perskaitydavo ir vėliau aptardavo jų turinį. Kioskus su ispanų, prancūzų ir italų žurnalais lankydavo vienodai. Į savo vilą užsisakydavo *Harper's, Atlantic Monthly, Holiday, Field and Stream, Sports Afield, True, Time, Newsweek* ir *The Southern Jesuit,* du Britanijos leidinius: *Sport and Country* ir *The Field,* meksikietišką žurnalą apie *jai alai, Cancha,* keletą itališkų ir ispaniškų savaitinių leidinių. Be to,

Skribneris nuolat siųsdavo jam knygų pagal pageidavimų sąrašą, jis nuolat gaudavo ir neprašytų knygų iš visų kitų leidėjų, kurie tikėdavosi, kad jis parašys ką nors, ką bus galima panaudoti knygos viršeliui.

Vieną vakarą Ernestas pusiaugulom sėdėjo ant savo lovos viešbutyje *Palace*, įsigilinęs į ispanišką žurnalą apie koridą, staiga netikėtai į svečius užsuko Luisas Migelis Dominginas – geriausias tų dienų Ispanijos matadoras. Tai buvo lankstus, nepaprastai dailus vyras, kilęs iš toreadorų giminės – kovos arenoje kartą kuo nuostabiausiai pasirodė net gražuolė jo sesuo Karmen. Dominginas nesikovė jau daugiau kaip metus, gydydamasis sunkiai ragu sužeistą skrandį, tačiau neseniai sulaukė kelių itin pelningų pasiūlymų iš Pietų Amerikos, tad ėmė mąstyti apie sugrįžimą į koridos areną. O į *Palace* atėjo pakviesti Ernesto aplankyti ligoninėje gulinčios savo merginos Eivos Gardner, ten ji atsidūrė dėl skausmingų tulžies akmenų. Eiva vaidino „Žudikuose" – vieninteliame, Ernesto nuomone, vykusiame filme, pastatytame pagal jo romaną. Filmą jis praminė „Zanuko sniegynais".

Luisui išėjus, Ernestas pasakė:

– Jėzau Kristau, bet kaip baisiai jis atrodo, ar ne? Pačiame jėgų žydėjime jis buvo ir Don Žuanas, ir Hamletas, o dabar iš jo beliko tik sumaigytas ir išsekęs žmogėkas. Galbūt per daug laiko praleidžia prie panelės Eivos lovos.

Kai apsilankėme ligoninėje, Eivą radome apsuptą medicinos sesučių, kurios taisė patalynę, matavo pulsą, ant lovos kabančioje schemoje žymėjo temperatūrą ir valė palatą, kol ji įsakmiu tonu kalbėjo telefonu su Holivudo kino studijos direktoriumi.

– Man nusišikt, kiek scenarijų dar atsiųsi – aš neketinu, kartoju: neketinu, neketinu ir dar kartą NEKETINU vaidinti Rutos Eting!

Penkias sekundes patylėjusi pridūrė:

– O kontraktą gali susikišti sau į subinę!

Išlyginusi raukšles, sesutė kilstelėjo paklodę kiek aukščiau, ligi Eivos pečių.

– Liaukitės man tauškęs apie įsipareigojimus ir jūs gausite... nepertraukinėkite manęs, tai aš jums paskambinau! Dėl Dievo, ką jūs bandote iš manęs padaryti? Puikus vaidmuo? Stovėsiu be garso žiopčiodama žodžius kaip kokia vėpla auksinė žuvelė, kol jūs leisite kvailą dublerio balso įrašą!

Sesutė pakedeno pagalvę Eivai už nugaros ir nusišypsojo.

– Pageidavau *dramatiško* vaidmens, Dievulėliau, o jūs atsiuntėte man tą Rutą Eting! Nenuostabu, kad šitaip susirgau. Turėčiau jums nusiųsti sąskaitą... Ak, užsičiaupkite!

Padėjusi ragelį, Eiva ištiesė ranką Ernestui, tada kerimai nusišypsojo ir švelniu lyrišku balsu pasakė:

– Sveikas, Ernestai.

– Kaip suprantu, sesutės nemoka anglų kalbos, – pasakė Ernestas, paimdamas jos ranką.

– Sesutės nuostabios, – atsakė Eiva ir su šypsena patapšnojo vieną, tada visos taip pat nusišypsojo. – Ši ligoninė man taip patinka, kad turbūt nuliūsiu, kai tas nelemtas akmuo išbėgs su šlapimu. Prisėsk ant lovos, Tėtuši, pasikalbėkime. Jaučiuosi pamaloninta, kad mane aplankei.

Baigusios darbą sesutės pasišalino. Mudu su Dominginu prisėdome ant kėdžių.

– Ar ketini gyventi Ispanijoje? – pasiteiravo Ernestas.

– Taip. Žinoma. Širdyje aš – tik paprasta kaimietė. Niujorkas ir Paryžius manęs visai nežavi. Norėčiau apsistoti čia ilgam. Ko man grįžti? Neturiu nei automobilio, nei namo, nieko. Sinatra taip pat nieko neturi. O iš visų santuokų naudos gavau tik tą vienintelį kartą, kai Artis Šo apmokėjo už dvejus lankymosi pas psichoanalitiką metus.

– Pasakysiu tau atvirai, dukrele, psichoanalitikai mane gąsdina, nes dar neteko sutikti tokio, kuris turėtų humoro jausmą.

– Nori pasakyti, – nepatikliai paklausė Eiva, – kad dar niekada nesinaudojai psichoanalitiko paslaugomis?

– Aišku, naudojausi. Mano trečia nešiojamoji *Corona* spausdinimo mašinėlė – štai geriausias psichoanalitikas. Žinai, ką pasakysiu: nors netikiu analitikais, tačiau velnioniškai daug laiko praleidžiu žudydamas gyvūnus ir žuvis tam, kad nenusižudyčiau pats. Kai žmogus maištauja prieš mirtį, o aš tą ir darau, jis patiria malonumą priskirdamas sau vieną iš dieviškųjų savybių – dovanoti mirtį.

– Man šios mintys pernelyg gilios, Tėtuši.

Dominginas pranešė Ernestui suorganizavęs *tientą,* kad pasitikrintų savo fizinę formą, ir pakvietė mus prisidėti. Eiva pažadėjo būtinai dalyvauti, net jei sesutėms tektų atgabenti ją tenai kartu su visa ligoninės lova.

Tienta, arba jauniklių drąsos išbandymas, įvyko žvilgančioje *plazitoje,* miniatiūrinėje koridos arenoje, Antonijo Pereso bulių veisimo rančoje, esančioje Gvadaramo užuovėjoje, nuostabiame aukštumų krašte Kvadusauroje, Eskorialyje. Iš Madrido išvažiavome trijų automobilių procesija: *Vauxhall,* Dominginui įprastas kadilakas ir Ernesto *Lancia.* RanČą pasiekėme maždaug vidurdienį. Mojuodamas muleta, Dominginas hipnotizuodavo buliukus, kol jie nuleisdavo galvas – tačiau jų neužmušdavo. Išbandęs kelis gyvulius, savininkas sužinodavo apie visos bandos savybes ir galėdavo nuspręsti, ar verta veisti šią veislę. Bet daugiausia jaudulio kėlė ne tienta: Dominginas ketino išmėginti ne tik buliukus, bet ir pats save, norėdamas įsitikinti, ar jam verta tęsti karjerą.

– Šie buliukai, – aiškino Ernestas Eivai, – kartais dar sunkiau suvaldomi nei suaugę: jie greičiau apsisuka ratu, jų koordinacija geresnė. Nesileisk apgaunamas žodžio „buliukas“ – per tokias *tientas* teko matyti daugybę subadytų vyrukų.

Eiva su Ernestu stovėjo prie arenos sienos, už medinės raudonos pertvaros, stebėdami, kaip Dominginas imasi pirmojo į areną įbėgusio galvijo. Dominginui nuostabiai grakščiai pasirodžius, pasisukęs į Eivą Ernestas pasakė:

– Ar matei, ką Luisas Migelis padarė tam galvijui? Pavertė jį kažkuo kitu, perkeitė jį, padarė įžymybe ir net žvaigžde – buliukas išbėgo iš čia pasipūtęs kaip pats velnias!

– Jis žavus vyras, ar ne? – pasakė Eiva.

– Tu rimtai į jį žiūri? – paklausė Ernestas.

– Iš kur man žinoti? Mudu kartu jau du mėnesius, tačiau aš nemoku ispaniškai, o jis nemoka angliškai, taigi mums dar nepavyko susibendrauti.

– Nesijaudink – kas svarbiausia, jau išsiaiškinote, – pasakė Ernestas.

Tą minutę galvijas, su kuriuo dirbo Dominginas, piktas nedidukas buliukas su trijų pėdų tarpu tarp ragų, staiga nustojo domėtis muleta ir nusprendė užsipulti Ernestą: šis stovėjo atsišliejęs į sieną tolokai nuo apsauginio barjero. Visi, o ypač Merė, šaukėme jam, kad ieškotų priedangos, bet jis nė nekrustelėjo, o veršiui pribėgus visai arti, viena ranka griebė už rago, kita – už snukio ir nusviedė jį tolyn nuo savęs. Pribėgęs Dominginas nusivedė galviją atgal į arenos vidurį.

– Kaip gyvenimo aplamdytam vyrukui visai neblogai.

– Taip, esu aplamdytas, – atsakė Ernestas, – bet nesutrėkštas.

Susitvarkęs su penkiais buliukais, Dominginas grįžo apsipylęs prakaitu ir nusikamavęs.

– Ak, Tėtuši, – pasakė jis, – jei turėčiau tokias rankas kaip jūsų! Štai paliesk jo ranką, – dūrė pirštu jis. Eiva pačiupinėjo Ernesto raumenis ir linktelėjo. – Deja, po visos amžinybės poilsio mano rankos ir kojos jau nebe tos, – liūdnokai pridūrė Dominginas.

– Naudok dvigubas muletas ir didelę špagą, – patarė Ernestas. – Taip vėl sustiprėsi.

Dominginas atsisėdo pailsėti nugara prisišliejęs prie sienos. Eiva pasiteiravo Ernesto, kaip jis vertina jo darbą.

– Nesirūpink dėl jo, – atsakė Ernestas. – Jis matadorų karalius. Toks pat, koks buvo matadoras Maera, kuriam nereikėjo dėl nieko jaudintis, nes apie bulius išmanė daugiau, nei patys buliai apie save.

Matadorai, kurie dirba tik dėl pinigų – niekam tikę. Dėmesio vertas tik tas, kuris vadovaujasi širdimi ir net jei už savo darbą negautų nė cento, dirbtų lygiai taip pat puikiai. Ši taisyklė galioja kone visoms sritims.

Baigiantis gegužei, iš Madrido persikėliau į Paryžių, tačiau, prieš išvykdamas į Valstijas birželio mėnesį, dar spėjau su Ernestu pasikalbėti telefonu. Kartu su Mere jis buvo Neapolyje, ten jau ruošėsi lipti į lainerį *Morosiu* – laukė ilga ir lėta kelionė atgal į Kubą.

Ernestas pasakojo matęs naują matadorą, Antoniją Ordonesą, ir šis jam labai patikęs. Taip pirmą kartą išgirdau šį vardą. Ordonesas buvo vedęs Domingino seserį Karmen – gražuolę, dar paauglystėje pelniusią pripažinimą dėl savo bravūros ir savitumo arenoje. Antonijo tėvas buvo Kajetanas Ordonesas, kuris trečiajame dešimtmetyje kovėsi pasivadinęs Ninja de la Palma. Kajetanas buvo geras Ernesto draugas ir tapo Pedru Romeru, panelės Bret mylimo matadoro prototipu romane „Saulė taipgi teka".

– O, kad būtum jį matęs, – atsiduso Ernestas, kalbėdamas apie Antoniją. – Aukšta klasė. Jei varys taip toliau ir neiškris iš žaidimo, jis gali prilygti savo tėvui, o gal net ir jį pranokti. Rupertas galvoja taip pat. Tik vienas dalykas man kelia nerimą dėl jaunojo Ordoneso. Pažinodamas jo tėvą ir daugybę kitų puikių matadorų, kurių dalis žuvo, o dalis nubyrėjo dėl baimės ir panašių profesinių bėdų – jau seniai pasižadėjau daugiau nesibičiuliauti su matadorais, nes patyriau siaubingas kančias tomis dienomis, kai mano draugai, įveikti baimės, nebegalėdavo prisiartinti prie buliaus. Bet kurią dieną, bet kurį matadorą, net patį stipriausią ir jauniausią, gali pakirsti baimės priepuolis ir visiškai išvesti iš rikiuotės. Kai tai nutikdavo mano draugams, kentėdavau kartu su jais – visiškas idiotizmas, juk nesu pasamdytas šiam darbui, visoms jo blogybėms. Todėl ir prisiekiau nebeturėti draugų matadorų. Tačiau dabar, kai sutikau Antoniją, mane vėl patraukė į draugystę – manau, kad gyvenimas išmokė

nurašyti baimę kaip asmeninę problemą, o tai palengvintų mūsų bendravimą. Antonijas turi puikų *alegria* pojūtį.

– Ką reiškia *alegria?*

– Tai gilus džiaugsmas, kurio niekas nepajėgia užgesinti. Sutikęs Antoniją suprasi, kodėl taip apsisprendžiau. Žinoma, bet kurią dieną mano atsparumas baimei gali baigtis. Tuomet vėl pakliūčiau į bėdą. Bet galbūt rizikuoti verta. Daug apie tai mąsčiau pakeliui į Neapolį, kai išvykome iš Madrido.

– Kaip sekėsi kelionė?

– Nuostabiai.

– O kaip tu jautiesi?

– Manau, kad mano bėdos baigsis, jei tik pasitaisys inkstai. Dešinysis pažeistas išties sunkiai. Dar tik pradeda aiškėti, kiek sunkiai. Šiaip ar taip, laikausi visų gydytojo nurodymų. Per penkiolika dienų Ispanijoje išgėriau tik keturias stiklines viskio ir vandens. Dar keletą išgėriau Bajonoje ir keletą vakar – iš viso šešias. Nė lašo džino. Man, kaip ir kiekvienam kitam, toks gyvenimas – tikra nuobodybė. Kai išvykai, mudu su Mere vieną dieną praleidome koridą ir surengėme sau iškylą prie tilto. Kitą kartą ir tave tenai nusivesiu.

– Kalbi apie tiltą iš romano „Kam skambina varpai?“

– Jis nė kiek nepasikeitęs. Lygiai toks pat kaip anuomet. Po karo, kai jį susprogdinome, buvo sudėliotas iš naujo, vėl sumontuoti visi akmenys.

– Sakykit man, Tėtuši, ar jau suvalgėt kapitono Kuko skumbres? O kaip dėžės šampano, žąsų kepenėlių pašteto, marinuotų grybų ir kitų gėrybių?

– Viską palikau viešbučio kambario spintoje ir pasakiau kambarinei, kad parneštų namo savo vaikams.

Aštuntas skyrius

Havana, 1954–1955 metai

1954 metų vasarą Ernestas nebūtų grįžęs į Kubą, jei ne įtampa, kurią ėmė kelti Nobelio premija. Užuot ramiai atgavęs jėgas po visų bėdų dėl sveikatos, jis sulaukė pačių nemaloniausių įžeidimų tuo metu, kai mažiausiai galėjo su jais susidoroti.

Praeitais metais gavęs Pulicerio premiją už „Senį ir jūrą", lengvai atlaikė užgriuvusį viešumą. Tačiau dabar visiškai nebuvo pajėgus dar sunkesnei kovai dėl premijos, kuri negrąžinamai nualino jo jėgas.

Puolimas prasidėjo rugsėjį, kai laikraščiai pradėjo spekuliuoti, kad Ernestas gaus apdovanojimą. Tada jis paskambino man pasakyti, kad tarp daugybės siūlymų iš įvairių žurnalų sulaukė ir vieno iš *True* redaktoriaus Dago Kenedžio: šis prašęs parašyti straipsnį, kaip Ernestas sportuodavo nuo pat vaikystės. Pasisiūliau Ernestui parašyti tokį straipsnį, jei jis to nori.

– Ne, – pasakė Ernestas, – noriu kitko: kad nueitum pas Kenedį ir paaiškintum, jog aš dirbu, todėl šį sandėrį prašyčiau nukelti. Ar sutinki?

– Žinoma. Kaip tu jautiesi? Ar nugaros skausmai sumažėjo?

– Na, tau ir tik tau vienam pasakysiu, kad nuo to laiko, kai mudu susitikome, nuolat kenčiau didelius skausmus. Nugarą riečia taip baisiai, kad vos smarkiau krustelėjęs apsipilu prakaitu. Stengiuosi neprarasti vilties ir kaip įmanydamas nekreipti į tai dėmesio, bet, manau, toks dalykas kiekvienam žmogui suėstų nervus, kaip suėdė ir man. Kai išgeriu, nugara ir galva kiek atlėgsta, bet jei gerčiau kas-

kart, kai ką nors suskausta ar pasijaučiu silpnai, nebegalėčiau rašyti ir beliktų graužtis, kad švaistau laiką tuščiai slampinėdamas.

Jis prisipažino, kad nuolatinį lankytojų srautą jam sunku ištverti. Baigęs vieną apsakymą parašė jau trisdešimt septynis puslapius kito, staiga pasirodė Bilas Lu ir pasiūlė rudenį kurti dokumentinį filmą Afrikoje. Sumanymas atrodė puikus, kol Lu pasiuntė pranešimą žiniasklaidai, esą Ernestas sutiko parašyti scenarijų, suvaidinti herojų ir būti originalaus pilnametražio filmo koprodiuseriu. Tuo ir baigėsi filmo projektas. Tuomet iš karto po Lu pasirodė Eiva Gardner, ją pakeitė Vinstonas Gestas, o pastarąjį – lakūnas Deivas Šilingas. Tada Jungtinių Valstijų oro pajėgos atsiuntė kažkokį eilinį, kuris gavo apdovanojimą kaip geriausias mėnesio pilotas, o viena iš apdovanojimo sudėtinių dalių ir buvo apsilankymas pas Hemingvėjų. Paskui devynioms dienoms apsireiškė Luisas Migelis Dominginas. Tuo pat metu užsuko Sinskis ir nusigėrė keturioms dienoms.

– Nepaisydamas nieko, užsidarau miegamajame ir darbuojuosi, – pasakojo Ernestas. – Nors tai prilygsta savižudybei. Robertas, kuris, kaip jau žinai, yra dešinioji mano ranka, susirgo. Šiuo metu jis gydosi keliaudamas Sinskio laivu. Sinskis jūroje negeria, tik namie. O aš esu kalės vaikas, kurį reikia palikti vieną, kad galėtų rašyti.

Literatūriniam produktyvumui tokia padėtis palanki ir rami tiek pat, kiek Hiurtgeno miškas* per Antrąjį pasaulinį karą. Šiaip ar taip, jau pradėjau kontrataką: paprasčiausiai nebekelsiu telefono ragelio, net jei skambins iš užsienio. Jei būtume turėję bent kiek smegenų, būtume imitavę žūtį Afrikoje, prie Merčisono krioklių, sugrįžę ir pasikeitę vardus, o aš būčiau galėjęs rašyti toliau ir po savo mirties. Kai iš mano namų išsikraustys visa ši publika, pradėsiu rašyti tau mąslius laiškus. Jeigu tik jie neišvarys manęs pirmo.

Spalio 28-ąją Švedijos akademija oficialiai paskelbė laimėtoją: „Už jo paveikų, stilingą, įvaldytą modernaus pasakojimo meną, kurį visai

* Hiurtgeno miške Antrojo pasaulinio karo metais vyko sunkiausi šio karo mūšiai, trukę nuo 1944 m. rugsėjo 19 d. iki 1945 m. vasario 10 d. tarp Vokietijos ir JAV.

neseniai atskleidė apysakoje „Senis ir jūra“. Ankstesnėje Hemingvėjaus kūryboje matėsi brutalumo, cinizmo ir beširdiškumo apraiškos, kurios ne visai derėjo prie Nobelio premijos reikalavimo, kad kūrinys turėtų idealistinę tendenciją. Kita vertus, jam būdingas ir herojinis patosas – pagrindinis jo gyvenimo sampratos elementas – vyriška pavojų ir nuotykių meilė, natūralus žavėjimasis kiekvienu individu, įnirtingai kovojančiu pasaulyje, kurio realybėje vyrauja prievarta ir mirtis.“

Ernestas atsiprašė dėl savo nedalyvavimo ceremonijoje Stokholme, kaip priežastį nurodydamas po katastrofų dar neužgijusias žaizdas, bet aš labai abejoju, kad jis būtų dalyvavęs net ir jausdamasis kuo puikiausiai. Per savo gyvenimą Ernestas pasirodė publikai vos kelis kartus – tą galima paaiškinti jo dideliu drovumu ir karšta neapykanta smokingui. „Vienintelis oficialios aprangos elementas, kurį aš kada nors gal ir apsivilksiu, tai apatiniai drabužiai“, – taip kartą prisipažino man. Kiek man žinoma, jis niekada jų nevilkėjo.

Vis dėlto Ernestas pasiuntė premijos priėmimo kalbą, kurią per ceremoniją Stokholme jo vardu perskaitė Jungtinių Valstijų ambasadorius Džonas M. Kebotas: „Švedijos akademijos nariai, ponios ir ponai. Stokodamas iškalbos ir gražbylystės, neapdovanotas retorikos sugebėjimais, širdingai dėkoju Alfredo Nobelio didžiadvasiškumo administratoriams už šį apdovanojimą. Bet kuris rašytojas priimtų šią premiją be galo nuolankiai, prisimindamas daugybę jos negavusių iškilių rašytojų. Jų vardų nėra reikalo čia minėti – kiekvienas iš čia susirinkusiųjų gali sudaryti savo sąrašą, remdamasis savo paties žiniomis ir sąžine. Negalėčiau prašyti savo šalies ambasadoriaus skaityti kalbą, kurioje aš kaip rašytojas būčiau išliejęs visą savo širdį. Rašytojo kūrybą sunku tinkamai įvertinti iš karto, dėl to jis gali išlošti, tačiau ar jis išliks skaitytojų atmintyje, ar bus užmirštas, priklausys nuo rašytojo alchemijos ir to, kaip jo kūryba atsiskleis po kiek laiko. Rašydamas aukščiausios kokybės kūrinius neišvengiamai būsi vienišas. Rašytojams kuriamos organizacijos palengvina jų vienatvę, bet labai abejoju, ar bent kiek pagerina kūrybą. Atsisakydamas vienatvės rašy-

tojas išauga visuomenės akyse, kartu sumenkina savo darbo kokybę. Jei rašytojas yra geras, jis privalo kasdien susidurti su amžinybe arba jos stoka, nes dirba vienas. Tikras rašytojas kiekvieną knygą turėtų pradėti nuo nulio, kaskart bandydamas pasiekti nepasiekiama. Jis visuomet turėtų stengtis sukurti, ko dar niekas kitas nėra sukūręs, o jei kas ir bandė, tai nepavyko. Kartais, jei nusišypso laimė, jam pasiseka. Būtų daug paprasčiau kurti literatūrą, jei reikėtų tik naujai perrašyti geriausius iš jau esamų kūrinių! Tai todėl, kad praeityje turime tokius iškilius rašytojus, šių dienų rašytojai gali pakeliauti po praeitį, ligi ten, kur niekas jiems nebegali padėti. Kaip rašytojas, kalbu jau per ilgai. Norėdamas ką nors pasakyti rašytojas turi rašyti, o ne kalbėti. Dar kartą dėkoju jums visiems."

Tuo metu buvau Pentagone – ieškojau informacijos straipsniui apie Kongreso garbės medalį, tačiau sekiau ir chaotiškų įvykių eigą Kuboje, užjausdamas Ernestą, nes tai neigiamai veikė jo darbą ir nuotaiką. Vėlyvą popietę grįžęs į viešbutį Vašingtone – tiesą sakant, tai buvo pirmoji Naujųjų 1955-ųjų metų diena – radau žinutę su prašymu kuo skubiau paskambinti užjūrio operatoriui Havanoje. Tik po keturių valandų pagaliau pavyko prisiskambinti. Ernestas kalbėjo drūtu balsu ir greičiau nei įprastai, kartais beveik suplakdamas žodžius. Fone nuolat buvo girdėti triukšmas, tarsi jis kalbėtų telefono būdelėje. Neturėjau supratimo, kodėl jis paskambino.

– Hočai, skambinu tau norėdamas atsiprašyti dėl visos tos prakeiktos painiavos, – pasakė jis.

– Kokios dar painiavos?

– Negali įsivaizduoti, kaip visa tai vyko. Tačiau noriu viską smulkiai tau iškloti. Esame per daug geri draugai, kad leistume tokiam dalykui sukelti rūpesčių.

– Kokių dar rūpesčių, Tėtuši? Aš nieko nežinau...

– Tik nuo rugsėjo man pavyko suimti save į rankas. Tuomet pradėjau rašyti galbūt geriau nei kada anksčiau – po dviejų mėnesių kasdienių pastangų ir nesėkmių jau turėjau trisdešimt penkių tūks-

tančių žodžių apimties kūrinį ir išties viskas klojosi kuo puikiausiai. Priartėjo premijų teikimas, bet aš nesiliovіau dirbęs iki pat tos dienos, kai prasidėjo iškilmės. Neturėjau laimės jomis pasimėgauti, jei tik apskritai galima mėgautis tokiais dalykais. Krūvos fotografų, tavo žodžius iškraipantys žmonės ir plepalai, tauškalai, klegesys – ir mano knyga, kuri vienintelė man rūpėjo, kuria kvėpavau dieną naktį, buvo išmušta man iš galvos tarsi daužoma žuvis.

Taigi, dvi ar tris dienas tie fotografai ir visa kita... kol pasakiau: užteks, grįžtu prie knygos. Bet žmonės nesiliovė trukdę, nekreipdami dėmesio į jokius prašymus – tai, kad rašai knygą, jiems nieko nereiškia. Merei paskambino Bobas Meningas iš *Time* ir pranešė, kad turi parašyti svarbiausią numerio straipsnį, nesvarbu, ar pasimatysiu su juo, ar ne. Dar sakė, kad norėtų parašyti gerą straipsnį, jokiu būdu ne prastą, ir teiravosi, ar jam atskambinsiu. Žinoma, kai šitaip tave įspraudžia į kampą, kitaip kaip šantažu to nepavadinsi, beje, labai efektyviu šantažu. Paskambinau jam pasakyti, kad atiduočiau bet ką, kad tik *Time* nespausdintų apie mane to straipsnio, tačiau Bobas patikino, kad spausdins vis tiek. Taigi sutikau pasimatyti su juo, jei jis neatsives tyrėjo ir neįjungs diktofono, o visi klausimai apie karą, religiją, asmeninį gyvenimą, žmonas ir kitokie bus palikti nuošalyje. Pasakiau, kad intensyviai dirbau, todėl toks sutrukdymas prilygsta nužudymui, o sutrukdyti knygą rašančiojo darbą lygiai taip pat blogai, kaip trukdyti kam nors mylėtis savo lovoje. Jis su viskuo sutiko, tik sakė, kad straipsnis turi būti parašytas ir jie vis tiek jį parašys, o jis tenori, kad tai būtų geras straipsnis, jokiu būdu ne prastas.

– Tėtuši, kodėl pasakoji man...

– Noriu supažindinti tave su *True* reikalu.

– Apie ką tu kalbi?

– Taigi, pasakiau Bobui, kad duodu jam dvi dienas. Jis atvyko ir apsistojo mano svečių namuose – kaip ir sakiau, tik dviem dienoms. Kalbėjomės apie rašymą – šiaip ar taip, rašytojas apie šią profesiją turėtų šį bei tą išmanyti. Viso to nelaikyčiau nelojalumu *True*, kuris,

beje, nėra mano *Alma Mater.* Verčiau sakyčiau: „Dėl Dievo, dėl Tėvynės, visą amžinybę“, negu „Dėl *Jeil* ir dėl *True*“.

– Tėtuši, klausyk, paaiškink man apie tą *True*...

– Išklausyk iki galo, kad žinotumei. Vos tik Meningas pranyko iš akių, pasirodė Londono *Times* atstovas, neatsiuntęs man savo adreso, kuriuo būčiau galėjęs paprašyti jo nesirodyti, ir švedė su *Magnum* fotografu, tie kvotė (ir turbūt neteisingai suprato visus atsakymus) bei fotografavo mane šešias valandas penkiasdešimt minučių. Taip pat japonas reikalų patikėtinis, turintis minimalius anglų kalbos pagrindus, ir jam vertėjavęs pagyvenęs japonas žurnalistas. Tada visa delegacija iš Guanabakoa *Rotary* klubo ir dar daugiau iš Švedijos atskridusių švedų – net nebandysiu visko tau atpasakoti. Net ir tokiomis aplinkybėmis vis dar bandau rašyti, tačiau į priekį stumiuosi vėžlio žingsniu. O kol visa tai vyksta, dar iškilo problemų dėl investavimo į vaikų nuosavybę, ir man reikia apsvarstyti penkiaprocentinių obligacijų pasiūlymą už lengvatines šešiaprocentines.

Kai pagaliau vaikų reikalai susitvarkė, pamaniau, kad geriau nedelsiant sprukti, kol neišlėkiau į orą. Taigi, mudu su Mere išplaukėme jachta *Pilar,* tik buvau pamiršęs, kad suvaldyti meškerę reikia arkliškos sveikatos, ypač jei žvejoji iš katerio *The Tin Kid.* Vadinasi, nebegaliu žvejoti, nebegaliu plaukti, netgi nebesimankštinu. Hočai, suprantu, kad skundžiuosi kaip koks verksnys, tačiau kai kas nors trukdo man produktyviai dirbti, viskas žlunga. Dabar man tapo koktu nuo savęs paties, nuo atsakinėjimų į klausimus, nuo fotografų, nuo prakeiktų oficialių pareiškimų, nuo mane šlovinančių ar keikiančių straipsnių – nebenoriu daugiau nei girdėti, nei galvoti pats apie save, kad galėčiau vėl sparčiai ir puikiai rašyti, kaip ir anksčiau. Tik kaip tai įmanoma? Vos grįžome iš vakarykščio pasiplaukiojimo, suskambo telefonas. Merė pakėlė ragelį: redaktorius ponas Duglasas Kenedis pranešė, kad balandžio mėnesio *True* numerio vedamajame planavo išspausdinti pasakojimą, kurį tu ketinai parašyti apie mane, ir buvo rezervavęs vietas atvykti čia, kad pakonsultuočiau jį dėl tech-

ninės žvejybos pusės, o dabar, kai planus teko atšaukti, tu netekai progos užsidirbti rimtą honorarą. Merė persakė jo žodžius: „Žinau, kad jūsų vyrui viskas įkyrėjo ir jis trokšta grįžti prie darbo, tačiau turiu vieną klausimą: jei jūsų vyras sutiko su Bobo Meningo, švedų, japonų ir panašių tipų siūlymais, kodėl gi jam ramiai nepasėdėjus dėl žurnalo, kuris spausdino jo kūrybą ir kurį jis pats mėgsta?“ Mes neturime telefoninio pokalbio įrašymo funkcijos, bet būtent taip man sakė Merė ir ką tik dar kartą patvirtino, kai užėjau į jos kambarį. Tik šį rytą ir pats sužinojau.

– Bet, Tėtuši, visa tai tiesiog neįtikėtina!

– Ne, sakyčiau, velnioniškai įtikinama – bent jau žvelgiant iš mano pusės. Akivaizdu, kad aš mėgstu *True* kaip žurnalą ir net siunčiau jį Patrikui į Tanganikos respubliką, tačiau manau, kad paaiškinau tau, o tu paaiškinsi jam: dabar nebegalės būti jokio straipsnio. Net patiems artimiausiems ir seniausiems savo draugams rašau prašydamas atšaukti planuotus vizitus, nes kai dirbu, nesu nusiteikęs matyti žmonių. Pavyzdžiui, iš karto po mūsų pokalbio apie *True* parašiau Alfredui Vanderbiltui, prašydamas atšaukti planuotą vizitą, nors pažinojau jį nuo 1933-iųjų.

– Tėtuši, kai tuoj po mūsų pokalbio paskambinau Kenedžiui ir viską paaiškinau, jis pasiteiravo, ar aš neprieštarausiu, jeigu jis parašys tau, prašydamas permąstyti aplinkybes dar kartą. Pasakiau, kad gali parašyti, jei nori, tačiau įspėjau, kad be tavo leidimo nieko nerašysiu ir, mano nuomone, jis tik veltui gaištąs laiką. Negalėjau net pagalvoti, kad jis...

– Na, jei ponas Kenedis vis dar mano, kad aš siekiu viešumo, tuo pat metu apsimetinėdamas, neva tai man žalingas trukdis, prašau perduoti jam, kad vien šią savaitę, kuri dar nesibaigė, daviau neigiamą atsakymą dėl J. P. Makevojaus straipsnio *Reader's Digest,* kokiems šešiems žurnalistams iš įvairių kompanijų, kurie norėjo apsilankyti mano namuose, vienam vyrukui iš *Argosy,* kuris, pasak oro pajėgų atašė iš ambasados, būtų sumokėjęs tūkstantį dolerių, jei būčiau

leidęs jam apsilankyti ir padaryti keletą nuotraukų. O šįryt parašiau laišką Bobui Edžui atmesdamas pasiūlymą, be galo patrauklų bet kuriam, kuris trokšta viešumo.

Kiekvieną dieną sulaukiu laiškų, telefono skambučių ir visaip kitaip esu trukdomas. Tai veikia Merės nervus, o mano jau seniai paveikė. Nenoriu būti priverstas išvykti per produktyviausius mėnesius. Čia mano namai ir darbo vieta – išties mėgstu šią aplinką. Aš nesu visuomenės veikėjas, taip pat nesvajoju apie biurą. Esu rašytojas ir turiu teisę ramiai darbuotis, taip pat kovoti už išgyvenimą. Vertinu *True* ir visuomet gerai sutariau su jo kūrėjais. Vis dėlto turiu pagrindo manyti, kad jie galėtų ir suprasti, ką reiškia rašyti knygą, kai tau siaubingai trukdo, nors jau užsikabinai ir puikiai stumiesi, ir turi išlaikyti įkvėpimą ištisas dvidešimt keturias valandas, niekieno netrukdomas. Argi galima prašyti rašytojo mesti šalin knygą, svarbesnę jam už visa kita, kad kažkokiam žurnalui padėtų išspausdinti eilinį numerį?

Supratau, kad Ernestas liejo pyktį ne vien iš susierzinimo dėl *True* – šis žurnalas jam visiškai nieko nereiškė – ne, jis užsipuolė visą tą prakeiktą jėgą, traiškančią jį nuo tos dienos, kai jis išgyveno lėktuvo katastrofą Afrikoje. Išoriškai ši jėga pasirodė žurnalistų, fotografų, diktorių ir žurnalų redaktorių pavidalu, tačiau tikroji jėga – tai nepasotinamas pasaulio domėjimasis juo, ir to niekaip nebuvo įmanoma numalšinti. Tiesiog širdis plyšo klausantis, kaip jis maldauja atokvėpio ir vienumos, kuri rašytojui ne mažiau svarbi nei kraujas, nors jis širdyje jaučia, kad yra pasmerktas pralaimėti.

– Niekam nerūpi tavo teisinimasis, kad nori dirbti, kad nepageidauji jokio straipsnio apie save, kad tie straipsniai pradėjo tave patologiškai veikti: dar vienas prakeiktas straipsnis, ir daugiau nebegalėsi parašyti nė išklerusios eilutės. Hočai, jei gali, atleisk man už tai, kad tapau toks nepakeliamas – žinok, tai dėl to, kad esu sumaltas į miltus ir mirtinai bijau, jog visa ši viešuma sunaikins mano kūrybą. Nuo viso to man darosi bloga.

– Suprantu, Tėtuši, viską suprantu. Sakau nuoširdžiai. Pasirūpinsiu, kad ir *True* komanda susiprastų. Kenedis šiaip geras vyrukas, jis tiesiog suklydo.

– Hočai, kad mano nervai pakriko nuo skausmo, pasakiau tik tau – apie tai nepasakočiau bet kam. Tu puikiai žinai, kad aukščiausios klasės rašytojas privalo turėti subtilų rašymo mechanizmą. Su lazda ar kirviu niekas nerašo. Negali vartoti ir narkotikų – privalai laikytis abstinencijos. Kai atrodai suknistai, o veide šviečia baisi kančia, jie tave fotografuoja. Per tą pragarišką laikotarpį po premijos įteikimo kažkas pasakė man, kad vienas fotografas, iš mano namų atėjęs į *Floriditą,* gyrėsi padaręs su manimi keturis šimtus dvidešimt penkis kadrus. Tas vaikis pliauškino be sustojimo, įsibrovė net į podėlį, kuriame asmeniniais reikalais kalbėjau su užsieniu. Paskui jo šefas atsiuntė man dovanų visas ligi vienos fotografijas, įsivaizduodamas, kad norėčiau jas turėti. Kokiose keturi šimtai keturiolikoje iš jų atrodžiau tarsi kankinamas kiniškais metodais. Jiems net kilo idėja, na, dėl visa ko, įamžinti prie tuščio mano krėslo gulintį Juodį.

Šį Naujųjų metų rytą atėjo kablograma, adresuota Robertui Ruarkui, apsistojusiam pas Ernestą Hemingvėjų: vila *Vigia,* San Fransisko de Paula, Kuba. Bijau, kad ponas Kenedis niekada nepatikės, jog nepakviečiau atvykti pono Ruarko. Nuo ryto buvau geros nuotaikos, kol pamačiau tą kablogramą. Tuomet Merė prisiminė Kenedžio skambutį. Naujųjų metų naktį atsiguliau dešimtą – nevalgęs vakarienės, negėręs, nusiprausęs, nusišveitęs kempine ir pasitepęs krūtinę bei veidą naujovišku tepalu, kurį pries dieną buvo išrašęs odos gydytojas – prakeiktą barzdą buvau nusikirpęs Kalėdų proga – ir po keturių dienų mano veide išryškėjo dariniai, ne ką dailesni už džiunglių puvėsius. Dėl pūlinių ant veido susidaro įspūdis, kad šią odą jis mėgstąs „liesti“. Išties juokinga, kai atsiliepia išorė, o kova vyksta viduje. Nežinau, ar tai antibiotikų revanšas, o gal Afrikoje kas nors smaigsto adatas į vaškinę mano figūrėlę.

– Labai apgailestauju dėl viso šito, Tėtuši. Išties bjauru, kai Naujieji metai prasideda šitaip.

– Ar nori išgirsti mano Naujųjų metų pasižadėjimą? Nekreipiant jokio dėmesio į kūno bėdas, laikytis gydytojų nurodymų, stengtis kuo daugiau treniruotis ir pabaigti visus darbus.

– Kaip galėdamas palaikysiu tave. Turbūt prireiks ištisų metų, kad atsigriebtum už praėjusius.

– Man nereikia ypatingų metų, užtektų, jei galėčiau pats vienas susikaupti rašyti. Sėkmės tau, Hočai.

– Ir tau, Tėtuši.

Padėjęs ragelį užmečiau akį į laikrodį: pokalbis truko daugiau kaip valandą.

Kitą dieną Ernestas ir vėl paskambino. Balsas skambėjo švariau, kalbos ritmas buvo lėtesnis.

Kalbą pradėjo nuo tokių bendrų dalykų, kaip Vašingtonas ir Pentagonas, juokaudamas pasvarstė, katras geriau sužaidė golfą: Batista ar Eizenhaueris, o tada grįžo prie vakarykštės diskusijos.

– Galvojau, kad iš dalies ir pats esu kaltas dėl visos tos košės, juk galėjau anksčiau ir aiškiau parašyti *True* komandai, kad atsisakau rašyti straipsnį. Bet tuo metu, turėdamas keturiasdešimt penkis tūkstančius naujos knygos žodžių, rašiau vien į čekius ir išeikvojau visą energiją grumtynėms su kaži kuo, ko net negalėčiau įvardyti. Spėju, kad galbūt taip bandžiau išsigelbėti nuo beprotystės. Tik pamanyk: pažeistos galvos ir stuburo smegenys, inkstai ir kepenys – karžygiškumo šaltinis – nepagyja, kai paprasčiausiai spragtelėjęs pirštais ištari: „Pasveikit!“ Reikia kantriai, palengvėle, kasdien po truputėlį gydytis. Aš pasirinkau rašymą: jis mane pralinksmina ir išgelbėja iš bet kokio pragaro.

Išeina, kad apgavau vargšą *True*. Sakiau jiems, kad negaliu pertraukti rašymo proceso, o paskui pasirodžiau melagis, jei ne dar blogiau, kai susitikau su Bobu Meningu iš *Time* – aiškiai siekdamas populiarumo. Ir viską atvirai išdėsčiau per interviu su tuo prakeiktu

Ezra Paundu, puikiai žinodamas, į kokią bėdą pakliūsiu. Jokių abejonių – *True* redaktorius turi reikalų su pačiu didžiausiu niekšu. Taigi dabar belieka rasti išeitį. Pasakyk *True*, kad gali spausdinti bet kokią informaciją apie mano sporto žygdarbius. Esu tik pasižymėjęs žvejys ir šaulys. Apie tai reikia klausti žmonių, kurie matė, kaip tai darau. Net ir pats nežinau, kas galėtų apie tai pateikti tikslios informacijos. Viena akivaizdu: tik ne aš pats. Esu daug patyręs šaudydamas kovos lauke, o stambius žvėris medžiojau aistringiau, nei Vilis Maisas žaidė beisbolą. Bet argi aš koks kalės vaikas, kad apie tai pasakočiau? O šiuos dalykus išmanantys vyrukai nemėgsta pliurpti, yra santūrūs ir gali pamanyti, kad kažkas bandė apšmeižti Ernestą.

Ką *True* gali drąsiai padaryti, tai išspausdinti, kas jau buvo parašyta anksčiau. Atsiųsiu tau pastraipą, kuri gali būti panaudota greta straipsnio – *True* bėdos pasibaigs. Kenedžio apsilankymas atšauktas, kartoju: *atšauktas*. Nebūk per švelnus, pranešdamas jam tai.

Minėtą pastraipą gavau paštu po kelių dienų. *True* jo taip ir nenusiunčiau. Galiausiai jie pateikė skaitytojams straipsnių rinkinį su jau anksčiau publikuota biografija ir anekdotų apie Ernestą – beveik niekas iš viso to nebuvo susiję su sportu.

Paskui kelis mėnesius negavau iš Ernesto jokios žinios. Jau buvau pradėjęs jaudintis dėl jo fizinės būklės, bet pagaliau jis parašė, kad sveikata labai pagerėjo – nuo tada, kai atšilo orai, ir jis vėl ėmė plaukioti. Sakė daug mankštinęsis ir du kartus išplaukęs laivu – taip atsipalaidavo ir pasijuto daug geriau. Jo nuomone, nugara visiškai išgis per dvi savaites. Darbas taip pat sekėsi puikiai – per savaitę parašydavo vidutiniškai daugiau kaip keturis tūkstančius žodžių, nors tai jam ir buvo per daug. Kad ir kaip optimistiškai stengėsi kalbėti, jo laiške buvo justi taip pat ir prislopinta liūdna gaida.

Tuo metu ir aš pats netryškau gera nuotaika, turbūt tai atsispindėjo ir mano laiškuose, nes 1955 metų birželį Ernestas priekaištaudamas pavadino mus „tandeminiais ligoniais“.

– Man šovė idėja, kaip sušvelninti liguistumą, – pasakė jis. – Mudu su Mere persikraustome į namą Ki Veste – tą nedidelį namuką su šešiasdešimt pėdų skersmens baseinu, kuris automatiškai per naktį ištuštėja ir vėl prisipildo lengvai sūraus nuostabaus vandens. Tie namai – pati puikiausia ir žavingiausia vieta. Kodėl tau nesusitikus su mumis tenai? Galėtume pasideginti saulutėje, pasiplaukioti ir aptarti pjesę, kurią ketini statyti. Mums tai būtų kaip paguoda dėl neįvykusios kelionės į Europą. Vienintelis negeras pasitenkinimo jausmas, kad pernai Europoje visai nebūtų buvę smagu: nė vienos pavasariškos dienos, šlapia ir šalta, sausakimša žmonių ir pragariškai brangu, o vasara taip ir neatėjo. Ne vien Anglijoje vasara buvo bjauri – visur taip.

Šią žiemą apgailėtina pavertė potvyniai, o pavasarį užplūs turistai. Kai imi to ilgėtis, prisimink autostradą su abipus kelio stypsančiais reklaminiais stendais nuo Mestrė iki Milano ir nuo Milano iki Turino. Prisimindamas tą puikią dieną ir Alpių peizažą, žinosi, į ką atsiremti. Turiu omeny tą ruožą iki sienos, į pietus nuo Turino. Bet noras kur nors važiuoti gali prapulti, pagalvojus apie tuos autografų medžiotojus atokiame Kuneo miestelyje. Tau tikrai patiks Ki Vestas – jį galima pavadinti vargingųjų Sen Tropezu.

Devintas skyrius

Ki Vestas, 1955 metai

Liepos 3-iosios rytą išskridau į Majamį, iš jo nedideliu lėktuvėliu patraukiau po pietų į Ki Vestą, o tada taksi nusigavau iki Ernesto nurodyto adreso: Olivijos gatvė 414.

Sustojus taksi automobiliui pamaniau, kad vairuotojas atvežė mane ne ten, kur man reikėjo. Namai buvo purvini ir aplūžę, o palei suklypusią šaligatvio tvorelę žėlė aukštos piktžolės. 1930-aisiais, kai Ernestas įsigijo šią vietą, kaimynystė buvo menkai apgyvendinta, o keletas ten stovėjusių namų prilygo Ernesto namams. (Iš tiesų jis turėjo du namus: didesnį pagrindinį ir mažesnį modernesnį, pastatytą greta baseino.) Tačiau bėgantys metai nebuvo gailestingi kaimyniniams namams, dabar sausakimšiems ir apskurusiems, tad Hemingvėjaus nuosavybė tapo tikra oaze purvynų dykumoje. Ernestas negyveno ten nuo 1940-ųjų, kai Polina nusprendė skirtis ir pagal skyrybų sutartį namas atiteko jai. Ten ji liko gyventi su vaikais, o ne per seniausiai jai pasimirus jie paveldėjo namą, tik nenorėjo nei jame gyventi, nei jo prižiūrėti. Taigi Ernestui teko rasti nuomininkus ir spręsti buitines problemas. Tuo metu namas su baseinu buvo tuščias – norėdamas išsivaduoti, Ernestas atvyko čia pasirūpinti remonto darbais ir susitarti su nekilnojamojo turto pardavimo agentu dėl išnuomojimo.

Man duotas adresas atvedė iki namo prie baseino, bet pasibeldus į tinklines duris niekas neatsiliepė. Įnešiau kuprinę vidun ir šūktelėjau, bet nebuvo matyti nė gyvos dvasios. Namas buvo dviaukštis: apačioje

virtuvė, pro kurią ir įėjau, nedidelis miegamasis su viengule lova ir erdvi svetainė aukštomis lubomis, išmoningai ir skoningai apstatyta baldais. Nuo grindų iki pat lubų stiebėsi knygų prikimštos lentynos. Grindys buvo dailiai išklotos plytelėmis, priekinė kambario dalis atsivėrė į įspūdingo grožio terasą, už jos slėpėsi baseinas, apsuptas žaliuojančių, ekstravagantiškomis spalvomis žėrinčių tropinių augalų ir medžių.

Prie išorinės namo sienos šliejosi spiraliniai geležiniai laiptai – vienintelis kelias į antrą aukštą, kuriame, kaip spėjau, turėjo būti šeimininko miegamasis. Be galo karštą popietę buvo išties malonu vaikštinėti po svetainę su užvertomis langinėmis, pintais baldais ir nepakartojamu vaizdu, atsiveriančiu pro langą. Nesuklydau nusprendęs, kad Merė su Ernestu mėgavosi vidudienio poilsiu, nes maždaug penktą valandą išgirdau kažką lipant žemyn spiraliniais laiptais, o jau po akimirkos į kambarį įžengė glaudėmis vilkintis Ernestas.

Buvo pastebimai priaugęs svorio, ypač per juosmenį. Plaukai suplonėję, o žila barzda išretėjusi. Veidą dengė baltos pleiskanos – nuolat jį kankinusi problema – ne rimta liga, bet ganėtinai erzinanti, kai oda nusilupdavo tarsi persideginus saulėje. Dėl šios priežasties prieš daugelį metų jis užsiaugino barzdą, kad paslėptų šią odos bėdą ir nedirgintų jos skusdamasis. Ernestas kartais baimindavosi sergąs odos vėžiu, bet taip sugalvojo jis pats, jokie gydytojai to nepatvirtino.

Jis atrodė susenęs. Veidą vagojo naujos raukšlės, ypač giliai įsirėžusios vertikaliai tarp antakių. Anksčiau Ernesto pėdos linkis buvo taisyklingas ir jis vaikščiojo remdamasis pirštų pagalvėlėmis, o dabar pėdos gulė plokščiai ir jis šlubčiojo dešine koja.

Kai įsikūriau mažesniame miegamajame, mudu nuėjome pasiplaukioti šiltame sūrokame rudo atspalvio vandenyje, kuris veikė panašiai kaip sieros prisotintas vanduo. Ernestas pasinėrė labai atsargiai, keliskart stabtelėdamas ant baseino laiptelių, kad apsitaškytų liemenį. Tada labai lėtai nuplaukė brasu, laikydamas galvą virš vandens, silpnokai atsispirdamas varlyte, rankomis apatiškai irdamasis per

vandenį. Kaskart pasiekęs baseino galą pasiilsėdavo kelias minutes. Kol plaukiojome, prie mūsų prisidėjo žemyn nusileidusi Merė.

Persivilkę sausais drabužiais, terasoje gurkšnojome gėrimus. Po siestos Ernestą apėmęs vangumas ėmė nykti, vėl užplūdo jam įprasta energija.

Merė susiruošė paimti siuntinio, atkeliavusio iš Niujorko. Ernestas be galo rūpestingai domėjosi jos savijauta, klausė, ar išgėrė visus jai skirtus vaistus.

– Vargšelė Merė, – atsiduso jis, kai ji išėjo, – tiek bėdų ją užgriuvo. Pasibaigus visai tai Nobelio premijos beprotystei, smarkiai pašlijo jos tėvo, gyvenančio Galfporte, sveikata – jai teko važinėti ten ir atgal iš Havanos. Galų gale, kai tėvas pasimirė, jai prisiėjo raminti ir prižiūrėti motiną. Darbas buvo siaubingai sunkus. Stengiausi padėti jai sugrįžti į vėžes, taip pat sumokėti mokesčius – tais metais buvo itin sunku su viskuo susitvarkyti – ir kasdien darbuotis prie knygos.

Grįžo Merė, nešina keletu milžiniškų kartoninių dėžių, kuriose tilpo jos pirkiniai iš *Abercrombie & Fitch* katalogo. Už tokių prekių siuntimą į Kubą tektų pakloti didžiulius mokesčius, tad atsidūrusi Ki Veste pasinaudojo reta galimybe apsirūpinti reikalingais daiktais. Iš vienos didelės dėžės ištraukusi kartoninę dėžutę, Merė padavė ją Ernestui. Joje radęs mažutę radijėlę, Ernestas maloniai nustebo ir apsidžiaugė. Pabučiavęs Merę prisipažino, kad tai pirmas vykęs jo žaisliukas po daugybės metų. Ieškodami geresnio ryšio, išnešėme imtuvą laukan. Po kelių akimirkų iš svetainės sugrįžo Merė, nešina aukšta krūva *Viyella* marškinėlių, kelnių, trumpikių, kojinių, diržų ir kitokios galanterijos. Atsistojusi priešais Ernestą ištiesė visa tai lyg atnešusi auką ant altoriaus, tačiau Ernestas tik nužvelgė jos dovanas įtariai primerkęs akis.

– Jaučiuosi taip, tarsi paskirtas į naują vietą turėčiau apsivilkti naują uniformą, – pasakė jis.

Nedrąsiai apžiūrėjęs pirkinių krūvą, jis išsirinko šešerius marškinius, porą batų ir diržą. Visa kita teks grąžinti atgal.

– Klausyk, mieloji, – Ernestas kreipėsi į Merę ramiu ir rimtu balsu, – dingo mano vokiškas diržas. Puikiai žinau, kad turėjau jį, kai atvažiavau čia, bet mane greit apšvarino.

– Paieškosiu, katinėli, – pasakė Merė. – Esu tikra, kad jis kur nors čia.

– Lygiai tą patį sakė ir šerifas, sužinojęs naujienas apie Džudžą Kraterį, – atsakė Ernestas.

Tą vakarą jis nusprendė paskambinti į vilą Kuboje, kad sužinotų, kokia ten padėtis. Turėti reikalų su telefonu jam prilygo būti sušaudytam. Kai norėdavo paskambinti man iš savo vilos, su manimi visuomet sujungdavo kas nors kitas, dažniausiai Robertas, o daryti tai *savarankiškai* buvo jam visiškai nauja patirtis ir apskritai telefonų jis tiesiog nepakentė.

Iš pradžių jis negalėjo prisiminti savo telefono numerio, tad buvo priverstas klausti Merės. Kalbant su užjūrio operatoriumi išryškėjo visi scenos baimei būdingi simptomai. Pagaliau susisiekęs su Renė jis pakėlė toną ir aiškiai tarė kiekvieną žodį – taip kartais kalba oratoriai, nepaisydami mikrofono ir garso stiprintuvų. Ernestas skambino, nes jam rūpėjo Juodasis Šuo ir katinas vardu Buasė, jie abu negalavo jam išvykstant. Renė pranešė, kad abu augintiniai pasveiko, tad padėjęs ragelį Ernestas atrodė visiškai laimingas.

– Didžiuojuosi tuo seniu Renė, – pasakė jis, – po aštuonerių metų darbo jis išmoko pakėlęs ragelį angliškai pasakyti: „Pono Hemingvėjaus nėra namie."

Kitą rytą, kai pusryčiavau virtuvėje, Ernestas siurbčiojo degtinę, ištraukęs iš šaldytuvo šaltą butelį. Gėrė nesustodamas – tiek daug geriant dar nebuvau jo matęs. Buvo akivaizdu, kad jį vis dar kankino per lėktuvo katastrofą gautos žaizdos, o alkoholis padėjo numalšinti skausmus. Per šias išgertuves jis nurijo ir saują įvairiausių tablečių.

– Hočneri, – kreipėsi į mane nuoširdžiai it bendrininkas, – netikėtai padariau išradimą, kuris gali padaryti mus turtuolius. Žiūrėk!

Paėmęs dvi stiklines, į kiekvieną iš jų įmetė po kelis škotiško viskio ledukus, užpylė vandeniu ir pastatė į šaldymo kamerą.

– Kol sulauksim *dénouement**, aprodysiu tau namus.

Nusivedęs mane sraigtiniais laiptais aukštyn aprodė antro aukšto miegamąjį: milžinišką puošnų kambarį su plačiais langais, atsiveriančiais į gražią tropinės žalumos panoramą.

Vėl nusileidęs žemyn, Ernestas palydėjo mane prie svetainės durų, vedančių į sandėliuką, kuriame jis laikė pirmąsias publikacijas, rankraščių originalus, laiškus ir neišspausdintus tekstus. Paėmė pirmąjį romano „Pavasario liūtis" leidimą – tai buvo pirmasis išspausdintas jo romanas, dabar jau retenybė – ir jo rankose atplyšo apipelijęs viršelis. Nedidelėje kartoninėje dėžutėje gulėjo romano „Turėti ar neturėti" darbinis rankraštis. Puslapiai buvo tokie nelankstūs ir pasenę, kad vien prisilietus ėmė trupėti. Pelėsiai, puvėsiai ir knygagraužiai vabalai gerokai nuniokojo šį neįkainojamų atmintinų daiktų lobyną.

– Tik įsivaizduok, – tarė Ernestas, apžiūrinėdamas nutrupėjusius vieno iš pirmųjų savo rankraščių likučius, – jei mudu dirbtume Kongreso bibliotekai. Ką gi, vienaip ar kitaip visa tai pražūsta. Didžiąją dalį pačių pirmųjų publikacijų pavogė nekviesti svečiai ir dar vienas Dievas težino kas, kai už dyką leidome namu naudotis draugams. Patys pirmieji ir rečiausi leidimai, buvę patogaus mažo formato, be jokių pastangų patekdavo į svečio kišenę ar rankinę. Be svečių vagilių, pasidarbuodavo ir šių namų gyventojos moteriškės. Periodiniai leidiniai, pasipainioję po ranka per namų ruošą, būdavo išmetami. Visi iki vieno rankraščiai buvo sutvarkyti ir iš puvimui atsparios dokumentų saugyklos pateko į kartonines dėžes, o jose puikiomis sąlygomis veisėsi pelės ir žiurkės ir puolė didžiuliai vietiniai tarakonai. Visokie puvėsiai, pelėsiai – ir daugumos rankraščių, net ir kartoninių dėžių neliko nė kvapo. Toks pats likimas ištiko ir daugybę poemų.

* Baigiamasis epizodas (*pranc.*).

O kur dar toks apmaudus nutikimas: tais laikais, kai mano darbai dar nebuvo spausdinami, visus raštus turėjo Hedlė – originalias kopijas ir jų kalkinius atspaudus. Nedideliame lagamine ji vežė juos man atiduoti. Buvo Kalėdų metas, aš rašiau apie tarptautinę Lozanos konferenciją Toronto *Star,* o lagaminas gulėjo Liono geležinkelio stotyje sustojusio traukinio kupė. Kol Hedlė nuėjo atsinešti buteliuko *Vittel* mineralinio vandens, kažkas pavogė lagaminą. Nei ten buvę apsakymai, nei romano juodraštis taip ir neatsirado. Vargšelė Hedlė taip dėl to sielojosi, kad aš labiau kentėjau dėl jos, nei dėl to, kad praradau visą savo kūrybą. Išliko vienas vienintelis apsakymas „Mano senasis vyras", kurį į kažkokį žurnalą pasiuntė Linkolnas Stefensas ir kurio jie man iki šiol negrąžino. Tą apsakymą praminėme *Das Kapital* – visu mano literatūriniu kapitalu. Niekada nekaltinau Hedlės. Ji nebuvo pasamdyta saugoti rankraščių, o savo pareigą kaip žmona atliko pašėlusiai puikiai.

Vos vos neprasitariau apie savo nelaimingą nutikimą Rytų ekspreso traukinyje su romano „Anapus upės" rankraščiu.

Ernestas atvertė vienos knygos viršelį: pasirodė visiškai vabalų suėsti puslapiai.

– Ką gi, – pasakė jis, – dar daug kitokios medžiagos laikau *Sloppy Joe's,* tačiau viskas turbūt atrodo lygiai taip pat.

Sloppy Joe's yra viena iš aukščiausiai vertinamų smuklių visame Ki Veste.

– Anksčiau buvau *Sloppy Joe's* bendraturtis, – pasakė Ernestas. – Jų žodžiais tariant, anoniminis partneris. Daugiausiai pajamų gaudavome iš pogrindžio lošimų. Tačiau sunku buvo rasti tinkamą kauliukų keitėją, nes jei jis bus toks geras, kad nesugebėsi pastebėti jo triukų, be jokios abejonės, būsi apvogtas. Lošimo versle, įskaitant ir mus, vienintelės rimtos išlaidos atitekdavo policijos apsaugai. Mes sumokėjome septynis su puse tūkstančio dolerių už šerifo paskyrimą; antraisiais savo darbo metais jis užsisėdo ir uždarė mus, o mes savo ruožtu kituose rinkimuose jį nuvertėme.

Merė su Ernestu buvo pakviesti į prašmatnų Liepos 4-osios* vakarėlį, bet paskutinę akimirką Ernestas persigalvojo ir Merei teko eiti vienai. Ernestas ją patikino, kad mudu sugebėsime pabūti vieni. Tada pažvelgė į laikrodį.

– Jau po vidurdienio. Galime imtis stipriųjų gėrimų.

Ištraukęs iš šaldiklio dvi škotiško viskio stiklines, vietoj jų įdėjo dar dvi naujas. Pakreipus stiklinę, viskis prasimušė pro suledėjusį iš kraštų vandenį ir tarsi upokšnis sruveno į burną – toks šaltas, kad galėjai įsivaizduoti geriantis iš tikro kalnų šaltinio, netikėtai virtusio viskiu. Pagyriau Ernestą už jo išradimą.

Vėžlienos gabaliukus, kuriuos nuostabiai išvirė Merė, uždėjome ant nesijotų ruginių miltų duonos riekių ir gausiai aptepėme šviežiais krienais. Sumuštiniai su vėžliena ir kalnų upokšnį primenantis škotiškas viskis buvo patys nuostabiausi priešpiečiai.

Vėliau klausėmės radijo laidos įrašo, kurį buvau atsivežęs iš NBC**. Laida buvo skirta ką tik Nobelio premiją laimėjusiam Ernestui. Klausėmės, kaip Ernestą šlovina ir dalijasi prisiminimais Džonas Meisonas Braunas, Leonardas Lajonsas, Sidnis Franklinas, Marlonas Brandas, Maksas Istmanas, Leonas Pirsonas ir Kornelija Otis Skiner. Atidžiai išklausęs valandos trukmės įrašą, Ernestas pasakė:

– Primena tipišką Irvino Stouno beletrizuotą „Paties Ernesto Hemingvėjaus gyvenimo istoriją ir laikus su Frenko Jerbio pastabomis".

Tada nuėjo pogulio.

Temstant sėdėjome terasoje, staiga dangų perskrodė pirmieji blyškūs fejerverkai. Atėjus nakčiai šauliai paleido daugiau įspūdingesnės pirotechnikos, ir mes grožėjomės nuostabiais raštais, išsiskleidžiančiais tarp žemai spingsinčių žvaigždžių.

– Pamaniau, bus gera ištrūkti iš vilos, – pasakė Ernestas, įsmeigęs akis į dangų. – Ten man taip sugadino nuotaiką, tikėjausi ją atgauti čia, kur kadaise mėgau būti, troškau pasisemti iš praeities šiek tiek

* Liepos 4-oji – JAV nepriklausomybės diena.

** NBC – *National Broadcasting Company*, JAV radijo (nuo 1941 m. ir televizijos) tinklas.

ramybės ir pabūti su savimi. Bet paaiškėjo, kad šis namas varo man depresiją, nes po Polinos mirties ši vieta sklidina daugybės prisiminimų apie senus gerus laikus, kai vaikai buvo dar maži ir tiesiog gyveno su manim, kol aš produktyviai rašiau savo miegamajame.

Tai čia, viršutiniame aukšte, ir parašiau „Kilimandžaro sniegynus" – geriausiai, kaip tik moku. Mudu su Polina buvome ką tik grįžę iš Afrikos, o kai atsiradome Niujorke, vaikinai iš laikraščių pasiteiravo apie mano artimiausius planus, ir aš pasakiau, kad ketinu sunkiai dirbti, o užsidirbęs šiek tiek pinigų grįšiu į Afriką. Kai šiuos žodžius išspausdino laikraščiai, viena moteris susisiekė su manimi ir pakvietė išgerti. Ji priklausė aukštuomenės grietinėlei, buvo labai turtinga ir be galo patraukli. Gurkšnodami martinį nuoširdžiai pasikalbėjome. Ji pasakė, kad jei taip baisiai trokštu sugrįžti į Afriką, kam atidėlioti vien dėl pinigų stygiaus – ji su didžiausiu džiaugsmu keliautų kartu su manimi ir mano žmona, už viską pati apmokėtų. Man ji labai patiko ir aš tikrai įvertinau jos pasiūlymą, tačiau atsisakiau.

Kol atvykome čia, į Ki Vestą, daug mąsčiau apie tą moteriškę, jos pasiūlymą, kaip visa klostytųsi, jei priimčiau jį tokį. Kaip tokiomis aplinkybėmis elgčiausi aš, gerai pažindamas visas savo silpnybes ir gavęs daugybę įspėjimų. Apie save niekur taip tiesiogiai nesu parašęs, kaip tame pasakojime. Mirštantį vyrą pavyko pavaizduoti tikroviškai, detaliai – giltinė ne kartą alsavo man į nugarą, tad rašiau iš savo patirties.

– O ar „Kilimandžaro sniegynų" siužete atsispindėjo konkretūs įvykiai iš tavo ir Polinos safario? – pasiteiravau.

– Visi, o kartu ir nė vienas. Kas turėtų būti tau įdomu, tai operacija „Dizenterija". Ar kada nors teko turėti reikalų su užkrečiamomis bakterijomis?

– Kariuomenėje.

– Tuomet žinai, ką tai reiškia. Savąją pasigavau pakeliui į Afriką, sutrūnijusiame prancūzų laive, ilgoje kelionėje per Raudonąją jūrą ir Indijos vandenyną. Bakterija pradėjo siautėti vos prasidėjus

safariui, bet man nuolat lakstyti tuštintis teko tik dvi medžioklės dienas. Tada bakterija ėmė smarkiai veikti ir rimtai partiesė mane ant žemės. Tuo metu buvome Serengečio stovykloje, o mano sveikatos būklė, į kurią žvelgiau pro pirštus, staiga tapo tokia tragiška, kad teko rimtai pakovoti – laikiausi iš paskutiniųjų, kol pavyko pasiųsti žinią į Nairobį. Galiausiai manęs paimti atvyko dvivietis lėktuvėlis. Iki Nairobio buvo keturi šimtai kilometrų. Skridome virš Ngorongoro kraterio iki Rift Eskarpmento, trumpai stabtelėję Arušoje. Kaip tik išvykstant iš Arušos mums teko sparčiai griozdintis aukštyn ir dardenti per grėsmingai dunksantį Kilimandžaro kalną – tai ir sudarė pasakojimo pagrindą. Tačiau buvo beprotiškai daug kitų įvykių. Užbaigtuose „Kilimandžaro sniegynuose" sudėta medžiaga, galėjusi tapti keturiais atskirais apsakymais, išgryninta ir koncentruota, nieko nepraleidžiant – juk pažadėjau šį kartą nuskinti laurus. Paskui prireikė daug laiko, kol sukūriau naują apsakymą, nes žinojau, kad kito tokio puikaus kūrinio parašyti nebepavyks. Taip ir nepavyko.

– Ar gyvendamas čionai parašei ką nors daugiau?

– Žinoma. Pavyzdžiui, „Koks daugiau nebebūsi". Bandžiau rašyti ir dvidešimtaisiais, bet kelis kartus visos pastangos baigėsi nesėkme. Jau buvau nuleidęs rankas, bet štai vieną dieną, praėjus penkiolikai metų po mane užklupusių įvykių slėptuvėje už Fornačio, netikėtai viskas sugulė popieriuje ir apsakymą pabaigiau. Niekur kitur, o čia, Ki Veste. Žinai, net ir tokiame garbingame amžiuje mane vis dar stebina staiga iš niekur atsirandantys geltonieji narcizai ir apsakymai.

Teatro projektas, kurio aptarti atvykau, apėmė kelių Ernesto apsakymų inscenizavimą. Ateinančiomis dienomis jis perskaitė mano jau padarytą darbą: „Į baltus dramblius panašios kalvos", „Jūros pasikeitimas", „Šiandien penktadienis", „Katė lietuje", „Bokso čempionas" – ir viską aptarėme, daugiausiai laiko vis dėlto skyrėme apsakymams, bet jų dar nesiėmiau.

– Didžiausias keblumas dramaturgui, – aiškinau Ernestui, – kad tai, kas teikia jėgos apsakymui, pasidaro iššūkiu kūrinį inscenizuojant. Jau labai seniai man atskleidei, kad tavo apsakymų poveikis stiprėja tuo labiau, kuo daugiau ko iš jų išmeti, tačiau tam, kuris perkelia kūrinį į sceną, tai gali tapti lemtinga kliūtimi, jei jis nesugebės atspėti, ką apsakymo kūrėjas turėjo omenyje.

Ernestas pabrėžė, kad apsakymas yra nieko vertas, jei į jį nepatekusių dalykų rašytojas iš tiesų nepasigenda. Apsakymą galima sustiprinti tik praleidus išties svarbius dalykus, apie kuriuos puikiai žinai. Tačiau suprantama, kad toksai apsakymas sukelia didelių sunkumų dramaturgui, kuriam, pripažino jis, tenka užduotis sukurti visiškai priešingą efektą. Toliau jis atskleidė, kas liko už „Žudikų“ kadro: švedas turėjo tyčia pralaimėti kovą, tik to nepadarė. Per treniruotę kovos išvakarėse jis mokėsi apsimesti nugalėtas, bet susitikęs su priešininku pasidavė instinktui ir taip trinktelėjo, kad šis nebeatsistojo. Todėl ir buvo pasiųsti vaikinai jo nužudyti.

– Ponas Džinas Tunis, legendinis boksininkas, kartą pasiteiravo manęs, ar tas švedas iš apsakymo iš tiesų buvo Karlas Andersonas, – prisiminė Ernestas. – Taip, tikrai, pasakiau jam, o Samito miestas buvo ne Naujajame Džersyje, o Ilinojuje. Tai ir viskas, ką jam pasakiau, nes žudikus pasiuntusi Čikagos gauja tuo metu užsiėmė ir, kiek žinau, tebeužsiima savo nešvariais darbeliais. „Žudikai“ prasidėjo nuo kito apsakymo, keliskart jį keičiau, kol pagaliau pavyko taip, kaip norėjau, bet viskas išsisprendė tik kai vieną popietę Madride rimtai jo ėmiausi, nes dėl nuožmios pūgos buvo atšaukta korida. Manau, iš jokio kito apsakymo neišbraukiau tiek daug, kiek iš „Žudikų“. Išmečiau ištisą Čikagos miestą.

Bet geriau pagalvojus bene daugiausiai pašalinau iš apsakymo „Švari, šviesi vietelė“ – galima sakyti, nieko nepalikau. O ko nebeliko, tu nepanaudosi, kad ir kaip to norėčiau. Galbūt tai man net pats brangiausias apsakymas. Šis ir dar „Pasaulio šviesa“, kuris, rodosi, patinka man vienam. Šiaip ar taip, tame apsakyme yra vienintelis konstruktyvus

dalykas, kurį supratau apie moteris: nesvarbu, kas joms nutiktų ir kokios jos taptų, reikia stengtis nekreipti dėmesio į jokius pasikeitimus ir visada prisiminti, kokios jos buvo pačiame savo žydėjime.

Ernestas peržvelgė visą apsakymų sąrašą ir nušvietė man aplinkybes. Išsamiai papasakojo apie Margo Makomber prototipą, tikrą kalę, kurios vienintelė dorybė buvo ta, kad ji pernelyg uoliai atsidavinėjo vyrams, „jei tavo knygoje tai vadinama dorybe"; apie žirgų lenktynes San Siro hipodrome prie vienos Milano ligoninės, kurioje gydėsi Ernestas – šie tikri įvykiai tapo apsakymo „Mano senasis vyras" pagrindu; ir pagaliau apie žokėją, kuris tapo geru draugu ir to apsakymo pagrindiniu veikėju. Jis dar kartą peržvelgė „Kilimandžaro sniegynų" rankraštį ir kelis išgalvotus vardus pakeitė tikraisiais. Šioje pastraipoje: „Turtingieji nuobodūs, jie per daug geria ir per daug lošia triktraką. Jie nuobodūs ir panašūs vienas į kitą. Jis prisiminė vargšą Džulianą, jo romantišką susižavėjimą jais ir kaip jis kartą pradėjo apsakymą žodžiais: ‚Labai turtingi žmonės nepanašūs nei į tave, nei į mane.' Ir kaip kažin kas pasakė Džulianui: ‚Taip, jie turi daugiau pinigų.' Bet Džulianas nesuprato sąmojo. Jis laikė juos ypatinga, be galo žavia paderme, ir kai suprato, kad jie anaiptol ne tokie, sugniužo, nepakėlęs to smūgio, kaip ir kitų."* Išbraukęs vardą „Džulianas" ir vietoj jo įrašęs „Skotas Ficdžeraldas", Ernestas pasakė:

– Pirmame leidime tą personažą pavadinau Skotu ir pakeičiau į Džulianą tik kai Skotas pasiskundė Maksui Perkinsui. Dabar atėjo laikas atkurti teisybę.

Baigiantis trečiajai dienai pamačiau, kad slogus Ki Vesto oras neabejotinai neišėjo Ernestui į gera. Jo oda buvo įkaitusi iki perštėjimo, o limfmazgis vienoje pažastyje patinęs.

– Jei šis daiktas dar labiau išpamps, teks kuo greičiau iš čia nešdintis, – perspėjo jis Merę. – Geriau jau suvalgysiu beždžionės išmatas, bet nesiruošiu pakratyti kojų Ki Veste.

* Ernestas Hemingvėjus, apsakymas „Kilimandžaro sniegynai" (vertė L. Vanagienė), iš rinkinio „Kilimandžaro sniegynai", Vilnius, 1977.

Vis dėlto tinimas galiausiai nuslūgo, ir Ernestui reikėjo pripažinti, kad jo šansai išgyventi yra didžiuliai.

Prieš grįždamas į Niujorką dar spėjau asmeniškai pasikalbėti su Mere, kuri puikiai rūpinosi Ernestu, nereagavo, nei kai šis atžagariai kalbėjo, nei kai plūdosi, nei kai tiek dėmesio kreipė į savo gerovę. Tomis dienomis Ernestas itin priklausė nuo jos ir nuolat kėlė savo reikalavimus, bet ji atsiliepė su humoru, kita vertus, jis taip pat be galo rūpinosi, kad ji gerai jaustųsi, prižiūrėjo, kad gertų visus skirtus vaistus, ir žėrė komplimentus už kulinarinius sugebėjimus ir namų ruošos darbus, o jų nudirbti jai niekas nepadėjo. Ryte, leisdamas Merei ilgiau pamiegoti, jis saugojo tylą ne mažiau, nei būtų saugojęs vilą, puolamą aštriadančių autografų medžiotojų. Taigi, Merė su Ernestu tapo labai artimi, kupini meilės ir vienas nuo kito priklausomi.

Supratau, kad tiek Merė, tiek aš tikėjome, jog Ernestas turi daug jėgų pasveikti. Žinoma, tvankus oras veikė jį neigiamai, Havana taip pat, o užvis blogiausia jam buvo, kad trūko linksmybių. Jis nuolat tikrindavo savo kraujo spaudimą ir svorį, kasdien nurydavo po kelias tabletes, užsigerdamas tekila, tačiau į šį ritualą niekas, nė pats Ernestas, nežiūrėdavo rimtai. Dabar viskas pasikeitė. Staiga visa tai pasidarė labai rimta. Gėrimo įpročiai taip pat pasikeitė. Premijos įteikimas, vykęs iš karto po lėktuvo avarijos, paveikė kaip dar vienas smūgis.

Akivaizdžiai mačiau, kad jam buvo būtina pabėgti iš Kubos į gerai žinomas ir malonias savo pamėgtas užeigas Ispanijoje ir Prancūzijoje. Jam toli gražu neišėjo į gera ir tai, kad jis nesiliovė savęs spaudęs rašyti knygą – tarsi lenktyninis žirgas, kuris laimėjo varžybas, bet net ir po finišo linijos nesulėtino tempo ir nesiilsėjo prieš kitą jojimą. Jis ir toliau šuoliavo visu greičiu, nors ir neturėjo su kuo lenktyniauti. Jam tereikėjo ramios ir nevaržomos laisvės, kuria išmintingai naudojosi kaip priešnuodžiu stresui. Tik dabar nežinia kodėl tos laisvės vengė. Galų gale jis pabaigs darbą ir atgaus jėgas. Bet kol kas jis negalėjo net pagalvoti apie persikraustymą. Ir aš supratau: kai Ernestas sakė, kad nenoromis palieka tas vietas, kuriose gyvena, jis buvo nuoširdus.

TREČIA DALIS

Kaip talismaną dešinėje kišenėje nešiojai kaštoną ir triušio koją, kurios kailiukas jau seniai buvo nutrintas, o kaulai ir sausgyslės nugludinti trinties. Jusdamas į kišenės pamušalą įsmigusius nagučius galėjai būti ramus, kad tavęs neapleis sėkmė.

„Šventė, kuri visuomet su tavimi“

Dešimtas skyrius

Saragosa, 1956 metai

Prireikė kelių mėnesių, kol pavyko iškeldinti Ernestą iš Kubos, nors išvykti veikiau paskatino pašlijusi sveikata, nei mandagūs mano ir Merės raginimai. Merei atsinaujino anemija, ir gydytojai patarė jai persikelti į vidutinio klimato zoną, tada Ernestas ir davė komandą persikraustyti.

– Jos hemoglobinas nukrito iki trijų milijonų dviejų šimtų tūkstančių vienetų, – pranešė jis man, – o tai visiškai nejuokinga. Eizenhaueris turi penkis milijonus, o Juodasis Šuo – penkis milijonus du šimtus tūkstančių.

Aš persikėliau gyventi į Romą, ten mane pasiekė žinia iš Ernesto, kad jis jau Paryžiuje ir ketina važiuoti į Madridą su iš Italijos parsivaryta *Lancia,* dar didesne už senąją. Jis teiravosi, ar sutiksiu kartu vykti į Saragosos festivalį, kur pasirodys jaunasis matadoras Antonijas Ordonesas, palikęs jam didelį įspūdį 1954-aisiais.

Mudu susitikome *Gran Hotel* Saragosoje, dieną prieš prasidedant mugei. Saragosa yra Ispanijos šiaurėje, už 323 kilometrų į šiaurės rytus nuo Madrido. Tai negražus, tankiai apgyvendintas pramoninis miestas su, ko gero, pačia paprasčiausia pasaulyje krikščioniška katedra: tai buvo didžiulis kvadrato formos, tvirtovę primenantis statinys, naktį apšviečiamas per visą ilgį prikabinėtomis neoninėmis lemputėmis, interjeras priminė Čikagos priemiesčio geležinkelio stoties laukiamąjį. Geriausią miesto viešbutį *Gran Hotel* tikriausiai kūrė tas pats architektas.

Kai įėjo Ernestas, aš jau laukiau jo vestibiulyje. Per kelis mėnesius, kol nesimatėme, jis buvo atgavęs šiek tiek energijos, nors veidas vis dar atrodė suvargęs ir išvagotas gilių raukšlių. Ernestas šypsojosi, o kai priėjo arčiau, pastebėjau, kad vėl vaikšto kaip anksčiau – remdamasis priekine pėdos dalimi. Kartu nuėjome į barą išgerti, ten jis ir papasakojo man apie savo kelionę į Paryžių.

– Stabtelėję Logronje pamatėme dvi kovas. Antonijas pasirodė nuostabiai, Žironas – labai gerai, o meksikietis Choselitas Chuerta pademonstravo tokius triukus, įvairiapusiškumą ir beprotišką drąsą, kokių dar nebuvau matęs. Jiedu su Žironu paskyrė bulius mums kaip indėnas indėnui ir suguldė juos netoliese. Chuerta nupjovė jiems ausis, uodegą ir kanopą arenoje, kur apie koridą išmano visi. Antonijas nori skirti mums patį geriausią bulių čia, Saragosoje, ir jis tą padarys. Mudu leidome laiką kartu – jis toks mielas, neišlepęs vaikis. Dieve, kaip jis moka grumtis su buliais! Turi visas tris svarbiausias puikaus matadoro savybes: drąsą, nepriekaištingą meistriškumą – ir išlieka grakštus mirties akivaizdoje.

Buvo gera Ernesto balse vėl girdėti entuziazmą – Ki Veste jį užpuolusi apatija pranyko – galėjai matyti, kaip nekantriai jis laukia festivalio: jis visą gyvenimą ko nors laukdavo.

– Be galo džiaugiuosi, kad čia atvykai – bus nuostabi šventė. Antonijas pasirodys tris kartus, Chuerta ir Žironas – po du, dar bus du nauji vyrukai, vienas iš jų mūsų draugas Chaimas Ostosas, o kitas – Litris, kuris man tėra netikėlis, nors Kenetas Tinanas ir parašė knygą „Bulių karštligė“, pamatęs vos keturiolika kovų.

Taip pat nudžiugau, kad Ernestas vėl gestikuliuoja kairiąja ranka.

Jis užsisakė dar vieną škotiško viskio ir pats išsispaudė pusę žaliosios citrinos.

– Nei Paryžiuje, nei pakeliui, nei čia neskaičiau spaudos. Darbas ėjosi kaip iš pypkės. Kai dėl filmo „Senis ir jūra“ palikau žvejybą, parašiau šešis apsakymus ir ketinu parašyti dar daugiau, gyvendamas čia. Spalio 14-ąją prasideda medžioklės sezonas – galbūt mums pavyks

parodyti keturkojams, ką sugeba pora prityrusių šaulių iš Laukinių Vakarų. Džordžas jau darbuojasi Otejyje, o aš prieš išvykdamas išžvalgiau situaciją, tad jei turėsi laiko, spalio pabaigoje galėsime vėl pabandyti laimę žirgų lenktynėse.

Jau buvau pamiršęs, kaip jis nepasitikėjo atsitiktinumais ir kaip kruopščiai iš anksto planavo pasilinksminimus – ne mažiau rimtai nei savo darbus – laikė juos vienodai svarbiais gerai savijautai. Stumtelėjęs savo gėrimą šiek tiek arčiau manęs, jis lėtai prakalbo:

– Klausyk, Hočai, mano galva jau apgijo po sutrenkimų ir protas vėl gan aštrus, ne taip, kaip per paskutinę mūsų kelionę į Ispaniją, kai buvau visas tarsi sudaužytas. Tad dabar galbūt mums pavyks pasišnekėti apie bulius ir kitus mus dominančius dalykus.

Pasiuntinukas pranešė, kad telefono ryšys su Niujorku jau užmegztas, ir Ernestas paliko barą, į kurį sparčiai rinkosi artėjančios koridos žiūrovai. Kol nebuvo Ernesto, daili jauna mergina, bufeto gale valgiusi vynuoges prie taurės baltojo *Tío Pepe* vyno, priėjo prie manęs ir pasiūlė vynuogių kekę.

– Nukniauktos jos daug skanesnės, – pasakė su amerikietišku akcentu.

Paragavęs vieną uogą pritariamai linktelėjau.

– Čia buvo Ernestas Hemingvėjus, ar ne?

Aukštas kaulėtas jaunuolis, kuris palinkęs prie baro gėrė romą su ledukais, žiūrėdamas į savo atspindį veidrodyje, pakreipė galvą į mus:

– Tikrai? Hemingvėjus? Kur?

Jis kalbėjo pro nosį kaip tipiškas Vidurio Vakarų gyventojas. Kai jaunuolis prisistatė, mergina patylomis pranyko. Pasirodo, jo vardas Čakas ir jis keliauja norėdamas pažinti pasaulio įvairovę.

– Kam tau to reikia?

– Kad galėčiau rašyti.

– Ką jau esi parašęs?

– Kol kas dar nieko. Kaip galiu rašyti, dar nepažinęs pasaulio?

– Ar jau seniai keliauji?

– Trejus metus.
– Turbūt jau beveik viską pamatei.
– Ne, tik Europą.
– O Rusiją, Lenkiją?
– Ne. Jos už geležinės uždangos. Apžiūrėjau Europą, o dabar trauksiu į Tolimuosius Rytus.

Ernestas grįžo įraudęs ir patenkintas.

– Kalbėjau su Tutsu. Ryšys buvo prastas, tad mums teko gerokai pašūkauti, kol pavyko sukirsti lažybų: pastačiau keturis šimtus dolerių, kad Dodžeriai laimės čempionatą.
– Aš už juos tikrai nesirgsiu, – pasakė Čakas.

Ernestas prisimerkęs dėbtelėjo į jį.

– Iš kur čia tas ekspertas?

Pristatęs jį papasakojau apie jo misiją.

– Kartą Čilikotyje pasiryžau išmokti rašyti taip, kaip tu, – nė kiek nesivaržydamas prisipažino Čakas, – todėl nusprendžiau pasižvalgyti po vietas, kurias aprašei.
– Išmintinga, – pagyrė Ernestas.
– Ar galėtume susitikti dar kartą ir pasikalbėti apie tai plačiau? – paklausė Čakas.
– Na, eilėje laukia dar keletas žmonių, tačiau kodėl gi mums nepapietavus?
– Tai bent! Tikrai? Nejuokauji? Norėjau pasakyti... rimtai nesiruošiau... Po velnių, reikia bėgti nusipirkti naujų marškinių! Šiuos vilkiu dar nuo Antverpeno laikų. – Ir nedelsdamas dingo.
– Turbūt nuo Antverpeno laikų ir sočiai nevalgė, – pasakė Ernestas.

Nesvarbu, kaip klodavosi jauniems žmonėms, ketinantiems tapti rašytojais, Ernestas visuomet būdavo jiems vaišingas ir stengdavosi juos įkvėpti. Čakas buvo vienas iš tų, kuriems Ernestas jautėsi turįs atiduoti duoklę.

Putli ir daili mergina, sėdėjusi apsiaustais pasidabinusių moteriškių kompanijoje, priėjusi prabilo iškilmingai itališkai:

– Jūsų knygos suteikė man tiek daug malonumo, kad norėčiau pabučiuoti jus tiesiai į lūpas!

Tą ir padariusi, ji vėl iškilmingai nuėjo prie savo staliuko.

Tada grįžo mane vynuogėmis vaišinusi jaunoji amerikietė, nešina knyga, ir paprašė Ernesto autografo. Kol Ernestas rašėsi, ji tarė:

– Mama sako, kad aš esanti dar per jauna skaityti „Kam skambina varpai“.

– O kiek tau metų?

– Devyniolika.

Jai išėjus, Ernestas pasakė:

– Žinai, kokią abejotinos moralės knygą ji davė man pasirašyti? „Turėti ir neturėti“ – kūrinį paaugliams, skirtą svetimavimui, sodomijai, masturbacijai, prievartavimui, luošinimui, masinėms žudynėms, frigidiškumui, alkoholizmui, prostitucijai, impotencijai, anarchijai, alkoholio ir pinigų kontrabandai, nimfomanijai ir abortams.

Per festivalį aistruoliai susiburia į Ernesto vadinamąją „tvirtą šventišką kompaniją“, mat bent penkias ar šešias dienas trunkantį siautėjimą – nesibaigiančias bulių kovas, išgertuves, šokius, valgymą ir pasilinksminimus – vienišas aistruolis vargu ar ištvertų.

Saragosos festivalio aistruolių komandą sudarė senas Ernesto bičiulis anglas Rupertas Belvilis ir jo žavusis kompanionas Polis Pibodis; porelė škotų, Reifas ir Bebi Hendersonai; amerikietis rašytojas ir fotografas Piteris Baklis ir iš nepriklausomos Indijos kunigaikštystės Ku Beharo atvykęs maharadža su maharini.

Tą vakarą prie stalo sėdėjau ne per toliausiai nuo naujais marškiniais pasipuošusio Čako: jis galutinai įrodė, kad neapsimokėjo nė viena diena, investuota į jo trejus metus trukusias keliones po pusę pasaulio. Sužinojęs, kad gražus tamsiaodis džentelmenas man iš kairės yra maharadža, jis šūktelėjo švariu Čilikočio akcentu:

– Klausykite, maharadža, aš kaip tik susiruošiau į Tolimuosius Rytus. Gal pažįstate ką nors, ką galėčiau aplankyti Indijoje?

Itono koledžo auklėtinis maharadža nė nemirktelėjęs atsakė, kad pažįsta ir kad duos Čakui nunešti laišką vienam iš Indijos ministrų. Čakas buvo sužavėtas:

– Tai bent, maharadža! – sušuko jis. – Kaip miela iš jūsų pusės!

Tada Merė paskelbė, kad į barą bus patiekta kavos ir konjako.

Labai tikėjausi, kad ta pirmoji naktis, kai Ernestas liko sėdėti net užsidarius barui, pasirodys buvusi išimtis, tačiau aš klydau. Jis godžiai gerdavo kiekvieną vakarą – škotišką viskį ar raudonąjį vyną – ir jausdavosi prastai, kai pagaliau įkalbėdavome jį eiti į savo kambarį. Jis abejingai ėmė žvelgti į anksčiau jį jaudinusius dalykus: jaunimo poreles, linksmas merginas, prastas kavines, koridos dalyvius, fejerverkų demonstracijas, gatvės karnavalus. Ištisas valandas kiurksojo tarsi prikaltas vienoje vietoje kartu su vienu ar keliais klausytojais ir nė kiek nesirūpino, kas jie tokie, tik gurkšnojo savo gėrimus ir kalbėjo: iš pradžių nuosekliai, o vėliau, paveiktas alkoholio, imdavo kartoti tą patį, žodžiai susiplakdavo ir painiodavosi.

Anksčiau rytais Ernestas trykšdavo energija. O dabar ryto valandos virto tylia laikraščio ir arbatos terapija. Kai užeidavau į jo kambarį, Ernestas pašiepdavo pats save:

– Jaučiuosi išvargęs, – sakydavo jis. – Praeitą vakarą penki raundai su demonu romu baigėsi mano pergale: įpusėjus paskutiniam raundui parverčiau priešininką ant žemės.

Ryte išgėręs tekilos ar degtinės jis kiek atsigaudavo ir pačiu laiku spėdavo į be galo malonius priešpiečius su savo kompanionais, paskui grįždavo kuo puikiausios formos dar iki koridos pradžios. Jis be galo mėgo koridą – tiek gerą, tiek prastą.

– Kartą pasakojau Skotui, – prisiminė jis, – kad rojų įsivaizduoju kaip didžiulę koridos areną, kur pirmoje eilėje dvi vietos skirtos man, o lauke tekančiame upelyje su draugužiais galiu žvejoti upėtakius. Dar ir dabar galvoju lygiai taip pat.

Tačiau, tiesą sakant, korida mus smarkiai nuvylė. Pačioje pradžioje Antonijo, Litrio ir Ostoso pasirodymai niekuo neišsiskyrė, o vieną iš

Litrio pikadorų bulius prirėmė prie areną juosiančios medinės sienelės ir ragu persmeigė slėpsnas. Tolesnė programa buvo tokia pat nevykusi.

Tą dieną, kai Ostosas paskyrė bulių Ernestui, kaip ženklą išties-damas skrybėlę jo pusėn, atsistojusį jį publika pasveikino ovacijomis ir ėmė garsiai skanduoti jo vardą. Vaizdas buvo stulbinantis ir jaudinantis: tūkstančiai ispanų, kurių pripažinimą pelnyti tikrai nelengva, pakilę nuo kėdžių ploja amerikiečiui*. Deja, šiam nepaprastai jausmingam įvykiui trūko kulminacijos: sėkmingai kovęsis su buliumi, Ostosas nepajėgė jo nugalabyti. Kirto ties kaklu bent tuziną kartų, kol nusilpęs nuo prarasto kraujo gyvulys parkrito ant kelių.

Kitą popietę Antonijas vėl paskyrė bulių Ernestui, tačiau šį kartą viskas susiklostė dar liūdniau, mat visa baigiamoji jo pasirodymo dalis buvo tikras fiasko. Vis dėlto Ernestas buvo matęs per daug talentingų Antonijo pasirodymų, kad nurašytų jį dėl atsitiktinės nesėkmės. Festivaliui baigiantis vakarieniaudamas kartu su Antoniju pasiūlė jam ir jo žmonai Karmen vykti į safarį Kenijoje drauge su juo ir Mere. Žavus, sumanus ir pasilinksminti mėgstantis vyras Antonijas sutiko nesvarstydamas. Tąkart po vakarienės Ernestas jausmingai dalijosi safario planais, gėrė visai nedaug ir atsigulė anksti.

Rytojaus dieną į Madridą išsiruošėme gana anksti su naujuoju *Lancios* vairuotoju Marijum. Fornose kartu pietavome su Reifu Hendersonu, kuris savo mersedesu vežė kitus keliautojus (išskyrus Čaką). Ernestas buvo puikios nuotaikos: visą kelią kalbėjo, dainavo, pasakojo istorijas. Nemelodingu kimiu balsu atliekamų dainų repertuaras apėmė dainas nuo *Hello, Frisco, Hello* ir *My Sugar Daddy's in No Man's Land* (solo) iki *La Cucaracha* ir *Que Será* (duetu su Mere).

* Mano nuomone, tokia audringa žiūrovų reakcija turėjo dvi priežastis: neispanas Ernestas parašė apie koridą savo kūrinyje „Mirtis per popietę" nė kiek ne prasčiau už tikrą ispaną. O dėl generalisimo Franko draudimo Ispanijoje taip ir neišspausdintas romanas „Kam skambina varpai" iškalbingai atskleidė ilgą laiką slėptus ispanų jausmus ir mintis (*aut. pastaba*).

– Ką gi, Hočai, – tarė jis per vieną pertraukėlę, – festivalis buvo pusėtinas, tačiau turėjo edukacinį aspektą. Pirmą dieną išvydome, kad, priešingai nei teigė spauda, kraujas maišosi su smėliu. Ir pagaliau, matydami per viešbučio vestibiulį einančių Antonijo, Litrio ir Ostoso palydą, sužinojome kitą amžiną tiesą: toreadorus sekioja užsimaskavę žydriukai.

Sustoję prie cypsinčios pervažos žiūrėjome, kaip pro šalį pūškuoja anglimis varomas traukinys. Ernestas švelniai nusijuokė.

– Kas čia juokingo, katinėli? – paklausė Merė.

– Šitas traukinys. Juo važiavau su Hedle. Buvome Saragosoje pažiūrėti, kaip Antonijo tėvas Kajetanas kovoja ranka rankon su kitu matadoru. Koks nepaprastas jis buvo kovotojas! Hedlė buvo jį įsimylėjusi ir norėdavo važiuoti visur, kur tik jis pasirodydavo. Ir net jei nepasirodydavo. Šiaip ar taip, mudu už paskutinius pinigus įsigijome trečios klasės bilietus ir šiuo traukiniu patraukėme į Madridą. Visą kelią Hedlė užantyje saugojo į nosinaitę suvyniotą buliaus ausį, kurią Kajetanas numetė jai po kovos. Traukinys buvo sausakimšas. Įsispraudėme į kupė, kurioje važiavo du policininkai, per petį persimetę ginklus; berniukas, didmenininkui į Madridą kaip pavyzdį vežęs tris apipintas statinaites su savo tėvo vynu; du dvasininkai ir pagaliau trys jauni toreadorai, be bilieto pasislėpę nuo konduktoriaus po mediniu suolu. Berniukas, kuris, kaip ir visi ispanų berniukai, svajojo vieną dieną tapti matadoru, atkimšo vieną statinaitę ir šliukštelėjo po šlakelį vyno į burnas po suolu susirangiusiems ir įkaitusiems „zuikiams“. Tada puodelyje perdavė vyno policininkams ir mūsų kompanijai, jo įkalbinėjami nusileido net pasiūlymo iš pradžių atsisakę dvasininkai. Kai konduktorius prisiartino prie mūsų trečios klasės vyninės, susigriebiau pametęs bilietus, tad su Hedle palindome po suolais, o ant jų sėdintys dvasininkai pridengė mus savo sutanomis. Kol pasiekėme Madridą, vyno statinaitės liko tuščios, o visa kupė buvo apgirtusi. Čia laukė paskutinis išbandymas – kaip praeiti pro stoties kontrolierius, kurie kiekvieno išlipančio keleivio

reikalavo pateikti bilietą. Abu policininkai atstatę ginklus pravedė mudu su kitais „zuikiais“, it suimtus nusikaltėlius saugodami iš abiejų pusių. Paskutiniai ėjo abu dvasininkai, įnikę į savo Biblijas, tarsi melsdamiesi už galbūt paskutinius žingsnius žengiančius suimtuosius.

Klausydamasis šios istorijos susimąsčiau apie Hedlę ir Kajetaną. Pasak Ernesto, įsimylėjusi Kajetaną, ji nešėsi branginamą buliaus ausį rankoje. Ernestas identifikavo Kajetaną kaip Pedro Romero prototipą romane „Saulė taipgi teka“. Tačiau ar panelės Bret aistra jam remiasi Hedlės susižavėjimu lanksčiu ir romantišku Kajetanu? Pasak Ernesto, Bret atsirado iš panelės Daf Tvisden, nors reikia turėti omenyje, kad Hemingvėjaus personažai būna sulipdyti iš daugelio įvairių asmenybių, kaip rodė jo pavyzdys su Katerina Barkli; aš padariau išvadą, kad Romerą persekiojusi panelė Bret turėjo tiek Hedlės, tiek Daf savybių. „Saulė taipgi teka“ pasakoja, kad buliaus ausis netylant ovacijoms buvo perduota Pedrui Romerui, šis savo ruožtu perdavė ją Bret, ji suvyniojo trofėjų į mano nosinaitę...

Atskleisti Hemingvėjaus pagrindinių veikėjų tapatybę buvo nuolatinis literatūros tyrinėtojų rūpestis, o viena iš labiausiai smalsumą žadinančių identifikacijų sukosi aplink Renatą – jauną gražuolę Venecijos grafienę iš romano „Anapus upės, medžių ūksmėje“. Ernestas atidėjo šios knygos publikavimą Italijoje, nes „per daug personažų vis dar vaikščiojo žemės paviršiumi“, tačiau galiausiai, 1965-aisiais, nuo išspausdinimo Jungtinėse Valstijose praėjus penkiolikai metų, knygą išleido Mondadoris, Ernesto leidėjas Italijoje. Savaitiniame žurnale *Epoca,* kurį taip pat leido Mondadoris, iškart pasirodė drąsus Adrianos žodžiais pavadintas straipsnis „Aš – Hemingvėjaus Renata“.

Straipsnio įžangoje Mondadorio redaktoriai nuodugniai stengėsi įrodyti pramanytą Adrianos tapatybę, gretindami ją su iš knygos paimtomis citatomis apie Renatą. Pats straipsnis pasakojo apie pirmąjį Adrianos ir Ernesto susitikimą, o vėliau nagrinėjo, kaip jiedu matė vienas kitą diena po dienos. „Iš pradžių šis vyras man pasirodė nuobodokas, – sakė Adriana, – daug vyresnis ir labiau patyręs už mane,

pasakodavęs lėtai ir ne visad man suprantamai. Tačiau jutau, kad jam patiko mano artumas ir galimybė kalbėtis, kalbėtis..." Tada Adriana smulkiai nupasakojo, kaip rutuliojosi jų santykiai, ir dievagojosi nė neįtarusi, kad Merė dėl jos nerimastavo, kol kartą pati prisipažino. Šiaip ar taip, sakė Adriana, po jųdviejų pokalbio Merė suprato, kad jos konkurentės prieraišumas niekad neišaugs į meilę ir kad ji ne tik nėra pavojinga, bet iš tiesų net naudinga.

O naudinga tuo, sakė Adriana, kad gaivino Ernesto aistrą rašyti.

– Hemingvėjus man pasipasakojo, kad rašydamas „Anapus upės, medžių ūksmėje" apsirgo ir turėjo padėti darbą šalin, nes nebegalėjo daugiau rašyti, bet sutikęs mane pajuto iš manęs plūstančią energiją. „Būsiu amžinai tau dėkingas už tai, kad sugrąžinai man galią rašyti. Aš pabaigiau savo knygą, kurios pagrindinei veikėjai suteikiau tavo veidą. Dabar specialiai tau parašysiu dar vieną knygą – ji bus apie senį ir jūrą."

Šio rečitatyvo intriga ta, kad perskaičiusi romaną Adriana pasakė Ernestui, jog dialogai jai nepasirodė įdomūs, „o dėl Renatos – tai tokia subtili ir gerai išauklėta mergina, be to, dar ir labai jauna, negalėtų paslapčiomis bėgti iš namų į pasimatymus ir vieną po kito pliaupti martinius, tarsi tai tebūtų viso labo kelios vyšnaitės. Ne, ji per daug prieštaringa, kad būtų realus asmuo". Pasak Adrianos, Ernestas jai paaiškino taip: „Tu visiškai kitokia, todėl tau sunku ją suprasti, bet garantuoju tau, kad tokios merginos iš tiesų egzistuoja. Negana to, Renata sukurta ne iš vienos vienintelės, o iš keturių moterų, kurias iš tikrųjų buvau sutikęs."

Atrodo, ši žinia prieštarauja pavadinimui ir visai straipsnio tematikai – kaip iš daugelio sulipdyta herojė, Renata turėtų sekti savo pirmtakių pėdomis. Savo prisiminimus Adriana baigė citata iš laiško, kurį gavo 1951 metais – jame Ernestas jai sakė, kad jei jam pavyks ir toliau taip gerai rašyti, žmonės nepamirš jų kelis šimtmečius, nes jie abu padarė didžiulį darbą. Dar Ernestas mintijo, kad galbūt jai būtų buvę geriau, jei tą lietingą dieną Latizanoje jis nebūtų jos sutikęs, bet jis pats dėkingas likimui, kad pastebėjo ją dar kiaurai ne-

peršlapusią. Tada pasakė, kad net jei jis nebūtų parašęs knygos apie Veneciją, niekas nebūtų pasikeitę – žmonės matytų, kad jie liko kartu, kad buvo laimingi, kad niekada nekalbėjo apie rimtus dalykus. Juk žmonės visuomet pavydi laimingiems, sakė jis. Dar patarė prisiminti, kad tiesa yra geriausias ginklas prieš melą, o nuo apkalbų niekas neišgelbės – jos tarsi rūkas, kurį nupučia vėjas ir išsklaido saulė.

Na, o aš esu įsitikinęs, kad, kaip sakė ir pats Ernestas, Adriana Ivančič sudaro ketvirtadalį Renatos personažo.

Ernestas pradėjo kalbą apie artėjantį safarį.

– Bus be galo smagu aprodyti Afriką Antonijui ir Karmen. Kaip manai, ar Antonijo neatbaidys žinia, kad per paskutinę kelionę net keturias dienas išsilaikė į mano vyrišką pasididžiavimą įsisiurbusi erkė? Nesėkmingai baigėsi vietinių naudojamos priemonės – erkės deginimas, tepliojimas liūto išmatomis. Išbandžiau net pincetą. Galų gale mūsų varovas Filipas Persivalis pasiūlė užtroškinti nenaudėlę žvakių vašku. Prilašinome ant jos kalną vaško ir, aišku, toji gudrybė paveikė. Tokios priemonės nerasi Bleiko medicinos žinyne.

Mums važiuojant toliau Ernestas nurodinėjo tikslias vietas, kur vyko pilietinio karo susirėmimai. Jis atsiminė, kiek dalyvavo karių, kokie buvo panaudoti ginklai, kokia strategija, pagaliau – kuo baigėsi mūšis. Stulbinanti jo atmintis visuomet stebino mane.

– Štai čia mes juos privertėme bėgti... – ir nupasakojo sceną tarsi dailininkas, tapantis paveikslą. – O čia mus sutriuškino – turėjome rusiškus tankus su guminiais vikšrais, bet ženklą turėjusi duoti moteris nepasirodė pusę aštuntos, mes pralaukėme iki pusės dviejų, kol į akis ėmė spiginti saulė, ir prakišome.

Iš kelkraščio griovio iššokusi kurapka pasileido bėgti priešais automobilį. Ernestas ištiesė ranką, susikaupęs nusitaikė į paukštį ir iššovė, tiksliai sekdamas skrydžio trajektoriją. Taip jis nuolat treniruodavosi.

– Ar nudėjai, mielasis? – paklausė Merė.

Ernestas linktelėjo.

– Pačias geriausias paukščių šaudymo pamokas gavau iš savo tėvo. Visos dienos medžioklei man duodavo tik tris tūteles ir griežtai reikalaudavo šauti tik į sparną. Nė nebandžiau sukčiauti, nes visur tykodavo jo šnipų.

Žinai, profesoriai savo skystuose didelės erudicijos tomuose aprašo mano nelaimingą vaikystę, tariamai paskatinusią literatūrinį veržlumą. Dieve, neprisimenu nė vienos nelaimingos dienos! Tiesa, prastai žaidžiau futbolą, tik ar dėl to vaikystė nelaiminga? Zupkė paskyrė mane į aikštės centrą, bet aš nepažinojau skaičių – praleidęs trečią klasę taip ir neišmokau skaičiuoti, tad negalėjau laikytis nustatytos taktikos. Žiūrėdamas į komandos draugų veidus spėliodavau, kuris iš jų laukia kamuolio. Kai mane paskyrė žaisti apsauginiu, gavau Stabdžio pravardę. Svajojau žaisti užribyje, bet jie žinojo geriau už mane, ko man reikia. Vienas mūsiškis vaikinas ištisus dvejus metus kasdien kuldavo mane drabužinėje – daužyti baigė tik tada, kai išaugau ir išmušiau iš jo tą pasaulio valdovo maniją. O Čikagoje, kur muštynėse buvo leistina naudoti tik kumščius, toks vaikis išsitraukė geležtę...

– Ką tokį, brangusis?

– ...peilį, kuriuo sužeidė mane. Sučiupę jį, užlaužėme rankas taip, kad trakštelėjo ir lūžo abu riešai. Tai nutiko Čikagoje. Paskui, ponai ir ponios, buvo Kanzasas. Priešingai nei teigia profesorių išplatinti gandai, pirmasis mano darbas Kanzaso *Star* buvo vienoje iš skylių rasti reporterį, išblaivinti jį turkiškoje pirtyje ir sugrąžinti prie rašomosios mašinėlės. Taigi, jei profesoriams būtų įdomu, ko aš išmokau dirbdamas Star, būtų būtent tai: kaip išblaivinti girtuoklius. Tačiau mokslo vyrams to neužtenka. Profesorius Karlas, profesorius Čarlis Fenderis ir profesorius Filipas Jungerdangeris, dėvintys rimtas šilkines Prinstono, Jeilio ir Niujorko universitetų mantijas, sušeria mano rinktinius darbus savo Simbolių Naršyklei, kuri sukurta sukryžminus Geigerio skaitiklį* ir kinišką biliardą, o gal jie naudoja savo ekonomiško dydžio mirties troškimo indikatorius, kurie vos

* Geigerio skaitiklis – dujinis dalelių detektorius, matuojantis jonizuojančiąją spinduliuotę.

paspaudus mygtuką rodo tiek patvirtintus, tiek nepatvirtintus kompleksus. Tada jie ima uždavinėti rimtus, su simboliais ir mirties troškimu susijusius klausimus, reikalingus parašyti savo rimtiems darbams, kuriuos paskui garsiai skaito ketvirtakursiams per trimis kreditais įvertintas paskaitas apie rimtąją literatūrą. Bet jiems atrodo, kad žiūriu į juos pro pirštus, nes atsakymus pateikiu vartodamas beisbolo terminologiją, kuri yra kur kas tikslesnis mokslas nei literatūra. Pone Hemingvėjau, prašyčiau paprieštarauti savo išaukštintam mirties troškimui, kurį išreiškėte romane „Saulė taipgi teka". Atsakymas: toks pat išaukštintas, kaip ir Vitnio Fordo troškimas numirti tuo metu, kai paduoda kamuoliuką Tedui Viljamsui. Pone Hemingvėjau, ar pritariate teorijai, kad po visus jūsų kūrinius keliauja tas pats herojus? Atsakymas: ar Jogis Bera užsimoja lazda vienodai? Pone Hemingvėjau, ką simbolizuoja suluošinta Hario Morgano ranka, sumaitota pulkininko Kantvelo plaštaka ir sudarkytos Džeiko Mantlio genitalijos? Atsakymas: sudėk juos kartu su nesveikomis Mikio Mantlio kojomis, gerai sumaišyk, ir jei jie nesurinks keturių šimtų taškų, pasiųsk juos žaisti Dekeiterio „Minotaurų".

Marijus sustojo mažame miestelyje įsipilti benzino, o mes užėjome į kavinę šalimais ko nors išgerti. Lauke kažkas žaidė petankę, o viduje buvo pilna vyrų su juodomis beretėmis: dalis žaidė domino, kiti stebėjo. Grindis atstojo suspausta žemė, pro karoliukais siuvinėtas užuolaidas kiaurai landžiojo musės.

Kai važiavome toliau, Ernestas papasakojo daugiau istorijų apie šaudymą. Jis prisiminė, kaip laivu grįždamas į Europą ir neturėdamas nė cento užsiregistravo šaudymo į skraidančius taikinius varžybose ir laimėjo jas, numušęs keturiasdešimt paukščių iš eilės ir visus paukščius paskutinėje rungtyje.

– Tačiau visas varžybas mačiau kaip per miglą ir, žinodamas, kad moliniai balandžiai neskraido *šitaip* greitai, atsidūręs Niujorke apsilankiau pas okulistą. Taip gavau savo pirmuosius akinius. Su akiniais išėjęs iš gydytojo kabineto pirmą kartą gyvenime išvydau viską taip

aiškiai, kad mane net supykino. Buvau vos už vieno kvartalo nuo Bobo Benčlio, taigi užsukau pas jį, mudu nusigėrėme ir taip aš išsigelbėjau nuo pykinimo.

– O Dieve! – nutraukė jį Merė. – Palikau savo rankinę. Apsisuk! Dėl Dievo, Marijau, važiuok atgal!

Kol Marijus apsuko automobilį, aikčiodama Merė sugebėjo paaiškinti, kad kai buvome kavinėje, o nuo jos nutolome jau per pusvalandį, ji paliko savo rankinuką ant lauko staliuko. Joje buvo jos ir Ernesto pasai, visas jų kilnojamasis turtas: du tūkstančiai dolerių kelioniniais čekiais ir pusantro tūkstančio dolerių grynais, plius dar keletas rinktinių papuošalų.

– Dieve, kaip aš apgailestauju, Tėtuši! – pasakė Merė. – Kokia aš kvailė! Kol Hočas mus fotografavo, padėjau rankinę ir... palikau tokioje vietoje! Ten aplinkui tiek chuliganų.

– Ką gi, – labai tyliai pasakė Ernestas, – dabar belieka sėdėti ramiai ir melstis visiems šventiesiems, kokius tik žinome.

Daugiau visą kelią nepratarėme nė žodžio. Kai pasiekėme gyvenvietę, priešais kavinę ant šaligatvio radome susispietusią nedidelę grupelę žioplių. Visų dėmesys krypo į stalą, greta kurio stovėjo policininkas, paskirtas saugoti Merės rankinei, nė per milimetrą nepajudintai iš vietos. Kai išėjome į priekį, Ernestas pasakė:

– Taigi, senatoriau Makkarti, dabar suprantate, kodėl kovojome Linkolno brigadoje.

Viešbutis *Felipe II* stovėjo ant Eskorialio aukštumų, apsuptas auksaspalvės panoramos, nusidriekusios iki pat Madrido: auksiniai kviečių laukai su auksalapiais rudeniniais medžiais ir visokio oro mačiusiais stogais, nuauksintais Ispanijos saulės. Tai buvo Ernesto pilis, kur jis „jausdavosi labai saugiai“. Galėjai pagalvoti, kad viešbučio architektas buvo Goja, o sodininkas – Velaskesas. Stovėdamas savo kambario balkone, kvėpuodavai kalnų oru, tyru ir gelianččiu tarsi sraunus upokšnių vanduo. Žemai apačioje tarsi

vėduoklė išsiskleidė slėnis, tolumoje aidėjo melodingas kaukšėjimas: darbininkai tašė kalnų akmenis namų statybai. Eskorialio ereliai, vanagai ir smalsuoliai gandrai suko ratus aukštai danguje ar pažemiui, plačiai išskleidę sparnus sklandė ramiomis oro srovėmis. Kaip teigia senas ispaniškas posakis: „Nuo Eskorialio pučiantis vėjas neužpūstų net žvakės, bet gali užmušti žmogų."

Ernestas užėjo pas mane į balkoną ir mudu įsiklausėme į akmentašių keliamus garsus. Toli apačioje, mažame Eskorialio miestuke, iš pamokų paleido vaikus – jų šūksniai, besvoriai kaip dūmai, kilo iki mūsų.

– Čia gali pasistatyti namą, išleisdamas ne daugiau, nei Vestporte sumokėtum už elektros sąskaitą, – pasakė jis.

Tada ištiesė ranką, tarsi laikytų joje šratinį šautuvą, nusitaikė į netoliese savais keliais sklendžiantį vanagą ir suvaidino pykštelėjimą.

– Šioje vietoje visad jaučiuosi nuostabiai. Lyg nukeliavęs į rojų, globojamas angelų. Čia beveik neįmanoma dėl ko nors nerimauti. Be to, esu saugus, nes, kaip sako vietiniai gyventojai, „barzdočius čia niekada neliks alkanas".

Pirmomis dienomis viešbutyje *Felipe II* Ernestas daug dirbo ir buvo geros nuotaikos, nors vakarais vis dar gėrė pernelyg daug. Daug energijos pareikalavo safario su Antoniju organizavimas, teko pasiųsti daugybę kablogramų į *Abercrombie* prekybos centrą ir Keniją.

Vieną dieną Ernestas paprašė viešbučio tarnautojo paruošti mums užkandžių iškylai, ir mes užkopėme į Eskorialio kalnų aukštumas – iki pat tos vietos, kur vyko „Kam skambina varpai" veiksmas. Ernestas parodė man ledinį kalnų upokšnį, kuriame Pilar nusiplovė kojas, taip pat urvą, kuriame buvo įsikūrusi Pablo gauja ir dabar jau atstatytą tiltą, romane buvusį taikiniu. Tiltas pasirodė besąs kur kas aukštesnis, platesnis ir neįveikiamesnis, nei įsivaizdavau. Kai perėjome jį, Ernestas aprodė vietas, kuriose įvyko tikri, romane beletrizuoti įvykiai. Tilto gale stovėjo nedidelis akmeninis namukas, sugriautas per lojalistų apšaudymą 1933-iaisiais, griuvėsiai likę iki šių dienų.

Sukirtę iškylos užkandžius prie Pilar upokšnio, nuostabių pušynų apsuptyje, nuvykome į netoliese esantį Segovijos miestelį, kuris taip pat svarbus romane „Kam skambina varpai“. Čia ypač išsiskyrė tobulai restauruotas stulbinantis romėniškas akvedukas, aukštai iškilęs virš senovinio miesto su akmenimis grįstomis gatvelėmis. Ernestas nusipirko keturias kurapkas iš seno pažįstamo medžiotojo ir loterijos bilietų iš aklo vyro, juos ketino išdalyti viešbučio *Felipe II* darbuotojams. Jis visuomet būdavo itin dėmesingas jam patarnaujančiam viešbučio personalui. Čia dirbo pasiuntinukas, svajojęs tapti matadoru – kad jis galėtų treniruotis, Ernestas jau buvo nupirkęs kelis dvejų metų amžiaus buliukus.

Maitinimas viešbutyje buvo paprastas, tad mes dažnai pietaudavome Madride, už 32 minučių kelio. Valgydavome visąlaik *El Callejón,* belangiame miegamojo vagono formos sausakimšame restorane, kurio prasčiokišką aplinką kompensavo puiki virtuvė. Ernestas godžiai ragavo iš mūsų lėkščių, tačiau pats sau užsisakydavo griežtai laikydamasis dietos: jokio alaus, jokio krakmolo ir jokios mėsos. Žuvis, salotos, daržovės ir veršiuko kepenys nebuvo užginta – taip pat ir škotiškas viskis, kurio išgerdavo neribotą kiekį. Taip ir nesupratau, ar šią dietą jam skyrė gydytojai, ar jis pats.

Per tas kelias pirmąsias dienas Ernestas šuoliais lėkė nuo vieno įvykio prie kito. Iš savo namų Madride atėjo Eiva Gardner, nešina Piterio Vertelio kino scenarijumi pagal romaną „Saulė taipgi teka“.

– Būtinai perskaityk, – pasakė Ernestui. – Žinau, kad negavai nė cento, nes jie galėjo perdaryti originalą kaip panorėję, bet kad jaustumeisi patenkintas, turi perskaityti ir pakeisti, ką manysi esant reikalinga. Tame scenarijuje visi tik ir kartoja: *C'est la guerre** ir panašius nepakartojamus dalykus.

Eiva pasiliko visam vakarui, ir mes išgėrėme įspūdingą kiekį šampano. Ji buvo gyva ir linksma, o prie baro improvizuotose alyvuogių kauliukų sprigtavimo varžybose pralenkė mus abu. Ernestas su pasigėrėjimu pasakė, kad Eiva yra iš pačių geriausių.

* Karas yra karas (*pranc.*).

Kitą dieną perskaitęs kino scenarijų Ernestas nusiuntė kablogramą Piteriui Verteliui, reikalaudamas nedelsiant atvykti. Dar niekada nemačiau jo tokio įpykusio. Visa tai rodė, koks Ernestas atsigavęs, bet penktosios dienos rytą savomis akimis mačiau, kaip jo gyvybingumas išblėso. Visų pirma gavau kablogramą iš vieno žurnalo – manęs prašė grįžti į Vieną ir parašyti reportažo tęsinį apie Budapešto sukilimą (dėl to nuplaukė varžybos). Paskui kablogramą atsiuntė Antonijas, pranešdamas, kad tam tikri įvykiai sukliudė kelionę į Afriką (taigi nuplaukė safaris). Tarsi to dar nebūtų gana, po pietų pasirodė Polis Pibodis, įsiutęs dėl Ruperto, kuris, devynerius metus išbuvęs anoniminių alkoholikų klube, staiga pasirinko raudonojo vyno draugiją ir klaikiai nusigėręs dingo iš horizonto.

Tą vakarą Ernestas smarkiai padaugino alkoholio. Per pietus susiginčijo su Mere, o kurapkų, kurias pats pirko Segovijoje, nė neparagavo. Merė pasišalino nuo stalo pirmai progai pasitaikius, palikusi mudu su Ernestu tuščiame valgomajame (buvo ne sezono metas ir mes vakarieniavome vieninteliai). Kol ištuštino du butelius vyno, Ernestas nesiliovė malęs liežuviu, be jokio nuoseklumo prisimindamas karą. Žlugus visiems planams, dabar ieškojo paguodos praeityje.

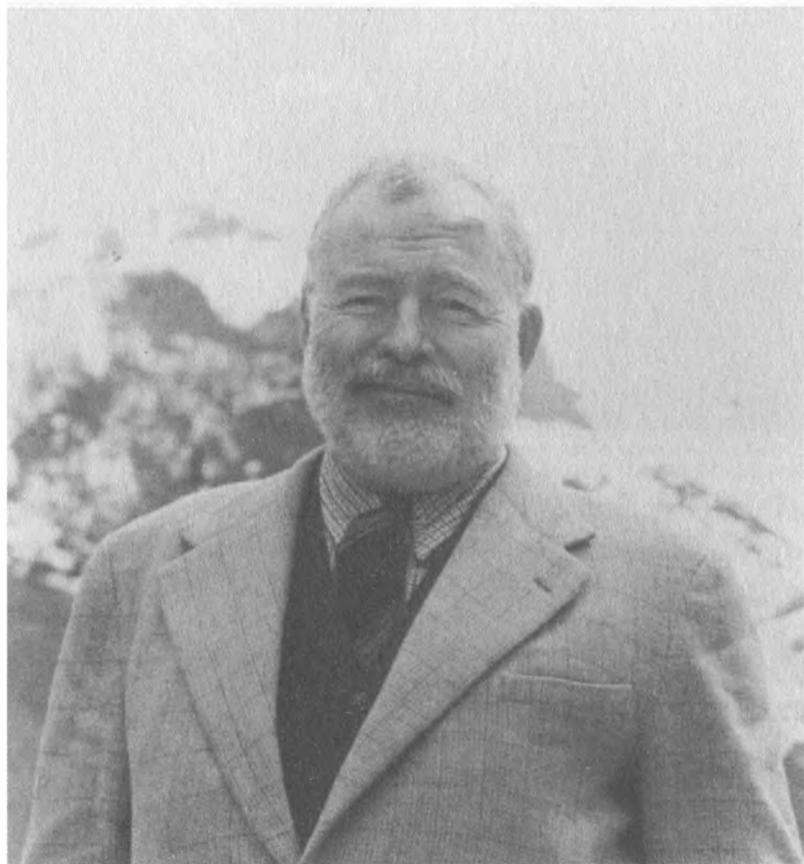
Kai galų gale nuvilkau Ernestą iki jo kambario, sustojęs koridoriuje per kelias pėdas nuo durų, jis rūsčiai įsispitrijo į elektros instaliaciją sienoje. Netikėtai susigūžė kaip boksininkas, kelis kartus apgaulingai kumštelėjo ore kairiąja ir trumpu šoniniu smūgiu grakščiai trinktelėjo – lemputė sudužo, o visa instaliacija pabiro ant koridoriaus kilimo. Metalo įpjauti krumpliai ėmė kraujuoti, tačiau jis nekreipė į tai jokio dėmesio. Uždėjęs antrąją ranką man ant peties pažvelgė į mane įdėmiai.

– Hočai, per savo gyvenimą esu pasigėręs tūkstantį penkis šimtus ir keturiasdešimt septynis kartus, bet nė karto iš ryto.

Tada pravėrė savo kambario duris ir pranyko.

Ernestas didingame Nimo romėnų amfiteatre Prancūzijoje. 1949 m.

Ernestas, vilkintis nepakeičiamuoju Honkonge siūtu švarku, su savo favorite Adriana Ivančič. Fotografuota prie Atodūsių tilto. Venecija, 1950 m. sausis

Kai pakeliui į Nicą įkopėme aukštai į Italijos Alpes, Ernestas valandėlę užmiršo per avariją patirtas traumas, sušilo ir pralinksmėjo pavasario saulėje, atsispindinčioje nuo užsilikusio sniego. Tai jo mėgstama nuotrauka. 1954 m.

Ernestas su Mere ir Eiva Gardner per buliukų drąsos išbandymą. 1954 m.

Merė ir Ernestas mėgaujasi iškyla šalyje, kurioje vyko romano „Kam skambina varpai“ veiksmas

Pakeliui į koridą iš Madrido viešbučio Palace

Merė ir Ernestas įžengia į koridos areną per Šv. Izidoriaus koridos festivalį

Ernestas rašo autografą prie Malagos koridos arenos

Dalis Saragosos festivalyje dalyvavusios kompanijos: Hočneris, Bebi Henderson, Hemîngvėjus, Polis Pibodis, Rupertas Belvilis ir Piteris Baklis

Per Saragosos festivalį Ernestas, lig tol rytais energija trykšdavęs, dabar tik ilsėdamasis tyliai prie puodelio arbatos skaitė laikraščius. 1956 m.

Ernestas su Pelėda, Kečumo namų valdove. 1958 m.

Per gaigalų žvalgytuves su Patu di Čiko, rančos savininku Badu Purdžiu ir Gariu Kuperiu

Keliaudamas iš Kečumo į Ki Vestą Hemingvėjus nešėsi vyną ožkenos gertuvėje. 1959 m.

Meksikos miestuke Chuarese užklydome į didžiulį turgų, ten Ernestą sužavėjo šios galvos. Pamatęs jas pasijuto geriau, nes jau seniai nebuvo regėjęs galvų, atrodančių prasčiau už jo paties

Pietūs Malagoje trukdavo po keturias valandas

Ernestas šauna į cigaretę, smilkstančią Ku Beharo maharadžos lūpose

Vakarėlis šešiasdešimtojo jubiliejaus proga. Malaga, 1959 m.

Užgesinę gaisrą ugniagesiai įsiliejo į vakarėlį, o vyriausiojo ugniagesio šalmas atsidūrė ant Ernesto galvos

„Belaisvė" Merė Šunmeiker ir Hočneris prie nuolatinio Ernesto staliuko bare Choko. Pamplona, 1959 m.

Ernestas ir „belaisvė“ Tedi Džo Paulsen vilos La Consula baseine Malagoje

Pamplona: Ernestas gelbėja vyrą, perdurtą ragu per bėgimą su buliais

1959 metų vasarą – „Pavojingą vasarą“ – per stendinį šaudymą su Bilu Devisu jo viloje Malagoje

Ernestas klausosi Benio Gudmano įrašo savo viloje

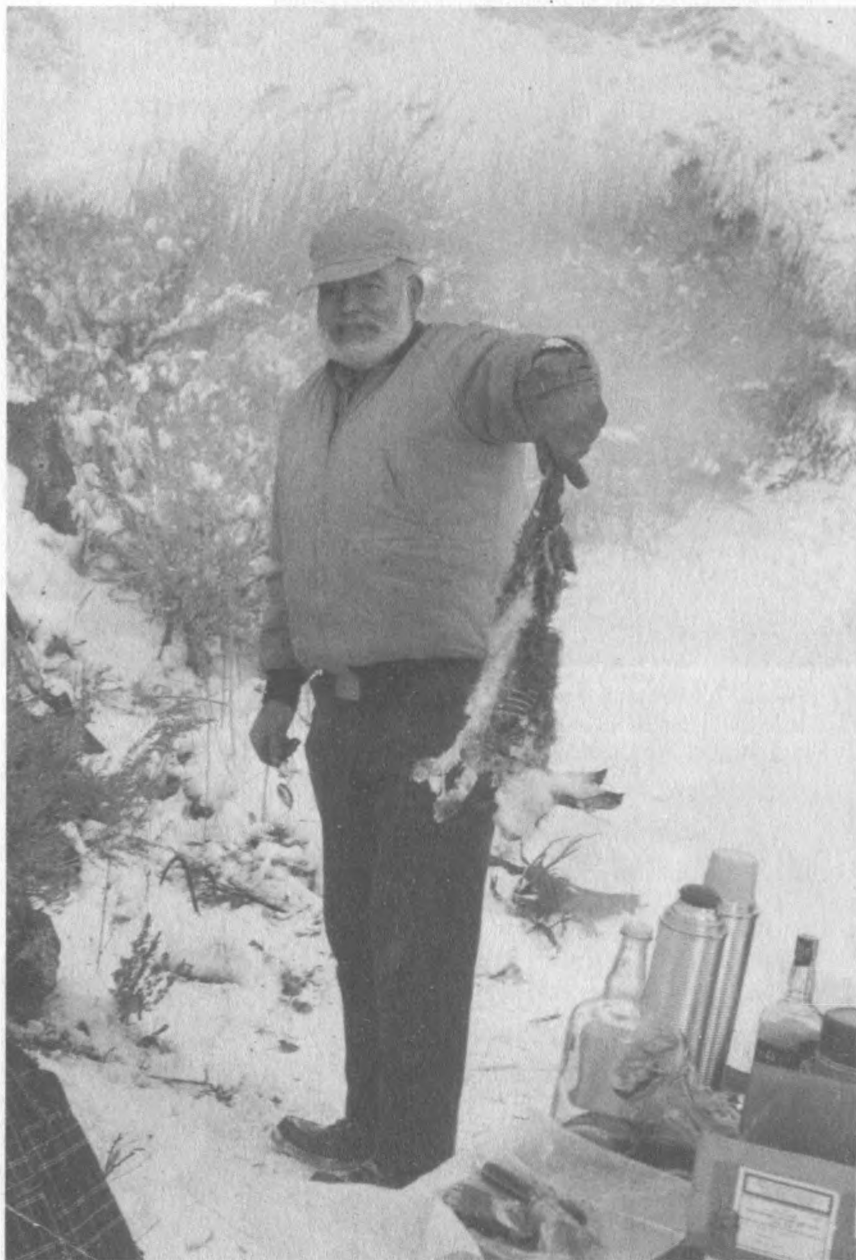

Merė Hemingvėj pirmame baltojo bokšto aukšte, kuriame karaliavo dvidešimt penkios katės

Ernestas prie namo Kečume durų

Mudu su Ernestu medžiojame Kečume

Dažnai miklindavome akį šaudydami į kiškius, tik šis pasitaikė senstelėjęs

Vaizdas iš Ernesto namų Kečume

Namų Kečume svetainė su amžinai čia esančiomis katėmis – gyvomis ir nebegyvomis

Kitą rytą jis pasirodė mano kambaryje, lydimas viešbučio kirpėjo, ir pasiteiravo, ar galėtų apsikirpti čia, kad nepažadintų Merės. Jo veidas ir akys buvo išblyškę kaip pergamentas.

– Praeitą vakarą atradau dar vieną *dicho,* – pasakė jis. – Mintys – miego priešas.

Kadangi tą dieną turėjau išvykti, jis pasiūlė man apžiūrėti Prado muziejų ir paskutinį kartą pavalgyti *Callejón.* Ketinome išvykti dešimtą ryto, tačiau tik pusę dvyliktos Ernestas atliko prieš kelionę įprastą daiktų patikrinimą pagal sąrašą: gertuvė, liemenės ir kepuraitės, švari nosinaitė akiniams valyti, šukos, šveicariškas karinis lenktinis peiliukas, pinigai, sėkmę nešantis kaštonas, atsarginis švarkas ir dar šlapimo mėginiai, kuriuos ta proga po pietų planavo nuvežti gydytojui.

Einantį į automobilį, koridoriuje Ernestą sustabdė du vyrai, prisistatę vieno vokiško žurnalo reporteriu ir fotografu.

– Maniau, aiškiai jums pasakiau, kai skambinote iš Madrido: jokių interviu, – pabrėžė jiems Ernestas.

Reporteris paaiškino, kad jiems vis tiek liepė važiuoti, ir maldavo Ernesto viso labo dešimties minučių, kurios išsaugotų darbo vietą. Ernestas pasakė, kad mes skubame į Prado muziejų, nes norėtume apžiūrėti paveikslus prieš pietų pertrauką, bet jis paskirs dešimt minučių, jeigu jie laikysis susitarimo ir nefotografuos. Tada visi išėjome į terasą prie baro, ir Ernestas paprašė atnešti jam škotiško viskio, kuris turėjo palengvinti jo laukiantį išbandymą.

Nuo pat pradžių buvo akivaizdu, kad reporteris nebuvo skaitęs nieko iš Ernesto kūrybos. Baisia angliška kalba su ryškiu akcentu paklausė: „Ar tai jūsų pirmas apsilankymas Ispanijoje? Ar jau esate matęs koridą anksčiau? Ar jūs savo romanus rašote ranka, ar diktuojate žodžiu?“ Iš pradžių Ernestas elgėsi tolerantiškai, bet, reporterio paklaustas, kiek moterų buvo įsimylėjęs per savo gyvenimą, jis užsiplieskė:

– Juodaodžių ar baltųjų?

– Na, ir tų, ir tų.

– Septyniolika juodųjų ir keturiolika baltųjų.

Reporteris viską užsirašinėjo į užrašų knygutę.

– Katros jums patiko labiau?

– Baltosios žiemą, o juodosios vasarą.

Ernestas keliskart bandė sušvelninti apklausą ir atsikratyti pašnekovų, tačiau jaunasis vokietis buvo įsijautęs ir net įkyrus. Tada be jokio perspėjimo Ernestas pasisuko ir šliūkštelėjo savo viskį fotografui į veidą.

– Juk sakiau, jokių nuotraukų, tu kalės vaike!

Fotografas nuleido fotoaparatą ir nuvalė nosinaite, tada nusišluostė veidą teisindamasis, kad fotografavo tik viešbučio interjerą, o ne poną Hemingvėjų, tuo pat metu kaukštelėjęs kulnais puolė atsiprašinėti. Nuo senų laikų pats naudojausi *Leica,* tad viešbučio fotografavimas nukreipus objektyvą kam nors tiesiai į veidą man atrodė išties keistai.

– Išgirdau spragtelėjimą, – pasakė Ernestas. – O man fotoaparato spragtelėjimas nesiskiria nuo barškuolės uodegos barškėjimo.

Padėjęs fotografui baigti valytis, Ernestas pasiūlė interviu pabaigti pakeliui į Madridą.

Marijus, visą tą laiką laukęs *Lancioje,* jau anksčiau buvo išreiškęs savo neapykantą vokiečiams dėl jo šeimą ištikusių nacių žiaurumų, tad aiškiai apsidžiaugė, kai svečiams įsitaisius ant galinės sėdynės Ernestas pasakė:

– Turime spėti į muziejų dar prieš uždarymą, tad netausoki žirgų, Marijau.

Tai reiškė, kad Marijui pirmą kartą atsirado proga parodyti, ką gali ši *Lancia* ir kodėl jis užimdavo prizines vietas per *Mille Miglia** varžybas atviruose keliuose.

Į Madridą vedė siauras vingiuotas, per vidurį iškilęs, griovėtais kelkraščiais kelias, pilnas motociklų ir arklių bei jaučių traukiamų dardančių vežimų: jam reikėjo remonto. Marijus paspaudė iki 115 kilometrų per valandą ir nebelėtino nepaisydamas nei vežimų, nei

* Tūkstančio mylių.

motociklų, nei telkšančio vandens. Apsimečiau skaitąs laikraštį ir stengiausi atrodyti kuo abejingesnis, o Ernestas reporterių vis teiravosi:

– Na, daugiau klausimų nebeturite?.. Tik tiek tenorėjote sužinoti?

Akies krašteliu stebėjau jų pažaliavusius, suakmenėjusius veidus, kol Marijus nardė tarp kelią užgriozdinusių lėtai judančių objektų, aplink juos ar vos ne per viršų. Staigiuose posūkiuose negailėjo cypiančių padangų ir Prado muziejų pasiekė per devyniolika minučių vietoj įprastų trisdešimt dviejų. Abiem Vokietijos piliečiams lipant iš automobilio prireikė pagalbos. Sukaustytomis lūpomis sumurmėję ačiū, jie nusvirduliavo šalin. Ernestas papurtė Marijui ranką – jei tik būtų turėjęs, būtų apdovanojęs prizu.

– Įsidėmėk šią dieną, – pasakė Ernestas man, kai kopėme Prado laiptais, – kaip Sąžiningojo Ernio Atsakomąjį Smūgį.

Ernestas dievino Prado muziejų. Visuomet įžengdavo čionai tarsi į katedrą. Didis menas visuomet buvo galinga jo gyvenimo varomoji jėga (kaip pats sakė, aprašinėti gamtovaizdžius jis išmoko Liuksemburgo muziejuje studijuodamas Sezano, Monė ir Gogeno darbus). O Prado muziejuje buvo eksponuojami paveikslai, kurie Ernestą žavėjo labiausiai.

Apsilankęs čia Ernestas neapžiūrinėjo visko iš eilės – jį domino tik konkrečios drobės. Kartais jis ateidavo tik dėl vieno vienintelio paveikslo. Galėdavo pereiti visą salę Ticiano darbų, nekreipdamas į juos dėmesio, išskyrus vieną, kurį ir norėjo pamatyti: tada sustodavo priešais, visiškai paniręs į kūrinį – tol, kol likdavo emociškai patenkintas. Kartą, kai drauge su juo lankiausi *Accadèmia di Belle Arti,* jis išstovėjo priešais Veronezės „Puotą Levijo namuose“ dvidešimt minučių. O kitą kartą Paryžiuje užsukome į impresionistų muziejų pasižiūrėti vieno Sezano darbo. Ernestas prisipažino visą gyvenimą siekęs, kad jo kūryba prilygtų šiam paveikslui.

– Man dar nepavyko, – sakė jis, – tačiau pamažu prie to artėju.

Apie mėgstamus dailininkus ir jų kūrybą žinių sėmėsi intensyviai skaitydamas, įgimtu būdu pajausdamas formą ir spalvą, pažindamas

paveiksle pavaizduotus žmones ir vietoves, o tokius menininkus, kaip Miro, Pikasas, Matisas, Brakas, Grisas, Mesonas ir Monė, amžininkus, pažinojo asmeniškai, tad matė jų asmenybes, vidinius impulsus ir gyvenimo filosofiją. Ernestas visuomet stengėsi atrasti paveikslo sielą, tai, ką vadino „gryna emocija", arba tai, ką menininkas ketino perteikti. Jis puikiai suprato dailininko užduoties sunkumus, nes kaip rašytojas lygiai taip pat grūmėsi siekdamas tos pačios grynos emocijos, nors vienas skirtumas buvo – juk „menininkai naudoja tiek daug puikių spalvų, o man reikia rašomąja mašinėle arba plunksna tą patį uždavinį atlikti juodu ant balto".

Tą dieną Prado muziejuje jis parodė man kelis Bošo, Velaskeso, El Greko ir Gojos paveikslus, bet ypač daug dėmesio skyrė milžiniškam Gojos nutapytam Karlo IV karališkosios šeimos portretui.

– Argi ne meistriškai išreikštas pasibjaurėjimas? – paklausė Ernestas. – Tik pažvelk: jam pavyko apspjauti kiekvieną veidą. Jo genialumas leido nutapyti užsakymą, kuriuo karalius liko visiškai patenkintas ir dėl savo tuštybės net nepastebėjo, kad Goja pažemino jį priešais visą pasaulį. Goja tikėjo pasipriešinimo judėjimu, savo drąsa, tuo, ką patyrė ir *išjautė*. Jeigu norisi neutralumo, į Gojos paveikslus neverta net žiūrėti.

Kai ėjome iš muziejaus, Ernestas pasiteiravo, ar norėčiau pamatyti merginą, kurią jis mylėjo ilgiau už bet kurią kitą moterį. Iš pagrindinės salės jis nusivedė mane į vieną mažesnį kambarėlį, kuriame laukė vos pastebima jo mergina: Andrėjo del Sarto „Moters portretas". Palaukęs, kol prieisiu prie jos pirmas, po minutėlės atsistojo greta. Jo lūpos švelniai šypsojosi, o akys žibėjo pasididžiavimu. Giliai įkvėpęs ir atsidusęs pasakė:

– Štai ji, mano gražuolė.

Stovėjo sukaustytas nuostabos, paskendęs svajonėse apie savo merginą iš šešioliktojo amžiaus, kol salės prižiūrėtojas patapšnojo Ernestui per ranką, du kartus įspėdamas, kad muziejus jau uždaromas.

Mudu su Mere pasilikome viešbučio *Palace* bare, o Ernestas tuo tarpu nuėjo pas daktarą Madinovetiją. Merė kaip niekada dėl jo jaudinosi. Matydama, kad alkoholis pastaruoju metu tapo jam ypač svarbus, ji nežinojo, ko griebtis.

– Kad ir kaip stengiuosi jį pažaboti, net ir pasitelkusi visą įmanomą taktiškumą, Tėtušis įsižeidžia tarsi graužiamas, juk, kaip jau žinai, jis nepakenčia kontrolės. Taigi, mažų mažiausiai tai dar labiau paskatina gerti, o mudviem belieka ginčytis, nors to negaliu pakęsti, bet ką man daryti? Tylėti? Kaip galima nieko nesakyti, kai tavo mylimasis žudosi? Anksčiau jį palaikydavę dalykai – darbas, organizavimas, rašymas, knygų ir laiškų skaitymas – vis labiau blanko. Neliko nė žmonių, kuriems reikėtų jo peties ir galimybės išsipasakoti savo problemas – tai Tėtušiui visuomet patikdavo. O dabar bebuvo tik *jo paties* problemos, *jo paties* žaizdos ir diena po dienos besitęsianti Juoda Depresija.

Kai važiavau į oro uostą, pakeliui paėmiau ką tik iš gydytojo išėjusį Ernestą. Kaip visuomet, pasitarimą dėl darbo jis paliko paskutinei akimirkai. Pasiteiravo apie du savo apsakymus: „Nenugalėtas", kurį kaip tik rengiau inscenizacijai, ir „Bokso čempionas", kuris ką tik buvo parodytas NBC laidoje „Dramaturgai '56". Susidomėjęs klausėsi mano pasakojimo apie „Kovotoją" – šį dešimties puslapių apsakymą paverčiau vienos valandos vaidinimu, kuriame pagrindinį vaidmenį atliko Džeimas Dinas, graudulį keliantis eksčempionas, punšo mėgėjas. Antrą personažą Niką Adamsą suvaidino palyginti jaunas nežinomas aktorius Polas Njumenas. Tačiau kai maždaug savaitę prieš repeticijas Dinas užsimušė važiuodamas sportiniu automobiliu, buvome priversti rizikuoti ir į jo vietą paskirti nepatyrusį Njumeną. Narsiai atlikęs sudėtingo charakterio vaidmenį, pasirodymui atnešė sėkmę, o kitą dieną kino kompanija *Metro-Goldwyn-Mayer* pasiūlė Njumenui pagrindinį vaidmenį konkursiniame filme „Ten, danguje, aš kai kam patinku" ir padarė jį žvaigžde.

Paklausiau Ernesto, ar jis norėtų pamatyti „Nenugalėto“ scenarijų, kai jis bus baigtas, bet jis pasakė, kad nėra reikalo: ir toliau pasitikės manimi, kol rimtai nesuklydau.

Oro uoste jis kartu su manimi priėjo prie kasos ir, kol laukėme bilietų pardavėjo, pasakė:

– Ką tik išgirdau gana liūdną žinią: be mums jau žinomų problemų su kepenimis, tyrimai parodė, kad uždegimas apėmė aortą, tad Madinovetija rimtai ėmėsi to, kas dar liko; visi rezultatai buvo sumauti, todėl jis dar labiau sugriežtino man dietą, leisdamas tik vieną stiklinę vyno prie maisto ir penkias uncijas viskio per dieną, be to, visiškai uždraudė seksą. Nejaugi jis tikisi, kad toks gydymo planas sugrąžins gerą nuotaiką?

Ateinantys 1957-ieji Ernestui buvo visiškai niūrūs. Nuo kovo mėnesio jis liovėsi gerti – tik du stiklai vyno per vakarienę. Suėmęs save į nagą, numetė svorį iki 200 svarų, cholesterolio kiekį numušė nuo mirtino 428 iki normalaus 204 ir pastebimai sureguliavo kraujo spaudimą.

Tačiau, be abejonių, toks gyvenimo būdas neteikė jam džiaugsmo. Be to, jis labai jaudinosi dėl savo vaikų, kuriuos apniko problemos. Stengėsi paskęsti darbuose, bet tai buvo menkas malonumas: jokių kelionių ir vos kelios išvykos savo jachta. Vis dėlto tais metais jis galėjo būti dėkingas sau už sustiprėjimą – tuo metu dar nesuprato, kiek daug buvo įdėta į sveikatą. Ernestas buvo įpratęs išgerti, kad pralinksmėtų, nepaisydamas net aplinkybių rimtumo, o dabar jį kaip reikiant kamavo fizinė negalia, neleidžianti vartoti alkoholio – tai ypač viską apsunkino.

Vienuoliktas skyrius

Kečumas, 1958 metai

1958-ųjų rudenį, po daugiau nei dešimtmečio, Ernestas nusprendė grįžti į Ameriką, į Tolimuosius Vakarus. Pasirinko Aidaho valstijoje esantį Kečumą – mažytį kaimelį su 746 gyventojais, Pjūkladančių kalnų prieškalnėje, už mylios nuo San Valio slidinėjimo kurorto.

Kadaise Ernestas slidinėdavo San Valyje, tačiau prieš kiek metų liovėsi, kai aliumininė jo kelio girnelė nebepakėlė krūvio. Dabar jis išsinuomojo baldais apstatytą Geisų šeimos kotedžą, planuodamas išvaikščioti žavingus ir pažįstamus šlaitus, ieškodamas vietinių žvėrių ir paukščių: balandžių, vengriškųjų kurapkų, fazanų, didžiųjų ančių, laukinių žąsų, kiškių, elnių ir lokių. Jis buvo garantuotas, kad daugybė taikinių neleis jam nuobodžiauti. Be to, Kečume gyveno draugai, kuriuos jis pažinojo ištisą trisdešimtmetį.

Tų pačių metų lapkritį stačiau televizijos spektaklį pagal romaną „Kam skambina varpai", o Ernestas pasiūlė man atvykti apžiūrėti jo naujosios tėviškės ir aptarti tam tikrų mane dominančių inscenizacijos aspektų. Taip pat sakė sumanęs naują svarbų projektą, apie kurį nenorįs kalbėti telefonu.

Į Kečumą nuvykti sunkiau nei į Honkongą: pirma reikia skristi į Čikagą, ten laukti *Portland Rose* – vienintelio padoraus traukinio, kartą per dieną vykstančio į Kečumą. San Valio kurortą įkūrė kompanija *Missouri-Pacific Railroad,* bet taip jau nutiko, kad iki artimiausios geležinkelio stoties Šošonyje buvo 90 mylių. Vienintelis būdas

įveikti tas 90 mylių – arba San Valio limuzinu, kuris važinėdavo tik per slidinėjimo sezoną, nuo gruodžio iki kovo, arba taksi (už 36 dolerius), kuris buvo tik vienas, be to, per medžioklės sezoną taksistas atostogaudavo, nes mieliau mėgo rankose laikyti šautuvą nei vairą.

Laimei, kai atvykau, taksi vairuotojas kaip tik sugrįžo iš kalakutų medžioklės. Kelionė per sniegu užklotą šalį į Kečumą, vaizdingą miestuką Pjūkladančių kalnų pašlaitėje, buvo šalta. Užsiregistravau kambaryje, kurį man rezervavo Ernestas: motelyje *Edelweiss,* už kelių minučių pėsčiomis nuo Geisų kotedžo (gražaus pastato, su tašytų rąstų apdaila ir pristatytu garažu, kuriame glaudėsi sukabintos antys ir fazanai).

Pamatęs mane ateinantį keliuku, Ernestas išėjo pasisveikinti. Avėjo odinius iki kelių suvarstomus batus, vakarietiškas kelnes, berankovį ožkenos švarką ant languotų *Viyella* marškinių ir atrodė tiesiog nuostabiai. Viduje šešių pėdų skersmens židinyje degė beržinės malkos, kampe riogsojo ginklai, amunicija, ginklų dėklai ir maišai žvėrienai, ant sienos kabėjo medžiokliniai drabužiai, grindis dengė lokio kailis, buvo matyti elnių galvų iškamšos, vyno dėžė su pertvaromis, krūva žurnalų ir knygų, kvepėjo ramiai kunkuliuojantis mėsos troškinys, o ant sofos šėlo du kačiukai. Bet kurioje vietoje per tris dienas Ernestas įsikurdavo taip, tarsi čia būtų praleidęs ištisus trejus metus.

O pasikeitė jis neįtikėtinai: tapo pasitempęs, nebebuvo suglebęs, vėl šypsojosi, žvilgsnis nuskaidrėjo, balsas atgavo įprastą tembrą, o iš veido pranyko bent dešimt metų. Buvo vėl kupinas entuziazmo ir naujų planų. Nusivedęs mane į garažą, aprodė savo plunksnuotuosius trofėjus ir papasakojo apie mudviem suplanuotą medžioklę, išliaupsino Merę už nepriekaištingą šaudymo stilių ir mokėjimą pataisyti iš laimikio įvairių valgių. Ernestas labai nekantravo, kada pagaliau susitiksiu su jo draugais. Nusivedęs į savo miegamąjį, davė man paskaityti „vieną puikų knygos skyrių“, kurį parašė tą rytą. Skyrius iš tiesų buvo puikus: poetiškas pasakojimas apie pirmąsias dienas Paryžiuje su Hedle.

Per paskutinę kelionę į Paryžių viešbučio *Ritz* rūsyje Ernestas rado seną lagaminą. Jame gulėjo bloknotai su užrašais apie tą laiką Paryžiuje trečiajame dešimtmetyje. Jis pasiteiravo mano nuomonės apie sumanymą sudaryti knygą iš tokių apybraižų, kokias ką tik skaičiau. Entuziastingai tam pritariau. Jis pasakė, kad Merė jį taip pat palaiko.

Kitomis dienomis Ernestas dirbo rytais ir medžiojo beveik kiekvieną popietę. Iki tol buvau šaudęs tik į įtvirtintus ir skraidančius taikinius, o gyvoje gamtoje medžioti man dar nebuvo tekę. Ernestas kaip visada su malonumu mokė mane savo technikos paslapčių.

Kartais išsiruošdavome ir vieni, bet dažniausiai draugiją palaikydavo Merė ir keli draugai, kaip rančos šeimininkas Badas Pardis, Kečumo turgaus savininkas Čakas Atkinsonas, jaunasis San Valio gydytojas, kurį pavadinsiu Vernonu Lordu ir kurio specializacija, kad ir kaip keista, buvo kaulų lūžiai, taip pat senasis Teiloras Viljamsas, kadaise buvęs vienas iš geriausių medžiotojų Vakaruose. Kai medžiojome plačioje Bado Pardžio teritorijoje, jis iš anksto pakildavo nuosavu lėktuvu ir, išžvalgęs kanalus, pasižymėdavo, kuriuose iš jų susitelkė antys, taigi tomis dienomis žinojome, kad grįšime su pilnais krepšiais, iš kurių pūpsos antinų galvos.

Dėl fazanų nuklydome į Pikabo kraštą. Ernestas išnagrinėjo vietovę ir gestais nurodė mums, kur užimti pozicijas, lyg būtume desantininkai, išmesti į priešo užnugarį. Vieną dieną netoli Heilio miestelio užtikome išdžiūvusį kukurūzų lauką, kurį Ernestas be galo rūpestingai pats slapta stebėjo. Šunų neturėjome, tad lauko kampuose jis sustatė mus kelių minučių atstumu vienas nuo kito. Toks manevras privertė prie žemės prigludusius fazanus susirinkti lauko viduryje, o kai pagaliau lauką apsupome, pasislėpę paukščiai, apie kuriuos nė neįtarėme, staiga suplasnojo ir pakilo vientisa fazanų skraiste. Visi iššovėme po dupletą. Užtaisęs ginklą iš naujo, Ernestas nušovė dar kelis paukščius, ir jie, pasiblaškę danguje, nukrito ant žemės. Ernestas laikėsi kelių griežtų taisyklių: ginklai automobilyje

negali būti užtaisyti, o lipant per kliūtį privalo būti atlenkti; pastebėjus paukštį negalima rodyti į jį pirštu, nes išsigandęs jis paspruks.

Vieną popietę Ernestas pastebėjo aukštai medyje tupinčią baltąją pelėdą ir pašovė ją į sparną. Paėmęs nuo žemės apžiūrėjo žaizdą.

– Rankose laikydamas pelėdą turi būti labai atsargus, – pasakė jis. – Kartą ne taip suėmiau, ir ji suleido nagus man į pilvą. Tie paukščiai labai nemalonaus būdo.

Ernestas įrengė pelėdai būstą garaže. Padėjo dėžę, išklojo ją iš vidaus ir uždengė savo medžiokliniais drabužiais, o vietoj laktos įtaisė nendrės stiebą. Nuo to laiko Pelėda tapo tų namų autokrate. Pradžioje daug rūpesčių kėlė mitybos klausimas. Ernestas kas vakarą sugaudavo spąstuose pelę, kad turėtų šviežienos Pelėdos pusryčiams, o vidurdienį šerdavo ją ančių ir triušių galvomis, nes, Ernesto nuomone, jai reikėjo plunksnų ir kailio kaip stambaus pašaro. Kai paaiškėjo, kad Pelėda sparčiai sudoroja savo rytinę pelę ir yra ėdri belaisvė, Ernesto rūpestis nukrypo į paukščio tuštinimąsi.

– Valgyti yra viena, o šikti – visai kas kita, – sakė jis.

Ernestas nurimo tik tada, kai pasirodė gabaliukai išmatų ir nebeliko abejonių, kad Pelėda geria vandenį. Merė norėjo duoti jai vardą, pavadino, rodos, Hamerštain, tačiau visi vadino ją tiesiog Pelėda.

Paklausiau Ernesto, kodėl jis ją pašovė.

– Noriu išdresiruoti. Galbūt pavyks įtikinti ją, kad ji – sakalas, – paaiškino jis.

Pelėda, garsėjanti kaip išminties paukštis, greitai tapo namų patarėja. Tarkim, vieną vakarą Merė su Ernestu susiginčijo, ar briedžio kepenys, kurias ketino išsivirti, šviežios. Net kai visi namiškiai jas apuostė, prie vieningos nuomonės nebuvo prieita. Merė karštai laikėsi už, Ernestas – įnirtingai prieš. Pagaliau jis išsitraukė savo šveicarišką lenktinį peiliuką, atpjovė gabalėlį kepenų ir nunešė Pelėdai. Ši nė nepalietė maisto.

– Pelėda geriau už mus žino, kas šviežia, o kas ne, – pasakė Ernestas ir sušėrė kepenis katėms.

Netrukus Ernestas ir Pelėda susidraugavo. Ernestas prisikalbino ją tupėti ant rankos, ir tik keliskart suirzusi ji pabandė išplėšti iš piršto gabalą mėsos. Kai iš kur nors sugrįždavome, prieš įeidamas į kotedžą Ernestas užsukdavo pasižiūrėti, kaip laikosi Pelėda. Savaime suprantama, visi garaže kabantys sumedžioti žvėrys ir paukščiai turėjo būti išgabenti, kai Pelėdos sparnas ėmė gyti ir ji pradėjo judėti.

Ernestas atrodė patenkintas valgio ir gėrimo rutina, kurią pats sau nusistatė. Prieš pietus išgerdavo taurę vyno, saikingą kiekį – pietaudamas, o vakarinę škotiško viskio dozę sumažino iki dviejų taurių. Priešpiečiams labiausiai mėgo raudonąjį vyną, sumuštinį su žemės riešutų sviestu ir svogūnų laiškais. Nors pažinojau jį seniai, bet pirmą kartą mačiau, kad jis priimtų kvietimą pietų – juk tie žmonės buvo geri jo draugai ir leido jam pačiam susimaišyti gėrimus, o paprastu kečumiečių maistu jis galėjo pasitikėti. Beje, su savimi visuomet atsinešdavo vyno, kurį parinkdavo iš savo kokybiškų, nors palyginti nebrangių atsargų. „Brangų vyną mečiau gerti per 1947 metų gavėnią, – kartą papasakojo Ernestas, – ir daugiau prie jo nebegrįžau. Rūkyti mečiau dar anksčiau – juk cigaretės dūmai yra baisiausias uoslės priešas, o kaip mėgautis geru vynu, jei negali pasikliauti uosle?“

Kai Ernestas likdavo namie, išradinga ir mitri virėja Merė pagal įvairiausius receptus paruošdavo vakarienei antienos, kurapkos ar elnienos. Paskui Ernestas kelias valandas skaitydavo, o jei turėdavo ūpo, įsitaisydavo priešais didžiulį židinį ir dalydavosi prisiminimais apie senus gerus laikus Vakaruose.

– Kartą į mane kreipėsi toks žmogelis iš rytinės JAV dalies, prašydamas padėti jam sumedžioti grizlį. Jis pasakojo: „Tai vis mano žmonelės užgaidos. Dieną naktį ji neduoda man ramybės, o mudu susituokę visai neseniai, norėčiau suteikti jai džiaugsmo.“ Po velnių, pasakiau, grizlį nušauti sudėtingiau už bet kurį kitą lokį, nes jis pats ištvermingiausias ir gudriausias. Per visus aštuonerius metus nesu

nušovęs grizlio. Ir ką gi, vieną gražią dieną su antrosiom pusėm susiruošėm ir jau tykojom jaukui pelės, staiga brūzgynuose pasigirdo triukšmas – išrepečkojo trys grizliai. Milžiniški buvo, žalčiai. Liepiau žmonelei slėptis man už nugaros, nes pabėgti nebespėjome, o kiek tolėliau tūnojo saugiai pasislėpęs jos vyras. Taikliai pašautas grizlis paprastai krinta žemėn, bet atsigavęs vėl puola į ataką ir laikosi ant kojų, kol gyvas. Štai dėl ko jie tokie pavojingi. Artimiausias grizlis, svėręs kokius aštuonis šimtus svarų, nužvelgė mus ir nedelsdamas puolė. Parbloškiau jį šūviu į kaklą, o kai jis bandė atsistoti ant kojų, mirtinai nupyliau šūviu į petį. Tada į ataką metėsi antrasis grizlis, aš iš naujo užtaisiau šautuvą ir tiesiu taikymu paleidau dvi kulkas. Trečiasis grizlis, matydamas savo draugužių likimą ir nenorėdamas sulaukti to paties, pasisuko ir ėmė rėplioti į kalną – kol jį nudėjau, man teko pykštelėti net keturiskart. Iš šešėlio man užnugary išlindusi žmonelė pasakė: „Burna visai perdžiūvo... gal galėtum pridengti mane, kol nueisiu iki upokšnio atsigerti?“ Apie tą nutikimą daugiau nė neužsiminė. Ir dar jie klausia, ar Margo Makomber veikėja paimta iš realaus gyvenimo!

Sekmadieniais po pietų mudu su Ernestu žiūrėdavome per televizorių futbolą, o pertraukas tarp kėlinių išnaudodavome šaudydami į skraidančius taikinius. Penktadienio vakarais Ernestas priimdavo į svečius pustuzinį savo draugužių, kurie ateidavo pasižiūrėti varžybų. Ernestas būdavo lažybų tarpininku: apskaičiuodavo šansus, užrašydavo spėjimus, viską žymėdamasis mažytėje užrašų knygutėje. Per rungtynes visų žvilgsniai krypdavo į jį: jis komentuodavo smūgius ir klaidas, ypač akcentuodamas artimąją kovą. Per Džino Fulmero dvikovą su Voratinkliu Ernestas negailėjo kandžių replikų pastarojo pasirodymui, o vieną akimirką sušuko: „Na, štai! Pagaliau jis panaudojo savo pavienio smūgio kombinaciją!“ Jis labai rūpinosi, kad svečių taurės neliktų tuščios, o rungtynėms pasibaigus patiekdavo maistą. Užvirdavo gyva diskusija – Ernesto sukurta atmosfera buvo tokia pat šventiška, kaip ir jo viloje Kuboje, kur nuolat rinkdavosi grupelė bendraminčių.

Pačiame Kečumo pramogų įkarštyje nutiko vienas nerimą keliantis įvykis, apie kurį sukosi Ernesto mintys man atvykus ir kurį jis gromuliavo visas kitas dienas. Heilyje, nuo mūsų nutolusiame per dvylika mylių, buvo katalikų bažnyčia, kuriai vadovavo toks tėvas O'Konoras, įtaigiu žavesiu apdovanotas vyras. Jis kreipėsi į Ernestą, vos tasai atvyko, ir šis paaukojo pinigų sumą, kurios užteko pakeisti tragiškos būklės bažnyčios stogui. Ernestas manė – ir visiškai pagrįstai – kad taip nuo pareigos duoti labdarą bus atleistas visiems metams, tačiau tėvas O'Konoras grįžo pas jį po mėnesio ir paprašė, Ernesto nuomone, nepalyginti didesnės aukos: ateiti į parapijos namus ir pasikalbėti su keturiasdešimt paauglių mokinių, susieinančių ten kas antrą savaitę. Ernestas buvo priblokštas, tiesiog pašiurpęs, bandė priešintis, bet tėvas O'Konoras galiausiai įtikino jį ateiti, atleidęs nuo kalbėjimo ir palikęs tik atsakyti į klausimus.

Ernestas piktinosi diena po dienos.

– Kodėl vyras, finansavęs naują stogą, dar turi ir sakyti kalbą?

– Katinėli, tau nereikės sakyti kalbos, – primindavo jam Merė, – tik atsakyti į kelis klausimus.

– Kai stovi priešais publiką ir kalbi, tai ir yra kalba.

Kiek man žinoma, vienintelis kartas, kai Ernestas pasirodė prieš auditoriją ir pasakė kalbą, buvo 1937-aisiais – apie savo sugrįžimą iš Ispanijos pilietinio karo jis pasakojo *Carnegie Hall* vykusiame antrajame Amerikos rašytojų kongrese. Žinoma, plaukiodamas laivais kartais sulaukdavo būrio reporterių, bet be vargo juos suprasdavo ir galėdavo kalbėti su jais šiurkščiai, tad viskas buvo kitaip. O čiagi formalus susitikimas, kurį dar labiau apsunkino parapijos namų erdvė, prižiūrima paties kunigo – Ernestas nervinosi dėl to kiekvieną dieną. Nerimavo dėl savo balso, kuris, atrodė, vis labiau ir labiau silpo, abejojo, ar mokės kalbėti paaugliams suprantamai, bijojo, kad apie jo kūrybą jie žinos daugiau nei jis pats, „nes neskaičiau ir neketinu skaityti savo išspausdintų knygų kolekcijos".

Išaušus grėsmingajai dienai, prapliupo kruša – keliai tapo sunkiai išvažiuojami. Kol lėtai stūmiausi priekin per slidų apledėjusį kelią, Ernestas ramiai sėdėjo ir be žodžių žiūrėjo tiesiai prieš save. Kai pasiekę Heilį aplenkėme Ernesto mėgstamą barą *The Snug*, paklausiau, ar jis nenorėtų ko nors išgerti prieš panirdamas į parapijos muziką, bet jis atsakė, kad užduotį pasiryžo atlikti visiškai blaivas.

Susirinko beveik po lygiai berniukų ir mergaičių, amžiaus vidurkis – apie šešiolika metų; sustirę mokiniai sėdėjo ant sudedamųjų kėdžių ir atrodė išsigandę ir sutrikę ne mažiau už ką tik pro duris įžengusį Ernestą. Tėvas O'Konoras pasiūlė Ernestui atsisėsti ir paragino visus jaustis laisvai. Po kelių minučių pasidarė akivaizdu, kad Ernestas su vaikais sutars kuo puikiausiai. Merė manęs buvo prašiusi pokalbį sukonspektuoti, nes pati dėl peršalimo negalėjo vykti kartu. Kitą dieną Ernestas peržvelgė užrašus, kai ką prirašė, kai ką pataisė. Taigi, susitikimo vakaras su paaugliais vyko iš esmės štai taip:

Klausimas: Pone Hemingvėjau, kaip jūs pradėjote rašyti knygas?

Atsakymas: Visuomet svajojau rašyti. Dar moksleivis rašiau į mokyklos laikraštį, o pirmosios mano darbovietės taip pat buvo susijusios su rašymu. Baigęs universitetą nuvykau į Kanzasą ir įsidarbinau *Star*. Įprastas darbas laikraštyje apėmė tokias temas: kas ką nušovė, kas kur įsilaužė, kur, kada, kaip? Tačiau niekada nekėlė klausimo: kodėl? Nebent tik iš dalies.

Klausimas: Noriu pasiteirauti apie romaną „Kam skambina varpai“. Kiek žinau, jūs gyvenote Ispanijoje – ką ten veikėte?

Atsakymas: Ten atsidūriau, kad nušviesčiau Ispanijos pilietinio karo eigą Šiaurės Amerikos žurnalistų sąjungai. Taip pat pervežiau kelis greitosios pagalbos automobilius į respublikonų pusę.

Klausimas: Kodėl respublikonų?

Atsakymas: Savomis akimis mačiau, kaip susikūrė respublika. Buvau ten tuo metu, kai karalius Alfonsas bėgo iš Ispanijos, ir regėjau, kaip žmonės surašė konstituciją. Tai buvo paskutinė Europoje

susikūrusi respublika, ir aš ja tikėjau. Manau, kad respublikonų pusė galėjo laimėti karą, ir šiandien Ispanija būtų buvusi visai nebloga respublika. Į karą įsitraukė visi, kurie tik norėjo, bet pažinodamas ispanų būdą galiu pasakyti, kad karui pasibaigus respublika būtų atsikračiusi visų, kurie ne ispanai. Tiesiog jie nemėgsta, kai kas nors juos bando eksploatuoti.

Klausimas: Koks jūsų oficialus išsilavinimas?

Atsakymas: Baigiau Ouk Parko mokyklą – Ilinojaus valstijoje. Vietoj koledžo dalyvavau kare, o kai grįžau iš jo, jau buvo per vėlu stoti į koledžą. Tais laikais dar negaliojo *G. I. Bill** įstatymas.

Klausimas: Iš kur sėmėtės idėjų rašydamas „Senį ir jūrą“?

Atsakymas: Pažinojau žmogų, kuris žvejodamas pateko į tokią pat padėtį. Žinojau, kas nutiko valtyje, jūroje ir grumiantis su žuvimi. Taigi vyrą, su kuriuo buvau pažįstamas dvidešimt metų, pavaizdavau tokiomis pat aplinkybėmis.

Klausimas: Kaip atradote savo rašymo stilių? Ar laikėtės komercijos taisyklių, kad sukurtumėte paklausą?

Atsakymas: Kuo išsamiau išdėstyti tikrus dalykus dažnai būdavo be galo sunku, tuomet tekdavo rašyti negrabiai – tą negrabumą jie ir pavadino mano stiliumi. Visas klaidas ir negrabumą lengva pastebėti, o tai ir tapo stiliumi.

Klausimas: Kiek užtrunkate, kol parašote vieną knygą?

Atsakymas: Priklauso nuo to, kokia tai knyga ir kaip sekasi rašyti. Gerai knygai gali prireikti apie pusantrų metų.

Klausimas: Kiek valandų per dieną dirbate?

Atsakymas: Keliuosi šeštą ryto ir stengiuosi pabaigti darbą iki dvyliktos.

Klausimas: Dvyliktos nakties?

Atsakymas: Dvyliktos dienos.

Klausimas: Ar kada nors teko patirti nesėkmę?

* *G. I. Bill* – valstybinė programa, pagal kurią amerikiečių kareiviai, grįžę iš Antrojo pasaulinio karo, gaudavo lėšų studijoms aukštosiose mokyklose, būstui įsigyti ir t. t.

Atsakymas: Kiekvieną dieną, jei darbas neina kaip iš pypkės. Vos pradėjus rašyti nesėkmių nebūna. Atrodo, kad viskas nuostabu ir tu puikiai leidi laiką. Manai, kad rašyti visai nesunku ir net malonu, tačiau galvodamas apie save nepagalvoji apie skaitytoją. O jam tavo kūrinys ne itin patinka. Vėliau, kai išmoksti rašyti skaitytojui, rašyti anaiptol nebe lengva. Tiesą sakant, galų gale viskas, ką prisimeni apie savo kūrinį – tai, kaip sunku buvo jį rašyti.

Klausimas: Ar bijodavote kritikos, kai buvote dar jaunas, pradedantis rašytojas?

Atsakymas: Nebuvo ko bijoti. Iš pradžių negaudavau pinigų ir paprasčiausiai rašiau kaip įmanydamas geriau. Pats tikėjau tuo, ką rašiau, o jei skaitytojui nepatikdavo, tai kaltas būdavo jis – o laikui bėgant juk pripras ir pamėgs. Tačiau iš tiesų nesirūpinau dėl kritikos ir beveik net netekdavo su ja susidurti. Jei rašydamas pirmuosius savo kūrinius lieki nepastebėtas – gali vadinti tai kelio pradžios palaiminimu.

Klausimas: Ar kada nors nujautėte nesėkmę?

Atsakymas: Jei nujauti nesėkmę, tai ir nepasiseks. Aišku, visada žinai, kas nutiks susimovus, todėl iš anksto planuoji, kur pabėgti – jei neapgalvotum, būtum kvailys, tačiau ką nors darydamas juk nelauki nesėkmės. Nenoriu jūsų įtikinti, kad nė karto nebuvau išsigandęs, bet jei pajėgi atsispirti savo baimei, jokia jos ataka nepadarys žalos.

Klausimas: Ar prieš rašydamas knygą susikuriate jos metmenis, o gal – daugybę pastabų?

Atsakymas: Nieko panašaus – tiesiog pradedu rašyti. Grožinės literatūros principas yra prasimanymai, besiremiantys rašytojo žinių visuma. Jei pavyksta, prasimanymai būna tikroviškesni už bandymą kliautis atmintimi. Didelis melas įtikina labiau, nei tiesa. Jei grožinės literatūros kūrėjai nerašytų, galbūt taptų puikiais melagiais.

Klausimas: Kiek iš viso knygų esate parašęs?

Atsakymas: Man rodos, trylika. Ne tiek ir daug, nes nė vienam kūriniui negailėjau laiko, o darydamas pertrauką kaip reikiant pasilinksmindavau.

Klausimas: Ar savo romanuose rašote apie save?

Atsakymas: Ar rašytojas pažįsta ką nors geriau už save patį?

Klausimas: Kiek metų ar mėnesių prireikė parašyti „Atsisveikinimą su ginklais“?

Atsakymas: Šį kūrinį pradėjau Paryžiuje, tuo metu buvo žiema, toliau rašiau Kuboje ir Ki Veste, Floridoje, anksti pavasarį, vėliau – Pigote, Arkanzase, pas savo uošvius. Tada persikėliau į Kanzasą, ten gimė vienas iš mano sūnų, o rašyti baigiau Big Horne, Vajominge, rudenį. Juodraštį parašiau per aštuonis mėnesius, dar penkių mėnesių prireikė, kol perrašiau, taigi iš viso – trylika mėnesių.

Klausimas: Ar buvote kada nors netekęs drąsos ir palikęs nebaigtą rašyti knygą?

Atsakymas: Buvau netekęs drąsos, tačiau negalėjau palikti knygos – tiesiog nebuvo kur trauktis. Kaip taikliai pasakė ponas Džo Luisas: gali bėgti, bet niekur nepasislėpsi.

Klausimas: Ar esate kada nors savo personažus įkišęs į akligatvį?

Atsakymas: Na, stengiuosi to išvengti, antraip neteksiu darbo.

Klausimas: Parašėte daugybę apsakymų apie Afriką – iš kur tokia meilė šiam žemynui?

Atsakymas: Vienus kraštus žmonės myli, kitų – negali pakęsti. Aš myliu būtent šį. Čia, Aidaho valstijoje, yra vietų, primenančių Afriką ir Ispaniją. Štai kodėl čia imigravo tiek daug baskų.

Klausimas: Ar jūs daug skaitote?

Atsakymas: Taip, nuolatos. Įvykdęs rašymo dienos normą, apie savo kūrinį nebenoriu daugiau nė galvoti, o tuomet ir išgelbėja skaitymas.

Klausimas: Ar tyrinėjate sutiktus žmones, kad surinktą informaciją panaudotumėte kurdamas personažus?

Atsakymas: Specialiai tai netyrinėju – einu ten, kur veda gyvenimas. Vienus dalykus darome, nes jie mums patinka, kitus – iš pareigos. O pakeliui ir sutinkame žmones, apie kuriuos verta parašyti.

Klausimas: Per pamokas nuolat rašome esė ir apsakymus – neatrodo, kad tai sunku. Ar tikrai taip yra?

Atsakymas: Visai nesunku. Jei turi absoliučią klausą, jei darbui atsiduodi taip, kaip kunigas atsiduoda Dievui, jei esi drąsus kaip vagis ir visiškai neturi sąžinės, bet esi sąžiningas rašydamas, tuomet tau pavyks. Rašyti tikrai lengva. To nedraudžia jokie įstatymai, rašydami žmonės jaučiasi laimingi ir galbūt jiems palengvėja. Tačiau nepataisomam rašeivai patarčiau užsiimti kuo nors kitu. Kad ir kaip stengtųsi, jį gali ištikti nepataisomo architekto likimas – neišvengiama vienatvė, laukianti ir nepataisomo fagotininko.

Klausimas: Kaip jūs išmokote tiek daug kalbų?

Atsakymas: Gyvendamas šalyse, kuriose jomis kalbama. Mokykloje išmokta lotynų kalba gerokai palengvino naujų kalbų mokymąsi, ypač italų. Per Pirmąjį pasaulinį karą kurį laiką teko pagyventi Italijoje – tuo metu greitai pramokau kalbą ir man atrodė, kad kalbu gana gerai. Paskui buvau sužeistas ir teko terapijos įrengimais treniruoti traumuotą koją – taip susidraugavau su italu majoru, kuris treniravosi ten pat. Pasakiau jam, kad, mano nuomone, italų kalba lengva. Jis pagyrė mane, kad puikiai kalbu. Atsakiau, kad nenusipelnau komplimentų, nes nieko sunkaus čia nėra. „Jei jau taip, – pasakė jis, – tau reikėtų susipažinti su gramatika." Pradėjęs studijuoti italų kalbos gramatiką kelis mėnesius lioviausi kalbėjęs itališkai. Supratau, kad visas romanų kalbas galima lengviau išmokti skaitant laikraščius – iš ryto angliškus, kad susipažinčiau su dienos įvykiais, o po pietų užsienietiškus: juos lengviau suprasdavau, nes žinios kartodavosi.

Klausimas: Ar baigęs rašyti knygą perskaitote ją dar kartą?

Atsakymas: Taip. Šiandien perskaičiau ir perrašiau keturis skyrius. Žodžiai popieriuje paprastai sugula įsikarščiavus, tarsi ginčijantis, o po kiek laiko, kai nurimsti, jau galima taisyti.

Klausimas: Kiek laiko per dieną skiriate rašymui?

Atsakymas: Ne daugiau nei šešias valandas. Vėliau jaučiuosi išvargęs, todėl nukentėtų kokybė. Kai rašau knygą, stengiuosi rašyti kasdien, išskyrus sekmadienį. Kartais šią taisyklę sulaužau, bet tada man tą dieną nesiseka.

Garis Kuperis artimai susidraugavo su Ernestu nuo pat pirmojo susitikimo Aidahe ketvirto dešimtmečio pradžioje. Abu gerbė vienas kitą už medžioklės įgūdžius ir žinias apie pasaulį, neturėjo vienas nuo kito jokių paslapčių. Kuperis buvo paprastas, gailiaširdis žmogus; nė vienas iš jų nevaidino nei rašytojo, nei aktoriaus, o juk tarp jų daug bendro. Jiedu storžieviškai juokaudavo, dalydavosi merginimo paslaptimis ir mėgaudavosi panieka bėgantiems metams.

Medžiodamas laukuose Kuperis ne taip greitai kaip Ernestas pagaudavo antį taikikliu, nors šiaip judėjo laisvai ir beveik nenusileido taiklumu. Medžioti eidavome kasdien, nepaisydami oro sąlygų, kol kartą įnirtinga pūga užkūrė tikrą pragarą – tąkart po pietų Kuperis aplankė mus nešinas rūkyta žąsimi, o Ernestas ištraukė pusnyje šalusį pusės galono butelį *Chabli* vyno, mes susėdome aplink stalą priešais traškantį židinį ir visą popietę skanavome švelniai rūkytą žąsį, supjaustytą gabalėliais, užsigerdami vynu.

– Argi ne nuostabus šis mormonų kraštas? – žavėjosi Kuperis. – Kas jau kas, o jie tai žino, kaip gyventi!

– Aš ir pats vos ne mormonas, – pasakė Ernestas. – Juk turėjau keturias žmonas, ar ne?

Jis gurkštelėjo vyno.

– Pasakysiu tiesą: jei gimčiau dar kartą ir man būtų leista pasirinkti, aš būčiau mormonas.

Šiek tiek drovėdamasis Kuperis prisipažino Ernestui, kad po tiek metų jis galiausiai atsivertė į katalikybę, norėdamas įtikti savo žmonai Rokei ir dukrai Marijai. Tačiau dėl to pasijuto nepatogiai ir net ėmė abejoti, ar pasielgė teisingai. Ernestas atsakė, kad, pats būdamas viso labo pasigailėtinas, nevykęs katalikas, negalėtų nieko patarti, bet vis tiek mano, jog netrukus viskas išsispręs.

Tada kalba pasisuko apie darbo reikalus: Kuperis ėmė svarstyti, ar kuris nors iš Ernesto personažų tiktų jam suvaidinti.

– Tokiame amžiuje kaip aš, – sakė jis, – imi iš visų jėgų grumtis dėl pagrindinio vaidmens.

Ernestas paklausė manęs, kas, mano nuomone, tiktų Kuperiui iš jo kūrybos, ir aš pasiūliau „Anapus upės, medžių ūksmėje“.

– Gera idėja, – pasakė Ernestas Kuperiui. – Tik Robertą Džordaną vaidintum dešimčia metų senesnį.

To romano Kuperis dar nebuvo skaitęs, bet pažadėjo įsigyti, vos tik grįš į Holivudą – tai yra jau kitą dieną.

1959 metų kovą, baigęs įrašinėti trijų valandų trukmės televizijos spektaklį „Kam skambina varpai“ su Džeisonu Robardsu, Marija Šel, Morinu Stepltonu ir Eli Volachu, grįžau į Kečumą dėl Ernesto suplanuotos išvykos į Ki Vestą. Ketinau pavėžinti jį iki pat Naujojo Orleano, iš ten lėktuvu turėjau skristi į Holivudą.

Kol manęs nebuvo, Ernestas nusipirko iš Deno Topingo nuosavą namą Kečume – modernios architektūros betoninį būstą, kurį Topingas įrengė kalno šlaite, prie tyrų žemyn garmančios, turtingos upėtakių upės vandenų. Pro bet kurį namo langą atsiveriantis vaizdas gniaužė amą.

Prieš mums išvykstant iš Kečumo į Ki Vestą, Ernestas paleido Pelėdą, o tai buvo ganėtinai liūdnas įvykis. Nunešę prie to paties medžio, kur Ernestas ją buvo pašovęs, patupdėme ant šakos, tačiau kai grįžome prie automobilio, paukštis taip pat parsirado atgal.

– Galbūt mes per daug ją išlepinome, – susirūpinęs svarstė Ernestas, – ir dabar ji tupės čia laukdama, kad kas nors atneštų pusryčiams pelę, kol galų gale pastips iš bado.

– Negali parsinešti jos atgal, Tėtuši, – pasakiau nujausdamas jo mintis. – Pelėda nepripažins kito šeimininko, be to, nemanau, kad kuris iš tavo draugų pasiūlytų jai kambarį ir maisto, tuo labiau kad visiems jau teko ragauti jos žnybių.

– Tai ką gi man daryti? Pririšti prie medžio?

Ernestas dar kartą pabandė įkalbėti Pelėdą pasilikti medyje, bet grįžęs vėl rado laukiančią prie automobilio. Taigi visi kartu grįžome

į Ernesto namus, o kitą dieną Diukas Makmulenas savo automobiliu nuvežė ją į mišką – jau be Ernesto, tik su manimi – ir šį kartą ji pasiliko.

Ernesto sudarytas maršrutas nuvedė mus į pietus, iki Meksikos sienos, per Nevadą ir Teksasą palei Meksikos įlanką keliaujant Rio Grandės pakrante. Kadangi automobilis, kuriuo Ernestas naudojosi Kečume, tokiai kelionei buvo pernelyg nuvažinėtas, jam teko išsinuomoti vienintelį mieste *Hertz* automobilį: keturių durų ševroletą *Impala*. Merė pagamino nemažai žvėrienos, įpakavome ją atskirame krepšyje, bagažinėje Ernestas sukrovė *Sancerre* vyno atsargai, o gerti paruošti buteliai pateko į neperšlampamą odinį maišą su ledo kubeliais automobilio salone.

Per Jutą ir Nevadą vedė tiesi, tarytum liniuote nubrėžta autostrada. Kovo mėnesį automobilių pasitaikydavo vos vienas kitas, ir mes važiavome aštuoniasdešimt kilometrų per valandą greičiu dykuma, nuklota pilkšvų ispaninių šalavijų ir iš abiejų pusių įrėminta kalnų grandinių – galėjome išsiversti ir su autopilotu. Ernestas mėgavosi kiekvienu kelio metru ir dalijosi prisiminimais apie pasivažinėjimus anksti ryte, lošimo žygdarbius aplinkiniuose miesteliuose, medžioklės išvykas atokiose teritorijose ir žygius pėstute per neryškiai šmėkščiojančius kalnus. Kiekvienas aplankytas miestas atgaivindavo jam senus gerus laikus, kol dar nebuvo neoninių reklamų.

Pasistiprindavome sustoję pakelėje: išsitraukdavome Merės paruoštų kurapkų ar kryklių ir užsigerdavome šaltu kaip ledas *Sancerre* vynu, o paskui, kai pavarydavau ševį iki įprasto aštuoniasdešimt kilometrų per valandą, Ernestas nusnausdavo galvą nunarinęs ant krūtinės.

Jis labiausiai mėgdavo keliauti automobiliu – pasak jo, šitaip geriausiai matydavo peizažus, paslankiausiai judėdavo ir išvengdavo susidūrimo su kitais keliautojais kompanionais. Ko tik nebūdavo

pasirinkto automobilio – *Lancia, Packard* ar *Chevrolet* – salone: galėjai rasti lietpaltį, liemenę, botus, maisto, žemėlapių, žiūronus, vyno ir likerio butelių, vaistų buteliukų, fotoaparatų, kepurių, laikraščių ir žurnalų, knygų, lagaminų (su nebaigtais darbais), ledo maišų, stiklinių, žaliųjų citrinų, peilių ir atsarginių kojinių.

Pirmąją naktį apsistojome viešbutyje *Stockman* – Nevadoje esančiame mažame, tvarkingame, visiems atvirame lošėjų miestuke Elke. Ernestas be galo džiaugėsi sutikęs du senus savo bičiulius Frostį ir Purvį, kurių nematė nuo lošimo Kečume laikų – dabar jie dirbo prie *Stockman* ruletės.

Kitos dienos maršrutas nuvedė mus į Las Vegasą, čia Ernestas lankėsi pirmą kartą. Viešbučio *Sands* savininkas Džekas Entrateris pakvietė Ernestą užeiti ir laukė jo, tačiau sustabdę automobilį pamatėme pro paradines duris pirmyn atgal zujančius audinių kailiniais išsipusčiusius žmones – ir Ernestas jau norėjo traukti toliau, bet tą akimirką pasirodęs Entrateris nusivedė jį į savo apartamentus toli nuo pagrindinės citadelės nutolusiame pastate.

Vegase išbuvome dvi dienas. Ernestas puikiai praleido laiką: žaidė mažąja rulete, stebėjo pasilinksminimus ir *Sands* kazino kokteilių bare okupavo visų dėmesį – su Entrateriu ir keliais jo vaikinais kalbėjo apie lošimus, su porele sporto vadybininkų aptarinėjo bokso varžybas, su padavėju, kadaise buvusiu jo dalinyje, nagrinėjo Bulžės mūšį, o apie literatūrą šnekučiavosi su dailia mergina iš *Sands* choro: Teksaso universitete ji įgijo anglų kalbos magistro laipsnį ir buvo perskaičiusi visas jo knygas.

Mes keliavome per Teksasą, nuo Igl Paso iki Laredo ir pagaliau iki Korpus Kristi, per kaimo vietoves, nusėtas pačių įvairiausių pavasarinių gėlių. Pasiekę Korpus Kristi užsiregistravome patraukliame modernaus dizaino motelyje *The Sun and Sand* prie pat įlankos. Užregistravęs mus administratorius pasiteiravo Ernesto, ar jis negalėtų užrašyti autografo jo sūnui, kuris be galo žavėjosi jo kūryba. Ernestas pasakė:

– Jokių problemų, palikite knygą mano pašto dėžutėje, ir aš įrašysiu joje asmeninį sveikinimą. Kuo vardu jūsų berniukas? – paklausė.

– Nikas Adamsas, – atsakė administratorius.

Ernestas reikšmingai į jį pasižiūrėjo, tačiau daugiau nieko nebesakė, tik kai liftu kilome aukštyn, pakomentavo:

– Džonas Giunteris būtų aiškinęsis toliau.

Ketvirtą dieną anksti ryte išvykome iš Korpus Kristi pasižiūrėti pelkių paukščių, kuriais garsėjo tas kraštas. Trykštantis džiaugsmu Ernestas demonstravo savo žinias atpažindamas garnius, vandenines vištelės, šiferio spalvos kanadines gerves ir rudai žalias aramas, laukius ir avocetes. Paskui mes važiavome per laukus su nuostabiomis gėlėmis ir čia atėjo Merės eilė pademonstruoti savo žinias ir supažindinti mus su visa ta lauko brangenybių jūra, su ta neįtikėtina spalvų ir formų įvairove. Pasiekę Luizianos *Château Charles* ir ten sustoję nakvoti, buvome tiesiog persisotinę gamtos grožybėmis.

Paskutinį vakarą, prieš mums atvykstant į Naująjį Orleaną, Ernestas prakalbo apie ateities planus, ypač susitelkdamas į ateinančią vasarą. Vienas jo draugas amerikietis Bilas Deivisas, kuris gyveno Ispanijoje ir kurio jis nebuvo matęs dvidešimt metų, pakvietė Ernestą apsistoti savo namuose Malagoje. Ernestas galvojo apie šį pasiūlymą ir galimybę kartu su Antoniju apsilankyti visose šalies koridose: tuomet, naudodamasis nauja informacija, papildytų knygą „Mirtis per popietę“. Jis pakvietė mane prisidėti, jei apsispręstų dėl tokio vasaros scenarijaus.

– Būtų nuostabi vasara, – džiaugėsi jis. – Pažiūrėčiau bulių bėgimą Pamplonoje, ten trumpam lankiausi 1953-iaisiais, tik tąkart nepavyko padalyvauti dėl „Saulė taipgi teka“, be to, visose šventės koridose Antonijas su Luisu Migeliu kovos vienas prieš vieną. Tai gali būti reikšmingiausi vasaros sezono koridos pasirodymai per visą Ispanijos istoriją.

Kai minutėlei Ernestas nuėjo nuo pietų stalo, Merė šnibžtelėjo:

– Sakyčiau, jis ir vėl tampa senuoju Tėtušiu, tiesa?

– Norėjai pasakyti: jaunuoju Tėtušiu.

– Kaip jis pats dažnai man primindavo: „Neprarask tikėjimo stiprybe.“

– Aš niekada ir neprarandu, o tu?

– Ne, – švelniai atsiliepė Merė, – nors kartais šiek tiek susvyruodavau.

Dvyliktas skyrius

Ispanija, 1959 metai

Statinėje laikomo seno vyno skonis kartais priklauso nuo metų laiko, o 1959 metų vasara, kaip prisipažino pats Ernestas, buvo viena iš geriausių jo gyvenime. Kai pirmąkart susitikome, o tai buvo prieš vienuolika metų, jo aura spinduliavo beribiu aistringu gyvenimo džiaugsmu – laikui bėgant ji vis blanko ir nyko, tačiau dabar suspindo iš naujo.

Gegužės mėnesį Ernestas kartu su Mere pasiekė Ispaniją laivu *Constitution,* o birželį mano adresu ėmė keliauti pranešimai iš Malagos, Madrido, Sevilijos ir Aranchueso, informuojantys apie „artimiausius burtininko veiksmus". Nuostabu, kad Ernesto planas kartu su Antoniju aplankyti koridos pasirodymus Saragosoje – birželio 27 d., Alikantėje – 28 d., Barselonoje – 29 d., Burgose – 30 d. ir kitur – pavyko. Ernestas pranešė man, kad Saragosoje įvyks pirmoji kova po didžiosios traumos (gegužės 30-ąją Aranchuese Antonijas buvo sunkiai sužeistas ragu į kairiąją sėdmens pusę) ir kad 26 d. turėčiau susitikti su juo ir Bilu Deivisu prie *Suecia* viešbučio Madride. Tą viešbutį jis apibūdino kaip naują „gana neblogą, visų saugiausią lindynę" su oro kondicionieriumi.

Paskutiniame savo laiške Ernestas parašė, kad ši vasara – pati sėkmingiausia jo gyvenime, tad aš privalau būtinai, bet kokia kaina išsiruošti. Jis sakė, kad, be siekio tapti pačiu geriausiu visų laikų matadoru, Antonijas turėjo dar vieną troškimą: įsilieti į mūsų kompaniją. Dar Ernestas rašė, kad Gibraltare išnuomojo automobilį kelionei – oranžinį anglišką fordą.

Planuodamas laisvalaikį Ernestas visuomet skyrė daug dėmesio detalėms, o sudarytas maršrutas išdavė pakvaišusį dėl tvarkaraščių koridos aistruolį. Pasirodymai būdavo planuojami neatsižvelgiant į geografiją. Tarkim, matadoras kovoja aukštai šiaurėje esančiame Burgose, tada kiaurą naktį baladojasi iki toli pietuose esančios Malagos, kad vėl kovotų kitą dieną, paskui vėl kiaurą naktį bilda iki Barselonos šalies šiaurėje dėl po pietų ten vyksiančios koridos: ištisus mėnesius nuo gegužės iki spalio zigzagais vagoja žvėriškus atstumus per visą Ispanijos veidą. Ir niekam dėl tokios tvarkos galvos neskauda, juk korida atspindi labai seną tradiciją.

Kaip paaiškėjo, birželio 27-osios popietę į Madridą atvykau septyniomis valandomis vėliau, negu Ernesto buvo nubrėžtas paskutinis terminas, bet, kaip ir buvo žadėta, viešbučio *Suecia* registratūroje radau paliktą laišką. Iš pat ryto Madride turėjau išsinuomoti taksi ir atvykti į Alikantę pietrytiniame krante dar tą pačią popietę, prieš pat prasidedant Antonijo koridos pasirodymui. Ernesto skaičiavimu, kelionė turėjo trukti šešias valandas.

Gal tiek ir truktų važiuojant Pembruko fordu, bet tik ne Madrido taksi – beforme važiuokle, kuri atsirado dėl savininko alchemijos sugebėjimų, išrinkus detales iš mirusių jos brolių vidurių. Atsisakiau trijų taksi, kol pasirinkau vieną, kuris atrodė geriausiai dėl priekinio stiklo valytuvo ir atsarginės padangos. Pirmoji nesėkmė nutiko vairuotojui pasukus keliu į Valensiją vietoj Alikantės, prireikė vienos valandos sugrįžti atgal. Antroji nesėkmė užklupo, kai netoli nuo Valdemoro iš automobilio ėmė veržtis garas, o vos pravažiavę Okanją įstrigome savo garų debesyje po negailestinga vidurdienio saule. Nuo Madrido iki Alikantės – 416 kilometrų. Mes įveikėme 62.

Sugedus automobiliui Ispanijoje niekas nekviečia pagalbos telefonu. Viskas vyksta taip: vairuotojas išsitraukia įrankių komplektą ir ima ardyti variklį, tada visas jo dalis išdėlioja šalikelėje, paeiliui jas nušluosto ir atsargiai surinkinėja iš naujo, melsdamas Dievo pagalbos stengiantis padaryti stebuklą su automobiliu.

Kol mano vairuotojas skaičiavo uždegimo žvakes ir varžtus, sėdėdamas ant kietos galinės sėdynės likimo valiai paliktame taksi, ėmiausi skaityti Ernesto atsiųstus pranešimus ir man ėmė aiškėti, kodėl būtent šią vasarą korida jam tokia svarbi. Du didieji šalies matadorai, abu išdidūs, o tai, kad vienas iš jų vedė kito gražuolę seserį, neabejotinai kurstė priešiškumą vienas kitam – ruošėsi susiremti keletame mirtinų kovų, žinomų kaip *mano a manos**. Tikrieji *mano a manos* labai reti, nes geriausiu atveju viena žmonijos karta sulaukia dviejų didžių matadorų, kurie susikauna tuo pat metu. Ironiška, kad paskutinis tokios svarbos *mano a mano* įvyko tuo metu, kai tas pats Luisas Migelis Dominginas, dar jaunas ir kylantis matadoras, įaudrino žiūrovų minią žvalia energija kunkuliuojančiais sugebėjimais.

Pirmąją popietę Alikantėje Antonijas pasirodė nuostabiai ir pelnė audringą sujaudintų žiūrovų pripažinimą. Paskui Ernestas nusivedė mus į Antonijo viešbučio kambarį jo pasveikinti ir suorganizavo susitikimą prie *La Pepica* pietų stalo – restorane Valensijos paplūdimyje, už 182 kilometrų, iš ten visi per naktį turėjome važiuoti 534 kilometrus į Barseloną šalies šiaurėje.

Taip buvo nustatytas vasaros sezono maršrutas. Bilas ištvermingai laikėsi prie vairo, Ernestui tarp kojų saugiai ilsėjosi drobinis maišas su ledukais ir keliais buteliais lengvo *Las Campanas rosado* vyno, ant galinės sėdynės – krūvos drabužių, bagažo, dar pintas krepšys su sūriu, duonos lazdelėmis ir įvairiausiais kitokiais skanėstais. Prieš pat skrydį – trumpas ir rimtas, o po skrydžio – užsitęsęs ir džiaugsmingas apsilankymas Antonijo kambaryje, o tarp vienuoliktos ir vidurnakčio – naktipiečiai pakeliui su Antoniju ir jo palydovais.

Keliaujant į Valensiją, Ernestas papasakojo man apie kovą Saragosoje, kurios nemačiau. Tą popietę geriausiai pasisekė Migeliui, nes apšlubusį savo bulių jis buvo pakeitęs nauju, pirktu už 40 tūkstančių pesetų.

* *Mano a mano* – vienas prieš vieną (*isp.*).

– Luisas Migelis viešai pasiskelbė esąs geriausias ir šią pretenziją turi pateisinti kiekvienu savo pasirodymu arenoje, – paaiškino situaciją Ernestas, – bet atsirado viena kliūtis: pinigai. Jis praturtėjo, o kartu su turtais išauga ir atstumas tarp buliaus ragų ir matadoro kirkšnių. Tačiau galiu pagirti Luisą Migelį, kad jis atiduoda visą save, kai meilė koridai paima viršų – tokiomis dienomis jis užmiršta esąs turtingas. Tik Antonijas negali pamiršti Migelio turtų – štai kas aštrina kampus. Už šiuos *mano a manos* Migelis pareikalavo daugiau lėšų nei Antonijas ir jas gavo, tačiau Antoniją dėl to graužė apmaudas, ir jis troško įrodyti, kad Migelis to nenusipelnė. Nepralenkiamas Antonijo išdidumas susirėmimą padarė mirtiną. Tai, kad Migelis nelaiko jo lygiaverčiu priešininku, Antonijas priėmė kaip įžeidimą – pamatysi, dar nepasibaigus vasarai Antonijas sunaikins Migelį, persmeigdamas jį savo išdidumo ragais. Taip, tai tikra tragedija, bet kaip ir visos tragedijos – nulemta iš anksto.

Nuo birželio 6-osios iki liepos 7-osios keliavome taip: po Barselonos į Burgosą, tuomet į pietus, į Madridą, o vėliau – į Viktoriją. Pakeliui Ernestas džiaugėsi garsais, vaizdais, skoniais ir kvapais: puikiais mėsingais šparagais su jaunu baltuoju vynu; Pamplonos *riau-riau* dainomis, lydimomis cypiančių *Pembrook Coral* fordo padangų; kaimietiška duona su storomis, puriomis Mančego sūrio riekėmis ir ledukų maiše atšaldytu *rosado* vynu; ant kaminų atsainiai lizdus susisukusiais gandrais; vanagais, kurie skrisdami palei viržių spalvos gervuoges medžiojo kurapkas ir kiškius; alyvmedžiais, metančiais kreivus šešėlius ant raudonos žemės, ir plikais kaip apkirptos avytės kamštiniais ąžuolais. O kur dar įkarštis ir jaudulys, kai stovi su vikriaisiais špagininkais, išprakaitavusiais vadybininkais, per tvorą peršokusiais ir uždususiais pikadorais, kai matadorai papilkėjusiais veidais ir perdžiūvusiomis burnomis stebi Antonijo pasirodymą, laukdami savo eilės. Ir pagaliau – Pamplona, *La Feria de San Farmin* – septynios dienos ir septynios naktys, susiliejusios į vientisą, 168 valandas trunkančią dieną.

Pamploną pasiekėme likus dienai iki šventės pradžios (prie mūsų prisidėjo iš Malagos atvykusios Anė Deivis ir Merė Hemingvėj), nes, pasak Ernesto, turėjome „susivienyti ir išžvalgyti visas užeigas dar prieš prasiveržimą". Senas Ernesto draugas Chuanitas Kintana – Pamplonos arenos impresarijus, prieš Pilietinį karą turėjęs čia viešbutį – iš Ispanijon atvykusio Ernesto kas mėnesį gaudavo rankpinigių, kad pasirūpintų koridos bilietais ir apgyvendinimu. Ernestas davė Chuanitui Pamplonos pavedimą gegužės mėnesį, bet kai susitikome kavinėje *Choko,* jis baisiausiai nervindamasis bandė viską paaiškinti, tačiau ir taip buvo aišku kaip dieną, kad vietoj bilietų ir viešbučio kambarių teturėjo krūvą pažadų. *San Fermin* yra daugiausiai žmonių sutraukianti šventė visoje Ispanijoje, o Pamplonoje yra mažiau viešbučių nei kuriame kitame mieste, kur vyksta šventė, pats koridos amfiteatras palyginti mažas, su ribotu vietų skaičiumi, bet, nepaisydamas to, Ernestas su senuoju savo draugu elgėsi be galo maloniai ir švelniai. Jis kuo puikiausiai suprato, į kokią apgailėtiną padėtį patekome, tačiau Merei paaiškino, kad ne Chuanitas Kintana nuvylė mus, o pasaulis nuvylė jį. Viskas baigėsi tuo, kad Ernestas pasiuntė į darbą bilietų spekuliantą, o mes susiradome gyventi privačiuose namuose.

– Iš tiesų apartamentai nė velnio nesvarbu, svarbiausia gauti bilietus į koridą, – aiškino jis, – juk visą tą laiką niekas nei miega, nei persirenginėja.

Kitos dienos vidurdienį, kai įkaitusioje skaisčioje žydrynėje sprogo dvi paleistos raketos, miestas ėmė kunkuliuoti. Viskas vyko tiesiog panosėje, tačiau kartu nepastebimai. Vieną akimirką aikštė kaip dykuma, kitą – prisipildo įsilinksminusios minios, būgnų, dūdų ir dūdelių, grojančių *riau-riau,* raudonai ir baltai apsirengusių vyrų ir berniukų, kurie aukštai iškėlę rankas šoka ir dainuoja pagal muziką, pasilenkia ir vėl atsitiesia, susikibę rankomis šokinėja pagal trankų ritmą. Gatvėse žmonės knibžda septynias dienas ir naktis.

Kavinės buvo sausakimšos, bet *Choko* išsaugojo Ernestui staliuką. Turistai iš kitų išsiskyrė savita apranga: balti kiltai, balti marškinėliai, raudonos kaklaskarės ir vyriškos navarietiškos beretės. Net 25 tūkstančius turistų sudarė amerikiečiai koledžų studentai, pasipuošę ankštomis rusvai žalsvomis kelnėmis ir marškinėliais. Į Pamploną beveik visus juos priviliojo „Saulė taipgi teka“ – daugiau nei prieš trisdešimt metų išleista knyga, o sužinoję, kad čia atvyko patsai autorius, jie pataikūniškai užplūdo barą, prašydami autografo ant knygų, marškinėlių ir visokių kitokių daiktų.

Iki vakaro, besiilsint nuo popietinės koridos, kurioje pasirodė nieko verti buliai ir atitinkamo lygio matadorai, prie Ernesto staliuko *Choko* bare susirinko veikėjai: jis juos priims draugėn per visą šventę. Du iš jų, kečumietis daktaras Vernonas Lordas ir jo žmona Li, buvo pakviesti iš anksto, o kiti prisišliejo neplanuotai. Jauna mergina iš Glazgo, vadinsiu ją Onora Džons, įraudusiais žandais ir ant viršugalvio į juodą, tarytum vilnonę tiarą suveltais plaukais, Glazgo savaitinio žurnalo korespondentė (mums kilo dėl to abejonių); aukštas liesas gitaristas, pramintas Hju Mile, kuris dainavo savo kalipsus (ekspromtu sukurtas dainas aktualia tema), o jam pritarė Siuzė – melodingo, švelnaus balso gražuolė žmona prancūzė; šelmiška geltonplaukė Beverli Bentli (dabar panelė Norman Meiler), žvaigždė *Smell-o-Vision* filme „Paslapties nuojauta“, vėliau nusifilmavusi Ispanijoje; jaunas vyras iš Havajų Mervinas Harisonas, kuris kalbino Ernestą praeitą žiemą Kečume, apsimetęs, kad rašo anglų kalbos disertaciją, o pokalbį užbaigė prašymu finansuoti pusės metų trukmės prancūzų kalbos studijas Sorbonos universitete Paryžiuje. Dabar šis laikotarpis kaip tik ir baigėsi.

Antonijas tą dieną nedalyvavo šventėje ir pasirodė tik vakarėjant, kartu su savo vadybininku Pepe Dominginu, Luiso Migelio broliu. Ernestas, Bilas ir aš prisidėjome prie jų ir visą naktį linksminomės šokdami gatvėse, dainuodami ir lėbaudami kavinėse. Kur tik nueidavome, Ernestas visur susitikdavo seniai matytų pažįstamų, o šie atsitiktiniai pasimatymai dar labiau įkvėpdavo dainuoti ir lėbauti.

Maždaug ketvirtą ryto visi penki kulniavome siaura Pamplonos gatvele ir susikibę rankomis plėšėme dainas, staiga mus pasivijo nedidelis baltas reno, pro kurio dešinį langą žvelgė jaunas dailus veidelis.

– Nepraleiskite jų! – šūktelėjo Antonijas.

– Griebkite merginą! – paliepė Ernestas.

Antonijas užšoko ant reno variklio gaubto, o Pepė atplėšė dureles iš vairuotojo pusės ir ištraukė laukan pakrikti bebaigiantį žemaūgį suprakaitavusį prancūzą su skrybėle užlenktais kraštais ir pirštinaitėmis. Iš kitos pusės išlipo pritrenkiančio grožio jauna dama, kuri, pažvelgusi į Antoniją, Centrinės Amerikos akcentu sušuko:

– Ar jūs – Antonijas Ordonesas?

Paskui, tarsi dar nepakaktų būti apžavėtai garsiausio matadoro, pasisukusi ji išvydo Ernestą ir nustėro:

– O jūs – Ernestas Hemingvėjus?

Man pasirodė, kad ji tuoj apalps.

Prancūzas pagaliau išstenėjo pasiaiškinimą, kad automobilis priklauso panelei, kurią jis menkai tepažįsta, o jis ją vežė todėl, kad ji negalėjo rasti savo apartamentų. Kol mes visi ginčijomės, ar užrakinti jį bagažinėje, ar ne, jis dingo nakties tamsoje. Merginai, kuri prisistatė kaip Tedi Džo Paulsen iš Vilistono, Šiaurės Dakotos, Ernestas iškilmingai pareiškė, kad dabar ji – oficiali belaisvė. Tikrai to pradžiuginta, ji pasiteiravo, ar mes užeisime į jos butą paimti į nelaisvę ir jos bendrakeleivės.

Bilas atmintinai žinojo visas Pamplonos gatveles, lygiai kaip ir daugumos kitų Ispanijos miestų, tad neužtrukę jau kėlėme iš miegų Tedi Džo kambario draugę Merę Šunmeiker.

– Tikra gražuolė, – pasakė Ernestas man, – taip ir turi atrodyti prabudusi.

Antonijas nusivedė mus į klubą, kur visi žmonės dainavo ir šoko grojant orkestrui, o mes per linksmybes vos nepražiopsojome pirmojo bėgimo su buliais.

Kiekvieną ankstų šventės rytą koridoje dalyvausiantys buliai vienoje miesto pusėje paleisti iš aptvaro bėga į amfiteatrą vedančia gatve. Pagal tradiciją galima įsilieti į vyrų ir vaikinų būrį, dumiantį gatve priešais visu greičiu pasileidusius raguočius: priekines pozicijas užima anksčiausiai startavę bėgikai, viduryje atsiduria besilaikantieji vidutinio atstumo, o drąsiausi, arba labiausiai pamišę – kaip pažiūrėsi, stengiasi būti kuo arčiau bulių bandos ir išvengti ragų.

Kadaise Ernestas bėgdavo kartu su buliais, tačiau dabar kojos tapo nebepatikimos. Antonijas, savaime suprantama, skuodė prieš pat bulių nosis – su labiausiai pamišusiais. Aš pats bėgau paskui vidurinius, tad atsigręžęs per petį puikiai galėjau matyti ir bulius, ir pakvaišėlius. Maždaug pusiaukelėje iki arenos, prie tvoros, languose ir balkonuose susigrūdę žmonės staiga šūktelėjo ir atsisukęs pamačiau, kad vienas iš pakvaišėlių parkrito ant žemės, o didžiulis nuo bandos atitrūkęs juodas bulius su milžiniškais ragais jau skuodė jo užsipulti. Tada ir pastebėjau Antoniją: jis bėgo parkritusiojo link ir išvyniodamas susuktą laikraštį šaukė buliui: „*Toro!** Ei, *toro!*“

Bulius grybštelėjo parkritusį vyrą, bet ragas nuslydo pro šalį, o kai Antonijas pliaukštelėjo laikraščiu gyvuliui į tarpuakį, šis metėsi užpuoliko link. Tuo metu vyras šiaip taip atsistojo ant kojų ir spruko šalin, o Antonijas vėl trinktelėjo buliui, tačiau šįkart laikraštis išsivyniojo, Antonijo koja apsinuogino ir ragas jį užkliudė. Pribėgęs Ernestas ėmė plazdenti priešais sieną nusimestu švarku, bulius puolė jį ir trenkėsi ragais į medines lentas, šios subiro į šipulius. Antonijas nušlubčiojo iki barikadų kitoje gatvės pusėje, policininkas jas pravėrė leisdamas jam išsigelbėti.

Sustojęs žiūrėjau į Antoniją, kol susigriebiau pakliuvęs tarp pakvaišėlių, kurie skubėjo genami aštrių ragų, tad pasileidau tolyn greičiu, kokį galėjo įkvėpti tik pašėlę buliai.

Ragas perdūrė Antonijui dešinę blauzdą, bet kadangi tai nutiko negarbingai, jis tą tiesiog ignoravo. Visą dieną ir naktį praleido šok-

* Buliau (*isp.*).

damas, o ryte vėl išbėgo su pakvaišėliais, kad įrodytų, ką ketino. Tik tada pagaliau paklausė Ernesto ir leido Vernonui Lordui sušvirkšti vaistų nuo stabligės, išvalyti ir aptvarstyti gilią žaizdą.

Apie miego trūkumą Ernestas sakė visišką tiesą. Į savo išsinuomotą kambarį užsukau tik kartą: mane pasitiko tamsa ir šlapimo tvaikas iš vienintelio greta įrengto tualeto, taigi daugiau ten nebegrįžau. Kai pajusdavau poreikį kiek nusnūsti, susirangydavau ant galinės *Pembrook Coral* sėdynės. Kartais Ernestas irgi užmigdavo sėdėdamas priekyje. Kadangi atpažino kelis šventėje besidarbuojančius talentingus kišenvagius, miegodami pinigus paslėpėme kelnėse. Prieš išeidami į koridą, visus vertingesnius daiktus atidavėme Ernestui, o jis paslėpė juos nuo kišenvagių apsaugotame švarke iš Honkongo.

Tedi Džo ir Merė Dos, Antroji (Merė Hemingvėj virto Mere Uno, Pirmąja) įsiliejo į mūsų kompaniją. Sužinojęs, kad jos abi mokė matematikos, Ernestas buvo sužavėtas, nes, pasak jo, nedažnai grupelėje draugų aptiksi grožį ir intelektą kartu. Vis dėlto antrąją dieną netekome vieno kompaniono – Mervino Harisono iš Havajų. Priežastis labai paprasta: pramiegojęs tą popietę, jis nepasirodė koridoje, vėjais paleidęs taip sunkiai gautą bilietą. O dar tą patį vakarą Ernesto paklaustas, ar persimiegoti jis išmokęs Sorbonoje, prisipažino, kad Ernesto skolintų pinigų nepanaudojo studijoms Sorbonoje, nes rado geresnį būdą išmokti prancūziškai.

– Sutikau tokią paryžietę merginą, – pasakojo jis, – kuri nemokėjo nė žodžio angliškai, todėl tiesiog *privalėjau* išmokti jos kalbą, kai ėmėme miegoti kartu. Sakau tau, Tėtuši, geriausiai užsienio kalbą mokytis ne kur kitur, o lovoje!

– Taip, bet ten išmoktus žodžius, – pasakė Ernestas, – kartais sunku panaudoti paprastame kasdieniame pokalbyje.

Tiksliai nežinau, kaip Ernestas išsprendė šią situaciją, bet Mervino daugiau nebematėme. Kai jo pasigedome, išgirdome tik tokį atsakymą:

– Ką gi, mūsų berniukas Mervinas tapo pašaliečiu. Neverta kalbėti apie prarastuosius, džentelmenai.

Į šiaurės rytus nuo Pamplonos teka Iračio upė ir plyti miškai, aprašyti romane „Saulė taipgi teka". Ernestas baiminosi, ar jie nebus sunaikinti, tačiau būgštavimai pasirodė nepagrįsti. Keturias dienas iš eilės iškylavome įvairiose vietose palei upę, kildami vis aukščiau kalno šlaitu – baigę iškylauti iki vidurdienio, pačiu laiku spėdavome į koridą. Keliavome trimis automobiliais, pasidaliję atsakomybę už maistą, o jo tikrai netrūko: įvairiausio sūrio, rūkytų upėtakių, juodųjų *Navarre* vynuogių ir kriaušių su rudais taškeliais, baklažanų ir saldžiųjų pipirų sukulentų sultyse, lukštentų krevečių ir šviežių ančiuvių. Vyną šaldė tyras Iračio vanduo, mes kasdien plaukiojome upe, kuri siauru tarpekliu vingiavo tarp kalnų, rėžiančių dangų ir apaugusių bukais. Kai per pusvalandį iš pašėlusio šventės triukšmo atsiduri tokio pirmykščio, ramaus grožio apsuptyje, pasijunti išties nuostabiai.

Vieną dieną po priešpiečių mudu su Ernestu sėdėjome ant akmenuoto upės kranto ir susimąstę stebėjome, kaip virš iškilusių kalnų ratus suka vanagai, o viršum priešingo kranto septynios mūsų grupelės moterys aukščiau ar žemiau snaudžia ant įkaitusių uolų.

– Tai nimfos, gulinčios gamtos parduotuvės lentynose, – pasakė Ernestas. – Po velnių, kaip čia smagu!

Jis nulydėjo akimis vanagą, kai šis staiga nupikiravęs žemėn pranyko ir vėl šovė į padanges, naguose gniauždamas nedidelį spurdantį grobį.

– Žinai, Hočai, – pasakė Ernestas, vis dar stebeilydamas į vanagą, – visa tai yra geriau, nei pavaizdavau romane.

Sėdėjo atsišliejęs į beržą, iš malonumo pravėręs lūpas, ant kelių laikė senuosius akinius ir plekšnojo jį susiradusį bastūną skaliką. Stebėdamas jį pagalvojau, kad ši akimirka skiriasi nuo visko, ką su Ernestu esame darę, nes tai nebuvo tik mėgavimasis prisiminimais, tai buvo mėgavimasis patyrimu. Šią vasarą mes vėl aplankėme vėjo

nugairintas Eskorialio pašlaites ne tam, kad apžiūrėtume romane „Kam skambina varpai“ aprašytų vietų likučius, ir ne tam, kad lėtai šliaužtume keliais, kur kadaise Ernestas važinėjosi dviračiais kartu su Skotu Ficdžeraldu, ar vaikštinėtume Kairiąja krantine, tuo pačiu aplinkkeliu, kuriuo Ernestas keliaudavo iš savo nešildomo kambario iki Liuksemburgo sodų, vengdamas gundančių, iš restoranų sklindančių kankinamų kvapų. Ši vasara, kitaip nei visos kitos, pražydo jaunatviškumu.

Tą popietę praleidome koridą ir grįžome į Pamploną, ten radome kelias kablogramas, adresuotas Ernestui. Vieną tokią atsiuntė Tutsas Šoras: ERNI, BASTŪNE, KUR MAN ATSIŲSTI TUOS KETURIS TŪKSTANČIUS DOLERIŲ? Ernestas nusikvatojo.

– Tutsas įsiplieskė, kai prieš pat tau atvažiuojant paskambinau jam iš Malagos ir paklausiau, kiek šansų turi Johansonas laimėti prieš Petersoną. Jis pasakė, kad vaikinai lažinosi keturi prieš vieną už Petersoną, ir aš paprašiau pastatyti mano vardu už švedą, bet jis visaip bandė mane nuo to atkalbėti. Dabar jau nebestatau už boksininkus. Naujausia mano taisyklė: niekada nestatyti už jokį kalbantį padarą – išskyrus patį save.

Kitą telegramą atsiuntė Deividas O. Selznikas, ką tik perkūręs „Atsisveikinimą su ginklais“, kuriame romano heroję Ketriną Barkli suvaidino jo žmona Dženiferė Džons. Už šią versiją Ernestui nesumokėta nė cento, nes anuomet, trečiajame dešimtmetyje, romanas buvo parduotas sutartyje neįrašius jokių sąlygų dėl naujų ekranizacijų. Pasak telegramos, Selznikas pranešė spaudai, kad nors ir nėra juridiškai įpareigotas tą daryti, bet pasižada sumokėti ponui Hemingvėjui 50 tūkstančių dolerių iš pelno už filmą, kai tik jį gaus – jei iš viso gaus.

Ernestas, niekuomet neslėpęs savo nemeilės ponui Selznikui, padiktavo tokį atsakymą: jei įvyktų stebuklas ir Selzniko filmas, kuriame dvidešimt ketverių Ketriną Barkli suvaidino keturiasdešimt vienų ponia Selznik, atneštų 50 tūkstančių dolerių pelną, tegul

Selznikas vietiniame banke iškeičia visą sumą į centus ir susikiša juos sau į užpakalį, kol ims lįsti laukan pro ausis.

Palikę Pamploną, kelias dienas pasiilsėjome Madride, prieš vykdami į gimtadienio vakarėlį Malagoje, kurį surengti Merei Uno prireikė beveik dviejų mėnesių. Liepos 21-ąją Ernestui suėjo šešiasdešimt, tą pačią dieną buvo gimusi ir Antonijo žmona Karmen. Šventei buvo pasirinkta Bilo Deviso *La Consula* vakarinėje Ispanijos pakrantėje esančioje Churianoje. Milžiniškos, elegantiškai apsodintos teritorijos viduryje stovėjo *La Consula* – subtilios architektūros vila su kolonomis, primenanti jaunojo Dodžo rezidenciją. Iš išorės ir vidaus juos saugojo rankinio valdymo vartai, daugumą baldų pagal Bilo Deviso eskizus pagamino ispanų meistrai, o eksterjerą puošė meno kūriniai. Grindys ir baliustrados, laiptai ir stalviršiai, vonios kambariai ir portikai buvo marmuriniai, marmuras dengė ir baseiną. Telefonas įvestas nebuvo.

Merei netrūko talento organizuoti vakarėlius, o šį kartą ji įdėjo ypač daug pastangų. Jos nuomone, dėl bendradarbiavimo stokos Ernesto gimtadieniai ligi šiol praeidavo kaip atokvėpis, be jokių iškilmių, tad dabar ji pasiryžo atlyginti už visas prarastas gimimo dienas – ir tai jai pavyko.

Šampaną ji užsakė iš Paryžiaus, kinišką maistą – iš Londono, o iš Madrido atkeliavo *bacalao,* džiovintos menkės – pagrindinis ingredientas gaminant vieną iš jos firminių patiekalų, gausiai prieskoniais pagardintą *Bacalao Vizcayina.* Ji išsinuomojo tiro palapinę iš keliaujančių atrakcionų, fejerverkų specialistą rado Valensijoje, pagarsėjusioje fejerverkų citadelėje, flamenko šokėjus pasisamdė iš Malagos, muzikantus – iš Toremolinoso, o padavėjus, barmenus ir virėjus – iš pačių įvairiausių pasaulio kampelių.

Deviso viloje nakvoti tilpo tik dvidešimt penki žmonės, tad Merė užėmė kelis naujame dangoraižyje įrengto viešbučio *Pez Espada*

aukštus paplūdimyje netoli Toremolinoso. Liepos 20-ąją iš viso pasaulio ėmė rinktis pakviestieji.

Be nuolatinės Pamplonos draugų grupelės, Ernestas dar pakvietė daugybę kitų žmonių iš Pamplonos ir keletą iš Madrido. Taip pat atvyko Džaipuro maharadža su savo maharini ir sūnumi, Ku Beharo maharadža su savo maharini, generolas Bakas Lanhemas iš Vašingtono, iš Bonos atskrido ambasadorius Deividas Briusas su žmona, visokios Madrido įžymybės, keli seni Ernesto bičiuliai iš Paryžiaus, trisdešimt Antonijo draugų ir Džanfrankas Ivančičius – Adrianos brolis, su žmona atvykęs iš Venecijos naująja Ernesto *Barrata Lancia*, kurią šis įsigijo už savo itališkus honorarus.

Mūsų belaisvės Merė Dos ir Tedi Džo nusprendė atšaukti savo kelionės maršrutą – per 62 dienas jos planavo aplankyti 92 miestus, o Onora Džons ilgam išsižadėjo ištikimai kas savaitę apsilankyti Glazge.

Vakarėlis truko nuo liepos 21 iki 22-osios, nuo vidurdienio iki vidurdienio. Pasak Ernesto, tai buvo geriausias visų laikų vakarėlis. Jis šoko ir atkimšinėjo butelius šampano, siūlydamas žaviai juokingus tostus savo svečiams, šaudė į cigaretes, smilkstančias Antonijo ir Ku Beharo maharadžos lūpose. Kai viršutinėje verandoje orkestras užgrojo šventinę Pamplonos muziką, Antonijas su Ernestu pradėjo šokti *riau-riau*, įtraukdami visus svečius, ir netrukus šokis išplito po visas vietas. Baigiant valgyti nutiko vienintelis rimtas to vakaro įvykis – Deividas Briusas, su kuriuo Ernestas kartu dalyvavo kare, pasakė paprastą ir širdingą tostą, kurio sujaudintas Ernestas padėjo galvą jam ant krūtinės.

Fejerverkų ekspertas iš Valensijos surengė prašmatnų ir triukšmingą šou, deja, viena milžiniškų raketų salvė įstrigo ir įsiliepsnojo prie pat namo augusios karališkosios palmės viršūnėje. Keli svečiai mėgino kopti šešiasdešimt pėdų ilgio kopėčiomis ir malšinti liepsną liedami vandenį iš sodo žarnos, tačiau pavojingas bandymas nepavyko, ir galiausiai teko iš Malagos iškviesti gaisrininkus.

Patys ugniagesiai ir jų įrankiai – kopėčios su kabliu – buvo tarsi iš Mako Seneto komedijos. Tačiau jie drąsiai susigrūmė su ugnimi ir medis bei namas liko išgelbėti. Ugniagesiai tučtuojau įsiliejo į vakarėlį, buvo panaudotos ir jų uniformos, ir automobilis, kuriuo, visu garsu įjungęs sireną, po teritoriją zujo Antonijas, pasipuošęs vyriausiojo ugniagesio šalmu ir lietpalčiu.

Po pusryčių visi sukruto keliauti namo, bet kai išėjo paskutinis svetys, buvo vidurdienis. Karšta Churianos saulė degė aukštai danguje, o mudu su Ernestu prieš atsiguldami nuėjome pasiplaukioti.

– Labiausiai mane nudžiugino, – grįžtant į savo kambarius pasakė Ernestas, – kad vis dar rūpiu šiems seniems draugams, juk jie nepatingėjo atvykti iš taip toli. Tiesa, tokių draugų belikę tiek nedaug.

Pati pirmoji *mano a mano* kova turėjo įvykti ketvirtą šventės Valensijoje dieną. Trečios dienos popietę Antonijo draugas Chuanas Luisas, turintis dvarą prie pat vandens netoli Valensijos, pakvietė Ernestą su visa jo draugų kompanija papietauti ir pasiplaukioti. Dailių putotų bangų nuklota jūra neatrodė pavojinga, bet įbridę į vandenį pajutome nuo kranto tolyn nešančią stiprią srovę. Dabar nebepamenu, kuri iš mūsų merginų suriko, bet per bangų mūšą išgirdome šūksnį: „Tėtušis...“ – ir to užteko.

Chuanas Luisas priplaukė prie jo pirmas, Ernestas uždėjo ranką jam ant peties ir jiedu išbrido į krantą, lydimi greta plaukiančios mūsų trijulės. Kelias minutes likome tarp bangų laukdami, kol Ernestas atsistos ant kojų. Tada jis atsisėdo nugara į krantą ir ilgokai žvelgė į jūrą. Nejučiomis prisiminiau, kaip prieš dešimt metų Varadero pakrantėje jis perplaukė kur kas audringesnę jūrą, virš galvos iškėlęs savo kelnes.

Netvirtai pakilęs ant kojų Ernestas patraukė per paplūdimį, kur buvo įsikūrusi pagrindinė kompanijos dalis. Nemanau, kad jie nutuokė, kas nutiko. Žiūrėjau, kaip Ernestas artėja prie jų. Veidas vėl pablyškęs, o šypsena nei šiokia, nei tokia.

Kitą popietę įvykusi *mano a mano* kova baigėsi greitai. Vėjo gūsis pagriebė Domingino muletą, ir bulius subedė ragus giliai į Luiso Migelio slėpsnas, perrėždamas pilvo raumenis iki pat pilvaplėvės. Iki tos akimirkos šventė klostėsi puikiai, keliskart nepriekaištingai pasirodė Antonijas, bet varžymasis su svainiu baigėsi amžiams. Ernestas labai nusiminė, kad Migelį sužlugdė vėjas, kurį Ernestas visuomet vadindavo didžiausiu matadoro priešu.

Tuomet, kelios dienos po Domingino traumos, per kovą Maljorkos Palmoje bulius perdūrė dešinę šlaunį Antonijui. Tai sužlugdė mūsų koridos planus, ir kruopščiai sudėliotą painų maršrutą teko atšaukti. Ernesto draugai jau buvo išvykę, o jis pats, Bilas ir aš grįžome į Deviso vilą Churianoje. Rytais Ernestas žymėjosi užrašus straipsniui, kurį buvo įsipareigojęs parašyti žurnalui *Life,* ir darbavosi prie apybraižos apie Paryžių.

Tomis dienomis, kai nesijausdavome darbingai (tuo metu rengiau keturių Ernesto apsakymų inscenizacijas televizijai – kitą sezoną turėjau jas pateikti CBS), keliaudavome į Kordobą, Gibraltarą ar Alambrą Granadoje.

Ernestas nebebuvo linkęs bendrauti, nes dirbo, tad Bilui teko atšaukti visus svečius. Tačiau vieną popietę iš Malagos grįžusi Merė papasakojo netikėtai sutikusi visai nežinomą televizijos komentatorių, kuris vyko su savo jaunąja žmona į medaus mėnesio kelionę ir paprašė pasimatyti su Ernestu, taigi ji pakvietusi juos pietų. Dėl susitikimo akis į akį su žmogumi iš televizijos Ernestas sunerimo, bet Merė patikino, kad šis komentatorius supranta: apsilankymas nebus oficialus.

Pirmą pusę pietų taip ir buvo, bet paskui komentatorius, kurio darbų aplankas buvo išties svarus ir garbingas, ėmė Ernesto klausinėti apie grumtynes tarp Antonijo ir Domingino. Nors Ernestas paaiškino, kad nenorėtų kalbėti apie tai, ką ketina aprašyti, nes tikrai nesidžiaugtų pamatęs pasakojimą, išspausdintą kito asmens vardu anksčiau už jį patį, kilnios reputacijos komentatorius primygtinai

aiškino nenusimanąs apie koridą ir klausiantis tik dėl savęs, *niekuomet* neišduosiantis šeimininko svetingumo. (O po kelių mėnesių viename amerikietiškame žurnale pasirodė komentatoriaus pažodžiui surašytas šis prie stalo vykęs pokalbis.)

Nuo rugpjūčio 14-osios *mano a manos* kovos turėjo toliau tęstis Malagoje, tačiau atrodė neįmanoma, kad kuris iš matadorų atsigautų taip greitai. Bet jie atsigavo, nors žaizdos toli gražu dar nebuvo užgijusios. Antonijas išėjo iš ligoninės po dešimt dienų su vis dar pūliuojančia žaizda ir kitą dieną atvyko į Churianą atgauti formos. Bilo sūnus Teo turėjo beisbolo lazdą ir pasiūlė mums išmokyti Antoniją, dar niekad nelaikiusį rankose lazdos, atmušti paduotą kamuoliuką. Išmečiau jam teniso kamuoliuką ir buvau nustebintas, kaip greitai, padedamas puikios koordinacijos ir reakcijos, Antonijas pajėgė atmušti net pačius geriausius mano metimus, kamuoliuką paleisdamas viršum karališkųjų palmių.

Per vakarienę Ernestas su Antoniju nusprendė, kad Antonijas, atsilygindamas už jo pavertimą beisbolo žaidėju, padarys matadorą iš manęs (mane jis pavadino El Peku – Strazdaniumi).

– Ar El Peko reakcija greita? – paklausė jis Ernesto.

Vietoj atsakymo Ernestas surengė „improvizuotą“ mėtymo ir gaudymo žaidimą (panaudodamas šakutes, lėkštes, vyno taures ir kt.), tai įėjo į mūsų „prasimankštinimo“ repertuarą. Antonijas, įsitikinęs, kad mano reakcija gera, iškilmingai pranešė, jog aš būsiu *sobresaliente** artimiausioje numatytoje *mano a mano* kovoje Siudad Realyje. Už tai mes išgėrėme vyno, paskui dar kartą – kai Ernestas pasiskelbė būsiąs mano vadybininku.

Kitos dienos *mano a mano* Ernestas pavadino viena iš didingiausių koridos kovų, kokią buvo matęs, galbūt net pačia didingiausia. Už savo tris bulius Antonijas pelnė šešias ausis, dvi uodegas ir dvi kanopas, o Dominginas už savuosius susižėrė keturias ausis, dvi uodegas ir vieną kanopą. Tą popietę įvyko tokios meistriškos varžybos ir buvo

* Atsarginis matadoras (*isp.*).

pademonstruota tokia įnirtinga drąsa, kad Ernestas jas apibūdino vienu žodžiu: fantastika.

Maniau, kad kalbos apie mano dalyvavimą koridoje Siudad Realyje tebuvo įkaušusiųjų juokai, bet rugpjūčio 17-ąją prieš koridą atvykęs į Antonijo kambarį, pamačiau dvi špagas, viena buvo skirta man. Antonijas paruošė du matadoro aprangos komplektus, o manoji špaga stovėjo greta dramblio kaulo ir juodos spalvos kostiumo.

Turėjau išeiti į ringą kaip *sobresaliente,* pagalbinis matadoras *mano a mano* kovoje, jo užduotis – užmušti bulius, jei abu besivaržantys matadorai būtų sužeisti. Žinoma, aš tik apsimetinėsiu esąs *sobresaliente,* nors ispanai pareigūnai į tokius nusižengimus taisyklėms žvelgdavo itin rimtai: buvau informuotas – nežinau, ar tai tiesa, ar prasimanymas – kad prieš keletą metų demaskuotas matadoro Litrio draugelis už apsimetimą matadoru visus metus praleido ganėtinai liūdname kalėjime.

– Kiek žinome, vienintelis, kuriam pavyko išsisukti, – pasakė man Ernestas, – buvo Luisas Migelis. Kaip komandos narį jis pasiėmė į areną savo draugą grafą Tebą, Albos kunigaikščio sūnėną. Tačiau tai nutiko Prancūzijoje.

Rengdami mane visi prisilinksmino, ypač mano vadybininkas Ernestas. Vietoj iškilmingos atmosferos, įprastai tvyrančios matadoro kambaryje prieš koridą, čia sklandė nerūpestinga broliškumo dvasia. Neįmanoma įsivaizduoti, koks sudėtingas matadoro kostiumas, o kai jau stovi arenoje, esi panašus į mumiją, kurios nė viena detalė negali suvirpėti nuo vėjo, kad nepatrauktų puolančio buliaus dėmesio. Tiesą sakant, maniau, kad paskutinę sekundę prieš išeidamas į areną būsiu atleistas nuo šio grandiozinio pokšto, tad kol kas džiugiai viskam pritariau.

– Prisimink, El Pekai, kad būtų nedraugiška, jei per tavo pirmąjį pasirodymą matadorai greta tavęs atrodytų nekaip, – įspėjo mane Ernestas.

O Antonijas pridūrė:

– Galvok tik apie tai, kaip didingai atrodai, ir žinok, kad mes didžiuojamės ir pasitikime tavimi.

Atėjus laikui išeiti į areną, visi paliko mus kambaryje vienus. Antonijas priėjo prie nedidelio staliuko, ant kurio buvo išdėliotos visos jo relikvijos, ir pasimeldęs pabučiavo kiekvieną iš jų. Stovėjau kamputyje trokšdamas, kad turėčiau kam pasimelsti.

Atsidarė durys, už jų koridoriuje jau laukė visa kostiumuota Antonijo komanda. Antonijas užsimaukšlino kepurę ir pasiėmė peleriną, aš padariau tą patį ir nuėjau paskui jį iš kambario, sunkiai dėliodamas kojas, dėl aptemptų kelnių nesilankstančias per kelius.

Gana miglotai prisimenu, kaip tądien patekau į areną, tik prisimenu, kad vos nenuriedėjau laiptais leisdamasis į vestibiulį (pabandykite kada nors nesilankstančiomis kojomis nulipti stačiais senais laiptais, avėdami naujutėlaičius batus). Šį istorinį įvykį Ernestas taip aprašė savo pasakojime:

„Kai jie leidosi laiptais žemyn, Antonijo veidas buvo neįskaitomas, santūrus ir susikaupęs, kaip visada prieš laukiančią kovą, o akys žvelgė į aplinkinius iš po gobtuvo. Strazdanotas Hočo veidas ir antrosios bazės gynėjo profilis sudarė įspūdį daug mačiusio *novillero* (matadoro, kovojančio su jaunesniais nei ketverių metų amžiaus buliais), kuris pagaliau sulaukė savo pirmos nuostabios progos. Jis niūriai man linktelėjo. Niekas negalėtų pasakyti, kad jis visai ne matadoras, o Antonijo kostiumas tiko jam kaip nulietas."

Prasibrovėme pro vestibiulyje susirinkusius žmones ir dar tirštesnę minią, kuri laukė lauke, aplink Antonijo komandos furgoną. Tai buvo didžiulis pagal užsakymą pagamintas ševroletas su sunkvežimio važiuokle, atlaikančia bildėjimą netikusiais Ispanijos keliais. Manasis vadybininkas įlipo ir įsitaisė greta.

– Tėtuši, – pasakiau, – į kokią velniavą aš įsivėliau? Juk turėsiu įžengti į areną kartu su matadorais? Ar ši arena labai didelė?

– Aštuoni tūkstančiai žiūrovų. Viena iš didžiausių anapus Madrido.

Prieš akis sušmėžavo reginys, kaip stebimas aštuonių tūkstančių porų akių žingsniuoju didžiule arena greta dviejų iškiliausių matadorų pasaulyje, iš paskos kiti komandos nariai ir ant arklių raiti pikadorai – net galva ėmė svaigti.

– Matadoras turi tik tris pareigas, – pasakė Ernestas. – Jei tai prisiminsi, viskas bus gerai. Pirma, atrodyk tragiškai, tarytum tuoj imsi ir apsižliumbsi.

– Nejau nematai, kad taip ir atrodau?

– Puiku. Antra, atsidūręs arenoje į nieką nesiramstyk – kostiumas neatrodys gražiai. Ir trečia, kai fotografai prieis įamžinti tavęs, dešinę koją atstatyk į priekį – taip atrodys seksualiau.

Reikšmingai jį nužvelgiau. Jis paplekšnojo man per tiesų kelią.

– Pirmą kartą esu matadoro vadybininkas, tad truputėlį nervinuosi, – pasakė jis. – O tu?

Mane ištiko šokas, kai pamačiau didžiulius plakatus ant amfiteatro lauko sienos. PO ORDOÑEZ Y DOMINGUIN vardais puikavosi įrašas SOBRESALIENTE: EL PECAS.

Kai visi susirinkome po tribūnomis, pažvelgiau per didžiulių medinių vartų viršų – netrukus jie turės prasiverti priešais koridos dalyvių eiseną – ir, išvydęs aplinkui areną susigrūdusius tūkstančius ispanų, staiga siaubingai panorau dingti iš čia. Bet jau artinosi fotografai, tad susiėmiau ir stengiausi elgtis, kaip nurodė Ernestas. Tada, stovėdamas priešais blyksinčius objektyvus, suvokiau kai ką siaubingo. Pasivedžiau Ernestą šiek tiek nuošaliau.

– Pažvelk į Antoniją ir Dominginą, – pasakiau. – Į jų kelnes. O dabar į mano.

Ernestas pasižiūrėjo.

– Esu tikra gėda Jungtinėms Amerikos Valstijoms, – pasakiau.

– Na, o kiek gi nosinaičių panaudojai? – pasiteiravo Ernestas.

– Kokių dar nosinaičių?

– Sakyčiau, jie panaudojo bent po dvi. Toks skaičius įprastas, nors girdėjau, kad Čikuelas Antrasis naudoja net keturias.

– Kalbi apie nosinaites kelnėse?

– Tik nesakyk, kad neįsidėjai nosinaičių!

– Iš kur, po galais, galėjau žinoti apie nosinaites? Pasitikėjau savo vadybininku.

– Bet juk matei gana daug koridos pasirodymų... kaip, tavo nuomone, jie išgaudavo tokius iškilimus?

– Iki šiol tas klausimas manęs nedomino.

Užgrojo orkestras, mediniai vartai atsivėrė, prisiartino pikadorai ant savo aukštų liesų arklių, tada kažkas nurodė man reikiamą kryptį, du arklininkai paragino arklius arenos link, o jiems iš paskos petys petin nusekė Antonijas su Dominginu, nuo jų atsilikęs per įprastus tris žingsnius ėjau aš, El Pekas. Kiti vyrai pasklido užnugaryje, o pačiame gale įsitaisė komanda su mulais, kurie turėjo išvilkti nukautą bulių. Publika pasitiko mus audringomis ovacijomis. Kojų vis dar negalėjau sulenkti per kelius, bet žvilgčiodamas į Antoniją stengiausi mojuoti dešine ranka lygiai taip pat energingai kaip jis. Arenos skersmuo iš akies siekė bent keturias mylias.

Stabtelėję priešais prezidento ložę, mes išreiškėme pagarbą nulenkdami galvas, tada paskui Antoniją nusekiau į perėjimą tarp eilių, ten manęs jau laukė Ernestas.

– Na, ir kaip tau visa tai? – paklausiau aš.

– Buvai tiesiog idealiai kuklus ir pasitikintis savimi.

– Jaučiausi kaip buliaus šiknaskylė.

Sugaudė trimitai, ir tarsi viesulas įlėkė pirmasis Luiso Migelio bulius – stambus, juodas, raguotas raumenų kalnas. Špagos nešėjas Migelilas padavė man raudoną skraistę.

– Ką dabar daryti? – paklausiau Ernesto.

– Laikyk paruoštą skraistę ir atrodyk protingas, tik neišsiduok, kad nekantrauji.

– Ar mudu pažįstami?

– Tik šiek tiek. Mačiau, kaip kauniesi, bet nesi mano draugas. Noriu, kad pasilinksmintum, bet jokiu būdu nesileisk pagaunamas – Ispanijos kalėjimuose nėra *habeas corpus*[*].

Luisas Migelis puikiai pasidarbavo skraiste.

– Atidžiai apžiūrėk bulių, – paliepė Ernestas.

– Man jis atrodo normalus.

– Kas jam ne taip?

– Jo ragai siaubingai dideli.

– Čia, apačioje, visų ragai atrodo didesni.

– O pikadorai ar ne per daug neriasi iš kailio?

– Regis, taip.

– Per daug?

– Jie stengiasi sutramdyti bulių, nes Migelis susižeidė koją Malagoje.

– Maniau, jis šiek tiek šlubuoja.

– Kaip tavo kojos?

– Siaubingai, bet susitvarkysiu.

Dominginas už savo pasirodymą nusipjovė vieną buliaus ausį, o Antonijas buvo tiesiog nepakartojamas: su savo nuostabiu bulium sušoko ugningą baletą – kitaip nepavadinsi to, ką jis atliko su tuo gyvuliu, kuris kaip užhipnotizuotas atsiliepė į kiekvieną judesį, tarsi visą rytą būtų repetavęs *pas de deux*[**]. Pelnęs abi ausis ir uodegą, Antonijas paprašė leisti jam su drąsiuoju bulium apeiti aplink areną.

Praeidamas pro mus savo pergalinga eisena, Antonijas šūktelėjo Ernestui:

– Perduok El Pekui, kad jis atrodo pritrenkiamai. Ar jau papasakojai jam, kaip reikės užmušti bulių?

– Dar ne.

– Tuomet papasakok.

[*] Asmens neliečiamybės įstatymas, nurodantis pristatyti suimtąjį į teismą suėmimo teisėtumui išaiškinti (*lot.*).

[**] Baleto duetas (*pranc.*).

– Nežiūrėk į ragus, – aiškino Ernestas man. – Nusitaikyk, kur smeigti špagą. Kairę ranką laikyk nuleidęs, o kai smūgiuosi, pakreipk dešinėn.

– O toliau?

– Kai atsidursi ore, mes pagausime tave besileidžiantį.

Luisas Migelis susimovė su paskutiniu bulium, o Antonijas tiesiog sužibėjo, ir prezidentas atidavė jam ausis, uodegą ir kanopą – tai pats aukščiausias apdovanojimas, nors jei būtų žiūrovų valia, jie atiduotų visą gabaliukais sukapotą bulių. Tada Antonijas pamojo man.

– Jis kviečia tave prisidėti prie garbės rato, – pasakė Ernestas, drąsinamai bakstelėdamas mane alkūne.

Antonijas luktelėjo, kol nubidzenau prie jo. Ant mūsų pasipylė daiktų lietus: krito gėlės, sumuštiniai, cigarai, saldainiai, skrybėlės, vynmaišiai, batai, vėduoklės, cigaretės, rankinukai, akiniai nuo saulės, mantilijos, plunksnakočiai, pinigai, pypkės, diržai ir tiaros.

– Susirink rankines ir šlepetes, visa kita palik mano vyrukams, – paliepė Antonijas.

Taip ėjome ratu, o žiūrovai dosniai pylė ant mūsų dovanas – kol apėjome du ratus, vos bepanešiau rankinių ir įvairiausių moteriškų batelių kalną.

Staiga didelis būrys vyrų užsikėlė Antoniją ant pečių ir ketino pražygiuoti skersai areną, per visą miestą iki pat jo viešbučio.

Apsižvalgiau. Visi komandos nariai jau išėję. Stypsojau vienui vienas arenos viduryje. Staiga supratęs, kaip greitai galima judėti su tomis aptemptomis kelnėmis, atsidūriau prie vos pradėjusio važiuoti ševroleto.

Saugiai grįžę į Antonijo kambarį, išsivadavome iš kostiumų. Rankinukų ir batų reikalas man paaiškėjo, kai jų atsiimti pasirodė visa virtinė gražuolių. Iš virtuvės atkeliavo vynas ir maistas, netrukus kambarys prisipildė džiūgaujančių veidų. Vienintelę nemalonią akimirką išgyvenau, kai itin įspūdinga dama, atėjusi atsiimti krokodilo odos rankinės, pasiteiravo apie mano randus, o aš negalėjau jai parodyti net apendikso pašalinimo rando likučių.

Po keturių dienų – jau Bilbao – *mano a manos* pasibaigė staiga ir visiems laikams, kai vis stiprėjęs spaudimas iš Antonijo pusės galiausiai pribaigė Dominginą: tuo metu, kai šis perleido bulių į pikadoro rankas. Tai vienas iš pačių paprasčiausių koridos manevrų, kurį kiekvienas matadoras atlieka tūkstančius kartų. Tačiau, užuot atsitraukęs, Dominginas priartėjo prie buliaus, ir jo slėpsnas užkabinęs ragas bloškė jį prie žirgo. Dominginui pakilus į orą, pikadoras smeigė ietį į bulių, bet šis nieko nepaisydamas vėl puolė Dominginą, vos šis nusileido žemyn ir parkrito ant smėlio. Spėjo net kelis kartus persmeigti, tada iš arenos jį išgabeno į ligoninę.

Dar tą patį vakarą Ernestas atėjo jo aplankyti. Rago dūris kėlė Dominginui siaubingas kančias, dėl perplėštos pilvo ertmės jis vos neišleido kvapo. Ernestas prislopintu balsu pasakė jam vieną kitą žodį, jis linktelėjo ir vos vos nusišypsojo.

Paskui, pėsčiomis grįžtant į viešbutį, Ernestas pasakė:

– Jis drąsus vyras ir puikus matadoras. Kodėl, po velnių, geriausi ir drąsiausi turi mirti anksčiau už kitus?

Jis nekalbėjo apie fizinę mirtį, nes Dominginas turėjo pasveikti – mirė tai, kas buvo svarbu jo gyvenimui. Pamenu, kartą Ernestas man pasakė: „Pati šlykščiausia mirtis, kai žmogus praranda savo egzistencijos esmę, tai, į ką remiasi jo individualybė. Pensija – pats bjauriausias žodis. Ar savo noru, ar priverstinai pasitraukęs iš veiklos tarsi atsiguli į kapą – juk tai, ką darai, padaro tave tuo, kas esi.“

Miestą užklojo tirštas rūkas, Bilbao gatvėse sužvilgo šviesų atspindžiai. Pažvelgiau į Ernestą, kuris gindamasis nuo lietaus pasistatė lietpalčio apykaklę, ir mane apėmė nykus jausmas, tarsi eičiau šaligatviu Lozanoje greta leitenanto Henrio, ką tik ligoninėje palikusio savo mirusią Ketriną.

Kitą dieną iš Bilbao nuvažiavome į Sen Žan de Liuzą, miestą Biskajos įlankoje, už kelių mylių nuo Ispanijos sienos, prie pat

Dakso, kuriame Antonijas turėjo pasirodyti Galijos aistruoliams. Naujoji *Lancia,* pirmasis nuosavas Ernesto automobilis, kėlė jam pasididžiavimą, grakščiais šuoliais lėkdamas per duobėtus Ispanijos kelius.

Apsistojome užmiestyje, prabangiame, gėlėmis apsodintame erdviame viešbutyje *Chantaco,* čia sukirtę nuostabų baskų patiekalą, nuėjome į Sen Žan de Liuzo barą *Basque* kavos ir gaiviųjų gėrimų. (Merė ir Anė iš Bilbao grįžo į Malagą, taigi buvome likę tik Bilas, Ernestas, aš ir Onora – ji jau kurį laiką atliko Ernesto sekretorės pareigas: rinko užrašus, iškarpas ir nuotraukas, kurias Ernestas turėjo perduoti žurnalui *Life.*) Ernestas kilstelėjo akinius.

– Sukūriau naują *dicho,* – pasakė jis. – Komanda pasiilgs El Peko.

– El Pekas pasiilgs komandos, – atsakiau. – Ir tai tikra tiesa.

Kitą dieną po Antonijo pasirodymo, beje, ganėtinai blankaus, Bilas nuvežė mane į Bjaricą. Iš ten greituoju traukiniu patraukiau į Paryžių, čia mane pasiekė kablograma iš Madrido: prašė nekreipti dėmesio į laikraščių pranešimus ir informavo, kad *Lancia* sudužo, bet visi keleiviai liko sveiki. Laiškas baigėsi žodžiais: „Myliu, Tėtušis." Paskambinau į Švediją, žinojau, kad rasiu juos visus tenai. Ernestas papasakojo, kad išvykę iš Bjarico jie sustojo pietų, o tada leidosi kelionėn į Madridą. Bilas užsnūdo prie vairo, ir *Lancia* didžiuliu greičiu nulėkė nuo kelio, nudaužė kelis cementinius stulpelius ir, peršokusi griovį, nudardėjo laukais. Ji neapsivertė, keleiviai atsipirko lengvais įbrėžimais.

– Gink Dieve, negaliu kaltinti Bilo, – pasakė Ernestas. – Jis vežiojo mus kiaurą vasarą, nepasitaikė jokių nesklandumų. Neturėjau jo spausti. Turėjau suprasti, kad išvykti jau per vėlu.

– Spėju, po avarijos jis jaučiasi nekaip.

Žinojau, kaip Bilas didžiuodavosi savo sugebėjimu vairuoti.

– Taip, tai tiesa, bet stengiuosi jam padėti, ir jis išgyvens, kad ir kaip graužtųsi sudaužęs automobilį.

Baigiantis spaliui Ernestas grįžo į Niujorką. Kaip prabėgo likusi vasara, nepranešė jokia žinute, išskyrus vieną, pasirodžiusią *The New York Times:*

HEMINGVĖJUS PRAŠO VAGIES GRĄŽINTI PINIGINĘ

MADRIDAS, rugsėjo 16 diena (UPI). Šiandien Ernestas Hemingvėjus kreipėsi į kišenvagį, praeitą savaitę apšvarinusį jį per koridą Mursijoje, prašydamas grąžinti jam piniginę, net jei ir pasiliktų sau joje buvusius 150 dolerių.

Jis sakė, kad piniginę padovanojo jo sūnus Patrikas, profesionalus medžiotojas, nuklydęs iki Rytų Afrikos kolonijos Tanganikos.

„Meldžiu atsiųsti man piniginę su joje esančiu šventojo Kristoforo paveiksliuku, – rašė Hemingvėjus skelbime, išspausdintame laikraštyje *Pueblo.* – O 9000 pesetų (150 dolerių) tegul lieka tau kaip atlygis už meistriškus įgūdžius."

Kai laive sutikau Ernestą, jis atrodė susirūpinęs ir prislėgtas. Vienas jo rūpestis buvo deimantinė segė, kurią Merei nupirko Paryžiaus *Cartier's.* Segė buvo daili, tačiau Merė iš tiesų norėjo deimantinių auskarų, bet šie pirkti buvę per brangūs, o dabar segė tarsi kvietė susitaikyti.

– Kaip laikosi Merė? – paklausė Ernestas.

Merė išvažiavo mėnesiu anksčiau. Buvau ją sutikęs Niujorke prieš išvykstant į Kubą.

– Šiaip puikiai, tik gerokai nusiminusi dėl praėjusios vasaros.

Jis lėtai linktelėjo.

– Žinau. Ji jautėsi vieniša. Ir jos skundai turi pagrindą. Aš velniškai daug linksminausi... o ji liko nuošalyje. Ten buvo mano draugai, kelionės, Antonijo kovos ir visa kita, o panelė Merė dažniausiai leisdavo laiką tai šen, tai ten. Nuostabiose vietose, tačiau, šiaip ar taip, sėsliai. Žinoma, kviesdavau ją beveik į visas keliones, bet ji atsisakydavo jų kaip pernelyg varginančių ar išvis nuobodžių. Ji nenorėdavo nei vykti pati, nei kad vykčiau aš.

– Na, vasaros prabėga taip greitai...

– Taip, bet aš pakviečiau į Kubą Antoniją su Karmen, vėliau jiedu keliaus su mumis į Kečumą ir kurį laiką pasiliks kartu, o Merei mano svečiai tėra krūva rūpesčių.

– Taip ir bus.

– Bet kartu juk ir pašėlusiai linksminsimės!

– Papasakok, kas nutiko man išvykus, – paprašiau Ernesto.

– Deja, turiu pripažinti, kad rugsėjis ir spalis nebuvo tokie, kaip planavome. Antonijas visą mėnesį praleido kalėjime už tai, kad naudojo laikinai nušalintus pikadorus – taigi, likome be koridos. O prieš tai pirmą kartą buvo perpjauta saugioji mano Honkonge siūto švarko kišenė – taip netekau viso turto.

– Skaičiau apie tai.

– Šie įvykiai neabejotinai atvėsino vasarą, o ypač laiškas, kurį atsiuntė mano brolis Lesteris. Pasirodo, jis parašė apie mane knygą, kurioje greta viso kito įdėjo ir kai kuriuos mano laiškus, tad paprašė manęs leidimo juos publikuoti. Išdėsčiau jam savo nuomonę apie knygas, pasakojančias apie dar gyvus žmones, o ypač kai vienas šeimos narys rašo apie kitus šeimos narius, dar tokios pažeidžiamos kaip mūsų, kur motina buvo tikra ragana, o tėvas savižudis. Visuomet maniau, kad geriau tokius dalykus nutylėti – būčiau pasmerktas, jei leisčiau Baronui* rašyti apie visa tai ir vien dėl gero uždarbio traukti iš praeities visas problemas, pasitaikiusias mano kelyje. Geriausiai būtų nupirkti iš jo rankraštį ir taip išsivaduoti, bet, kaip jam pasakiau, nė vienas iš Hemingštainų niekada nemokėjo pinigų už tai, ką galėtų sustabdyti savo rankomis**. Ernestas pasiliko Niujorke kelias dienas, norėdamas sutvarkyti reikalus, bet rūpesčių debesis nesisklaidė. Vasara baigėsi. Ne eilinė vasara, o *toji* vasara, paskutinė, kai jis gyveno kaip senais gerais laikais. Deja, kai kurie įvykiai, nutikę tarsi dėl

* Hemingvėjus vadino brolį Lesterį Baronu.

** Lesteris Hemingvėjus knygą „Mano brolis Ernestas Hemingvėjus“ išspausdino netrukus po Ernesto mirties (*aut. pastaba*).

lengvabūdiškumo, ir toliau nedavė Ernestui ramybės. Anksčiau be vargo plaukdavęs prieš srovę, dabar tos pačios srovės jis neišvengiamai buvo nublokštas į atvirą jūrą. Ir vis dėlto jis prisipažino, kad tai buvo pati geriausia vasara jo gyvenime, ir jos niekas negalės iš jo atimti.

Kol vežiau jį iki oro uosto, jis vis nuogąstavo dėl Merės.

– Kaip manai, ar panelei Merei patiks segė? – klausė jis.

– Žinoma. Segė tokia graži!

– Tikiuosi, taip ir bus.

– Be jokios abejonės.

– Panašu, jai nebuvo labai linksma. Viliuosi, kad ji nesuvertė visos kaltės vargšeliui Bilui.

– Bet ji linksminosi, ir visai nemažai. Nesijaudink, viskas bus gerai.

– Kai išvyko, ji neparašė man nė žodžio. O dabar dar atvažiuoja Antonijas.

– Nesijaudink, Tėtuši. Viskas susitvarkys.

– Labai tikiuosi, kad segė jai patiks.

KETVIRTA DALIS

Nieke mūsų, kuris esi niekame, teesie niekas tavo niekas, teateinie tavo niekas, kaip niekur, taip ir niekame. Kasdienio mūsų nieko duok mums kas dieną ir atleisk mūsų niekus, kaip ir mes atleidžiam savo niekams, ir nevesk mūsų niekur, bet gelbėk mus nuo nieko. Viskas niekas. Sveika, nieko pilnoji, niekas su tavimi.

„Švari, šviesi vietelė“*

* Ernestas Hemingvėjus, apsakymas „Švari, šviesi vietelė“ (vertė G. Zolubienė), iš rinkinio „Kilimandžaro sniegynai“, Vilnius, 1977.

Tryliktas skyrius

Havana, 1960 metai

Vos ne visi San Fransisko de Paulos gyventojai susirinko oro uoste su plakatais pasitikti Ernesto. Čia žmonės jį mylėjo ir elgėsi kaip su savo siuzerenu. Jis buvo dosnus ir niekam nesiskelbdamas aukodavo labdarai, o dažną vakarą su malonumu praleisdavo vietiniame bare, šnekučiuodamasis su ilgiau nei du dešimtmečius pažįstamais draugais.

Ernestas man pranešė, kad Merė nesusidomėjo sege, tačiau elgėsi su juo draugiškai, buvo širdinga ir kuo svetingiausiai priėmė Antoniją su Karmen. Taip pat, turint omenyje, kad ant Ernesto stalo jam išvykus susikaupė 92 atsakymo laukiantys laiškai, ji sutiko priimti Onorą sekretore. Ligi šiol Ernestas dar neturėjo sekretorės, dirbančios visą dieną.

Telefonu pasikalbėjau su Ernestu, kol jis ruošėsi į Kečumą.

– Situacija viloje kontroliuojama, – sakė jis. – Antonijas su Karmen šauniai leidžia laiką. Kaip visuomet elgiuosi linksmai, nors man visai nelinksma.

– Kodėl? Juk ką tik sakei, situacija...

– Viloje – taip. Tačiau Kastro apygardoje atmosfera kitokia. Negera. Tiksliau, visai prasta. Negaliu nuspėti, kaip man seksis, kai sausį grįšiu prie darbų, o labiau už viską tenoriu vėl pradėti rašyti. Jėzau, tikiuosi, kad Jungtinės Valstijos nesumažins cukraus kvotos. Kubai tai būtų skaudus smūgis. Rusija gautų Kubą dovanų. Jei atvyktum čia, nustebtum, kaip viskas pasikeitę. Į gera ir į bloga.

Tiesą sakant, velniškai daug gero. Po Batistos bet kuris pasikeitimas beveik *privalo* būti pagerėjimas. Bet čia formuojasi antiamerikanizmas. Jis plačiai išplito. Ir tai gąsdina. Jei jiems tikrai pavyks, aš liksiu be darbo.

– Nemanau. Juk bet kada gali persikraustyti į Kečumą.

– Dvylikai mėnesių per metus? Vasaros be jachtos neįsivaizduoju.

– Vasaroti galėtum Ki Veste.

– Ne, Ki Vestas priklauso vaikams. Be to, ten per daug vaiduoklių. Ne, po velnių! Imsiu ir pasikabinsiu ant kaklo skelbimą: „Po dvidešimt penkerių gyvenimo metų čia viską pusvelčiui išparduodu."

Po trumpos tylos ragelyje vėl išgirdau:

– Už grašius!

Iš Ernesto pasakojimo supratau, kad kelionė automobiliu iš Ki Vesto į Kečumą drauge su Antoniju ir Karmen nenusisekė. Lygiai kaip ir pati viešnagė Kečume, kur nė vienas iš 746 gyventojų nemokėjo ispaniškai ir, išskyrus Lordus, nebuvo matęs koridos. Kad ir kaip Ernestas bandė Antoniją linksminti, šis vis tiek išvyko Ispanijon daug anksčiau, nei planavo.

Per viešnagę Kečume nutiko dar vienas negeras įvykis: vieną popietę šaudydama antis Merė parkrito ir susitrupino kairę alkūnę. Vernonas Lordas surinko kaulą iš gabaliukų tarsi dėlionę. Prognozės žadėjo ilgą rizikos laikotarpį ir dar ilgesnę terapiją. Kaip visada esant kritinei fizinei būklei Ernestas sukaupė visas jėgas ir atsidėjęs slaugė Merę bei prižiūrėjo namus. Gruodžio pradžioje atvykęs į Kečumą Ernestą radau taip susirūpinusį namų ruoša, kad medžioti jis išsiruošė vos vieną kartą.

Sausio mėnesį grįžęs į Kubą Ernestas intensyviai rašė žurnalui *Life* skirtą pasakojimą „Pavojinga vasara" apie Antonijo ir Domingino pasirodymą vienas prieš vieną koridos arenoje. Nuo sausio iki birželio mudu gana dažnai kalbėjomės telefonu apie mano kuriamas pjeses televizijai ir apie Ispanijoje prabėgusią vasarą – apie

ją jis dabar rašė. Vasarį jis man pranešė, kad rankraštis jau viršija 17 tūkstančių žodžių.

Kartą Ernestas paskambino jaudindamasis dėl vieno apžvalgininko straipsnio, kurį ką tik išspausdino *Esquire: Life* redaktoriai galėjo pamanyti, kad jis kažkam kitam atidavė tai, kas priklausė jiems. Jis sakė, kad sumokėję 10 tūkstančių dolerių avansą jie turėjo teisę reikalauti garantijų, todėl paprašė manęs paskambinti *Life* redaktoriui Edui Tompsonui ir paaiškinti, jog apžvalgininkas tebuvo eilinis tipas, kuris atėjęs į svečius pietų pasinaudojo proga vietoj sidabro prisikimšti į kišenes idėjų.

Kovo mėnesį Ernestas telefonu man pranešė, kad užbaigti pasakojimui prireiks kur kas daugiau laiko, nei tikėjosi iš pradžių, jį sudarys 30 tūkstančių žodžių. Jis įgaliojo mane informuoti *Life,* kad viską pabaigs vėliausiai iki balandžio 7 d. Taip pat pasakė, kad Garis Kuperis susidomėjo romanu „Anapus upės" ir jau pradėjo rengti pirkimo sutartį.

Kai Ernestas paskambino dar kartą, jo balsas buvo pavargęs ir įsitempęs. Žurnalui *Life* rašoma „Pavojinga vasara" užstrigo pasiekusi 63 562 žodžius ir nežinia, kada bus baigta, o balandį numatytas paskutinis terminas baigėsi.

– Šiandien parašiau Edui Tompsonui, – sakė Ernestas, – ir paaiškinau, kodėl taip ilgai užtrunku: stengiuosi sukurti tikrą knygą, kuri bus vertinga pati savaime ir tiks publikuoti net jei neturės dramatiškos pabaigos ir nevaizduos pikantiškų mirčių. Jei pameni, kai apsiėmiau rašyti šį pasakojimą, pasirodė, kad kuris nors iš veikėjų gali būti nužudytas, ir *Life* norėjo visa tai paviešinti. Tačiau vėliau viskas pakrypo kita linkme, pamatėme, kaip vienas žmogus palengva susidoroja su kitu – išvydome visas prie to atvedusias aplinkybes. Turėjau išryškinti dviejų didžiųjų matadorų asmenybes ir meistriškumą, esminius skirtumus tarp jų, o tada parodyti, kas jiems nutiko – viso to nesudėsi į keturis tūkstančius žodžių. Jei būčiau galėjęs parašyti trumpiau, būčiau ir parašęs, bet tai nebuvo įmanoma, norint veikėjus pavaizduoti gyvai ir atskleisti ypatingą padėtį, kurią mudu

matėme praeitą vasarą, o kūrinį išlaikyti vientisą ir vertą pateikti skaitytojui. Be abejo, *Life* sumokėta suma reikalavo daugiau, nei paprasčiausiai atpasakoti *mano a manos* kovas, kurios, išmėsinėtos įvairiausių maitvanagių ir išpūstapilvių varnų, jau nebepriklausė naujienų kategorijai. Mano kūrinys buvo vertas kur kas daugiau nei tie trisdešimt tūkstančių dolerių, tačiau nusprendžiau nusispjauti į pinigus – negaliu rašyti prasčiau, nei sugebu.

– Bet dabar, kai rankraštis išaugo, nejau nenori pasiprašyti pakelti ir honorarą?

– Taip, pasiūliau jiems išeitį tiek dėl galutinio termino, tiek dėl atlyginimo. Pasakiau Tompsonui, kad forsuodamas galėčiau viską užbaigti iki nustatytos balandžio dienos, kaip ir buvau žadėjęs, bet pamaniau, kad tai nebūtų sąžininga nei *Life,* nei literatūros, nei mano paties atžvilgiu. Paaiškinau, kad dar mėnesį dirbsiu prie rankraščio, vėliau jis turės būti surinktas spausdinimo mašinėle, suredaguotas ir perspausdintas, tada tik taps mano pageidautu rezultatu. Taigi palikau jiems išeitį, pasiūlęs grąžinti avansą, o jei jie vis dėlto norės, kad darbas būtų baigtas gegužės mėnesį, tuomet sutartį teks persvarstyti. Pažadėjau jiems keturiasdešimt tūkstančių žodžių už dešimt tūkstančių dolerių didesnį atlygį, nei buvome suderėję už penkis tūkstančius žodžių. Tai minimali kaina, kurią gaudavau už rašinius nuo Ispanijos pilietinio karo laikų. Tačiau užtikrinau, kad jei jie norės, pasiūlymo leisiu atsisakyti.

– Jie sutiks. Tai puikus sandėris.

– Parašiau jaunajam Skribneriui, prašiau išbraukti knygą apie Paryžių iš rudens planų, nes šiuo metu visą energiją atima „Pavojinga vasara“.

– Iš balso atrodai pavargęs.

– Aš vos gyvas! Niekaip nepavyksta sulėtinti tempo, turbūt per daug visko prisikaupė. Kaip manai, ar ne per mažai užsiprašiau iš *Life?* Turėtų išmokėti per tris kartus.

– Sakyčiau, užmokestis turėtų būti bent triskart didesnis.

– Ir apribota iki keturiasdešimties tūkstančių žodžių.

– Kada planuoji pabaigti rankraštį?

– Jei akys neapvils, turėčiau baigti gegužės pabaigoje. Nenoriu tavęs gąsdinti, bet vasarį pablogėjo rega. Čionykščiai gydytojai sako, kad tai *keratitis sicca**. Džiūsta ragena, o ašarų latakai jau išdžiūvę. Vienintelė knyga, kurią galiu skaityti – dideliu šriftu išspausdintas „Tomas Sojeris".

– Bet kaip jie tave gydo?

– Vaistais. Tačiau, pasak gydytojų, jei tai nepadės, apaksiu per vienus metus.

– Ką? Negaliu patikėti...

– Taigi, pastaruoju metu mano nuotaika ne per geriausia...

– Bet čia kubiečiai gydytojai – kai grįši į Niujorką, rasiu tau geresnių specialistų.

– Taigi dabar tenka apsiriboti viena taure viskio, dviem taurėmis vyno ir „Tomu Sojeriu", kuris šiaip puiki knyga, tik ima blankti skaitant devintą kartą.

Ankstų gegužės 4-osios rytą mane prižadino užjūrio skambutis. Ernestas ką tik išgirdo per radiją, kad Kuperis Bostono ligoninėje neseniai išsioperavo prostatą – spėjama, kad jam vėžys. Patikinau jį, kad, mano žiniomis, liga nepiktybinė, ir Kuperis visai netrukus filmuosis Neapolyje. Ernestas apibėrė mane klausimais apie Kuperį, bet į daugelį iš jų negalėjau atsakyti. Jis labai nusiminė. Kuperis buvo vienas iš seniausių jo draugų – nors jiedu matėsi ne per dažniausiai, ryšys išliko stiprus.

Ernestui nerimą kėlė ir „Pavojinga vasara". Rankraštis jau siekė 92 453 žodžius, o jo skaičiavimais, kūrinys turėtų išsiplėsti iki 110 tūkstančių žodžių. Ramybės nedavė klausimas, kaip reikės viską sutrumpinti iki 40 tūkstančių žodžių žurnalui *Life*. Patariau jam nieko negalvoti, kol nebaigė rašyti, tačiau jis prisipažino, kad naktimis ėmė sapnuotis košmarai, kaip jis brauko tuos 70 tūkstančių žodžių.

* *Keratitis sicca* – sausų akių sindromas (*lot.*).

Puikiai prisimenu, kaip reagavau į tą skambutį: pirmą kartą per visą mūsų pažinties laikotarpį man pasirodė, kad Ernestas nepasitiki savimi. Anksčiau jis visuomet puikiai žinodavo, ką rašo, kaip rašo ir kada bei kaip tai bus publikuojama. Bet per to ryto pokalbį pasigedau gebėjimo kontroliuoti padėtį. Galbūt jį kuriam laikui sugniuždė naujienos apie Kuperio sveikatą, o gal – nuogąstavimai dėl savo paties regėjimo. Nors ir keista, bet neabejojau, kad pabaigęs rašyti „Pavojingą vasarą" jis vėl laikys likimą savo rankose.

„Pavojingą vasarą" Ernestas baigė gegužės 28-ąją, parašęs 108 746 žodžius. Jis sakė turėjęs grįžti į Ispaniją, kad knygos pabaigai iškapstytų naujausios informacijos ir kartu patikrintų keletą dalykų, kurių laiške rašyti niekas nerizikuos. Svarbiausia buvo išsiaiškinti, ar buliams vis dar skutami ragai, kaip, jo tvirtinimu, buvo daroma Domingino buliams. Taip pat jis norėjo rasti papildomų nuotraukų.

Vis dėlto pirmiausia reikėjo nuspręsti, kaip trumpinti kūrinį. Nuo birželio 1 iki birželio 25-osios jis skambino man dvylika kartų, vis labiau nerimaudamas dėl savo nepajėgumo atlikti šią užduotį. *Life* pasisiūlė padėti, bet Ernestas jų nuomone nepasitikėjo. Lygiai tris savaites dirbdamas kasdien nuo ankstaus ryto jis išmetė 278 žodžius. Kai paskambino 25 dieną, išgirdau kimų ir pavargusį balsą:

– Kiekvieną puslapį peržvelgiau tuziną kartų, – sakė jis, – bet man pavyko atsisakyti tik penkių šimtų trisdešimt žodžių. Neberandu daugiau, ką galėčiau išbraukti. O publikacijos atšaukti negaliu, nes *Life* jau paskelbė kūrinio reklamą. Ir vis dėlto nebegaliu pradėti skaityti nuo pradžių, Hočai... prasmė nuo manęs slepiasi, o akys atsisako. Nebeįžiūriu tų prakeiktų žodžių: iš ryto dar matau, bet apie dešimtą ryto jie ima lietis. Taigi šį rytą atėjo mintis: žinau, tai pragariškai didelis darbas, bet gal galėtumei atvykti čionai ir pagelbėti man? Tavo aštrus protas ir rega leis apsisukti per kelias dienas ir galėsime atiduoti kūrinį *Life,* o tada išplauksime *Pilar* ir pasiilsėsime žvejodami, visai kaip senais gerais laikais.

Į Havaną atskridau birželio 27-osios rytą. Oro uoste mane pasitiko Ernestas, o Chuanas nuvežė iki pat vilos. Oras buvo karštas ir drėgnas. Havanos gatvėse pamačiau ant sienų prikeverzotus antiamerikietiškus šūkius, o viršum gatvių ištiesti plakatai skelbė: *Cuba si! Yankee no!** Liepos 4-osios proga fabrikuose šurmuliavo demonstracijos prieš amerikiečius, o kulminacija turėjo būti pompastiška Kastro prakalba masiniame mitinge, vyksiančiame pačioje miesto širdyje.

Ernestas sėdėjo savo įprastoje vietoje automobilio priekyje ir nekreipdamas dėmesio į iškabas žvelgė tiesiai priešais save.

– Kaip matai, – pasakė jis, – tai paskutinė mano vasara čia.

Važiuojant pro San Fransisko de Paulą vietiniai gyventojai mojavo Ernestui, o jis šypsodamasis atsakydavo jiems tuo pačiu. Kartu su Mere ramiai ir smagiai papietavome valgomajame aukštomis lubomis, nuo sienų stebimi raguotų gražuolių. Ernestas pagyrė Merę už šaltą vaisių sriubą ir *bonito.* Pats valgė labai mažai, o vyno taurę perpus prasiskiedė vandeniu. Dažnai užsimerkdavo ir pirštais užspausdavo vokus. Barzdos nekirpo jau kelis mėnesius. Iš priekio nuplikusią galvą vykusiai užmaskavo ilgesnius plaukus nuo pakaušio sušukavęs ant kaktos – pasidarė panašus į romėnų imperatorių.

Po pietų įdavė man 688 puslapių „Pavojingos vasaros" rankraštį. Pradėjau jį skaityti nusinešęs į kabinetą bokšto viršuje. Buvo taip tvanku, kad rankoje teko laikyti nosinaitę prakaitui šluostytis. Viloje tais laikais nebuvo nei ventiliatorių, nei oro kondicionierių. Visą popietę ir vakarą skaičiau, žymėdamasis pastabas. Naktį miegoti trukdė dar didesnis karštis.

Kitą popietę Ernestui pateikiau sąrašą aštuonių ištraukų, kurias siūliau išbraukti iš pirmo šimto puslapių. Jis nuėjo į savo kambarį peržvelgti sąrašo, o aš grįžau į bokštą toliau skaityti rankraščio. Karštis niekaip neatlėgo, ir aš jaučiausi tarsi sulėtintame kino filme. Dingtelėjo, kad nors Kuboje lankiausi daugybę kartų, bet juk pirmą kartą atsidūriau čia vasarą.

* Kubai – taip! Jankiams – ne! (*isp.*).

Kitą rytą su Ernestu jo miegamajame aptarėme mano siūlomas išmesti ištraukas. Prieš save jis pasidėjo septynias įvairiaspalves tabletes, kurias rijo po vieną, užsigerdamas vandeniu iš sifono. Tada padavė man liniuotą bloknotą, ant kurio buvo tvarkingai surašęs priežastis, kodėl nusprendė atmesti visus mano pasiūlymus.

Dokumentas buvo mažų mažiausiai stebinantis. Visų pirma, kartais išvis nesuprantamas – pavyzdžiui, nesutikdamas išmesti vienos penkių puslapių ištraukos, jis surašė keturias priežastis, kodėl tuos puslapius reikia palikti, o baigė tokia išvada: „Tačiau dėl to veiksmas vyksta neaišku kur." Antra, pastabos neįprastai padrikos, netaisyklingai suformuluotos, irzliai skambančios. Ir trečia, niekaip nesupratau, kodėl Ernestas taip kruopščiai visa tai surašė, o dabar sėdėdamas priešais mane stebėjo, kaip aš skaitau. Jau daugybę kartų esame aptarinėję jo rankraščius, tokius kaip „Anapus upės, medžių ūksmėje", „Senis ir jūra", „Paryžiaus etiudai", taip pat apsakymus, bet pirmą kartą jis skyrė laiko pastaboms, be kita to, keistoms, nesuprantamoms.

Šiaip ar taip, priėmiau jas nesiginčydamas ir ateinančias tris dienas toliau darbavausi prie rankraščio. Siūliau naujas ištraukas, tačiau jas Ernestas atmesdavo kruopščiai surašęs pastabas liniuotame bloknote. Aiškinau priežastis, kodėl siūlau išmesti vieną ar kitą fragmentą, bet nereikalavau pritarti, supratau, kad Ernestą drasko prieštaringi troškimai: išsaugoti kiekvieną kūrinio žodį ir tuo pat metu atiduoti deramai sutrumpintą variantą žurnalui *Life*.

– Ką parašiau, visumoje sukuria Prusto įspūdį, – aiškino Ernestas, – išmetę bent detalę, tą įspūdį sugriautume.

Vėlyvomis popietėmis eidavome pasiplaukioti didžiuliame drumzliname baseine. Vanduo gaivino tiek pat, kiek karšta vonia. Akimis sekiau palengva į vandenį nyrantį Ernestą: atrodė sulysęs, krūtinė ir pečiai netekę jėgos, o viršutinė rankų dalis suglebusi beformė, tarsi išsipūtusius bicepsus būtų nurėžęs nepatyręs drožėjas.

Vieną naktį, negalėdamas užmigti dėl karščio, savo kambaryje radau komplektą senų žurnalo *This Quarter* numerių, išspausdintų

antrajame dešimtmetyje Paryžiuje. Sklaidydamas juos užtikau pirmą kartą publikuotus Hemingvėjaus kūrinius „Plati dviširdė upė“ ir „Nenugalėti“. Taip pat radau žurnalo redaktoriaus poeto Ernesto Velšo straipsnį, kuriame jis pranašavo: „Hemingvėjus rado savo skaitytojus. Jo laukia daugybė apdovanojimų. Laimei, jis niekada nebus patenkintas. Jis priklauso išrinktiesiems. Praeis daug laiko, kol jis išsisems. Bet ne anksčiau, nei ateis mirtis.“

Ketvirtą dieną Ernestas pagaliau leido išmesti trijų puslapių ištrauką ir nuo to laiko labai palengva, nenoromis ir skausmingai ėmė pritarti sutrumpinimams. Baigiantis devintai dienai iš viso pašalinome 54 916 žodžius. Kitą dieną Ernestas pasiskundė nusilpusia rega.

– Paskaitau dešimt ar dvidešimt minučių, – guodėsi jis, – o tada valandai ar dviem akys atsisako. Pasitarę nusprendėme, kad turėčiau nuvežti rankraštį į Niujorką ir atiduoti žurnalo *Life* redaktoriams, o jie 53 830 žodžių rankraštį galės trumpinti toliau.

– Sakau tau, Hočai, nors kaip įmanydamas stengiuosi išlikti geros nuotaikos, – sakė Ernestas, – jaučiuosi kaip personažas iš Kafkos košmaro. Kad ir elgiuosi linksmai kaip visuomet, tačiau toli gražu toks nesu. Esu pavargęs iki kaulų smegenų ir visiškai palaužtas emociškai.

– Kas tau kelia didžiausią nerimą – tas Kastro?

– Iš dalies. Manęs asmeniškai jis nevargina. Jo šalininkams esu puiki reklama, tad vargu ar jie ims kelti man nepatogumų, man leis gyventi čia kaip ir anksčiau, tačiau vis dėlto esu amerikietis ir negaliu pasilikti čia, kai kiti amerikiečiai spiriami lauk, o mano tėvynė juodinama. Kad mano dienos šioje šalyje baigiasi, supratau jau tada, kai jie užmušė Juodąjį Šunį. Batistos vyrukai ieškodami ginklų įsiveržė čionai vidury nakties, o vargšelis Juodasis Šuo, nuo senatvės pusaklis, bandė saugoti vilos įėjimą, ir vienas iš karių mirtinai uždaužė jį šautuvo buože. Vargšas senukas Juodasis Šuo. Kaip jo pasiilgstu! Kai darbuojuosi anksti ryte, nebematau jo, susirangiusio ant kudu kailio prie rašomosios mašinėlės. Popietėmis, kai plaukioju baseine, jis nebegaudo šalimais driežų, o vakarais, kai skaitinėju įsitaisęs krėsle,

jo snukis nebesiilsi ant mano pėdos. Juodojo Šuns ilgiuosi ne mažiau nei kurio kito prarasto draugo. O dabar prarandu dar ir pačią vilą – nėra prasmės sau meluoti – žinau, kad privalau viską palikti ir išvykti. Kaip išmatuoti šitokią netektį? Čia visa, ką turiu: paveikslai, knygos, puiki darbo vieta ir gražūs prisiminimai.

– Nejau neįmanoma kaip nors išgelbėti paveikslų?

– Šiaip jau apsiribočiau Miro ir dviem Chuano Griso paveikslais.

– Jei susuktume išimtas iš rėmų drobes, galbūt man pavyktų jas pasiimti kartu su savo bagažu.

– Ne, neleisiu tau šitaip rizikuoti.

– O kaip Moderniojo meno muziejaus pasiūlymas eksponuoti tavo paveikslus? Kartą sakei, kad Alfredas Baras net keliskart prašė, kad paskolintum Miro darbus.

– Manau, pabandyti verta. Parašysiu jam.

– Praeitą vakarą perskaičiau naujausius knygos apie Paryžių skyrius: Tėtuši, jie tiesiog nuostabūs! Skaitydamas nusikėliau tenai ir jaučiausi taip, tarsi pats visa tai būčiau išgyvenęs, o kai kitą kartą nuvyksiu į Paryžių, tikiuosi būtent tokios patirties.

– Kaip manai, ar Kongresas sudegins mane gyvą už tai, kad taip teigiamai parašiau apie vargšą Ezrą?

– Ne, tai jau praeitis. Nemanau, kad dabartinis Kongresas apskritai žino, kas yra Ezra Paundas.

Ernestas niekaip negalėjo apsispręsti, kurią knygą publikuoti pirmiau: „Pavojingą vasarą" ar apie Paryžių. Jis išvis abejojo, ar verta publikuoti „Pavojingą vasarą" kaip atskirą knygą. Po ilgos permainingos diskusijos pasiūliau dar kartą pasitarti ir kartu apie tai pamąstyti, kai grįš į Niujorką. Paprašiau jo iš anksto parašyti man savo atvykimo dieną, kad spėčiau suorganizuoti apsilankymą pas sunkiai prieinamą okulistą.

– Tik nesijaudink, jei nepavyks gauti paskyrimo, – pasakė Ernestas. – Mažai vilties, kad kas nors galėtų išgydyti *keratitus sicca*... o galbūt ir visa kita.

Rytojaus dieną ketinome išplaukti jachta su Mere ir Onora, bet Gregorijus pranešė, kad jūra bergždžia: niekas nesugavo žuvies ištisas keturias dienas. Mudu su Ernestu nuvykome į Havaną ir išgėrėme po daikirį *Floriditoje,* o Ernestas nuėjo pasiimti rankraščio iš saugyklos banke. Šis apsakymas, pavadintas „Gaudynėmis jūroje“, Merės nuomone, galėtų virsti puikiu kino filmu, o Ernestas norėjo išgirsti ir mano nuomonę. Viršelyje, tiesiai virš pavadinimo, jis buvo ranka užrašęs „Jūra (trečioji knyga)“, o tai reiškė, kad čia yra dalis apie jūrą iš jo vadinamosios „didžiosios knygos“ ar „bestselerio“, kurį turėjo sudaryti trys dalys: apie žemę, jūrą ir orą.

Rankraštį perskaičiau dar tą patį vakarą. Merė neklydo: tai buvo glaustai išdėstytas, jaudinantis nuotykis, nukeliantis į Antrojo pasaulinio karo laikus Bahamose, be kita ko, pasakojantis apie tai, kaip buvo sučiupta iš nuskendusio povandeninio laivo išsigelbėjusių fašistų įgula. Šis beletrizuotas pasakojimas iš tiesų galėjo būti tikri įvykiai, nutikę Ernestui (kuris knygoje virto Tomu Hadsonu) ir jo *Pilar* komandai, jei 1943-iaisiais jiems iš tiesų pavyko užtikti povandeninio laivo pėdsakus. Kad kūrinys bus išspausdintas, abejonių nekilo.

Kai pasidalijau su Ernestu savo nuomone, jis panoro dar kartą perskaityti rankraštį. O kai Onora jį garsiai perskaitė, jis netvirtai tarė:

– Kai ką dar reiktų pakeisti: galbūt užsiimsiu tuo baigęs knygą apie Paryžių, jei vis dar galėsiu matyti, ką rašau.

Stengiausi atkalbėti Ernestą nuo minties lydėti mane į oro uostą. Siaubingai nuvargintas karščio ir savo rūpesčių, jis vis tiek laikėsi savo.

– Miesto transportas šiomis dienomis intensyvus ir apgaulingas, – sakė jis, – tenoriu būti tikras, kad tau viskas bus gerai.

Bilietus pavyko užsakyti tik vieno Ernesto kubiečio draugo, dirbusio avialinijų administracijoje, dėka. Kastro apribojo skrydžius į užsienį iki dviejų per dieną, o išvykti iš šalies norėjo daugiau žmonių, nei tilpo dviejuose lėktuvuose.

Kai jau sėdėjome automobilyje, pasisukęs į mane Ernestas tarė:

– Hočai, visą naktį mane kankino nerimas. Neketinau nieko sakyti, nes susitarimas lieka susitarimu, o tu jau ir taip tiek daug padarei dėl manęs, tačiau yra kai kas, kas apkartintų man gyvenimą, jei nutylėčiau.

– Na, jei tik galėsiu kuo nors padėti...

– Kalbu apie sutartį su *Life*. Žinau, kad viskas sutarta ir esu įsipareigojęs *legaliai*, bet, dėl Dievo! Kaip išvis galėjau pasirašyti tokį dokumentą? Tris kūrinius parduodu jiems už mažesnę kainą, nei man uždirbo vien „Senis ir jūra“. Matai, iš pradžių situacija buvo vienokia, paskui ji keliskart keitėsi, kol galų gale pats save įspraudžiau į kampą. O šie metai bus sunkūs – laukia didžiuliai mokesčiai ir net nežinau, kur gauti pinigų. Iš Skribnerio skolintis nenorėčiau: dabar, kai senojo Čarlio nebėra, man tiesiog nepatogu, taigi šie keturiasdešimt tūkstančių bus visa, ką pavyko uždirbti 1960-aisiais. Be to, grįžęs į Ispaniją turėsiu dar šiek tiek patobulinti „Pavojingą vasarą“, kad galėčiau pasiųsti jiems galutinius taisymus, o tai pareikalaus dar daugiau išlaidų.

Mačiau, kaip Ernestas pasidavė sąlygoms savo noru, bet jis taip smarkiai kankinosi, kad nejučiomis pasakiau:

– Ką gi, grįžęs į Niujorką pasikalbėsiu su Edu Tompsonu.

– Pasistenk, kad jis pirmiausiai peržiūrėtų knygą apie Paryžių. Pridėjus dailių Paryžiaus vaizdelių, žurnalui išeitų puiki medžiaga.

– Kiek dar atlygio paprašyti jų, Tėtuši?

– Jei pavyktų gauti septyniasdešimt penkis tūkstančius, iš jų keturiasdešimt padėčiau į sąskaitą, o trisdešimt penki liktų pragyvenimui.

Kažkaip sužinojau, kad už parduotas knygas per metus Ernestas gaudavo maždaug 100 tūkstančių dolerių, turėjo daug akcijų ir obligacijų, kurių daugumą nusipirko prieš dvidešimt ar trisdešimt metų, o jo mokesčių sąskaitai negrėsė jokie nuskaitymai, ir vis dėlto gerbiau jo nusistatymą metus išgyventi iš tų pačių metų uždarbio. Šitoks neetatinio darbuotojo požiūris itin sveikintinas, nors ir gana

nerealistiškas tokiam įžymiam rašytojui, kaip Ernestas. Galbūt ši nuostata užsiliko dar nuo nepritekliaus laikų.

Oro uostas buvo kimšte prikimštas žmonių. Minia prie bilietų kasos buvo tokia tiršta, kad kelią prasiskinti pavyko tik prisiminus Niujorko metro išmoktas gudrybes. Prie kasos išgirdome blogas naujienas: ryte Kastro liepė atšaukti visus skrydžius į Ameriką iki kito jo pranešimo. Taip jis atsakė į naują reikalavimą, pagal kurį Kubos lėktuvai, pasipildantys bakus Amerikoje, turėjo susimokėti grynaisiais.

Kai ištrūkome iš minios, Ernestas nusivedė mane į kontorą terminale, kur galėjai užsisakyti bilietus. Ten dirbo vienas senas Ernesto draugas, pažįstamas dar iš trečiojo dešimtmečio pradžios, kada jis vežė į Ki Vestą alkoholio kontrabandą. Pašnibždomis pasitaręs su Ernestu, vyras paėmė mano lagaminą ir liepė vėl susitikti su juo po dešimties minučių prie oro uosto vartų kitapus jo kontoros.

Kol jo laukėme, Ernestas padavė man liniuotą bloknotą su savo pastabomis apie „Pavojingą vasarą".

– Baigiau trumpinti tekstą, – pasakė jis, – grįždamas gali perskaityti. Žinosi, kur važiuoti iš Ki Vesto, ar ne?

– Žinoma.

Ernesto bičiulis parskraidino mane į Ki Vestą aplenkęs Havanos muitinę. Ki Veste išsinuomojau automobilį ir pasileidau didinga magistrale, einančia virš vandens ir rifų iki pat Majamio, ten galiausiai gavau vietą reaktyviniame lėktuve, skrendančiame į Niujorką. Išsitraukiau Ernesto bloknotą. Jis buvo primargintas puslapių skaičių ir instrukcijų, kurių kelios paneigė anksčiau patvirtintus sutrumpinimus ir vietoje jų siūlė naujus, tačiau dauguma tiesiog detalizavo jau padarytus sprendimus ir greta pateikė paaiškinimus. Šie užėmė penkiolika bloknoto puslapių ir priminė asmeninius paaiškinimus sau pačiam.

Ernestas su Mere atvyko į Niujorką penktadienį, liepos 13-ąją. Tą savaitę valgiau priešpiečius su Edu Tompsonu ir, prieš tai įspėjęs

pasistiprinti *Old Grand-dad* burbonu, išklojau jam blogas naujienas. Jei kas nors duotų medalį už redakcijos drąsą, pirmuoju numeriu pasiūlyčiau Edą Tompsoną. Ištuštinęs paskutinį stiklą burbono, jis užsisakė dar vieną ir trumpai atsidūsėjęs tarė:

– Na, kito tokio kaip Ernestas Hemingvėjus nėra, taigi verta atsižvelgti į jo nuomonę. Sakyk, kiek jis nori.

Nuo 100 tūkstančių dolerių suderėjome iki 90, o už ispaniškąjį *Life* leidimą Ernestui atiteks dar 10 tūkstančių.

Kai išvykau iš Havanos, Ernestas skambindavo man beveik kasdien, prašydamas padėti išspręsti dilemą, kurią knygą spausdinti pirmiau, kol galiausiai pasiūliau pasiteirauti leidėjų nuomonės. Ernesto atvykimo popietę suorganizavau susitikimą jo bute Šešiasdešimt antrojoje gatvėje, taip pat apsilankymą pas vyriausiąjį oftalmologą didžiausioje Niujorko ligoninėje. Visų laikomas geriausiu savo srities specialistu, pavienius privačius klientus jis priimdavo savo kabinete Parko aveniu. Per pokalbį telefonu jis pasakė man, kad *keratitis sicca* yra reta ir labai rimta liga, ne tik sukelianti apakimą, bet ir daugeliu atveju neišgydoma.

Čarlis Skribneris jaunesnysis atvyko į Ernesto butą kartu su vienu iš savo redaktorių, L. Hariu Braku jaunesniuoju. Pasiėmę nesutrumpintą „Pavojingos vasaros“ rankraštį ir du „Paryžiaus apybraižų“ egzempliorius, jiedu pažadėjo grįžti pirmadienio rytą ir pasitarti, ką spausdinti pirmiau.

Taip pat iš Alfredo Baro išgirdome apie susitarimą, pagal kurį į Ernesto vilą nuvykęs Moderniojo meno muziejaus atstovas supakuos į dėžę Miro „Fermą“ ir paruoš paveikslą skraidinti į Niujorką.

Tikėjausi, kad dabar, kai buvo išspręsta problema dėl *Life* atlygio ir Miro paveikslo, taip pat laikinai atidėtas komplikuotas spausdinimo klausimas, Ernestas bent kiek atsipalaiduos ir pasilinksmins savo mėgstamuose Niujorko kampeliuose, bet jis tik suniurzgė:

– Kam man eiti į *Toots'*, *Old Seidelburg* ar *Sherm's* užeigas ar kur kitur, jei man uždrausta gerti?

Mums gamino Merė, tad dažniausiai valgėme namie. Ernestas gėrė labai saikingai ir tik *Sancerre* vyną.

Jis daug kalbėjo apie „Pavojingą vasarą“, nerimavo, ar sąžiningai pasielgė su Luisu Migeliu, ir baiminosi, kad šis įsižeis, jaudinosi, kaip reaguos ispanai į jų didžiojo herojaus Manoletės kritiką, ir spėliojo, ar pakenkė Antonijui, aprašydamas jo areštą ir nuotraukų skandalą – vis jaudinosi, jaudinosi ir jaudinosi...

Man pavyko trumpam atitraukti jo mintis nuo „Pavojingos vasaros“, kai perdaviau kino prodiuserio Džerio Valdo pasiūlymą iš *Twentieth Century-Fox:* studija norėjo nusipirkti septynis apsakymus, kuriuos panaudojau savo televizijos spektaklyje „Niko Adamso pasaulis“, kartu su dar trimis kitais apsakymais ir pagal juos pastatyti filmą. Už visus apsakymus jie pasiūlė 100 tūkstančių dolerių. Ernestas tiesiog pasiuto:

– Jėzau, tiek jie mokėjo už *vieną* apsakymą! Tiek jie mokėjo už „Kilimandžaro sniegynus“ ir už mano „Senį“.

Atkreipiau jo dėmesį, kad pageidaujami apsakymai ypač fragmentiški ir daugelis jau rodyti per televiziją, be to, jie turės teisę sukurti tik vieną filmą.

– Kartą nustatęs kainą, Holivudo pasaulyje nebegali nusileisti, – griežtai nukirto Ernestas. – Dešimt apsakymų galiu atiduoti jiems už devynis šimtus tūkstančių dolerių.

Pirmadienio rytą grįžo Čarlis Skribneris jaunesnysis ir Haris Brakas jaunesnysis. Čarlis pasidžiaugė, kad abu kūriniai tiesiog nuostabūs, ir, jo nuomone, pirmiau reikėtų išspausdinti „Pavojingą vasarą“, nes *Life* publikacija leistų daugiau uždirbti – tik nereikėtų per ilgai uždelsti nuo aprašytų įvykių. Haris Brakas jaunesnysis prisipažino nespėjęs perskaityti visos „Pavojingos vasaros“, tačiau tiek, kiek perskaitė, leidžia jam pritarti savo viršininko nuomonei. Nusišypsojęs Ernestas pasakė, kad tai puiki mintis, mat ir jo paties širdis linko prie šio sprendimo. Buvau sukrėstas, pirmą kartą nuo to laiko, kai atvykau į Kubą, pamatęs besišypsantį Ernestą. Svečiams išvykus jis pasakė:

– Regis, rezultatas jiems patiko. Gal ir nereikia uždaryti fabrikėlio. Nagi, eime pavalgyti į *Toots'*, kad dar kartą įsitikintume, kaip iš tiesų nuostabiai mus maitina Merė.

Priešpiečiai pas Šorą pradžiugino Ernestą. Šio bei to išgėręs, jis kaip visuomet ėmė storžieviškai juokauti su Tutsu, maloniai šnektelėjo su Leonardu Lajonsu ir senu savo bičiuliu, sporto skyriaus redaktoriumi Džimiu Kenonu. Tada pėsčiomis grįžome namo. Pakeliui Ernestas vis stabtelėdavo apžiūrėti vitrinų.

– Kaip gera sugrįžti į šį miestą, – pasakė jis.

Man be galo palengvėjo regint jo dvasios pakilimą. Deja, tai ilgai netruko.

Vos peržengėme namų slenkstį, suskambo telefonas. Klausydamasis Ernesto nesunkiai supratau, apie ką kalbama. Čarlis Skribneris jaunesnysis dar kartą pasitarė su Hariu Braku jaunesniuoju, kuris per pietų pertrauką pagaliau baigė skaityti „Pavojingą vasarą", ir nusprendė pakeisti savo sprendimą: pirmiau spausdinti „Paryžiaus apybraižas".

– Žinai, išsiunčiau daugybę kablogramų, kad gaučiau koridos nuotraukas ir begalę kitų dalykų, – irzliai skundėsi Ernestas ir po trumpos pauzės tęsė: – Nesakau, kad tai kvaila, Čarli, tačiau surengti vieną ataką ryte, o kitą įdienojus, nėra labai konstruktyvu, kai ta pati kariuomenė išsiskiria į skirtingas puses... Bet ne, po velnių, jei judu su Hariu taip norite, aš su viskuo sutinku.

Tą vakarą Ernestas nieko nevalgė. Atsigulė anksti, į lovą pasiėmęs visus Niujorko laikraščius ir krūvą žurnalų, kuriuos nusipirko pakeliui iš Šoro baro. Dar turėjo bloknotą, į kurį kažką rašė pieštuku, kai ėjau namo.

Kitą rytą mudu nuėjome pas okulistą, ten Ernestas išbuvo beveik dvi valandas. Su savimi turėjo pasiėmęs didžiulį Manilos popieriaus aplanką su ataskaitomis, įrašais ir tyrimų rezultatais iš jį gydžiusių Havanos oftalmologų. Dalis tų dviejų valandų prabėgo laukiamajame, kol ėmė veikti visokiausi į akis įlašinti vaistai. Ernestui didžiulį

įspūdį paliko gydytojas, kurį jis pavadino burtininku, o dar labiau sužavėjo jo įranga, greta kurios kubietiškoji priminė Luiso Pastero palikimą.

Išeinant medicinos sesuo padavė Ernestui receptą, bet apie apžiūros rezultatus jis nieko nepasakojo, kol nepasiekėme jo buto.

– Išsisukau gana lengvai, – abejingai konstatavo jis. – Iš tikrųjų nesergu ta šlykštyne, kurią diagnozavo Kubos medikai. Man tereikia stipresnių akinių.

Ernestas daugiau niekada nebegrįžo prie regėjimo problemos ir negirdėjau, kad vėliau jam būtų buvę sunku skaityti. Kiek žinau, nepasinaudojo ir receptu stipresniems akiniams.

Tą popietę, kol Merė apsipirkinėjo mieste, suskambo telefonas, o pakėlęs ragelį išgirdau balsą, girdėtą tolimoje praeityje, tokį neaiškų ir padriką, kad ne iš karto pavyko atpažinti. Skambino Džigė. Mūsų ryšys buvo nutrūkęs jau seniai. Ernestas prisijungė ir mes kalbėjomės trise. Džigė sunkiai formulavo žodžius ir dažnai nepabaigdavo sakinio. Skambino iš užsienio, bet išsisukinėjo nuo atsakymo, kur tiksliai šiuo metu yra. Norėjo žinoti, kiek mudu su Ernestu planuojame pasilikti Niujorke, nes ketino atvykti čionai ir pasimatyti po tokios ilgos pertraukos. Ernestas atsakė siaubingai apgailestaująs, kad negalės pasimatyti su ja, nes ryt ar poryt išvyksta į Ispaniją.

Padėjęs ragelį Ernestas ilgai nepratarė nė žodžio. Jau seniai buvau girdėjęs, kad Džigė girtuokliauja, bet Ernestą ši žinia pribloškė. Galų gale jis pasakė:

– Tai aš esu tas šunsnukis, pasiūlęs jai pirmąją taurę. Pameni tą dieną bare *Ritz* su škotišku viskiu?

– Bet, Tėtuši, jei ne tu, tai būtų padaręs kas nors kitas.

– Galbūt, tačiau tą padariau būtent aš, ir dėl to nors sprandą nusisuk!

– Tėtuši, gali graužtis dėl įvairiausių dalykų, bet tik ne dėl to. Kokie esame, tokie – nejau svarbu, kas padėjo žengti pirmą žingsnį?

– O man svarbu! Nepaprastai svarbu!

Priėjęs prie lango jis ilgam įsistebeilijo į tipenančius po lietaus čiurkšlėmis balandžius.

Kitą dieną pas Ernestą pietų apsilankė Čarlis Skribneris jaunesnysis su Hariu Braku jaunesniuoju ir atsiprašinėjo, kad persigalvodami jį nuliūdino. Tuomet pranešė priėmę galutinį ir neatšaukiamą sprendimą, kuris buvęs pirmasis ir teisingiausias: „Pavojingą vasarą" reikia publikuoti kaip įmanoma greičiau.

Ernestas ramiai atsakė apsvarstysiąs trečiąjį jų nuomonės pasikeitimą – tuo viskas ir baigėsi.

Kitą dieną jis planavo vykti į Ispaniją, tačiau prireikė dar trijų dienų, kol pagaliau susiruošė. Sudarė krūvą sąrašų: kai kuriuose detaliai aprašė dar iki išvykstant būtinus atlikti namų ruošos darbus, kitus paliko man kaip įvairių drauge aptartų problemų priminimą, o dar kitus greičiausiai pavedė Merei. Vienas man skirtas punktas skelbė: „Dėl *Twentieth Century-Fox* pasiūlymo: apsistoju prie 75 tūkstančių dolerių." Iki paskutinės savo išvykos į Havaną niekada anksčiau nemačiau, kad jis būtų sudarinėjęs sąrašus. Puikiai gebėjo sutelkti protą ir sudėti visą informaciją į nepaprastą savo atmintį – dabar man beliko įtarti, kad jais daugiau nebepasitikėjo.

Tą rudenį neketinau važiuoti į užsienį, bet pamačiau paskutinių „Pavojingos vasaros" serijų gimimą, o tuo metu Madride buvęs Ernestas užsidegė nedelsiant sudaryti sutartį su *Twentieth Century-Fox* dėl apsakymų apie Niką Adamsą. Man buvo mįslė, kodėl, visą gyvenimą atkakliai nepasitikėjęs kino filmų projektais, Ernestas staiga taip susidomėjo vienu iš jų.

Į Madridą atvykau spalio 2-osios vakarą, laukdamas džiaugsmingo susitikimo su Ernesto kompanionais (dabar iš jų beliko tik Bilas, Anė, Onora ir Antonijas) ir tikėdamasis tokių pat linksmybių, kokias buvome patyrę praeitą vasarą. Užsiregistravęs viešbutyje *Suecia* nuėjau į Ernesto apartamentus. Duris radau praviras. Ant sofos greta vienas kito sėdėjusios Anė ir Onora šnekučiavosi ir gėrė *rosado*

vyną iš butelio, atšaldyto ant stalo pastatytame sidabriniame inde su ledukais, o Bilas, pirmasis pastebėjęs mane, krovė nuotraukas į nedidelį lagaminą. Kambaryje tarsi juodas debesis tvyrojo susirūpinimas.

Bilas pasitiko mane prie durų, o Ernestas kaip tik išlindo iš miegamojo. Vilkėjo savo senąjį vilnonį chalatą, perjuostą diržu su *Gott mit uns* užrašu ant sagties, ir megztinį, buvo įsispyręs į briedžio odos šlepetes, o baltą teniso kepuraitės snapelį užsimaukšlinęs ant akių. Nuo sofos pakilusi Anė jau ėjo apkabinti manęs, bet Ernestas užlindo pirmas ir ėmė priekaištauti:

– Nekantriai laukiau tavęs nuo devintos valandos trisdešimt keturių minučių ryto.

– Nuklydau į Barseloną ir kažkaip teko iš ten kapanotis.

– Į Barseloną? Privertei mane šitaip jaudintis! Jau maniau, kad nusiskandinai alkoholyje. Iš tų sumautų Ispanijos oro linijų nesugebėjau išpešti jokios informacijos. Galvojau, kad ten ką slepia.

– Galima sakyti, mes tave jau beveik apraudojome, – pasakė Anė. – Ernestas taip nuogąstavo, kad beveik patikėjau tavęs nebepamatysianti. O dabar, žinoma, – priekaištingai užbaigė, – man belieka pasigerti.

– Aš jau ir taip pusgirtė nuo gedulo, – pasakė Onora.

– Kambaryje turiu šiek tiek škotiško viskio, – prisiminė Bilas ir pakilo eiti.

– O ką veikti man, kol jūs visi gersite? – kandžiai paklausė Ernestas. – Trenkti galvą į sieną?

Niekas nebetarė nė žodžio. Stojo slegianti tyla. Tada Bilas vėl ėmėsi dėlioti nuotraukas.

– Kaip sekasi Antonijui? – pasiteiravau.

Ernestas stovėjo tarpduryje ir aš nesitikėjau sulaukti atsakymo.

– Rondos koridoje jis pasirodė nepakartojamai, – galų gale atsiliepė jis, grįždamas į kambario vidurį. – Uraganas vos nenušlavė nuo žemės koridos Tarifoje, dėl stipraus vėjo organizatoriai vos neatšaukė Chereso de la Fronteros pasirodymo, bet kai gubernatorius

liepė rinktis, kovoti ar sėsti į kalėjimą, beliko kovoti. Antonijas ypač sužibėjo su savo paskutiniu buliumi. Tada Salamankoje su buliais, nevertais nė skatiko, Antonijas dvi dienas vėl pasirodė tiesiog puikiai, o po jo du kartus į areną išėjo naujas vaikis, vardu Kamino.

Ernestas priėjo prie pat manęs ir skvarbiai įsižiūrėjo į akis.

– Ar matei paskutinius *Life* numerius? Ar matei tas nuotraukas? Prisiekiu, tai tikra kiaulystė.

– Apie ką tu? Kaip man pasirodė...

– Apie ką? Kad *Life* antrame leidime tomis nuotraukomis visiškai mus sudirbo – štai apie ką!

Life išspausdino aštuonias besikaunančių Antonijo ir Luiso Migelio nuotraukas, kaip pagrindinių koridoje naudojamų judesių iliustracijas.

– Tiek savaičių nėriausi iš kailio, kad pateikčiau jiems kokybiškiausius kadrus, kuriuose abu vaikinai pasirodė iš geriausios pusės, tada po ginčų gavau pritarimą iš Vilo Lango, *Life* atstovo Paryžiuje – ir po viso šito jie panaudojo pačias prasčiausias iš atrinktų nuotraukų, plius Migelio nuotrauką, kurią jie padarė pernai Bajonoje...

– Kurią?

– Pavadintą *pase ayudado**, – po velnių, tokius kadrus paparaciai naudoja šantažuodami matadorus! Po tiek valandų ir dienų, sugaištų tikrinant ir pertikrinant...

– Ar tos nuotraukos tu pats nepatvirtinai?

– Ne, žinoma ne! Dabar tapau pajuokos objektu visų bent ką apie koridą girdėjusių to numerio skaitytojų akyse. Mane laiko didžiausiu visų laikų sukčiumi ir apgaviku. Nejau pamatęs tą nuotrauką neišvirtai iš klumpių?

– Tiesą sakant, Tėtuši, nieko panašaus. Tačiau juk neišmanau tiek daug kaip tu apie...

– O Merė nieko nesakė?

– Jai irgi viskas atrodė normalu.

* Drąsus perdavimas (*isp.*).

– Vadinasi, nė vienas iš jūsų nieko nematėte. Kaip ir Bilas. Na ir kodėl jūs nesinaudojate savo nelaimingomis akimis? Pasakysiu tau, kad atsivertęs puslapį su tomis nuotraukomis pasijutau blogiau nei būčiau sužeistas ar patyręs avariją. Laidavau, kad nuotraukos bus taiklios ir gražios, atskleidžiančios geriausias abiejų vyrukų puses, bet vietoj to pasirodė tie kompromituojantys kadrai. Taip vienu metu tapau didžiausiu visų laikų kvailiu ir išdaviku! Net negaliu pasiaiškinti, nes tiek Antonijas, tiek Migelis žino, kaip kruopščiai tikrinau visas nuotraukas, kiek daug valandų tam skyriau. Salamankoje niekas neturėjo jokio egzemplioriaus man parodyti, nors *Time-Life* kolektyvas viską buvo matęs. Jeigu tik jie būtų man parodę, būčiau galėjęs pasiaiškinti Antonijui, o per jį galbūt būtų supratęs ir Migelis. Dar niekada nesijaučiau taip kebliai. Straipsnio antraštė atrodė visai nebloga ir, kaip maniau, nuotraukos bus tinkamos, o nuovargį ir persidirbimą vos ne iki kracho turėjo atpirkti garantuotas rezultatas. Neverta nė aiškinti, kad man duoti pažadai buvo neištesėti, bet niekas tuo nepatikės. Jei tai ką nors pakeistų, nusišaučiau. Tačiau, kad ir kaip ten būtų, padėtį reikia taisyti. Kai Merė laiške man parašė, kad antrasis žurnalo numeris visiškai normalus, lioviausi jaudinęsis ir tikėdamasis laimingos pabaigos ketinau susigrumti su nuovargiu. O dabar viskas štai taip...

– Kodėl gi tau neparašius Antonijui ir Luisui Migeliui ir viską paaiškinus neatsiprašyti?

– Manau, kad galėčiau pasiųsti kablogramą Antonijui. Dabar jis Arlyje. Bet kokia nauda iš to laiško, jei jis Prancūzijoje vos vienai dienai ir greičiausiai apsistojęs kokio nors draugo namuose, o ne viešbutyje?

– Tačiau pabandyti verta. Be to, gali paaiškėti, kad jis su Migeliu ne taip baisiai ir jaudinasi, kaip tau atrodo.

– Taip sakė ir Bilas – nejau kelios nuotraukos ką nors keičia? Tačiau mane vemti verčia pagalvojus apie visą triūsą, kurio prireikė gauti reikiamoms nuotraukoms, apie savo pareigą išlikti sąžiningam ir dalyvauti iki galo. Mieliau jau sutikčiau būti daug sykių sutraiškytas kaip tąkart Afrikoje, nei dar kartą išgyventi tai, ką pajutau išvydęs tas nuotraukas.

Ernestas dingo miegamajame. Pasisukęs apžvelgiau kitus kambaryje buvusius žmones. Matydamas jų susitaikymą supratau, kad su šia Ernesto nuotaika jie jau seniai taikstosi.

Nuėjęs į miegamąjį pasakiau:

– Tėtuši, nesvarbu, kiek baisu būtų, nėra prasmės mirtinai užsigraužti. Juk žinai, kad nesi kaltas.

Jis sėdėjo ant lovos kraštelio.

– Stengiuosi įtikinti save, kad nesušikau savo reputacijos, tačiau tai nėra taip lengva. Jei tik galėčiau paaiškinti šiems žmonėms, kad aš to nepadariau nei per aplaidumą, nei iš pykčio! O tu norėjai pasakyti, kad niekas visose Valstijose nepriekaištauja man dėl tų nuotraukų?

– Kiek žinau, ne.

– Reiktų parašyti Leniui Lajonsui, kad pateiktų man tikslią informaciją. Jis bus man atviras.

– Na, bet pamirškime dabar visa tai ir eime į *Callejón* pasistiprinti kaip senais gerais laikais.

– Nežinau... Jau senokai niekur neinu...

– Nagi, pamatysi, tau iškart pagerės.

– Mes ketinome eiti į *Nîmes,* bet atsisakėme tos minties, nes bijojome ten sutikti Luisą Migelį – po *Life* paviešintų nuotraukų to tikrai nenorėčiau.

– Eime ko nors išgerti į artimiausią barą – juk vieną taurę gydytojai tau leido? Aš paskambinčiau į *Callejón* ir užsakyčiau staliuką.

– Jaučiuosi pernelyg susibaigęs, kad kur nors eičiau, bet gali eiti kartu su Onora, Bilu ir Ane. Onora neturėjo daug progų pasilinksminti. Aš tapau tikras namisėda.

Ernestas uždarė duris ir paėmęs už rankos nusivedė mane į tolimiausią kambario kampą.

– Saugokis, – pasakė žemu, nerimą keliančiu balsu. – Nenuleisk nuo jų akių. Ypač nuo Bilo. Jis ir vėl bandė sumalti automobilį. Iš pirmo karto manęs užmušti nepavyko, tad dabar tik ir laukia naujos progos. Tai viena iš priežasčių, kodėl laikausi namie. Praeitą kartą

jis norėjo nudardinti mane nuo uolos. Neverta apie tai kalbėtis su Onora, nes ji tik ir ieško pateisinimų.

– Nagi, Tėtuši, ką čia tu kalbi? Turbūt juokauji?

Jis stipriai suspaudė man ranką, o veidas dar labiau įsitempė.

– Argi juokaučiau apie tokius dalykus? Nežinau, ką jis gali iškrėsti, bet nevažiuok į *Callejón* automobiliu. Geriau išsikviesk taksi. Gal su tavimi jis elgsis normaliai. Bet visą rugsėjį dėjosi tikras pragaras. Kaip įmanoma greičiau noriu dingti iš čia. Paprašiau, kad Bilas rezervuotų staliuką, bet geriau dar patikrink. Nenoriu rezervuoti savo vardu. Kol atsisėsiu į lėktuvą, turi laikyti mane paslaptyje.

Su Bilu kažko išgėrėme bare, kol Anė ir Onora tinkamai apsirengė pietums.

– Jėzau, – prabilo Bilas ir ėmė berti žodžius: – kaip džiaugiuosi matydamas tave! Abejoju, ar būčiau ištvėręs dar vieną savaitę. Ernestas atvyko čia susinervinęs, išsekęs ir iš karto puolė keliauti po visą Ispaniją, rankioti nuotraukas, o paskui kiaurą parą rašė straipsnius į *Life,* jaudinosi, ginčijosi su Vilu Langu ir siuto ant visų iš eilės... Jėzau, Hočai, aš nežinau. Kas jam yra? Ar jam kas nors negerai? Jis vis kalba apie savo inkstus, nesiliauja apie juos kalbėjęs, o gal apie vieną inkstą, nežinau, bet visą dieną tik tą ir girdžiu. Gal gydytojai pasakė jam ką nors negero? Kas nutiko, kad jis tapo toksai? Jis nebesišypso ir visai nebeatrodo linksmas. Pameni, kaip jis tarškėdavo, kai keliaudavome: apie kaimą, galvijus ir senus gerus laikus, apie vietas, kuriose kariavo? O dabar neprataria nė žodžio. Kaip vandens į burną prisisėmęs. Sėdi įsitempęs kaip velnias ir žiūri priešais save. Iš pradžių bandžiau jį kalbinti, klausinėti, tačiau atsakymo vargiai sulaukdavau, taigi po kiek laiko nuleidau rankas. Be to, jis nebeturi vynkrepšio. Ar gali įsivaizduoti Ernestą priekinėje sėdynėje be vynkrepšio?

Per pietus tvyrojo niūri atmosfera. Anė buvo įsitikinusi, kad Ernestas sužinojo apie neišgydomą inkstų ligą. Pasiteiravau, ar jis skundžiasi ir regėjimu. Onora pasakė, kad apie akis jis nė neužsiminė.

– Bet dabar jis kliedi apie inkstus, lygiai kaip anksčiau kliedėjo apie akis, – sakė ji.

– Turime padėti jam sugrįžti į Valstijas, – pasakė Bilas. – Jis vis užsisako bilietus – mano vardu – ir vis persigalvoja. Matai, aš bijau, kad ispanai užsipuls jį dėl Manoletės. Ar gali bent įsivaizduoti, kaip šitai jį paveiks? Ta Domingino nuotrauka nieko nereiškia, bet straipsnyje *Life* jis parašė, kad Manoletė naudodavo pigius triukus ir taip toliau, tad daugybė ispanų jam to neatleis. Manoletė yra garbingiausias jų herojus, ir užsieniečiui spjauti ant jo kapo nedera. Ernestas *privalo* išsinešdinti iš čia, kol *tai* neužgriuvo jo*.

– Tai tik nuovargis, – aiškino Anė. – Jis toks išsekęs, kad negali dorai mąstyti, normaliai valgyti, būti linksmas ir *visa kita*. Bilas teisus. Turime atitraukti jį nuo koridos, Luiso Migelio ir viso kito. Gal jis tavęs paklausys. Neatrodo, kad mes... na, ir toliau *domintume* jį. Pasistenk jam padėti, Hočai.

– Dar jį slegia visa ta istorija su Bilu ir automobiliu, – pasakė Onora.

– Be abejonės, – pritarė jai Bilas.

– Jis nesiliauja man dėl to kvaršinęs galvą, – skundėsi Onora.

– Manau, viskas prasidėjo nuo to nelaimingo atsitikimo, – pasakė Bilas.

– Kas Ernestui *darosi?* – klausė Anė. – Kartais jo elgesys gąsdina mane. Rimtai gąsdina. Kas, po paraliais, jam *darosi?*

Kitą ankstyvą rytą į mano kambarį užėjo Ernestas ir mudu kartu papusryčiavome. Jis skundėsi, kad inkstai neleido sudėti bluosto beveik visą naktį, o ranka, kurioje laikė puodelį, drebėjo. Jis nekantravo sužinoti apie kino pasiūlymą ir projektus su Kuperiu. Sakė, kad pastarieji metai susiklostė labai prastai, ir vėl prisiminė nuogąstavimus dėl finansų. Perdaviau, ką man pranešė *Twentieth Century-Fox:* daugių daugiausiai sumokės 125 tūkstančius. Jis tiesiog įsiuto.

* Bilas turėjo omenyje Ernesto teiginį iš „Pavojingos vasaros“, kad žiūrovai dievino kai kuriuos Manoletės įvestus triukus, nes buvo įtikinti, kad jis – didis matadoras. Praeis daug metų, rašė Ernestas, kol jie supras, kad Manoletė buvo didis matadoras, naudojęs pigius triukus, kurių troško žiūrovai (*aut. pastaba*).

– Žinai, Tėtuši, juos įspėjau, kad, mano galva, tu atšauksi sutartį – kodėl gi to nepadarius?

– Ne! Mes negalime!

– Kodėl?

– Eik ir paimk tuos pinigus. Noriu, kad gautum savo dalį už scenarijų ir tikrai nepaleisiu tų šimto dvidešimt penkių tūkstančių dolerių.

– Bet Tėtuši, aš turiu kitų darbų. Man tikrai nereikia scenarijaus...

– Kiek jie tau siūlo?

– Septyniasdešimt penkis tūkstančius.

– Tikrai negalime atsisakyti. Pasakyk jiems, kad nusileidžiu iki penkių šimtų tūkstančių. Jie mėgsta derėtis. Toks jų gyvenimo būdas.

– Tiek jie tikrai nemokės. Aš jau sakiau...

– Pabandyk. Niekada negali žinoti. Tik nepaleisk iš rankų to šimto dvidešimt penkių tūkstančių.

Taip pat aptarėme „Anapus upės“ projektą, dėl kurio derėjosi Garis Kuperis – paskambinau jam į Londoną, kur jis tuo metu buvo. Ernestas paprašė manęs patikrinti jo lėktuvo bilieto rezervavimą ir įsitikinti, kad ji padaryta Bilo vardu. Kalbėdamas dešinės rankos pirštais masažavosi ties dešiniu inkstu. Užsimezgė telefono ryšys su Kuperiu, Ernestas maloniai su juo pasikalbėjo. Jo balsas atgijo ir jis net keliskart nusijuokė. Padėjęs ragelį jau šiek tiek priminė senąjį save.

– Atrodo, Kupsas laikosi puikiai. Kiek supratau, ir su jo prostata nėra taip jau blogai. Kaip manai, ar jis ne per senas suvaidinti pulkininką Kantvelą?

– Ne, jei Renatos vaidmeniui pavyks gauti vieną italę.

– Ką tokią?

– Sofiją Loren.

– Kas ji tokia?

– Niekada jos nematei? Negirdėjai apie ją?

– Tiesiog gyvenu kaip atsiskyrėlis.

– Tau dar viskas prieš akis.

Jis žybtelėjo akimis.

– Tai citata iš „Bokso čempiono“. Ar žinai?

Atšiaurus jo balsas išmušė mane iš pusiausvyros. Nežinojau, kad ištariau kažką iš kažkur, taip ir pasakiau.

– Atsiprašau, – kuo nuoširdžiausiai pasakė jis. – Nedažnai tenka išgirsti citatas iš savo paties kūrinių. Kodėl gi mums visiems nepasimėgavus ankstyvais pietumis *Callejón?* Keptos veršiuko kepenys būtų naudingos mano inkstams.

Savo lagamine turėjau Ernesto apsakymų rinkinį su apsakymais apie Niką Adamsą, kuriuos norėjo pirkti *Twentieth.* Žvilgtelėjau į „Bokso čempioną“: ten, stovykloje prie geležinkelio pylimo, Nikas susitinka punšo mėgėją boksininką ir jo negrą kompanioną Bagsą:

– Malonu susipažinti, – pasakė Bagsas. – Dovanokit, iš kur jūs sakėtės?

– Iš Čikagos, – pakartojo Nikas.

– Puikus miestas, – tarė negras. – Dovanokit, neišgirdau jūsų vardo.

– Adamsas. Nikas Adamsas.

– Bagsai, jis sako, kad niekad nebuvo pamišęs, – tarė Adas.

– Jam dar viskas prieš akis, – atsakė negras*.

Užverčiau knygą ir paslėpiau giliai savo lagamine.

Pietūs *Callejón* prasidėjo maloniai. Buvo graži rudens diena, atėjome į restoraną pėsti judriomis ir įdomiomis Madrido senamiesčio gatvelėmis. Radome savininko jau padengtą Ernesto mėgstamą staliuką. Visi išgėrėme raudonojo vyno, o Ernestas patenkintas suvalgė keptas veršiuko kepenis, užsigerdamas vynu, nepraskiestu vandeniu. Jis šnekučiavosi su Onora, sėdinčia greta, ir su Ane, sėdinčia priešais, ir atrodė linksmas kaip anksčiau.

* Ernestas Hemingvėjus, apsakymas „Bokso čempionas“ (vertė G. Zolubienė), iš rinkinio „Kilimandžaro sniegynai“, Vilnius, 1977.

Tai nutiko tuo metu, kai mums atnešė salotas. Nežinau, kas buvo prieš tai. Kalbėjausi su Bilu ir staiga pastebėjau, kaip Ernestas rėkia ant padavėjo, nutvėręs jį už rankovės – iš pradžių angliškai, paskui ispaniškai. Padavėjas atrodė persigandęs. Stengėsi išlaikyti ant padėklo didžiulį medinį salotų dubenį, tuo pat metu bandė išlaisvinti savo rankovę. Iki šiol nežinau, kuo tas padavėjas prasikalto. Galbūt net jis pats nežinojo. Ernestas pareikalavo jo pasisakyti vardą, jis nuskambėjo kaip Polokas, o tada norėjo sužinoti, kas jis – ispanas ar lenkas, o išgirdęs antrą variantą, užsipuolė jį dėl lenkiškos kilmės.

Restoranas buvo sausakimšas, žmonės liovėsi valgyti ir sužiuro į Ernestą. Restorano savininkas, kurį Ernestas pažinojo nuo pat pirmųjų savo dienų Madride, pabandė atkurti taiką, bet Ernestas užsipuolė ir jį – apkaltino, esą tą vasarą jis pasielgė kaip Šekspyro Šeilokas, kai mudu su Ernestu *Callejón* užtikome Rupertą Belvilį, nusigėrusį vos ne iki padvėsimo. Norėdamas nugabenti jį iki lėktuvo, kuris nedelsiant parskraidintų jį atgal į Londoną ir ten poliklinika suteiktų jam pagalbą, Ernestas paprašė restorano savininko paskolinti lėktuvo bilietui ir pažadėjo skolą grąžinti grįžęs dar tą patį vakarą. Savininkas paskolino reikalingą sumą, tačiau turbūt ne taip noriai, kaip pageidavo Ernestas, tad dabar, po ketverių metų, Ernestas piktai išliejo visą ilgai rusenusią pagiežą. Kivirčas su padavėju pasibaigė staiga: netikėtai pašokęs ant kojų Ernestas pažėrė ant stalo krūvą pesetų ir išėjo. Daugiau niekada tenai nebepasirodė.

Po pietų grįžęs iš *Callejón* į viešbutį Ernestas nusirengė ir atsigulęs į lovą išbuvo kambaryje keturias dienas. Kiekvieną dieną būdavo užsakomas skrydis į Niujorką, bet jis kaskart atidėdavo išvykimą. Kitą rytą po incidento *Callejón* jis pasišaukė mus – Bilą, Anę ir mane, svetainėje rūšiavusius nuotraukas, ir pasidalijo ką tik šovusia klaikia mintimi: kas, jei skrydžių bendrovės *Iberia* taisyklės draudžia bagažo perviršį ir jam nebus leista su savimi pasiimti visų nuotraukų?

Negalėjau patikėti savo ausimis. Kiek jį pažinojau, Ernestas į kelionę pasiimdavo tiek bagažo, kad mokestis už jį pranokdavo lėktuvo bilieto kainą. Kartą iš Havanos jis atvyko į Niujorką su trisdešimt šešiais kelionkrepšiais. Priminiau jam tai.

– Tiesa, bet šis naktinis lėktuvas ne reaktyvinis, ir visai gali būti, kad į propelerinius lėktuvus neleidžia neštis papildomo bagažo. O be nuotraukų aš tikrai neskrisiu.

Ernestas buvo surinkęs šimtus koridos nuotraukų ir kalbėjo apie tris nedidelius lagaminus, kuriuose jos buvo sudėtos. Kuo tvirčiau tikinome, kad viskas bus gerai, tuo labiau Ernestas raukėsi, tad galiausiai pasiūliau paskambinti į oro linijas ir viską išsiaiškinti tiesiogiai.

– Gerai, – sutiko Ernestas, – tačiau iš pradžių reikia viską pasverti. Jie klaus tikslaus svorio, mes turėsime duoti tikslų atsakymą.

Mudu su Bilu susižvalgėme. Tuomet, kol Ernestas prie skaudamo kelio laikė šildymo pagalvėlę, pradėjome pakuoti jo mantą. Užtrukome daugiau kaip valandą. Kai viskas jau gulėjo lagaminėliuose, Bilas paskambino į viešbučio registratūrą ir paprašė atsiųsti du nešikus. Šie nunešė mantą į bagažo skyrių ir paeiliui po vieną pasvėrė. Ernestas dosniai atsidėkojo arbatpinigiais ir susumavo kilogramus.

Bilas paskambino į *Iberia* iš kambario telefono ir, nurodęs Ernesto reiso numerį, pasiteiravo, ar to skrydžio keleiviams leidžiama gabentis tokį svorį. Atsakymas buvo teigiamas. Prie mūsų priėjusios Anė ir Onora pradėjo krauti lauk Ernesto daiktus.

– Su kuo kalbėjaisi? – paklausė jis.

– Su *Iberia,* – atsakė Bilas.

– Na štai, viskas aišku, – pasakė Ernestas. – Pasitaikė kažkoks bevardis neišmanėlis, neskiriantis savo užpakalio nuo alkūnės, ir kai pasirodysiu, jie išspirs mane pro duris.

Jokios diskusijos nebūtų išsklaidžiusios atsiradusių Ernesto abejonių, taigi tą popietę nuėjau į *Iberia* bilietų kasą ir gavau raštišką paaiškinimą su Madrido kanceliarijos vadybininko parašu, kad keleivis,

nešinas tiek ir tiek kilogramų bagažu, bus įleistas į lėktuvą. Ernestas paėmė lapelį, kruopščiai sulankstė ir įsidėjo į pasą.

Ernestas pasirinko vieną iš kelių transatlantinių skrydžių propeleriniu lėktuvu iš Madrido. Tai buvo senutis *Constellation,* oro kelią įveikiantis per keturiolika valandų, nors reaktyviniams lėktuvams tam pat atstumui užtekdavo septynių. Bandžiau atkalbėti Ernestą, bet jis paaiškino, kad tokiu būdu laimės „daugiau saugumo“: niekam nė į galvą nešaus ieškoti jo tokiame lėktuve, be to, jei tektų kristi į jūrą, o tokios katastrofos jis tikėjosi, jam labiau patiktų kristi lėtesniu greičiu.

Paskutinį vakarą prieš išvykstant pasimatyti su Ernestu netikėtai užsuko Antonijas. Kai jis įėjo į kambarį, Ernestas sėdėjo lovoje ir skaitė. Antonijas prisėdo ant lovos krašto, norėdamas pasikalbėti, ir jie atrodė laimingi matydami vienas kitą. Antonijo veidas man pasirodė išblyškęs ir persikreipęs, o ryškioje stalinės lempos šviesoje Ernestas atrodė siaubingai pasenęs. Kai jis pasiskundė savo nesveikuojančiais inkstais, Antonijas pasipasakojo apie savo kepenų bėdas ir abu išreiškė vienas kitam užuojautą. Tada Antonijas pagyrė Ernestą dėl „Pavojingos vasaros“.

– Ar matei nuotraukas? – paklausė Ernestas.

– Taip, jos nuostabios.

– O ar Luisas Migelis irgi jas matė?

– Taip, tada, kai mudu buvome Nime.

– Ir jam patiko? Tos, antrajame numeryje? Įskaitant *pase ayudado?*

– Visos nuotraukos jam pasirodė labai gražios. Man taip pat.

Kai Antonijas išėjo, Ernestas atėjo į svetainę, kur mudu su Bilu buvome susėdę, nes norėjome leisti pabūti jiems vieniems, ir susikūprinęs sunkiai sudribo ant sofos.

– Antonijas ketina pasitraukti, – pranešė Ernestas. – Jis klausė mano patarimo.

– Ar paaiškino, kodėl? – pasiteiravo Bilas.

– Nebepakelia sunkaus darbo. Sako, kad dabar prireikia didelių pastangų, kad „pasirengtų“ kovai. Jį vargina kepenys, o energija nebe

tokia, kokios reikėtų. Dar sako, kad kartais ima ir išsigąsta buliaus. Štai tokie rūpesčiai.

– Ką tu jam pasakei? – paklausiau.

– Kad sprendimą priimti turi jis pats. Niekas negali patarti tokiu delikačiu klausimu, kaip tavo paties organizmo veikla. Tačiau pasakiau, kad čempionui geriau pasitraukti, kol jis dar pačioje šlovės viršūnėje, o ne laukti tos dienos, kai visiems matant imsi ristis žemyn.

Ernesto lėktuvas turėjo pakilti vienuoliktą vakaro, bet vėlavo daugiau nei valandą. Ernestas laukė automobilyje kartu su Onora ir Ane iki paskutinės akimirkos, o mudu su Bilu tvarkėme reikalus *Iberia* kasoje, keitėme vardą ir pasą. Ernestas pageidavo lagaminus su nuotraukomis pasiimti kaip rankinį bagažą, tai sukėlė tam tikrų sunkumų, bet galų gale viskas pavyko.

Kai grįžome į automobilį, Ernestas man pasakė:

– Po savo teisininko darbelių pasiutusiai nebenoriu grįžti į Niujorką.

– Ką tokio jis padarė?

– Prieš išvykdamas jam liepiau apmokėti mano *Abercrombie* sąskaitą, bet vakar iš Kečumo gavau persiųstą laišką su minusiniu balansu. Esu jų klientas jau keturiasdešimt metų ir dar niekada neturėjau neapmokėtų sąskaitų. Dabar nebegalėsiu ten pasirodyti. Turėjau apsilankyti ir pasižiūrėti ginklų skyriuje, taip pat nusipirkti batus ir vilnonių kojinių, bet jis pasirūpino, kad tai būtų nebeįmanoma.

Atkreipiau jo dėmesį, kad dažnai prekybos centro sąskaitose mokėjimai fiksuojami pavėluotai, be to, minusinis balansas – visiškai įprastas ir dažnai pasitaikantis dalykas, jokiu būdu nepaveiksiantis jo reputacijos. Tačiau jokie argumentai jo neįtikino. Paklausiau, ar galėčiau pamatyti tą sąskaitą.

– Tėtuši, tik pažvelk į datą: dokumentas rašytas rugsėjo pirmąją, o dabar jau spalis – tai pasenusi informacija – neabejoju, paaiškės, kad viskas jau sutvarkyta.

– Nesu toks tikras. Panašu, kad teks viską daryti pačiam.

Bilas mostu pranešė mums, kad atėjo laikas lipti į lėktuvą ir mes pasukome jo link.

– Tėtuši, – pasakiau, – nekritikuok visų iki vieno. Tavo draugai lygiai tokie pat atsidavę tau kaip ir anksčiau. Šiuo metu esi pervargęs ir nusiminęs, bet tu atsigausi, kai Kečume įkvėpsi puikaus kalnų oro ir leisi sau pasiilsėti. Tuomet gyvenimas vėl atgaus spalvas.

– Nežinau, Hočai.

– Net neabejok! Beje, vėl prasidėjo medžioklės sezonas.

– Taip, bet... manęs laukia daugybė darbų... Klausyk, savo kambaryje palikau butelį škotiško viskio. Kai grįši, būtinai pasiimk.

Tuo tarpu pasiekėme lėktuvą.

– Vos grįžęs į Londoną pasiųsiu tau kablogramą apie Kupsą, – pažadėjau.

– Taip pat pranešk man ir apie penkis šimtus tūkstančių žaliųjų.

– Lik sveikas, Tėtuši. Gero kelio.

– Ar tu tikrai manai, kad su *Abercrombie* viskas gerai? Būtinai privalau gauti savo ginklus.

Dar kartą jam tai patvirtinau.

Kai grįžome į viešbutį, užėjau į Ernesto kambarį pasiimti viskio butelio ir radau jį ant rašomojo stalo. Ten pat gulėjo keli lapai švediško popieriaus, primarginti ranka: buvo surašyti visi planuojami darbai, o popieriuje ant rašomosios mašinėlės tvarkingu viršun pakrypusiu braižu *buvo* įrašyta pastraipa, galų gale pasirodžiusi „Pavojingoje vasaroje“:

„Niekas nebeteikia tokio džiaugsmo, kokį patyrėme tomis dienomis, kai pirmą kartą automobiliu važiavome į Madridą per pilkšvų virš Malagos iškilusių kalnų aukštikalnes, tuo keliu anais metais važiavome dar daug kartų. Kiekvieną rytą perskaitęs laikraščius pasijuntu taip siaubingai, kad nebegaliu rašyti. Turbūt iš to kyla pamokymas, kad nederėjo susidėti su koridos dalyviais. Kadaise tą kuo puikiausiai žinojau ir tikrai neturėjau kartoti tos pačios klaidos.“

Keturioliktas skyrius

Ročesteris, 1960 metai

1960 metų spalio 22 dieną po susitikimo Londone su Gariu Kuperiu grįžęs į Niujorką radau manęs laukiančią Ernesto kablogramą su dviem pranešimais: Ernestą pasiekė žinia, kad Valdas labai nori filmo apie Niką Adamsą. Aš turėčiau informuoti „mūsų svečius, jeigu jie atvyktų", kad jiems nebus „jokių finansinių problemų ir apskritai jokių rūpesčių".

Negalėjau suprasti eufemizmo „svečiai", pavartoto kalbant apie Onorą, kuri turėjo apsigyventi Niujorke, tik dar neatvyko. Prieš kurį laiką Kuboje Onora kalbėjo apie persikraustymą į Niujorką. Kadangi ji domėjosi Glazgo teatru, Merė pasiūlė jai studijas geroje dramos akademijoje, o Ernestas apsiėmė sumokėti už mokslą.

Paskambinau Ernestui į Kečumą pranešti, kad su Kuperiu nekilo jokių problemų ir netrukus pasirašysime sutartį Holivude. Prasižiojau sakyti apie Onorą, kuri dar nebuvo atvykusi, bet Ernestas nutraukė mane taręs, kad kalbantis telefonu vardų geriau neminėti.

– Ką tik nusiunčiau tau pusantro tūkstančio dolerių čekį, kurio užteks paduoti paraiškai studijoms teatro akademijoje, – pasakė jis, – taip pat gyvenimo Niujorke išlaidoms per visą pirmąjį semestrą. Nenoriu, kad atvykusi mokytis į Niujorką ji neturėtų į ką atsiremti. Niujorke žvėriškai brangus gyvenimas: ne tik kambario nuoma, bet ir normalus maistas.

Visa tai jis ištarė ganėtinai nenatūraliu balsu, tarsi oficialų pranešimą. Pasiteiravau, kaip sekėsi medžioklė. Jis atsakė, kad dar ne-

pasitaikė proga išsiruošti, bet atvykęs tikrai atsigriebs. Įspėjau, kad greičiausiai negalėsiu prisidėti, nes daug keliavau, susikaupė neatliktų darbų. Jis didžiai susijaudino. Prisipažino į mano atvykimą dėjęs dideles viltis, ir jei nepasirodysiu, tai bus pirmasis ruduo be medžioklės. Jis taip primygtinai ir sunerimęs prašė, kad pažadėjau atvykti, jei tik bus įmanoma. Taip pat pažadėjau paskambinti jam, vos atvyks „mūsų svečias".

Po kelių dienų iš Madrido atskrido Onora. Telefonu pranešiau Ernestui, kad mūsų svečias įsikūrė prie Barbizono ir jau spėjo nueiti į susitikimą su Amerikos dramos meno akademijos žmonėmis, bet staiga ragelyje išgirdau muzikinę melodiją ir ryšys nutrūko. Kai po valandėlės vėl išgirdau Ernesto balsą, jis buvo labai suirzęs. Pasakė, kad daugiau mums nederėtų kalbėti, o aš *privalau* kuo greičiau iš ten išsinešdinti.

– Atsiųsk man kablogramą su savo atvykimo data, – paprašė jis. – Ir daugiau man nebeskambink.

Vėliau gavau jo laišką su prašymu išsiaiškinti, ar kas nors kalbėjosi su Onora apie jos veiklą Niujorke, kas apmokėjo jos išvyką, ir panašiais klausimais. Jo braižas buvo pasikeitęs: raidės išplatėjusios, parašytos nebe taip kruopščiai. Tiesios linijos, tokios kaip raidėje „i", liko atviros, o daugumai raidžių „t" trūko horizontalaus brūkšnelio.

Traukinys *Portland Rose,* turėjęs atvykti devintą vakaro, Šošonį pasiekė keliomis minutėmis anksčiau. Užėjau į barą kitapus geležinkelio stoties – jame visuomet ko nors išgerdavome prieš ilgą kelionę į Kečumą – žinojau, kad čia mane ras Ernestas.

Ir rado. Kartu su juo buvo Diukas Makmulenas. Tačiau, užuot priėjęs prie baro išgerti įprastos taurės, jis paprašė manęs kuo greičiau ištuštinti savąją ir susitikti su jais lauke. Kalbėdamas su manimi, nervingai žvilgčiojo į vyrus prie baro ir žmones prie stalų. Palikęs gėrimą susimokėjau ir nusekiau paskui jį iki Diuko automobilio. Linksmo ir draugiško būdo Diukas atrodė prislėgtas ir pasisveikino su manimi tarsi per laidotuves.

Kelio pradžioje, nutraukdamas nemalonią tylą, pradėjau pasakoti Ernestui apie mūsų ir Kuperio projektą (teigiamas), ir apie *Twentieth Century-Fox* situaciją (nieko gero, išskyrus sutartą 125 tūkstančių dolerių sumą), tačiau Ernestas atžariai mane pertraukė:

– Norėjo atvykti Vernonas Lordas, bet aš jam neleidau.

– Kodėl?

– Dėl agentų.

– Ko?

– Federalinio tyrimo biuro agentų – jie sekė paskui mus visą kelią. Paklausk Diuko.

– Na... už Heilio paskui mus važiavo automobilis...

– Štai kodėl norėjau iškrapštyti tave iš baro. Bijojau, kad jie ims veikti ir mus susems.

– Bet, Ernestai, tas automobilis juk pasuko į šalį ties Pikabu, – pasakė Diukas.

– Turbūt pasirinko šalutinį kelią. Dėl to sugaiš šiek tiek daugiau laiko, tad norėjau pabėgti iš Šošonio, kol jie ten dar nepasirodė.

– Bet, Tėtuši, – pasakiau, stengdamasis susikaupti, – kodėl federaliniai agentai persekioja tave?

– Tai tikras pragaras. Juodžiausias pragaras. Jie visur įtaisė pasiklausymo aparatūrą. Štai kodėl važiuojame Diuko automobiliu – manasis su blakėm. Blakės visur. Nebegaliu kalbėtis telefonu. Paštas taip pat tikrinamas. Susipratau per tą mudviejų pokalbį telefonu. Pameni, kaip buvo nutrūkęs ryšys? Tai juos ir išdavė.

– Tačiau užsienio pokalbiai dažnai nutrūksta. Kodėl tai turėtų ką nors reikšti?

– Vienas mano draugas dirba Heilio telefonų kompanijoje. Jis atsekė trikdžio šaltinį. Priežastis buvo šioje pusėje, o ne Niujorke.

– Bet ką tai turi bendro?

– Dėl Dievo, Hoči, pajudink smegenis – juk skambinai tu, ar ne? Teisėtas ryšio trukdis būtų tavo pusėje. Tačiau ryšys atsijungė *čia,* Heilyje, kur perjungiami skambučiai. Tai rodo, kad federaliniai agentai klausėsi pokalbio būtent *čia,* todėl jis ir nutrūko.

Jis buvo nepaprastai susijaudinęs. Atsilošiau galinės sėdynės tamsoje. Abi kelio dalys buvo tuščios ir Diukas lėkė didžiuliu greičiu. Norėjau paklausti Ernesto, kodėl, jo nuomone, jis sekamas, kodėl jo klausomasi ir kodėl Vernonas negalėjo ateiti į stotį, bet likau tyliai sėdėti tamsoje, žiūrėjau į baltą priekinių lempų juostą ir jaučiausi beviltiškai liūdnai.

Toliau važiavome tylėdami. Maniau, kad Ernestas užmigo, bet staiga jis paklausė:

– Ką sakė mūsų viešnia? Ar kas nors su ja kalbėjosi? Ar kas nors jos ko nors klausinėjo?

– Ne, niekas.

– Ar kas nors prašė pasiaiškinti dėl paso?

– Ne.

– Niekas iš Imigracijos departamento neskambino jai ir su ja nekalbėjo?

– Nė vienas žmogus.

– Tebūsiu prakeiktas, jei jie jos nepapirko.

– Kaip suprasti?

– Akivaizdu, kad ji meluoja. Ji perėjo į jų pusę.

– O ne, tai neįmanoma. Esu tikras, kad niekas...

– Ji – pagrindinė liudininkė. Išbraukime ją ir užmirškime visa tai. Nebenoriu daugiau nieko apie ją girdėti.

Iš autostrados pasukome į kelią link Kečumo. Buvo lapkričio 14-oji ir dar neiškritęs sniegas, pritraukdavęs slidininkus, tad gatvės buvo tuščios. Kečumas pabusdavo iš sąstingio tik pradėjus veikti San Valio keltuvams – po pirmojo padoraus sniego. Dirbo tik vienas baras, kuriame pietavo keletas klientų, o visas miestas tuo metu dar skendėjo tamsoje.

Kai Diukas pasuko į gatvę link mano viešbučio *Christiana Motor Lodge,* Ernestas pašnibždomis paliepė:

– Diukai, stabdyk. Ir išjunk šviesas.

Ernestas pravėrė langą ir įsižiūrėjo į banką kitapus gatvės. Pastatas buvo apšviestas, tad aiškiai buvo matyti už langelio dirbantys du

vyrai. Iškišęs galvą pro automobilio langą Ernestas įdėmiai į juos įsispoksojo. Tada atidžiai nužvelgė visą gatvę ir ėmė tyrinėti tamsius prie banko prisišliejusių parduotuvių fasadus. Kai langą vėl uždarė, Diukas įjungė šviesas ir pradėjo važiuoti.

– Kas čia buvo? – paklausiau.

– Auditoriai. Agentai paskyrė jiems nagrinėti mano atvejį. Kai jie panorsta ką nors pričiupti, tą ir padaro.

– Iš kur žinai apie tuos vyrus? Kad jie turi tavo duomenis?

– Ką dar gali veikti du auditoriai vidury nakties? Be abejonės, tai dėl manęs.

– Bet ką gi tu padarei? Ką jie gali išsiaiškinti?

– Hočai, kai jie nori tave pričiupti, jie ir pričiumpa.

Sustojome prie viešbučio *Christiana,* kuris šliejosi prie Čako Atkinsono prekybos centro ir taip pat jam priklausė. Diukas padėjo man nusinešti į kambarį mantą, o Ernestas liko sėdėti automobilyje.

– Hočai, privalai ko nors griebtis, – pasakė man Diukas. – Niekas nieko nedaro, o akivaizdu, kad kas nors turi ką nors *daryti.*

– Bet ką galiu padaryti *aš?*

– Juk matai, kas jam! Visi šnabždasi tarpusavyje, bet... Jėzau Kristau!

Kai grįžome prie automobilio, Ernestas paprašė manęs kuo anksčiau ateiti į jo namus pusryčių.

– Lauksiu tavęs, – pasakė jis.

– Ateisiu anksti, – pažadėjau.

Per tas kelias pirmąsias dienas Kečume vienas po kito mane susirado artimiausi Ernesto draugai ir išsipasakojo nuogąstavimus dėl jo ir baimes. Jis taip pasikeitė. Buvo prislėgtas. Atsisakė net medžioklės. Niurzgėjo ant savo senų draugų. Penktadienio vakarais nebekvietė į svečius entuziastų žiūrėti bokso dvikovų. Atrodė visai nekaip.

Iš pradžių buvau naivus ir stengiausi elgtis su Ernestu tiesmukai, vadovaudamasis logika, taip kaip prieš mėnesį mudu su Bilu reaga-

vome į jo susirūpinimą dėl bagažo perviršio. Bet jis atsisakė kalbėtis su manimi ir savo namuose, ir mano kambaryje viešbutyje *Christiana,* mat visur buvo pilna blakių, taigi užsimetėme striukes ir prie jo namų pakilome įkalne, palei srauniosios Vudo upės krantą, kol radome tinkamą atsisėsti rąstą. Ernestas ėmė skųstis dėl to paties, kaip ir aną vakarą. Federaliniai agentai jį persekioją dėl Onoros. Imigracijos departamento įgalioti, renką prieš jį įrodymus. Dėl ko? Kad teršiąs nepilnametės dorovę. Pasakiau, kad jiedu nebuvo pora Jungtinėse Valstijose – tiktai Ispanijoje ir Kuboje – taigi Jungtinių Valstijų imigracijos departamentas negalėjo prikabinti jam tokių kaltinimų, net jei tai būtų buvusi tiesa. Bet jis pašoko ant kojų ir susijaudinęs ėmė žingsniuoti aplinkui rąstą aiškindamas, kad ji viso labo dirbusi jo sekretore, ir kaltinimai neturį absoliučiai jokio pagrindo, tačiau jie vis tiek ketinę jį prigriebti. Užuot toliau kankinęsis, jis geriau jau pasiduosiąs, tokiu būdu padarydamas galą visoms šioms nesąmonėms. Vėl grįžau prie jo įtarimų nelogiškumo, bet kuo labiau stengiausi jį atkalbinėti, tuo labiau jis pyko ant manęs, kam aš abejojąs aiškiai jam gresiančiu pavojumi. Galų gale supratau, kad kai sakė „teršiąs nepilnametės dorovę", jam buvo svarbu ne konkreti šio posakio reikšmė, o grėsmingas skambesys. Lygiai taip pat galėjo būti „tyčinė, apgalvota žmogžudystė" ar „iš anksto sumanyti nusikalstami ketinimai" – tiktų vos ne bet kurie žodžiai, iš kurių nupynę kilpą federaliniai agentai galėtų užnerti jam ant kaklo.

Ernestas norėjo žinoti, ar Imigracijos pareigūnai klausinėjo mane apie jo ryšį su Onora, o išgirdęs neigiamą atsakymą dėbtelėjo nutaisęs nepatiklią miną, ir mane nudilgė siaubinga mintis, kad Ernesto akyse aš taip pat tapau konspiracijos bendrininku.

Jis vėl atsisėdo ant rąsto. Dabar norėjo sužinoti, ar pranešiau jo teisininkui apie keturių tūkstančių dolerių laimėjimo deklaraciją, kai Johansonas įveikė savo priešininką. Patikinau, kad pranešiau, o pinigai pateko prie visų kitų jo pajamų.

– Ką gi, jau per vėlu, – niūriai nutęsė jis. – Pameni tuos banko auditorius? Jie jau rado siūlo galą.

Pasakiau, kad įstatymai negalėjo būti pažeisti, nes tais metais dar nebuvo per vėlu pranešti apie laimėjimą, o turint omenyje, kad jo mokesčių sąskaitoje lėšų buvo daugiau, nei reikėjo tai sumai padengti, banko darbuotojai negalėjo tuo susidomėti. Nė nesusimąstęs Ernestas atsakė, kad klystu – apie lošimų laimėjimus privaloma informuoti vos juos gavus, o jis neabejotinai uždelsė, taigi įkalčiai buvo perduoti federaliniams agentams. Tada įspėjo mane, kad apie visa tai neprasitarčiau Vernonui Lordui – toks nuostabus vyrukas kaip jis, kuris taip nuoširdžiai juo rūpinosi, neturi patekti į bėdą. Štai kodėl, pasakė Ernestas, jis neleido Vernonui ateiti į stotį pasitikti manęs.

– Bet, Tėtuši, – pasakiau, – Vernonas – tavo gydytojas. Jūsų ryšys konfidencialus. Nereikia dėl jo nerimauti.

Ernestas atšovė, kad nerimauti ***reikia,*** nes federaliniame teisme gydytojas netenka konfidencialumo. Nusprendžiau nepasiduoti. Ernestas žinojo, kad kurį laiką esu dirbęs su įstatymais, taigi pabandžiau įtikinti jį, kad bent šiuo atveju jo nerimas neturi pagrindo. Kuo labiau grindžiau faktą, kad federaliniame teisme gydytojai išsaugo konfidencialumą lygiai tiek pat, kiek visur kitur, tuo labiau Ernestas su manimi ginčijosi, vietoj argumentų mesdamas nepagrįstus pareiškimus apie federalinį teismą, tarsi tai būtų Žvaigždžių rūmų teismas*, užsipuolė mano teisės žinias ir pagaliau net suabejojo mano ištikimybe jam. Bet aš nenusileidau. Nebandžiau jo raminti. Abu atsistoję vaikštinėjome palei rąstą. Galų gale jis pasisuko į mane ir išbėrė negailestingus kaltinimus:

– Išsiaiškinkime, Hočai. Arba vadini mane melagiu, arba pamišėliu – katruo?

* Žvaigždžių rūmų teismas – ypatingasis teismas karaliaus valdžiai saugoti, kurį 1487 metais įsteigė Anglijos karalius Henrikas VII ir kuris veikė iki 1641 metų. Šis teismas atlikdavo Aukščiausiojo Teismo rūmų funkcijas, kai kaltinamieji būdavo tokie galingi asmenys, kad žemesnieji teismai negalėdavo priimti jiems nuosprendžio. Teismo posėdžiai vykdavo slapta ir be liudytojų.

Jis ištiesė kaklą į priekį. Smakras virpėjo, o veidas išblyško.

– Atleisk man, – pasakiau. – Eime pasivaikščioti ir viską pamirškime.

Pasukome namų link.

Bandžiau ištempti Ernestą medžioklėn, bet jis kasdien išsisukdavo sugalvojęs kokią nors menką pareigą, kuri, esą, neleidžia jam išeiti. Užtekdavo kad ir reikalo parašyti vieną vienintelį laišką savo teisininkui arba leidėjui. Maniau, jei pavyktų jį išvilioti iš namų, tolyn nuo visų rūpesčių, ir įtraukti į kokią nors mėgstamą veiklą, jo nuotaika iškart pagerėtų, o grožėdamasis rudeniniais laukais ir tykodamas didžiulių žvilgančių paukščių jis atsipalaiduotų, ir mudu įveiktume tą stingdančią įtampą. Galiausiai išvežiau jį medžioti fazanų, bet liūdna išvykos pabaiga įtikino mane, kad daugiau stengtis neverta.

Surinkau draugėn visus mylimiausius jo medžioklės draugus: Badą Purdį, Pepį Arnoldą, Doną Andersoną ir Čaką Atkinsoną. Padoriai fazanų medžioklei atvirame lauke tiek šaulių reikia mažiausiai. Tą rudenį fazanų pasitaikydavo retai, bet mes nuvykome į Pikabą, ten savo laukuose medžioti mums leido Bado Purdžio draugas ūkininkas. Daugybės akrų plote kur ne kur pasitaikydavo išdžiūvusių kukurūzų stagarų, kurie, kaip rodė mūsų patirtis, dažnai privilioja šiuos paukščius.

Atsidūrę reikiamoje vietoje paruošėme įrangą, užtaisėme ginklus ir jau ketinome lipti per lauką juosiančią spygliuotą vielą, tik Ernestas staiga užsispyrė. Įžengdami į šią teritoriją pažeistume įstatymus, tvirtino jis, o būti nušautas jis dar nenorįs. Negana to, kad Badas pažinojo žemės savininką ir buvo su juo susitaręs, šioje atviroje šalyje buvo visuotinai priimta medžioti laukuose, jei jie nebuvo pažymėti draudžiamais ženklais, o šie pažymėti nebuvo. Bet Ernestas pasakė neleisiantis federaliniams agentams dar ką nors jam pripaišyti. Liepęs mums eiti, pats liko sėdėti automobilyje. Praėjo pusvalandis, kol įkalbėjome jį eiti kartu, bet ir tuomet jis neįsiliejo į komandą.

Pirmuosius šūvius į patinų porelę paleido Pepis Arnoldas, tačiau kulkos pralėkė šalia taikinio. Ernestas pareikalavo šiek tiek palaukti, kol įsitikinsime, ar niekas nepasipiktins nuaidėjusiais šūviais, ir vėl prireikė kantrių įtikinėjimų, kol jį išjudinome. Buvome išsisklaidę pusračiu, apie trisdešimt jardų vienas nuo kito, Ernestas kairiajame sparne. Tuščiai šukavome laukus beveik ištisą valandą, tik staiga trys nuostabiausi patinėliai fazanai pakilo į orą arčiau nei per dešimt jardų nuo Ernesto. Apie tai svajoja bet kuris medžiotojas, o Ernestas, įgudęs akies mirksniu iš naujo užtaisyti šautuvą, turėjo puikią progą nudėti visus tris. Jis nuspaudė saugiklį ir vienu judesiu spragtelėjęs užšovė uoksą, tuo pat metu priglausdamas buožę prie peties ir skruosto, o dabar sekė taikikliu paukščius, grakščiai ir be pastangų nusitaikęs į skrendančius patinus.

Tačiau neiššovė.

Paukščiai pakilo aukštyn ir netrukus išnyko iš akių.

– Geriau būsiu prakeiktas, nei leisiuosi nušaunamas kaip įsibrovėlis dėl kelių šlykščių paukštelių, – pasakė jis ir atidaręs uoksą išėmė kulkas.

Mes visi stovėjome kelias minutes, negalėdami pratarti nė žodžio. Tada Badas pasiūlė pėsčiomis nukeliauti iki ūkininko namų, kurių mikroskopinis stogas kyšojo ties horizontu, ir įsitikinti, ar jis leidžia medžioti. Ernestas sutiko. Pakeliui nepurptelėjo nė vienas paukštis, nors nemanau, kad būtume iššovę.

Badas pasibeldė į virtuvės duris ir, kai jo draugo ūkininko žmona svetingai mus priėmė, pristatė Ernestą ir kitus komandos narius. Tada išgirdome, kad jos vyras išvykęs į turgų Tvin Folse, bet medžioti laukuose visiškai nedraudžiama. Ji net parekomendavo netoliese esantį seną kukurūzų lauką.

Taip mes vėl leidomės medžioklėn. Kai išsisklaidėme tame lauke, vienišas fazanas purptelėjo priešais Čaką, ir šis nudėjo jį dar bekylantį. Ernestas priėjo apžiūrėti negyvo paukščio. Jis prisipažino, kad vis dar baiminasi čia šaudyti, nes viena yra gauti ūkininko žmonos leidimą

ir visai kas kita, kai parvažiavęs ūkininkas pastebės savo laukuose medžiotojus – nejau nešaus į neprašytus svečius? Įsikarščiavęs Ernestas pasakė, kad, užuot medžioję, geriau luktelėtume name, kol grįš šeimininkas.

Pasijutau įveiktas nevilties, susikaupusios ne vien per šią popietę, bet ir per praėjusias dienas, rudenį ir vasarą. Dabar atėjo laikas pripažinti skaudžią Ernesto gyvenimo realybę. Nenorėjau, kad jis nuspėtų mano mintis, todėl nunarinau galvą ir įbedžiau akis į išdžiūvusią žemę. Visi kiti taip pat bejėgiškai tylėjo, iniciatyvos ėmėsi tik nuolaidusis Badas:

– Tiesą sakant, Ernestai, čia ne tiek jau ir daug tų paukščių, kad vertėtų jaudintis. Nagi, važiuojam pas mane gerti sidro.

Tą patį vakarą, tausodamas virtuvėje dažnai besisukiojančią Merę, Ernestas leido man nusivesti visą kompaniją pavalgyti į ką tik atidarytą restoraną viešbutyje *Christiana*. Tai buvo pirmas kartas nuo pat Ernesto atvykimo, kai jis iškėlė koją iš namų atėjus vakarui. O baigėsi viskas taip pat liūdnai kaip ir tada restorane *Callejón*.

Ernestas išgėrė prie valgio vieną kokteilį ir taurę vyno (šio reglamento jis laikėsi griežtai). Elgėsi laisvai, su malonumu perpasakojo kelias linksmas istorijas iš gyvenimo senajame Kečume – visiems atvirame aukso karštinės apimtame mieste, kuriame klestėjo lošimas iš pinigų – bet staiga nutilo viduryje sakinio ir pasakė, kad turime susimokėti ir dingti iš čia. Vargšelė Merė, kuri taip džiaugėsi vakaru mieste ir spėjo suvalgyti tik pusę savo patiekalo, paklausė, kas nutiko. Ernestas nežymiai mostelėjo galva baro link.

– Tie federaliniai agentai prie baro, – sumurmėjo jis, – štai kas negerai.

Merė pasiteiravo, kaip jis gali žinoti, kad tie vyrukai iš FTB, ir Ernestas liepė jai kalbėti tyliau.

– Nejau manai, kad pamatęs FTB agentą jo neatpažinčiau? – pasakė jis. – Mums reikia nešti kudašių, Hočai.

Pakilau ieškoti padavėjo ir pakeliui praėjau staliuką, prie kurio su žmona vakarieniavo Čakas Atkinsonas. Paklausiau Čako, ar jis pažįsta tuodu prie baro sėdinčius vyrukus.

– Žinoma, – patikino jis. – Tai komivojažieriai. Ateidinėja čia kartą per mėnesį pastaruosius penkerius metus. Tik nesakyk, kad Ernestas nerimauja dėl *jų*.

Čakas liūdnai papurtė galvą.

Kai pranešiau Ernestui, kad ten komivojažieriai, jis nusišaipė:

– Na, žinoma, komivojažieriai. FTB garsėja savo gremėzdiškomis maskuotėmis. Kuo kitu tikėjaisi jie bus apsimetę – koncertuojančiais smuikininkais? Eime, Mere. Kavos išgersi grįžusi namo.

Merė nekantravo pasikalbėti su manimi nuo pat mano atvykimo, tačiau dėl Ernesto tai tapo beveik neįmanoma. Į aplinkui girdimas kritiškas pastabas jis ėmė reaguoti nesveikai jautriai, o pastebėjęs kurį draugą besikalbant su Mere neabejojo, kad aptarinėjamas jo elgesys – ir iš tiesų, dažniausiai tai būdavo tiesa. Merė nervinosi iki pamišimo, ir ją galima suprasti. Ją kankino vis intensyvėjantys grįžusio iš Ispanijos Ernesto nuogąstavimai, o nepajėgdama su juo susitvarkyti ji tiesiog nyko akyse. Tą vakarą grįžtant iš restorano jai pavyko Ernestui negirdint prasitarti man, kad kitą rytą nuo vienuolikos ji apsipirkinės prekybos centre.

Pasikalbėjome prie vežimėlio duonos skyriaus gilumoje. Merė prisipažino visiškai netekusi vilties. Tada parodė man laišką, rastą ant Ernesto stalo praeitą dieną, adresuotą jo bankui, Niujorko *Morgan Guaranty*. Kreipinys ir pirmasis sakinys atrodė normaliai, bet tolesni žodžiai neįskaitomai išsiklaipę, tarsi bandant išrasti naują kalbą.

Ernesto gebėjimas dirbti nusirito tiek, kad net praleisdamas valandų valandas prie „Šventės, kuri visuomet su tavimi“ rankraščio jis nebesugebėjo pajudėti iš vietos. Nebegalėdamas rašyti Ernestas puolė į depresiją ir dėl prarastos vilos, o į Merės pasiūlymą įsigyti butą Paryžiuje ar Venecijoje, ar naują laivą, tinkamą ilgoms kelionėms

jūra, Ernestas nesureagavo, taigi nebeliko jokių vilčių išblaškyti jo niūrumą, iš kurio kilo visos iliuzijos ir haliucinacijos. Vis dažniau užsimindamas apie savižudybę, kartais jis atsistodavo prie ginklų spintos ir, rankose laikydamas vieną iš ginklų, žvelgdavo pro langą į kalnus tolumoje.

Pasakiau Merei, kas man atrodė visiškai akivaizdu: Ernestui reikalinga skubi ir visapusiška psichiatro pagalba, ir netgi pasiūliau Meningerio paslaugas, bet ji išreiškė susirūpinimą dėl tokio viešumo padarinių. Tuomet pasisiūliau, jei ji norėtų, imtis šio reikalo pats – tuoj pat grįžčiau į Niujorką ir susisiekčiau su vienu man žinomu puikiu psichiatru. Ji paragino veikti kuo greičiau, nes Ernesto grasinimai nusižudyti gali tapti realybe.

Prieš išvykdamas suorganizavau susitikimą su Vernonu Lordu, nes Ernesto gydymui reiktų gauti jo paties sutikimą, o Vernonas įstengtų tą pasiekti. Jis man pasipasakojo, kad Ernestas davė jam voką, prašydamas atplėšti, jei jį suims. Vernonas rado ten įdėtą laišką su paaiškinimais, kaip pasirūpinti Mere, ir visišku Vernono išsižadėjimu, turinčiu apsaugoti jį nuo įsivaizduojamos baudžiamosios atsakomybės. Dalies teksto dėl iškraipymų nebuvo galima suprasti. Vernonas nuogąstavo dėl Ernesto savijautos ne mažiau nei Merė.

– Esu tik kaimo gydytojas, – sakė jis, – be to, neturiu daug patirties. Su visa atsakomybe privalau pripažinti, kad Ernestui reikalinga skubi pagalba, viršijanti mano kompetenciją. Tiesa, išrašiau jam įvairių raminamųjų ir net keletą naujos kartos vaistų, apie kuriuos skaičiau žurnaluose, bet Ernesto būklė tokia kritiška ir nutolusi nuo mano veiklos lauko, kad negaliu net įvardyti diagnozės. Tačiau per pastarąsias kelias savaites beveik kasdien mačiau blogėjimą. Jei galėtum pakviesti psichiatrą į Niujorką, pagalba būtų gyvybiškai svarbi.

Paklausiau Vernono, ar matuodamas Ernesto kraujo spaudimą nepastebėjo ryškaus pakilimo.

– Nori pasakyti, tiek pakilusį, kad Ernestas sunerimtų?

– Na, tiek, kad galėtum įtikinti jį kur nors išsitirti ir pradėti gydymą. Suku galvą, kaip reikėtų perkelti jį ten, kur patars Niujorko gydytojas, jei jis paskirs gydymą ligoninėje.

– Planas gali pavykti, – pritarė Vernonas. – Kraujo spaudimas Ernestui itin rūpi. Jis nuolat užsirašo duomenis. Taigi, šią popietę susitiksime su gydytoju. Padarysiu, kas bus mano valioje. Kaip gaila, kad šis psichogenetinis sutrikimas išsivystė dabar, kai po daugybės metų jis pagaliau atgavo formą – ėmė laikytis dietos, net beveik metė gerti. Tiesiog likimo ironija, ar ne?

Niujorko psichiatras, pavadinsiu jį, tarkim, Garsiuoju gydytoju – Gydytoju, sureagavo žaibiškai. Bendrą Ernesto būklę jis įvardijo kaip maniakinę depresiją ir telefonu pasikalbėjęs su Vernonu Lordu paskyrė naujų vaistų, kurie padės belaukiant gydymo ligoninėje. Iš pradžių Gydytojas pasirinko *Menninger's* ligoninę, bet Vernonas manė, kad plačiai žinomas pavadinimas atbaidys Ernestą. Aš pasakiau, kad greičiausiai Merė irgi prieštaraus gydymui tokioje ligoninėje bijodama, kad Ernesto liga iškils į viešumą.

Buvo akivaizdu, kad vienintelis priimtinas variantas būtų ligoninė, kurioje teikiamas tiek fizinis, tiek psichiatrinis gydymas – tai leistų paguldyti ten Ernestą dėl kokio nors fizinio sutrikimo, nuslepiant tikrąjį jo negalavimą. Tuomet Gydytojas pasiūlė *Mayo* kliniką. Vernonas pranešė, kad, kaip ir tikėjomės, sužinojęs apie pakilusius kraujo spaudimo rodiklius Ernestas puolė į paniką ir, pasak Vernono, jam turėtų pavykti nusiųsti Ernestą į *Mayo* – tyrimams ir ypatingam gydymui. Kiek vėliau Gydytojas suorganizavo Ernesto hospitalizaciją ir aptarė bendrą jo būklę, telefonu susisiekęs su klinikos gydytojais.

Lapkričio 30-ąją Ernestas, lydimas Vernono, nedideliu užsakytu lėktuvu nuskrido į Ročesterį Minesotoje ir dar tą pačią popietę buvo priimtas į *Mayo* kliniką. Užregistruotas Vernono Lordo vardu, jis buvo paguldytas Šv. Marijos ligoninės palatoje.

Ernestui nebuvo leidžiama naudotis telefonu, o laiškų jis neprašė, bet gruodžio mėnesį kažkokia proga telefonu pasikalbėjau su Mere, kuri, apsistojusi viešbutyje *The Kahler*, kasdien lankė Ernestą. Mieste ji jautėsi labai vieniša, tad mano dukros, norėdamos pralinksminti bent per Kalėdas, nusiuntė jai dėžę dovanų.

Gruodžio mėnesį Ernestui buvo atlikta vienuolika gydymo elektros šoku seansų, vadinamų EKT*. Merė papasakojo man, kokie jie siaubingi ir kaip Ernestas per juos prisikentėjo – labiau psichologiškai, nei fiziškai. Atrodo, jis visai puikiai sutaria su gydytojais, šie džiaugėsi jo pažanga. Tačiau, pridūrė Merė, ne taip gerai, kaip ji, pažinodami Ernestą, gydytojai negalėjo deramai visko įvertinti.

Pirmą sausio savaitę EKT seansai liovėsi. Netrukus Ernestas paklausė gydytojų, ar galėtų telefonu pasikalbėti su manimi, ir gavo leidimą. Tai buvo pirmasis jo, gulinčio ligoninėje, kontaktas su išoriniu pasauliu, taigi akivaizdžiai be galo svarbus. Pasiteiravau, ar yra kokių nors nurodymų, apie ką reikėtų kalbėti ir apie ką nereikėtų, tačiau jų nebuvo. Skambučiui buvo parinktas tam tikras laikas ir diena.

Telefonistas paprašė palūkėti, kol prie pokalbio prisijungs ponas Lordas. Pasisveikinęs Ernestas pasakė:

– Žinai, velniškai keista gulėti katalikiškoje ligoninėje, pasivadinus Lordu** – tuo labiau kad esu toks nevykęs katalikas.

Jis kalbėjo energingai ir puikiai tvardėsi, bet balse atsirado jam nebūdingas širdingumas. Pasipasakojo, kad prieš kelias dienas jam pirmą kartą nuo pat atvykimo pavyko paskaityti – skaitė turimą naująją mūsų draugo Džordžo Plimptono knygą. Ji vadinosi „Ne mano nosiai“ ir Ernestui labai patiko.

– Vis dėlto sunku kuo nors džiaugtis, – pripažino Ernestas, – patalpoje, kur esi čiupinėjamas ir užrakinamas, kur neturima padorumo patikėti tau net paties bukiausio įrankio.

* EKT – elektrokonvulsijų terapija.
** *Lord* – Viešpats (*angl.*).

Išgirdęs iš jo lūpų tokius dalykus gerokai nustebau, nes dorai neįsivaizdavau jo gyvenimo sąlygų. Pasiteiravau jo, ar gydytojai leistų man jį aplankyti. Jis pažadėjo išsiaiškinti ir pranešti man, nors Ročesteris pernelyg toli, kad būtų galima kviestis lankytojų.

– Tačiau jokiu būdu neatmetu pasiūlymo, – patikino jis, – be proto džiaugčiausi pamatęs tave.

Kalbėjomės penkiolika minučių, ir jis nė karto neužsiminė apie anksčiau jį kamavusias baimes. Daug šnekėjo apie „Paryžiaus apybraižas“ ir savo ketinimus vėl jų imtis, mat nusprendė publikuoti jas šį rudenį. Į pokalbį įsiterpė ligoninės telefonistas:

– Pone Lordai, prašytume baigti pokalbį.

Ir Ernestas skubiai atsisveikino.

Visas Minesotoje esantis Ročesterio miestukas buvo *Mayo* klinika, ir atvirkščiai. Įkurtas ant plokščios lygumos, panėšėjo į adatą, apsuptą antpirščių. Klinikos dangoraižis priminė adatą, o ligonius apgyvendinantys viešbučiai – antpirščius. Iš viso pasaulio plūstantys ligoniai apsistodavo viešbučiuose, kurie požeminiais koridoriais buvo sujungti su klinika – pailgo medaus korio formos pastatu, susidedančiu iš tyrimų palatų. Viešbučių liftuose susigrūsdavo neštuvai ir invalidų vežimėliai, paskui pirmyn atgal transportuojami koridoriais.

Pati *Mayo* klinika nebuvo įrengta kaip ligoninė. Tačiau buvo susitarta su miesto Šv. Marijos ligonine, kuriai vadovavo energingas vienuolių ordinas, ir klinikos gydytojai galėjo skirti gydymą ten gulintiems ligoniams.

Į Ročesterį turėjau skristi 1961 metų sausio 13 dieną. Sausio 10-ąją iš Ernesto kablogramos sužinojau, kad *Northwest* oro linijos streikuoja, todėl turėčiau su *Capitol* skristi tiesiai į Mineapolį, o iš ten – į Ročesterį su *Braniff* arba *Ozark*. Kitas variantas – sėsti į *Jefferson Transportation* limuziną, kuris važinėja kas keturias valandas, kainuoja aštuonis dolerius ir tikslą pasiekia per pusantros valandos.

Baigdamas jis pridūrė, kad dabar sveria 173 svarus ir ketvirtį – ir visa ši masė nudžiugs matydama mane.

Pabudo senasis Ernestas, pamaniau – vėl rūpinasi savo draugais, atsižvelgia į smulkiausias detales. *Maison Glass* nupirkau didelę skardinę eršketo ikrų ir Niuarke sėdau į *Capitol*. Deja, šio lėktuvo virtuvę iškrovė Čikagoje kartu su šaldytuvu, kuriame buvau pasidėjęs ikrus – daugiau jų nebemačiau. Ketinau atiduoti juos Merei kaip nedideles lauktuves iš Ročesterio *Grande Cuisine*.

Užsiregistravęs viešbutyje *The Kahler* patraukiau tiesiai į ligoninę. Ernestas atrodė pasibaisėtinai sulysęs: 173 svarai vietoj įprastų 210 ar 220. Veidas netekęs formos, pasikeitę net bruožai. Jis supažindino mane su savo slauge – stambaus sudėjimo apyjaune moterimi, kuri akivaizdžiai simpatizavo savo pacientui, o vėliau ir su gydytojais, kuriems jau buvo spėjęs suteikti „bičiulių statusą“. Kartais jis pietaudavo jų namuose, o vienas gydytojas man papasakojo, kad praeitą sekmadienį pakvietęs Ernestą pusryčių, paskui kartu su draugais sode už namo šaudę į skraidančius taikinius. Sėdėjome nedideliame, bet dailiai baldais apstatytame Ernesto kambaryje, su vos matomomis grotomis ant langų. Ernestas juokavo ir kvatojosi, linksmino gydytojus savo prisiminimais apie mūsų pergalę Otejyje ir apie tą popietę, kai aš išėjau į areną. Nors ir sumenkęs, Ernestas neabejotinai atrodė atsigavęs. Nesmagiai pasijutau pastebėjęs, kad gydytojai elgėsi su juo greičiau kaip su įžymybe, nei kaip su ligoninės pacientu.

Išeidami jie pasakė, kad Ernestas gali apsirengti ir kiek pasivaikščioti su manimi. Slaugė atnešė drabužius, o rengdamasis Ernestas parodė ant virtuvės spintelės gulinčią krūvą laiškų. Jis pasiguodė, kad visuomet stengdavosi atrašyti laiku, taigi dabar jaučiasi prastai, negalėdamas atsakyti į visus tuos naujus laiškus. Prisipažino svajojąs, kad čia būtų Nita*, kuriai galėtų padiktuoti visus atsakymus. Pa-

* Chuanita Chensen dirbo Amerikos ambasadoje Havanoje, o dalį laiko skirdavo Ernestui (*aut. pastaba*).

siūliau viešbutyje *The Kahler* susirasti valstybės stenografistą, kuris kiekvieną popietę valandai ar dviem jį aplankytų. Ši mintis pakėlė Ernesto nuotaiką.

– Tikrai norėčiau sutvarkyti visą susikaupusią korespondenciją, – pasakė jis, – kad grįžęs į Kečumą galėčiau iš karto grįžti prie knygos.

Tada jis uždavė klausimą, kurio bijojau nuo pat savo išvykimo iš Niujorko.

– O kaip reikalai su Kupsu?

Sausio pradžioje Kuperis atvyko į Niujorką filmuoti televizijos spektaklio apie kaubojų iš Amerikos ir pakvietė mane priešpiečių.

– Man reikia aptarti savo planus su Tėtušiu, – pasakė jis. – Po tos operacijos gydytojai pranešė, kad man vėžys. Pasak jų, ilgai neišsilaikysiu. Ir tikiuosi, kad jie neklysta.

Šią žinią jis išgirdo iškart po Kalėdų, kai suimtas stiprių skausmų pareikalavo iškloti visą tiesą. Dabar skausmas pasidarė toks nepakeliamas, kad ir gerdamas vaistus jis galėjo dirbti priešais kameras tik po valandą.

– Kaip Tėtušiui sekasi toje *Mayo* klinikoje?

Gudrybė su Vernono Lordo vardu išaiškėjo, ir visos šalies laikraščiai spėliojo apie Ernesto ligą.

– Puikiai.

– Kas jam nutiko, Hočai?

– Pakilo kraujo spaudimas. Bet dabar padėtis jau gerėja.

Būčiau nelabas, jei pasakyčiau Kuperiui tiesą, juk jam pačiam ne pyragai.

– Papasakok tu jam apie mane. Mudu visuomet kalbėdavomės atvirai, absoliučiai apie viską, tiesiog dalijomės gyvenimais, tad tikrai nenorėčiau, kad viską jis sužinotų iš kieno nors kito ar perskaitytų laikraščiuose. Bandžiau jam paskambinti, bet man neleido su juo kalbėtis, o tokios žinios nenorėčiau pranešti raštu.

Taigi, vykdydamas Kuperio prašymą, dabar pranešiau naujieną Ernestui. Jis nieko neatsakė. Žiūrėjo į mane taip, tarsi būčiau jį

išdavęs. Tada pasiėmė savo neperpučiamą striukę, iš lėto apsivilko, užsimaukšlino beretę ir mudu išėjome iš jo kalėjimo.

Iš centro greitai atsidūrėme priemiestyje.

– Tavo gydytojai atrodo pasiutusiai geri vyrukai, – pasakiau.

– Turi omenyje, kad jie patiki man šaudyti į taikinį?

– Na, tikrai gražu iš jų pusės taip šiltai tave priimti...

– Tačiau elektros šoko specialistai neturi jokio supratimo apie rašytojus ir apie tokius dalykus, kaip sąžinės graužimas ir atgailavimas, bet jie nekalti. Visi psichiatrai turėtų būti pamokyti kūrybiško rašymo, kad bent ką imtų suprasti.

– Ar procedūras jau nutraukė?

– Taip, ir kam to reikėjo – gadinti mano galvą ir trinti atmintį, didžiausią mano turtą, taip atimant iš manęs darbą – gebėjimą rašyti? Sakyčiau, vaistas buvo nuostabus, tik kad pražudė ligonį. Padėtis pasidarė liūdna, Hočai, tiesiog siaubinga. Skambinau vietos valdžiai, norėdamas pasiduoti, bet jie atsisakė kreiptis į policiją, nes nesuprato, kuo nusikaltau.

Man užgniaužė kvapą. Negalėjau patikėti...

– Pasiaiškinau apie federalinį teismą – tu klydai, o gal bandei mane apgauti – neliečiamybės nėra ir jie gali suimti Vernoną, ypač dabar, kai slapstydamasis prisidengiau jo vardu. Štai kodėl ketinau pasiduoti. Ar mateisi su Onora?

Toliau ėjo tokia pati nuodugni ir sekinanti apklausa apie Onorą, imigracijos agentus ir visa kita. Haliucinacijos nepasikeitė ir nesumažėjo. Jo kambarys prikaišiotas blakių, skambučių iš ligoninės klausomasi, o vieną iš studentų medikų jis įtarė esant užsimaskavusį federalinį agentą. Mūsų pasivaikščiojimą sutrumpinau kaip galėdamas, bet vis tiek atrodė, kad jis niekada nesibaigs.

Tą vakarą viešbučio valgykloje pietavau su Mere. Ji pasakė, kad per šešias savaites Ročesteryje tai pirmas kartas, kai ji valgė ne vienui viena savo kambaryje. Mudu aptarėme Ernesto dvilypumą: kaip skirtingai jis elgiasi matant gydytojams ir būdamas tik su mumis.

Merė sakė jau kalbėjusi apie tai su gydytojais, bet jei pasikalbėčiau ir aš, tai labai pagelbėtų.

Gydytojai pripažino žinoję, kad Ernestą vis dar kankina jo manijos, bet stiprėjantis jo noras grįžti prie darbo, jų nuomone, yra svarbiausias gijimo ženklas. Išreiškiau susirūpinimą dėl jo svorio ir pasiteiravau, ar jie negalėtų leisti jam daugiau valgyti ir šio bei to išgerti. Paklausiau, ar tokiam žmogui, kaip Ernestas, kuris visą gyvenimą daug gėrė, visiška abstinencija negali būti tiek pat žalinga psichologiškai, kiek yra naudinga fiziškai. Jie atsakė, kad, jų akimis, jis yra užtektinai stiprus, svorio keisti nereikėtų, o dviejų taurių vyno per dieną visiškai gana. Pasakiau suprantantis, kad mano prašymas įžūlokas, tačiau norėjau pabrėžti, jog Ernestas yra labai ypatingas žmogus. Jis taip nepaiso „normos", kad jokiu būdu negalima elgtis su juo kaip su eiliniu ligoniu – prieš taikant jam kokią procedūrą, ar elektros šoko, ar kitokią, būtina atidžiai apmąstyti. Dar kartą atsiprašiau už savo pernelyg drąsų kišimąsi, bet tiesiog privalėjau tą pasakyti.

Kitą dieną vėl pamačiau Ernestą. Su juo buvo Merė, o jo nuotaika svyravo nuo didžiulės pagarbos ir dėkingumo už jos meilų ir dėmesingą rūpestį iki žvėriško užgaulumo. Po vieno tokio protrūkio Merė atsiprašė ir išėjo į vestibiulį, o kai grįžo, akys buvo paraudusios. Tada pasimatyti su Ernestu užėjo du jo gydytojai, ir jis staiga persimainė, kaip ir vakar.

Ernesto susidomėjimas darbu ir sugebėjimas dirbti neabejotinai augo. Jis sutvarkė visus savo laiškus, kaip to pageidavo valstybės stenografistas, turėjęs ateiti tą popietę, ir be galo nekantravo pradėti diktuoti atsakymus. Taip pat parašė rišlų ir įspūdingą reklaminį tekstą, kurį Džordžas Plimptonas panaudojo knygos viršeliui:

„Ši gražiai papasakota ir neįtikėtinai sumanyta istorija apie sau pasiskirtą išbandymą šiurpina tarsi tikras košmaras. Jūs pažvelgsite į pačias tamsiausias Volterio Mičio sielos kerteles."

Ernesto ligotumas ir gera savijauta dabar maišėsi tarpusavyje, be jokių aiškių požymių, kas nugalės.

Tą rytą Ernestui atėjo telegrama, kviečianti jį kartu su Mere dalyvauti išrinkto naujojo prezidento Kenedžio inauguracinės kalbos iškilmėse. Kvietimas Ernestą pradžiugino ir sujaudino, po kurio laiko mudu sukūrėme deramą atsisakymo tekstą.

Atėjus laikui man važiuoti į oro uostą, Ernestas palydėjo iki lifto ir užlaikė praviras duris, nenorėdamas manęs paleisti.

– Ateinantį pavasarį grįšime į Otejį, – pasakė jis. – Hemhočo vėliava vėl šiurpins bilietų pardavėjų širdis, – sukikeno. – Pameni tą spekuliantą bilietais, kuris matydamas, kaip skaičiuoju savo laimėjimą, pasakė: „Akivaizdu, kad mesjė rado savo pašaukimą". – Patapšnojo man per petį: – Gerasis senis Hočas... per mane tiek prisikentėjai, ar ne, drauguži mano?

– Tavo dėka patyriau pačias nuostabiausias dienas savo gyvenime.

– O visa tai?

– Po velnių, Tėtuši, juk pats kartą sakei, kad keliaudamas labai toli kartais gali tikėtis šleptelti ant sėdynės. Be to, buvai pargriautas ir anksčiau.

– Žinoma. Bet visuomet atsistodavau ant kojų suskaičiavęs iki trijų.

– Svyruodamas.

– Tikrai taip. Bet šį kartą jau suskaičiuota iki šešių. O gal net iki septynių.

– Dabar naujos taisyklės: skaičiuojam iki aštuonių.

– Dievulėliau, kaip norėčiau dabar būti pas Badį ir pamatyti jodinėjimą su kliūtimis. Bet pažadu – pavasarį tikrai nuvyksime į Otejį. Parašysiu Džordžui, kad jau pradėtų rinkti informaciją apie žirgus. Susitaupyk pinigų, Hočai, nes Bataklano vaiduoklis vėl lėks šuoliais!

Liftas primygtinai suzvimbė. Pastebėjau už Ernesto nugaros stovinčią slaugę. Įlipau į liftą.

– Labai dėkoju, kad aplankei mane, – pasakė jis.

Penkioliktas skyrius

Kečumas, 1961 metai

Didžiam mano nustebimui, Ernestą paleido iš *Mayo* klinikos sausio 22-ąją, nuo mūsų susitikimo praėjus devynioms dienoms. Jis paskambino man į Holivudą ir pasidžiaugė esąs patenkintas, kad vėl gali darbuotis savo namuose Kečume. Grįžęs kitą dieną jis išsiruošė medžioklėn, ir dabar už virtuvės lango, virš malkų rietuvės, kabojo aštuoni gaigalai ir dvi kryklės. Iš balso atrodė, kad jis jaučiasi gerai.

Padėjęs ragelį pajutau palengvėjimą, kad jis išsigelbėjo iš to kalėjimo ir sugrįžo ten, kur jam priklausė būti. Tačiau atmintyje perkračius mūsų pokalbį pasivaikščiojimo metu mane apėmė nerimas.

Po kelių dienų Ernestas nusprendė priimti ilgai laukusį *Twentieth Century* pasiūlymą dėl apsakymų apie Niką Adamsą. Vasario mėnesį jo laiškai ir skambučiai buvo glausti ir dalykiški. Mudu susiskambindavome kiekvieną savaitę. Ernestas pasidalijo tik vieninteliu rūpesčiu – kad per mažai sveria, o tiksliau – 170 svarų, todėl nebebuvo toks pat energingas, kaip kadaise. Paraginau jį priaugti kelis svarus, bet jis atsisakė pridėti bent vieną kaloriją prie griežtos dietos, kurią jam paskyrė gydytojai. Ernestas savo dietos laikėsi kaip karinio įsakymo, – abejoju, kad tie gydytojai turėjo bent vieną tokį ligonį, šitaip griežtai paklūstantį jų komandoms.

Vasario 18-ąją Ernestas paskambino man į Niujorką, norėdamas pasitarti, ką daryti su 125 tūkstančiais dolerių, kuriuos gaus už filmą. Labiausiai jam rūpėjo mokesčiai.

– Paskambinau savo advokatui, – sakė jis, – ir paprašiau septyniasdešimt procentų padėti į mokesčių sąskaitą, o trisdešimt – į einamąją sąskaitą. Jo nuomone, procentai buvo per dideli, bet nemanau, kad jis tikėjosi, jog mano knyga rudenį jau bus baigta. Be to, mokesčiai gali padidėti.

– Ne, mokesčius ruošiamasi sumažinti, Tėtuši.

Pritariau jam, kad problemiškai didelės mokesčių sąskaitos jis daugiau nebedidintų.

– Į vieną dalyką gyvenime neatsižvelgiu – į mokesčių mažinimus. Taigi, padėjęs septyniasdešimt procentų į mokesčių sąskaitą ir dešimt atidavęs teisininkui už tarpininkavimą, banke pasilikau tik dvidešimt tūkstančių du šimtus penkiasdešimt dolerių, o už dešimt apsakymų tai išties menkutė suma.

Artėjant kovui Ernesto braižas laiškuose, o kartu ir turinys vėl ėmė keistis. Raidės taip sumažėjo ir susispaudė, kad buvo sunku skaityti. Patys laiškai ėmė panašėti į skundus, ir vis mažiau juose buvo kalbama apie darbą.

Maždaug tuo metu Ernestas pasiūlė jam skirtus laiškus adresuoti Vernonui Lordui į San Valio ligoninę. Atgaliniame adrese turėjau įrašyti O raide prasidedantį vardą – taip Vernonas žinos, kad laiškas skirtas būtent Ernestui. Turėjau paprašyti, kad lygiai taip pat darytų ir Onora.

Paskutinę kovo savaitę kalbėdamasis su manimi telefonu Ernestas buvo apatiškas ir, kaip man pasirodė, netekęs drąsos.

– Būtų neblogai planuotis į priekį, – sakė jis, – bet tai neįmanoma, kol nebaigiau knygos apie Paryžių. Sveikata reikalauja dėmesio kiekvieną dieną. Svoris siaubingai mažas. Prieš planuodamas tolesnį darbą ir veiksmus, norėčiau žinoti, kuo tai baigsis. Man nesmagu dėl to kelti rūpesčių nei Merei, nei kam nors kitam, nei sau pačiam. Mokausi būti stiprus sverdamas šimtą šešiasdešimt devynis svarus, bet aišku viena – su tokiu mažu svoriu juokauti negalima. Sakau tai, kad žinotum tikrąją padėtį.

Iš balso jis atrodė susenęs. Sakinių pabaigos išnykdavo, tarsi jam trūktų energijos juos pabaigti.

– Tiksliai laikausi gydytojų nurodymų ir mano spaudimas puikus. Tik krintantis svoris šiek tiek gąsdina.

– Nejau negali truputėlį priaugti? Ką sako Vernonas?

– Aš nieko prieš gąsdinimus, jei tik pavyktų užsimiršti ir bent kiek pasilinksminti. Turbūt esu išlepintas. Visuomet gerai leisdavau laiką.

Kai balandžio pradžioje vėl kalbėjomės telefonu, Ernestas buvo patiklus, nebeminėjo Onoros nei laiškuose, nei per pokalbius. Telefonu sunkiai susišnekėdavome. Jis klimpo į depresiją dėl darbo, nors tiksliai nesupratau, ar dėl to, kad jam nepatiko, ką jis rašo, ar dėl to, kad sunku rašyti. Užsiminiau apie jo draugus, norėjau apie juos papasakoti, tačiau tai jo nesudomino. Bandžiau aptarti scenarijų pagal apsakymą apie Niką Adamsą, kurį kaip tik rengiausi pradėti rašyti, bet ir tuo jis nesusidomėjo.

Balandžio 18-ąją dalyvavau kokteilių vakarėlyje Niujorke, kurį suorganizavo Harvis Braitas, kad atšvęstų Džordžo Plimptono knygos publikaciją. Vakarėlis buvo linksmas, susirinko puiki kompanija, jo metu Harvis pasiūlė paskambinti ir pasikalbėti su Ernestu. Nenorėjau sakyti, kad jis nepajėgs kalbėtis telefonu, kai fone klega įsilinksminę vakarėlio dalyviai, ir visaip bandžiau išvengti skambučio, apsimečiau, kad neturiu su savimi jo numerio. Deja, Harvis rado numerį savo adresų knygutėje.

Iš pradžių su Ernestu pasikalbėjo Harvis, paskui Džordžas, abu įkaušę ir smagiai nusiteikę. Džordžas pasidžiaugė, kaip puikiai einasi jo knyga. Kai ragelį perdavė man, Ernestas pasakė:

– Hočai, labai prašau, sustabdyk juos, – balsas buvo duslus, o žodžiai pasiekė mane lyg į šulinį krintantys akmenys. – Viskas taip sudėtinga. Nebepajėgiu pabaigti tos prakeiktos knygos. Viską susidėliojau mintyse ir įsivaizduoju, kokia ji turėtų būti, bet popieriuje užrašyti nepavyksta.

Linksmai nusiteikę Harvis ir Džordžas stebėjo mane, taigi pakėliau lūpų kampučius ir nuleidau žvilgsnį į telefoną.

Ištariau kažką tokio siaubingai kvailo:

– Ką gi, džiaugiuosi, kad jau tiek pasistūmėjai.

– Hočai, aš negaliu pabaigti knygos. *Negaliu*. Kiaurą dieną išstovėjau prie to prakeikto darbo stalo, bet pavyko parašyti gal tik vieną vienintelį sakinį, gal kiek ir daugiau, net nežinau, ir nieko negaliu padaryti. Nė truputėlio. Ar supranti, *negaliu*. Parašiau Skribneriui, kad išbrauktų šią knygą. Turėjau pabaigti ją šį rudenį, bet teks atšaukti susitarimą.

– Jie gali nukelti projektą iki pavasario.

– Ne, jie to nepadarys. Nes aš nebaigsiu rašyti. Nei rudenį, nei kitą pavasarį, nei po dešimties metų. Negaliu. Tai nuostabi sumauta knyga ir ji liks nebaigta. Supranti?

Kai padėjau ragelį, Harvis pasakė:

– Atrodo, jis laikosi puikiai, ar ne?

Visa tai nutiko balandžio 18 dieną. O balandžio 23-iąją, sekmadienį, vienuoliktą ryto, man paskambino iš Kečumo. Ernestas gulėjo San Valio ligoninėje, kas tris valandas jam švirkštė stiprių raminamųjų – amobarbitalio.

Tą rytą įžengusi į svetainę Merė rado Ernestą vestibiulyje, prie ginklų stovo. Vienoje rankoje jis laikė ginklą su atidarytu lizdu, kitoje – du šovinius. Ant ginklų stovo gulėjo atremtas laiškas, adresuotas Merei. Ji žinojo, kad netrukus turėjo ateiti Vernonas Lordas pamatuoti Ernesto kraujo spaudimo, taigi stengėsi iki to laiko atitraukti jo dėmesį. Ji matė, kaip Ernestas grimzdo į neviltį negalėdamas rašyti, tačiau nė neįtarė, kad depresija pažengė taip toli.

Ernestas stovėjo ramiai ir nė nekrustelėjo, kad įdėtų šovinius į lizdą, taigi nieko nesakydama dėl ginklo Merė paprašė paduoti jai raštelį. Ernestas prašymo neįvykdė, bet perskaitė kelis pasirinktus sakinius. Rašė apie savo paskutinę valią, Merei jis nesuteiks rūpesčių –

ji liks aprūpinta. Pranešė pervedęs į jos sąskaitą 30 tūkstančių dolerių. Tada nuo laiško perėjo prie savo paskutinio rūpesčio – atsiskaitymo su namų tvarkytoja. Vėl užsivedė apie federalinius agentus, kurie, be abejonės, pričiups jį dėl mokesčių už namų tvarkytoją, bet tuo metu pasirodė Vernonas. Kai jis paėmė iš Ernesto rankų ginklą, šis nesipriešino.

Vernonas jau susisiekė telefonu su *Mayo* klinika ir paprašė manęs, kad trumpai nupasakočiau jam situaciją.

Vernonas perskambino man tą pačią dieną, pusę penkių, ir pranešė, kad gydytojai primygtinai reikalauja, jog Ernestas savo noru vyktų į Ročesterį, tačiau šis griežtai atsisako.

– Skambinau Gydytojui, – pasakiau, – jis turėjo paskambinti į *Mayo* kliniką, o tada tau.

– Ir skambino. Viską susitarė su klinika ir aptarė visas procedūras, tik nemanau, kad jis žino apie sąlygą, kad Ernestas turi vykti laisva valia. Po velnių, jis neturi jokios laisvos *valios!* Apie ką jie kalba? Man padeda mano kolega, daktaras Oslis, bet mes tik žaidžiame su laiku. Tokiam atvejui neturime sąlygų: atvirai sakant, Hočai, jei nenuvešime jo į reikiamą vietą, *ir kuo skubiau,* jis tikrai nusižudys. Tik laiko klausimas, ar jis išgyvens, o sulig kiekviena valanda vilties mažės. Jis sakosi nebegalintis rašyti – paskutinėmis savaitėmis su manimi jis tik apie tai ir kalbėjo. Jis sako, kad jam nebėra dėl ko gyventi. Hočai, jis daugiau niekada neberašys. Jis nebegali. Jis pasidavė. Štai ir motyvas atsisveikinti su šiuo pasauliu. Bent jau išorinis. Ir tokį paaiškinimą turėsiu priimti, nes nesu pasirengęs kastis giliau. Tačiau, bent mano nuomone, tai gana rimta motyvacija, ir, turiu prisipažinti, klaikiai jaudinuosi. Dabar pripumpavome jį raminamųjų, bet ar ilgai jį taip išlaikysime? Sakau tau, kaimo gydytojui tai milžiniška atsakomybė! Jis ne tik mano draugas, jis – *Ernestas Hemingvėjus.* Privalome nusiųsti jį į *Mayo* kliniką!

Visą dieną paskui netilo skambučiai tarp Niujorko, Kečumo, Holivudo ir Ročesterio, bet *Mayo* klinikos gydytojų neprikalbinome

nei atvykti į Kečumą, nei nusileisti savo griežtam reikalavimui, kad ligonis į kliniką turi atvykti savo noru. Garsusis gydytojas pasiūlė Vernonui Lordui išbandyti kelias procedūras, kurios paskatintų Ernesto norą bendradarbiauti. Norėjau atvykti į Kečumą ir kuo galėdamas prisidėti, bet, šio Gydytojo nuomone, turėjau palūkėti ir pasirodyti, jei Vernonui nepasisektų.

Kitą dieną paskambino baisiai sukrėsta Merė. Nutiko tikras košmaras. Vernonui galų gale pavyko įkalbėti Ernestą sugrįžti į *Mayo* kliniką ir iš Heilio jau pakilo užsakytas lėktuvas. Tada Ernestas pasakė, kad prieš išvykstant jam reikia pasiimti iš namų kelis daiktus. Jų atnešti Vernonas norėjo pasiųsti Merę, bet Ernestas paaiškino, kad tą padaryti galįs tik jis pats, o be jų į kliniką važiuoti neketinąs. Taigi Vernonui nenoromis teko nusileisti, bet iš pradžių jis pakvietė kartu eiti Don Andersoną, šešių pėdų ir trijų colių ūgio vyruką, sveriantį daugiau kaip du šimtus svarų. Kartu Vernonas pasiėmė ir slaugę su Mere.

Tada visi penki jie privažiavo prie namo ir Ernestas pasuko durų link, o jam iš paskos vorele sekė Donas, slaugė, Merė ir Vernonas. Staiga Ernestas pasileido šuoliais prie durų ir, užtrenkęs jas paskui save, užšovė skląstį Donui prieš nosį. Donas įsiveržė į namą pro atsargines duris ir užtiko Ernestą prie ginklų stovo, su ginklu rankose, jau dedantį šovinį į lizdą. Pribėgęs Donas pargriovė jį ant žemės. Užvirė įnirtinga kova dėl ginklo. Prireikė ir Vernono pagalbos. Laimei, saugiklis buvo nuleistas ir ginklas neiššovė. Ernestas buvo sugrąžintas į ligoninę ir dar stipriau paveiktas vaistais.

Dabar jis sakė negrįšiąs į *Mayo,* bet Vernonas vis tiek laikė paruoštą lėktuvą San Valio oro uoste vildamasis, kad dar pavyks perkalbėti Ernestą. O *Menninger's* ligoninėje virė diskusijos.

Kitą rytą Merė paskambino pasakyti, kad Ernestas staiga sutiko vykti, ir lėktuvas ką tik pakilo iš Ročesterio. Drauge su juo vyko Vernonas ir Donas Andersonas. Merė vos tvardėsi. Ji pažadėjo vos grįžusi iš karto paskambinti Vernonui.

Paskambino tik po vidurnakčio. Vernonas pranešė, kad prieš pakylant jis davė Ernestui stiprių raminamųjų, bet netrukus Ernestas įnirtingai bandė atplėšti duris ir iššokti iš lėktuvo. Prireikė visų Dono ir Vernono pastangų atitraukti jį toliau nuo durų. Vernonas suleido didžiulę dozę amobarbitalio, ir jis apmigo.

Tada kažkas nutiko mažojo lėktuvo varikliui ir teko nusileisti Kaspere, Vajominge. Išlipdamas iš lėktuvo Ernestas bandė įlįsti į besisukantį propelerį, tačiau Donas spėjo pačiupti jį už rankos ir stojo tarp jo ir propelerio, nors šio manevro metu Ernestas netyčiomis vos neįstūmė į propelerį paties Dono.

Lėktuvo remontas užtruko kelias valandas. Visą tą laiką Ernestas laikėsi ramiai, kol vėl pakilo į orą. Valandą apsimetinėjęs miegantis, jis dar kartą pabandė iššokti iš lėktuvo, skrendančio virš Dakotos.

Nusileidus Ročesteryje juos pasitiko *Mayo* gydytojai. Ernestas pasisveikino su jais kaip su gerais draugais ramus it avinėlis ir buvo nedelsiant nugabentas į Šv. Marijos ligoninę, į ypatingos apsaugos skyrių su nuolatine priežiūra.

– Ar žinai, kuri šiandien diena? – paklausiau Vernono.

– Rodos, dvidešimt penkta.

– Taip, beveik trys mėnesiai, kaip buvo išrašytas.

– Ką gi, gydymas padėjo neilgam.

Gegužės pradžioje pirmą kartą susitikau su Kuperiu. Vasario ir kovo mėnesiais jis jautėsi gerai ir džiaugėsi gyvenimu kaip ir anksčiau. Vieną popietę jis pasikvietė mane į savo prabangų modernios architektūros namą Baroda Draive pasižiūrėti sode surengto penkių karatė meistrų pasirodymo. Kartais iškilmingų pietų čia susirinkdavo seni draugai, kurie su Kuperiu elgėsi taip, lyg jis būtų visiškai sveikas.

Tačiau balandį vėžys ir skausmai jį taip sugraužė, kad jis ant kojų nebeatsistojo. Tą birželio popietę užėjęs pasimatyti su juo radau išsekusią figūrą, pasliką gulinčią tamsiame kambaryje. Ten, kur dažai

nubluko, švietė žilos plaukų sruogos. Palydėjusi mane į jo kambarį, jo žmona paliko mus vienus.

– Tėtušis skambino man prieš kelias savaites, – trumpam nutilo, nes kalbėdamas kentė skausmą. – Pasipasakojo taip pat sergantis. Bet lažinuosi, kad pralenksiu jį kelyje į anapus.

Nusišypsojęs jis užsimerkė ir jau maniau, kad užsnūdo.

– Girdėjau per radiją, kad jis vėl atsidūrė *Mayo*. – Jo akys prasivėrė. – Ar tai tiesa?

– Taip.

– Vargšas Tėtušis...

Kuperis vėl užsimerkė, bet jaučiau, kaip klausėsi mano pasakojimo apie praėjusio sezono medžioklę Kečume su smulkiomis paskalomis apie ten gyvenančius jo pažįstamus.

Staiga jį suėmė smarkūs skausmai, veidas persikreipė ir apsipylė prakaitu. Priepuoliui pasibaigus Kuperis ištiesė ranką prie lovos staliuko ir paėmęs Nukryžiuotąjį pasidėjo jį greta ant pagalvės.

– Perduok Tėtušiui kai ką svarbaus. Tik nepamiršk, nes aš daugiau su juo nebepasikalbėsiu. Pasakyk jam... kad anuomet abejojau, ar mano sprendimas buvo teisingas, – jis prisitraukė Nukryžiuotąjį arčiau savęs ir priglaudė prie skruosto. – Tačiau dabar suprantu, kad tai buvo geriausia, ką esu padaręs savo gyvenime.

– Pasakysiu.

– Tik nepamiršk.

– Nesirūpink, Kupsai. Būtinai pasakysiu.

Po dešimties dienų jis mirė.

Šįkart *Mayo* gydytojai nepatarė Merei vykti į Ročesterį. Jų nuomone, Ernestui būsią geriau atskirtam nuo išorinio pasaulio. Taigi Merė pasiliko Kečume ir telefonu palaikė ryšį su gydytojais.

Nuo Ernesto paguldymo į ligoninę praėjus dviem savaitėms, Merė paskambino man į Niujorką.

– Gavau laišką nuo Tėtušio – jis parašė man pirmą kartą. Ilgą laišką, gana gražiai užrašytą ir daug aiškesnį, ko jau seniai nebuvo. Bet jis vis dar dejavo dėl pinigų stygiaus – ir pasidalijo su manimi nauju rūpesčiu, kurį privalau tau papasakoti, kad ir kaip to nenorėčiau. Vargšelis Hočas... Tėtušis rašo norįs nusipirkti naujų drabužių – žinoma, buvau jam sudėjusi visa, ko tik galėtų prireikti, paskui rašo: „Taip pat turėčiau vėl grįžti prie darbo, noriu ištrūkti iš čia kaip įmanoma greičiau."

– Kaip manai, ar gydytojai perskaito laiškus prieš išsiųsdami?

– Nežinau, savo atsakyme išpasakojau jam visas vietines naujienas, tada paprašiau: „Tik nedumk akių savo draugužiams tenai, nesiprašyk namo, kol jie nebus tikri, kad visiškai pasveikai, juk nė vienas iš mūsų nenori, kad pasikartotų tas tris mėnesius trukęs pragaras Kečume." Bet, Hočai, man neramu, kad jis taip ir darys. Nerimauju ir dėl to, kad galbūt nederėjo jam to rašyti. Juk žinai, kokia aš tiesmuka. O kiek suprantu, po šitokių žodžių Tėtušis gali pradėti įtarinėti ir mane. Iki šiol to buvau išvengusi.

– Man regis, visiškas atvirumas gal ir nėra geriausias kelias, bet mes nežinome, kaip su juo kalba patys gydytojai.

– Būtent. Ką gi, norėjau paklausti tavęs vieno: gal galėtum apie tai pasikalbėti su Garsiuoju gydytoju. Visiškai nenoriu nei atimti tavo laiko, nei kelti nerimo. Tik neturiu, kas padėtų man susigaudyti čia, kur aš nieko neišmanau. Bijau, kad niekas nepaaiškino Tėtušiui jo proto aptemimo priežasčių. Nors per pirmą jo apsilankymą *Mayo* klinikoje gydytojai atvėrė jam akis dėl jo haliucinacijų, bet nejau nėra reikalo pasikapstyti giliau? Aš netgi nežinau, ką turėtų pakeisti elektros šokas.

– Jie vėl taiko elektros šoką?

– Kai paskutinį kartą kalbėjau su gydytojais, jie ketino pradėti naują seriją, tačiau nežinau, kiek procedūrų bus paskirta. Labiausiai man neramu dėl jo kalbų apie grįžimą namo. Viena aišku – jei pasikartos tų trijų mėnesių įvykiai, nebeatsilaikysiu. Aš negąsdinu –

nebeatsilaikysiu. Taigi pagalvojau, ar negalėtum nueiti pas Gydytoją ir paklausti jo patarimo. Jis manęs nepažįsta, tad kalbėtis su juo telefonu būtų tikrai nevykęs reikalas. Galbūt mums vertėtų dar kartą pabandyti pasiųsti Ernestą į *Menninger's* ligoninę? Ar negalėtum paklausti jo ir apie tai?

Susitikimas su Gydytoju Ernesto būklę nušvietė man plačiau. Iš pradžių jis bendrais bruožais papasakojo apie manijas ir haliucinacijas, paaiškino, kad iš tiesų labai nedaug žinoma, kaip tarpusavyje veikia įvairūs simptomai – įkyrios mintys, fobijos, depresija, haliucinacijos, asmenybės praradimas, nerimas, dar visokie kitokie – ir įvairūs akcentų pasikeitimai, vieną dieną išryškinantys vienokį simptomą, kitą dieną – kitokį. Vis dėlto įprasčiausia, kad įkyrios mintys pereina prie haliucinacijų. Įkyrios mintys prievarta okupuoja psichiką. Žmogus supranta, jog trūksta logikos, ir laiko šias mintis svetimomis savajam ego ir sau pačiam, bet vis tiek pasiduoda jų įtakai, vengdamas nerimo, apimančio jomis abejojant ar jas ignoruojant. O haliucinacijos, toliau aiškino Gydytojas, tai klaidingi įsitikinimai, nepasiduodantys loginiams ar faktiniams jų klaidingumo įrodymams. Kai kuriais atvejais, nurodė jis, toji plonytė riba peržengiama vienaip, o kartais – kitaip. Kartais žmogus gali elgtis vedamas įkyrių minčių, o kitą kartą – atsiduoti klaidingiems įsivaizdavimams.

Konkrečiam Ernesto elgesiui pritaikęs šiuos bendruosius principus, Gydytojas pasakė, kad praeitą spalį Madride Ernesto susirūpinimas bagažo perviršiu, savo vardo slėpimas ir lėto, seno lėktuvo pasirinkimas, vengiant sekimo – visa tai buvo įkyrių minčių pasireiškimas. Bet vėlesni nuogąstavimai, kad kažkas klausosi pokalbių ir kad jį suims federaliniai agentai dėl nepilnametės moralinio žlugdymo ir neapmokėtų neegzistuojančių mokesčių, jau buvo haliucinacijos. Įkyriai persekiojančias mintis galėjo išsklaidyti primygtinė logika, kaip parodė mūsų galų gale sunkiai pasiekta pergalė, kai Ernestas nerimavo dėl bagažo perviršio. Tačiau tos įkyrios mintys išaugo į haliucinacijas, ir dabar Ernesto nebegalėjo paveikti jokie logiški įti-

kinėjimai ar įrodymai. Įkyrias mintis apgaubė neįveikiamas kevalas, o faktas, kad šis haliucinacijų kevalas yra neprieinamas, reikalavo panaudoti gydymą elektros šoku.

Dėl paties elektros šoko Gydytojas pasakė, kad ši terapija šiandieną jau yra atgyvena. Jis paaiškino, kad taikant modernų gydymą ligonis užmigdomas suleidžiant vaistų ir taip išvengiama konvulsijų, susijusių su šoko terapija. Iš kadaise bauginusios procedūros dabar liko viso labo injekcijos dūris ir po jo apimanti užmarštis; po kelių valandų nubudusiam ligoniui gali šiek tiek svaigti galva, bet nebūtinai. Paprastai ligonis ima keistis po kokių trijų keturių seansų, o būklei „sutvirtinti“ reikalingi dešimt ar dvylika tokių seansų, nors gali prireikti ir dvidešimt. Jei pagerėjimas išsilaiko savaitę ar dvi, pasibaigus terapijai, tai yra puiki prognozė. Jei išryškėja ligos atsinaujinimo ženklų, vėl skirtas kelių savaičių gydymas dažnai duoda gerų rezultatų.

Paklausiau Gydytojo, ar elektros impulsai būna nukreipti į konkrečią smegenų dalį. Jis pasakė, kad yra penkiasdešimt organinių ir penkiasdešimt psichodinaminių teorijų, aiškinančių šio gydymo efektyvumą, o tai, be abejo, parodo mūsų neišmanymą. Medicina naudoja daugybę priemonių, kurių nesugeba paaiškinti: pavyzdžiui, digitalį nuo širdies nepakankamumo, arba insuliną nuo diabeto. Žinome tik tiek, kad jie veikia. Gydymas elektra taikomas uždėjus elektrodus ant smilkinių ir taip paveikiamos visos smegenys. Nėra žinoma, kur tiksliai kaupiasi atmintis, bet greičiausiai ji artimai susijusi su ląstelėse molekuliniu lygmeniu vykstančiais cheminiais procesais.

Pasiteiravau jo nuomonės dėl Ernesto nusiskundimų, esą elektros šoku gydytojai ardantys jo atmintį. Jis paaiškino, kad abu pagrindiniai šios terapijos šalutiniai efektai – atminties praradimas ir sutrikimas – netrukus dingsta. Tiesa, sakė jis, detalės apie ligą ir hospitalizaciją gali visam laikui išsitrinti iš atminties – dėl gydymo ar dėl pačios ligos – bet, jo nuomone, šios detalės vis tiek nereikšmingos.

Tačiau jis patikino, kad gydymui pasibaigus visi iki ligos į atmintį patekę įvykiai ir patirtis visiškai atkuriami.

Gydytojas svarstė, kad Ernesto baimė nuskursti ir fiziškai ar įstatymiškai patekti į pavojų galbūt sietina su jo išsisėmusio rašytojo savijauta, grėsme jo tapatybei ir statusui. Pasak Gydytojo, psichopatologiniai simptomai gynė Ernestą nuo būtinybės tą pripažinti. Tie simptomai tokie stiprūs, kad psichoterapija jų nebūtų įveikusi – juos nekenksmingus padarė tik elektros šokas.

Gegužės mėnesį Ernestui teko visa elektros terapijos seansų serija. Mėnesio pabaigoje baigus gydymą Merei buvo leista aplankyti jį trims dienoms. Ji pranešė, kad Ernestas dėl šios terapijos niršo dar labiau nei dėl ankstesniųjų, skundėsi suniokota atmintimi, dejavo, kad jis žlugęs rašytojas. Dėl visko kaltino *Mayo* gydytojus, ir šie galų gale nusileido jo reikalavimui nutraukti EKT. Esminė nesutarimų tarp Ernesto ir gydytojų priežastis buvo jo nesugebėjimas pripažinti, kad tokiai būklei reikėjo drastiško gydymo. Akivaizdu, kad gydytojams nepavyko jam parodyti, kokios rimtos jo problemos.

Nors jis daugiau nebekalbėjo Merei apie savižudybę ir netgi tvirtai pareiškė, kad liovėsi apie tai galvojęs, tačiau įkyrios mintys niekur nedingo: dabar išsipūtė iki priešiškumo Vernonui Lordui ir net pačiai Merei. Pirmąjį jos atvykimo vakarą Ernestas apšaukė ją, kad ši nutempusi jį į *Mayo* kliniką, norėdama pasisavinti jo pinigus. O kitą dieną vėl ėmė elgtis meiliai ir su dėkingumu. Jo nuotaikos keitėsi tiesiog beprotiškai. Naujos įkyrios mintys nuteikė jį prieš Kečumą: nebegalėjo ten grįžti, nes visi jam melavo, tik ir laukdami progos suimti ir įkišti už grotų už valstybei nesumokėtus mokesčius. Merę jis apkaltino slaptu bendradarbiavimu – viliojanti sugrįžti, kad jie jį sučiuptų.

– Kaip mums įkalbėti jį gydytis, jei jam neatrodo, kad to reikia? – klausė Merė. – Kaip parodyti jam jo problemos dydį ar apskritai įtikinti, jog jam bėda, kad *Mayo* gydytojai galėtų padėti? Neatrodo, kad jiems pavyko jam išaiškinti, kodėl reikalingas elektros šokas. Galbūt pavyktų mums? Matyti jį uždarytą, niekur neišleidžiamą

be palydos, buvo siaubinga. Vargšelis! Nejau nėra jokios galimybės laikyti jį kur nors atvirame ore? Juk žinai, kaip Tėtušis mėgsta būti lauke. Jis svajojo išvykti į užsienį, net ketino pasiųsti kablogramą draugams Ispanijoje ar Prancūzijoje, taigi galbūt jis galėtų persikelti į Šveicarijos kliniką ar kur kitur. Nepaprastai sunku matyti, kaip jam reikia pagalbos, kai aplinkui tiek daug pagalbininkų, kuriems neišeina prie jo priartėti. Turi būti kokia nors išeitis.

Atrodė, kad Ernesto protas sukūrė nepakenčiamą kalėjimą, iš kurio ištrūkti nebuvo vilties. Numanydamas, kad niekada nebegalės grįžti į savo namus Havanoje, įkyriomis mintimis pastatė dar tris sienas: Ročesteryje negalįs pasilikti, nes čia griaunama jo atmintis; į savo butą Niujorke negalįs grįžti, nes ten jį areštuotų už žalą tame mieste gyvenusios nepilnametės moralei; o į Kečumą negalįs grįžti, nes ten jį prigriebtų dėl mokesčių valstybei.

Maždaug tuo pat metu, kai leido pasimatyti su Mere, iš anksto susitarus Ernestui leido ir kelis kartus pasikalbėti telefonu su manimi. Jis turėjo žinoti, kad pokalbių klausomasi, nes beveik neužsiminė apie savo įkyrias mintis, prasitarė tik netiesiogiai.

Labiausiai jam rūpėjo staiga kilęs naujas troškimas, kad pagal knygą „Anapus upės, medžių ūksmėje“ būtų pastatytas filmas. Dešimt metų jis atmetinėjo visus iki vieno pasiūlymus kurti filmą, net ir patį atkakliausią Džerio Valdo prašymą, o kartą net grąžino 50 tūkstančių dolerių čekį, atsiųstą *Columbia Pictures*. Tiesa, Kuperiui jis leido tuo užsiimti, bet greičiau tai buvo prisitaikymas, nei jo paties noras. Bet dabar reikalas tapo gyvybiškai svarbus. Jis klausė mano nuomonės, kas galėtų atlikti penkiasdešimtmečio pulkininko Kantvelo vaidmenį. Teiravosi apie vieną Šveicarijoje gyvenantį aktorių, tik niekaip neprisiminė jo vardo – jį vaidmeniui buvo pasiūlęs Džeris Valdas. Priminiau. Ernestas atsakė, kad tas asmuo *negali* vaidinti pulkininko. Norėjo pasiūlyti dar du aktorius, kurie, jo nuomone, *galėtų* atlikti tą vaidmenį, bet kai ir jų vardų neprisiminė, ėmė niršti ant savo atminties naikintojų.

Per šiuos pokalbius telefonu Ernestas buvo dalykiškas ir neįprastai santūrus. Man susidarė įspūdis, kad prieš save jis turi sąrašą privalomų aptarti temų, tad paskubomis griebė vieną po kitos, ne per daugiausiai dėmesio kreipdamas į mano atsakymus, tarsi sąrašas būtų svarbus pats savaime. Anksčiau jam būdinga lėta kalbėsena dingo ir dabar priminė per greitai besisukančią magnetofono juostelę.

O dėl „Anapus upės, medžių ūksmėje" ekranizacijos aš išsisukau pažadėjęs viską išsiaiškinti, bet nieko nesiaiškinau.

Birželio pradžioje pakeliui iš Holivudo Mineapolyje išsinuomojau automobilį ir 90 mylių iki Ročesterio įveikiau riedėdamas per žavų pavasarišką kaimo kraštovaizdį. Pasipuošęs žaliais lapais, miestas nebeatrodė toks grėsmingas. Ernesto gydymosi pobūdis jau buvo viešai išnagrinėtas. Žurnalas *Time* prisikasė iki slapčiausių ligoninės įrašų ir užpildė savo puslapius Ernesto bylos turiniu, paskelbė net elektros šoko seansų skaičių, o kur trūko faktų, spragas drįso užpildyti spėliojimais.

Priėjęs prie Ernesto kambario, radau jį stovintį prie aukšto ligoninės stalo su priešais išskleistu laikraščiu. Sustingau tarpduryje, minutėlę nesiryždamas įžengti vidun. Per praeitą mūsų susitikimą jis atrodė sulysęs, o dabar iš jo bebuvo likęs tik šešėlis, tik atminimas kadaise buvusio vyro.

Jis be galo apsidžiaugė ir keistai didžiavosi dėl mano apsilankymo. Sukvietęs slauges ir personalą iš kito aukšto, pristatė juos man, kiekvieną supažindinimo kalbą palydėdamas detaliu mano praeities, dabarties ir ateities nupasakojimu. Pasirodę gydytojai, paprašyti Ernesto, noriai davė jam leidimą pasivažinėti.

Automobilyje pradėjau pasakoti apie Onorą, kuri gavo pirmąjį savo darbą, bet jis skubiai mane nutraukė. Didžiam mano nusivylimui, padėtis nė kiek nepasikeitė: automobilis ir kambarys jam atrodė prikišti pasiklausymo aparatūros, o jis pats lygiai taip pat persekiojamas. Ernestas paprašė manęs pasukti siauru keliuku, per

mišką įkalne jis nuvedė iki plokščios kalvos viršūnės. Palikę automobilį kiek paėjėjome miško takeliu, kol pasiekėme proskyną. Prieš mus atsivėrė nuostabus vaizdas. Giedrame danguje plazdeno vietoje nenustygstantys paukščiai.

Ernestas nieko nematė. Nedelsdamas išdėstė man visą sąrašą savo bėdų: pradėjo nuo nepasitenkinimo skurdu, tada apibėrė kaltinimais savo bankininką, teisininką, gydytoją ir visus kitus asmenis, kuriais anksčiau pasitikėdavo, paskui išliejo susierzinimą dėl normalių drabužių stokos ir galiausiai iškeikė mokesčius. Dažnai kartojo tą patį.

Iš pradžių buvau linkęs leisti jam išsikalbėti, vyliausi, kad galbūt taip jis išsivaduos iš vidinės įtampos, bet, matant, kaip jis žirglioja pirmyn atgal – akys įsmeigtos žemėn, veidas iškreiptas pasakojant bėdas, – manyje prabudo kaži koks pyktis, pagaliau nebesusivaldęs atsistojau priešais, priverčiau jį pakelti akis ir išrėžiau:

– Tėtuši, apsidairyk, juk dabar pavasaris!

Jis abejingai pažvelgė į mane, pro senus jo akinių stiklus buvo matyti miglos aptrauktos akys.

– Mes vėl pražiopsojome Otejį!

Realybė. Privalau sugrąžinti jį į tikrąjį pasaulį. Atkurti realybę.

– Mes ir vėl nenuvykome į Otejį, Tėtuši.

Ernesto akys atgijo. Rankas jis paslėpė kišenėse.

– Ir kitą, ir dar kitą kartą tenai nenuvyksime, – pasakė jis.

– Kodėl? – paklausiau tą pat akimirką bijodamas prarasti ryšį. – Kodėl negalime to padaryti kitą rudenį? Kuo blogai surengti puikų rudeninį susitikimą? Nejau Bataklanas negali bėgti per rudeniškus lapus?

Reikia priminti jam visus gerus draugus.

– Hočai, kito pavasario nebebus.

– Žinoma, kad bus. Garantuoju tau...

– Net rudens nebebus.

Ernesto kūnas suglebo. Priėjęs jis atsisėdo ant apgriuvusios akmeninės sienos. Stovėjau priešais jį, vieną koją užkėlęs ant apverstos uolos.

Pamaniau, kad reikia kuo greičiau eiti prie reikalo, taip ir padariau, tačiau labai labai atsargiai:

– Tėtuši, kodėl tu nori nusižudyti?

Jis dvejojo tik sekundėlę. Tada prabilo savąja lėta kalba:

– Kaip manai, kas nutinka šešiasdešimt dvejų vyrui, kai jis staiga supranta nebegalėsiąs parašyti tų knygų ir apsakymų, kuriuos sau pasižadėjo? Be to, nebepajėgs padaryti ir visų kitų dalykų, kuriuos pasižadėjo savo geriausiomis dienomis?

– Kaip gali šitaip kalbėti? Juk parašei nuostabią knygą apie Paryžių, apie tokią kiti gali tik pasvajoti. Kodėl to nepastebi?

– Geriausia parašiau anksčiau. O dabar nebegaliu jos užbaigti.

– Gal jau užbaigei, tik dabar trūksta noro...

– Hočai, jei negaliu gyventi, kaip to noriu pats, tuomet išgyventi neįmanoma. Supranti? Privalau gyventi toliau taip pat kaip anksčiau – arba viskas baigta.

– Kodėl negali kuriam laikui padėti į šalį plunksnos? Su knygomis visuomet praleisdavai daugybę laiko. Dešimt metų užtrukai su „Turėti ir neturėti“ ir „Kam skambina varpai“, o paskui dar dešimt su „Anapus upės, medžių ūksmėje“. Leisk sau pailsėti. Neprievartauk savęs. Kodėl turėtum? Juk neprivalai.

– Negaliu.

– Bet kas gi dabar pasikeitė? Leisk tau kai ką priminti. 1938-aisiais parašei savo apsakymams įžangą. Jos pabaigoje išreiškei viltį pagyventi tiek, kad spėtum sukurti dar tris romanus ir dvidešimt penkis apsakymus. Tokia buvo tavo ambicija. Gerai, paskaičiuokime: „Kam skambina varpai“, „Anapus upės“, „Senis ir jūra“, plius dar nepublikuotos knygos. Apsakymų net daugiau nei dvidešimt penki, o kur dar apybraižos apie Paryžių! Taigi savo įsipareigojimą įvykdei – o tai ir yra svarbiausia. Dėl Dievo, kodėl tau to neužtenka?

– Todėl, kad... matai, nesvarbu, jei nerašau ar dieną, ar metus, ar dešimt metų, jei tos žinios, kurias galiu užrašyti, saugiai tūno manyje. Tačiau viena diena be šių žinių arba jomis nebetikint tampa amžinybe.

– Kodėl tiesiog nepalikus rašymo? Kodėl nenori išeiti į pensiją? Dievas mato, tu to nusipelnei.

– O ką aš veiksiu?

– Viską, ką mėgsti ir kas tau teikia džiaugsmo. Kartą minėjai norėjęs nusipirkti naują didelę jachtą, tinkamą keliauti po pasaulį ir žvejoti giliuose vandenyse, kur dar nesi bandęs. Ką apie tai manai? O planai nuvykti į medžioklės draustinį Kenijoje? Svajojai ir apie tigrų medžioklę Indijoje – juk Bhaja kvietė – tai dar viena galimybė. O kartą kalbėjome, kad galėtume nuvykti į bulių rančą kartu su Antoniju. Veiklos beprotiškai daug...

– Išeiti į pensiją? Ilsėtis? Po velnių, kaip rašytojas gali išeiti į pensiją? Dimadžas įsiamžino rekordų knygoje, kaip ir Tedas Viljamsas, tada vieną nuostabią dieną, o tokių dienų pasitaikydavo vis rečiau, jie nusiavė sportinius batelius. Tą patį padarė ir Marcianas. Šitaip čempionas ir turi pasitraukti. Kaip Antonijas. Čempionui nedera išeiti kaip bet kuriam kitam žmogui.

– Bet tu turi tiek knygų...

– Žinoma. Sukūriau šešias knygas, kurias laikau savo pergale. To man ir pakaktų. Bet suprask, kitaip nei beisbolo žaidėjui, boksininkui ir matadorui – kaip nuo scenos nulipti rašytojui? Žmonėms nereikalingi pasiaiškinimai, kad nuvargo kojos ar sutriko sužeisto kaklo refleksai. Kur tik nueitum, visur girdi tą patį prakeiktą klausimą: „Ką šiuo metu rašai?“

– Kam rūpi tie klausimai? Juk niekad nesukdavai galvos dėl nenuoširdžių balsų. Ir kodėl neleidi, kad tau padėtume? Merė keliautų visur, kur tik panorėtum, ir padarytų bet ką, ko prašytum. Neatstumk jos. Jai taip skaudu.

– Merė nuostabi. Visuomet tokia buvo ir yra dabar: nuostabi. Velniškai drąsi ir tokia gera. Ji – vienintelis man likęs džiaugsmas. Myliu ją. Be galo ją myliu.

Mano akyse susitvenkė ašaros ir nebegalėjau ištarti nė žodžio. Ernestas manęs nematė – žiūrėjo į krūmuose maisto ieškantį paukščiuką.

– Pameni, kartą sakiau, jog ji nepažįsta kančios. Na, aš klydau. Ji viską žino. Mato, kaip man skaudu, ir stengiasi man padėti – Dieve, kaip norėčiau ją nuo to atleisti! Klausyk, Hočai, kad ir kas nutiktų, o nutikti gali bet kas... Ji gera ir stipri, bet atmink, kartais ir stipriausiai moteriai reikia pagalbos.

Nebegalėjau susivaldyti. Paėjau kiek tolėliau nuo jo. Priėjęs jis uždėjo ranką man ant peties.

– Vargšas senis Hočas, – pasakė jis. – Beprotiškai apgailestauju. Štai paimk šitai.

Jis ištiesė kaštoną iš Paryžiaus.

– Bet, Tėtuši, juk tai tavo talismanas!

– Noriu, kad turėtum jį tu.

– Tuomet duosiu tau naują talismaną.

– Gerai.

Ketinau paimti šviesų akmenuką, bet Ernestas mane sustabdė.

– Tik ne iš čia, – pasakė jis. – Minesotos Ročesteryje nerasi nieko, kas neštų laimę.

Su savimi turėjau raktų pakabuką, kurį man buvo davusi viena iš mano dukterų – su prikabinta medine figūrėle – nuėmęs ją ir atidaviau.

– Jei tik galėčiau iš čia ištrūkti ir grįžti į Kečumą... Kodėl nepasikalbi su gydytojais?

– Būtinai pasikalbėsiu, Tėtuši, – nelauktai nudžiugau. – O tu turėtum iš visų jėgų stengtis galvoti apie tai, kas tau svarbu, ką norėtum daryti, ir išmesti iš galvos visas tas blogas mintis. Taip būtų užvis geriausia.

– Žinoma. Be abejonės. Galvosiu tik apie tai, kas malonu. Bet kurių galų? Ko reikia vyrui? Geros sveikatos. Produktyvaus darbo. Galimybės valgyti ir gerti su kompanija draugų. Linksmintis lovoje. Viso šito netekau. Supranti, velniai griebtų? Nieko nebeliko! O kol planuosiu laisvalaikio pramogas ir keliones po pasaulį, kas gins mane nuo federalinių agentų ir kas už mane sumokės mokesčius, jei nebe-

galiu sukurti nieko, kas neštų pinigus? Kamantinėjai mane ir gavai informacijos, bet niekuo nesiskiri nuo Vernono Lordo ir visų kitų, liudijančių prieš mane ir parsidavusių agentams...

Tada užsipuoliau jį:

– Tėtuši! Tėtuši, po perkūnais! Liaukis! Gana!

Jį nupurtė drebulys. Tuomet šis liesas mielas brandaus amžiaus vyras valandėlę užsidengė delnu akis, paskui lėtai pasuko keliuku atgal automobilio link. Visą kelią iki ligoninės nebeištarėme nė žodžio.

Išbuvau jo palatoje dar kelias valandas. Šiaip jis buvo smagus, bet laikėsi atstumo. Kalbėjome apie knygas ir sportą. Nieko asmeniška. Dienai baigiantis grįžau į Mineapolį. Daugiau Ernesto nebepamačiau.

Skrisdamas atgal į Niujorką mąsčiau apie Merės pasiūlymą rasti tokią vietą, kur gydomą Ernestą džiugintų tyras oras ir vaizdingas peizažas. Dabar žinojau, kad prie jo įmanoma prieiti. Tąkart ant kalvos jo protas buvo šiek tiek praskaidrėjęs, jis aiškiai matė savo problemas. Sėdėdamas lėktuve niekaip negalėjau jam padėti, tik iš to, ką jis kalbėjo, mėginau atsekti jį sutraiškiusias jėgas. Jis buvo neeilinis žmogus ir neįsivaizdavo prėsko gyvenimo: rašė meistriškai, buvo aktyvus fiziškai ir pajėgus seksualiai, mokėjo gerti ir valgyti mėgaudamasis. Bet kai šios galios sunyko, jo protas persitvarkė ir ėmė kurti iškreiptas apsaugos sistemas. Tačiau jei pavyktų jį pripratinti prie gyvenimo būdo, kai šie dalykai nebūtų patys svarbiausi...

Nejučiomis susimąsčiau apie jo sukurtą *dicho:* „Žmogų galima nugalėti, bet ne sunaikinti.“ Galbūt tai tiesa, nors Ernestui labiau patiko atvirkštinis sakinio variantas. Prisiminiau Ernesto Valšo žodžius: „Praeis daug laiko, kol jis išsisems. Bet ne anksčiau, nei ateis mirtis.“

Merė dabar gyveno Niujorke ir mudu nuėjome pasitarti su Gydytoju dėl naujos gydymosi vietos, kuri geriau atitiktų Ernesto poreikius. Jis pasiūlė Hartfordo „Gyvenimo institutą“ Konektikute. Ten ligo-

niai gyveno nedideliuose kotedžuose, išsibarsčiusiuose vaizdingoje atviroje vietovėje, o ligoninėje darbavosi puikus personalas, kurio specializacija buvo ilgalaikė intensyvi slauga. Merė nuskrido tenai apsižiūrėti ir pasišnekėti su direktoriumi.

Jos nuomone, institutas visais atžvilgiais nuostabiai tiktų Ernestui, ji parvežė man pasiskaityti informacinių leidinių, tačiau ir vėl susidūrė su ta pačia problema: būtinas Ernesto sutikimas. Kadangi tai buvo psichiatrijos gydymo įstaiga ir nebuvo kaip to nuslėpti, laukėme neišvengiamo pasipriešinimo. Ji parašė *Mayo* klinikos gydytojams, prašydama padėti perkalbėti Ernestą, bet jie atsakė, kad neprisidės prie šio perkėlimo, kuris jiems neatrodo geriausias ligoniui. Pats institutas tokią jų nuomonę sutiko labai pagarbiai. Birželio 14-osios vakarą Merė užsuko pas mane pietų. Ji suorganizavo pasitarimą telefonu su *Mayo* gydytojais ir, kai jie prisijungė, liepė man klausytis pokalbio kitu telefonu. *Mayo* gydytojai pranešė, kad Ernesto būklė pastebimai gerėja, tad perkėlimas į naują vietą paskatintų jo nepasitikėjimą gydymu. Merė paklausė, kokie tie matomi pasikeitimai. Jai buvo atsakyta, kad dabar Ernestas kiekvieną dieną plaukioja baseine, yra pasižadėjęs nebesinervinti dėl drabužių ir stengiasi užsiimti protine veikla, pavyzdžiui, pradėjo skaityti knygą – pirmą knygą po šešių čia praleistų savaičių – ir net užsirašinėja skaitant kilusias mintis. Merė pasiteiravo, kokia tai knyga. Jai atsakė, kad tai Džordžo Plimptono „Ne mano nosiai“. (Aišku, gydytojai nepastebėjo Ernesto komentaro apie knygą ant jos aplanko. Merė nieko ir nesakė.) Pasak gydytojų, dar vienas geras ženklas – išaugęs Ernesto nusiteikimas grįžti į Kečumą ir vėl kibti į darbą. Merė paklausė, ar jie ketina toliau gydyti elektros šoku. Jie atsakė dar nenusprendę, kiek supratau, greičiausiai prie to nebegrįš.

Tada Merė pasisakė planuojanti vasarą vykti į Kečumą ir paklausė, ar nenuliūdintų Ernesto, jei pakeliui sustotų jo aplankyti. Atvirkščiai, pasakė gydytojai. Pasimatyti su ja Ernestui būtų nepaprastai naudinga ir galbūt netgi reikėtų leisti jam vasarai grįžti į Kečumą:

pasitikrinti, ar tikrai vėl pajėgtų rašyti. Šis pasiūlymas Merę išgąsdino, tokios atsakomybės prisiimti ji negalėtų – turėjo omenyje Ernesto laiškus, juose ji nematė tiek pažangos, kad jaustųsi saugi likusi su vyru namie. Dėl to ji net nebenorinti atvykti į kliniką. Gydytojams beliko pritarti jos sprendimui, ir jie pažadėjo kol kas neskatinti Ernesto grįžti namo.

Tuo metu ruošiausi išvykti į Europą, bet dar spėjau paskutinį kartą susitikti su Mere. Ji papasakojo, kad telefonu pasitarusi su *Mayo* gydytojais prisipažino Gydytojui nuogąstaujanti, jog norima paleisti Ernestą namo į Kečumą. Jis paskambino *Mayo* gydytojams ir griežtai pareiškė, kad, jo nuomone, elektros šoko seansų ciklas dar neužbaigtas ir dėl nutraukto gydymo Ernesto būklė nestabili. Jis reikalavo, kad būtų paskirtas visas ciklas ir išsami psichoterapija, o prireikus atnaujinama savaitinė elektros terapija. Kai *Mayo* gydytojai atmetė šį pasiūlymą, jis paragino Merę sustiprinti pastangas perkelti Ernestą į „Gyvenimo institutą“, bet ji pasakė bijanti neišvengiamai kilsiančio viešo skandalo. Į tai Gydytojas atsakė, kad jau geriau tegul naujienų skiltyse pasirodo pranešimai apie Ernesto perkėlimą į institutą, negu pirmus laikraščių puslapius išmargina antraštės apie jo savižudybę.

Tokia buvo padėtis man išvykstant į Europą. Baigiantis birželiui mane pasiekė Merės žinutė, kurioje ji rašė, kad grįžusi į Ročesterį patyrė *Mayo* gydytojų spaudimą leisti Ernestui vykti kartu su ja į Kečumą. Tiesą sakant, Ernestui jie jau buvo davę leidimą vykti namo ir jis to tikėjosi. Pasak gydytojų, Ernestas priėjo naujo etapo slenkstį ir turi įrodyti pats sau, kad ras ką veikti Kečume. Į pakartotinį Merės siūlymą pasinaudoti institutu gydytojai kategoriškai atsakė, kad perkeltas tenai Ernestas tikrai degraduos, todėl apie tai negalį būti nė kalbos. Tai sugriautų taip sunkiai atkurtą pasitikėjimą savimi. Jų akimis, Ernestas atgavo 60–70 procentų savo pirmykštės asmenybės ir to turėtų užtekti jam išsilaikyti. Merė sakė bandžiusi protestuoti, bet tiek menkai teišmanydama psichiatriją nieko nepasiekusi. Taigi

ji nusileido – bijojo, bet turėjo nusileisti. Išsinuomojo automobilį ir laukė iš Niujorko jau skrendančio Džordžo Brauno, kuris turėjo nuvežti juos per šiaurines valstijas iki Kečumo.

Liepos 2-ąją iš Malagos atskridau į Madridą. Pernakvojęs tenai reaktyviniu lėktuvu nuskridau į Romą. Liepos 3-iosios rytą turėjau vykti į oro uostą. Išlipęs iš viešbučio lifto, pamačiau į vestibiulį skubiai įžengiantį Bilą Deivį. Kiaurą naktį jis praleido prie vairo – važiavo per visą Ispaniją, kad pirmasis praneštų man, jog Ernestas nusišovė, ir būtų su manimi šią sunkią akimirką. Džiaugiausi jo rūpestingumu. Bet tuo metu Ernesto poelgis nepasiekė mano širdies. Tam prireikė ne vieno mėnesio.

Skrisdamas į Romą perskaičiau smulkų įvykio atpasakojimą. Kaip ir išpranašavo Garsusis gydytojas, naujiena pateko į pirmuosius visų laikraščių puslapius. *The Associated Press* pranešė, kad tris dienas keliaudamas automobiliu per šiaurines valstijas Ernestas buvo smagus ir atrodė viskuo patenkintas. Pirmąjį vakarą namie jis maloniai pavakarieniavo ir net kartu su Mere sudainavo jų mėgstamą *Tutti Mi Chiamano Bionda**. Tuomet, kaip vėliau pasakojo Merė, kitą ankstyvą rytą namie pasigirdo šūvis. Nubėgusi laiptais žemyn ji pamatė, kad Ernestą pakirto kulka, netyčia iššovusi iš valomo ginklo.

Negalėjau kaltinti jos bandymu nuslėpti tiesą. Ji nebuvo pasirengusi priimti to, kas įvyko, todėl paprašyta paaiškinti taip ir pasakė. Ir pagaliau – ką tokiu atveju pakeistų tiesa? Ar ką nors sugrąžintų atgal? Ar sumažintų kančias?

Tada atmintyje iškilo vienas vokiečių žurnalisto klausimas iš interviu viešbutyje *Felipe II* – prieš keletą metų jis klausė: „Pone Hemingvėjau, gal galėtumėte trumpai apibūdinti, ką manote apie mirtį?“ Ernestas atsakė: „Galėčiau. Mirtis – tik dar viena kekšė.“

Nusiunčiau Merei ilgą kablogramą, tačiau į laidotuves Kečume nenuvykau. Negalėjau atsisveikinti su Ernestu viešai. Vietoj to nuėjau į jo mėgtą Švč. Marijos virš Minervos baziliką – norėjau atsisveikinti

* „Mane visi vadina blondine“ (*it.*).

jam brangioje aplinkoje. Atsisėdau priešais tuščią šoninį altorių ir ėmiau prisiminti geriausias mūsų dienas nuo pat pirmojo nedrąsaus susitikimo Havanos restorane *Floridita*. Atėjus laikui eiti savais keliais tepasakiau: „Geros kloties, Tėtuši." Manau, jis žinojo, kaip stipriai jį myliu, taigi nebuvo prasmės to priminti. Uždegiau žvakutę ir įmečiau kelias monetas į aukų dėžutę, o vakarą praleidau klaidžiodamas senosios Romos gatvelėmis.

Ernestas buvo teisus: žmogus sukurtas ne pralaimėti. Žmogų galima sunaikinti, bet ne nugalėti.

Hotchner, A.E.

Ho-314 Tėtušis Hemingvėjus : draugo atsiminimai / A. E. Hotchner ; iš anglų kalbos vertė Gabija Gerulaitytė. – Vilnius : Gimtasis žodis, 2013. – 334, [2] p., [8] iliustr. lap.

ISBN 978-9955-16-478-4

A. E. Hočnerio (A. E. Hotchner) sukurta E. Hemingvėjaus biografija pasakoja rašytojo ir šios knygos autoriaus kelionėse drauge per keturiolika metų patirtus įspūdžius, perteikia abiejų pokalbius, rašytojo prisiminimus apie savo vaikystę ir vėlesnį gyvenimą. Kartu keliaudami po Veneciją, Romą, Pamploną ir kitus Europos miestus bei Ameriką ir Kubą, jiedu aptarė ne vieną literatūros pasaulio įvykį ir tikrus gyvenimo faktus, kuriais rašytojas grindė savo grožinę kūrybą. Šie užrašai papildyti autoriaus įžangos žodžiu ir iliustruoti jo niekada nespausdintomis nuotraukomis.

UDK 821.111(73)-94+921.111(73)(092)

A. E. Hotchner

TĖTUŠIS HEMINGVĖJUS

Draugo atsiminimai

Redaktorė *Bronė Vinevičienė*
Viršelio dailininkė *Deimantė Rybakovienė*
Maketuotojas *Linas Vaškevičius*

SL 098. Tiražas 2000 egz.
Išleido UAB leidykla „Gimtasis žodis“
Teatro g. 5–7, LT–03107 Vilnius
info@gimtasiszodis.lt | www.gimtasiszodis.lt

Spausdino UAB BALTO print
Utenos g. 41a, LT–08217 Vilnius
info@baltoprint.com | www.baltoprint.lt

REKOMENDUOJA

A. E. HOČNERIS (A. E. Hotchner) – žinomas biografas, dramaturgas, romanistas ir scenaristas.

Pasak kritikų, sunku įsivaizduoti geresnę rašytojo, Nobelio ir Pulicerio premijų laureato Ernesto Hemingvėjaus (1899–1961) biografiją.

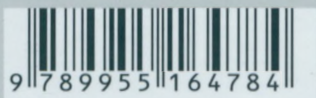
Keturiolika metų rašytojas ir knygos autorius buvo artimi bičiuliai. Tarp 1948-ųjų ir 1961-ųjų jiedu keliavo drauge iš Niujorko į Paryžių, važinėjo žiūrėti koridos po Ispaniją, žvejojo Kubos vandenyse, medžiojo Aidahe. Keliaudami visą laiką dalijosi mintimis. Rašytojas prisiminė savo vaikystę, ketvirtojo dešimtmečio literatūrinį Paryžių, tikrus įvykius, kuriais grindė savo grožinę kūrybą. Hočneris viską užsirašinėjo.

Jie buvo kartu Venecijoje, Romoje, Šiaurės Amerikoje, Rivjeroje. Taip pat ir minėtame Aidahe, kur 1961 m. Hemingvėjus nusižudė.

Šie užrašai – tai prikaustantys dėmesį atsiminimai. Jie papildyti autoriaus įžangos žodžiu ir iliustruoti niekada nespausdintomis nuotraukomis iš jo asmeninės kolekcijos. *Tėtušis Hemingvėjus* – unikalus ir užburiantis kūrėjo portretas.

Kaip, po velnių, įmanoma rašyti ir tuo pat metu verkšlenti dėl savo asmeninių tragedijų? Reikia priimti jas išskėstomis rankomis, nes tikri rašytojai tik po labai skaudžių sukrėtimų ima rašyti rimtai. Jeigu pavyksta išsilaižyti žaizdas, vadinasi, tau pasisekė – dabar gali apie tai parašyti, skausmą gerbdamas ne mažiau, nei mokslininkas gerbia savo laboratoriją. Nevalia nei apgaudinėti, nei apsimetinėti. Skaudulį reikia pašalinti garbingai.

ERNESTAS HEMINGVĖJUS

9 789955 164784